

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

248006

EUGEN GOGA

42.

CARTEA FACERII

roman

TOMUL II

EDITURA «CULTURA NAȚIONALĂ»

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA FACERII

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, PE HÂRTIE VELINĂ VÂRGATĂ FABRICATĂ PENTRU EDITURA «CULTURA NAȚIONALĂ», O SUTĂ DOUĂZECI ȘI ȘASE DE EXEMPLARE, FORMAT MARE, SUB COPERTĂ SPECIALĂ, DIN CARE DOUĂZECI ȘI ȘASE DE EXEMPLARE SEMNATE DE AUTOR ȘI NEPUSE ÎN COMERȚ, NUMEROTATE DELA A LA Z, ȘI O SUTĂ DE EXEMPLARE SUBSCRISE, NUMEROTATE DELA 1 LA 100. ACESTE EXEMPLARE CUPRIND UN PORTRET INEDIT AL AUTORULUI, DE C. RESSU.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EUGEN GOGA

CARTEA FACERII

ROMAN

II

Bibliotecă Universitară Regele Ferdinand I.
CLUJ.
Nr. 1910/1931
EXEMPLAR LEGAL.

BUCUREȘTI
EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ“
2, PASAJUL MACCA, 2

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

248006

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniaro/mdrr1901-1932

CARTEA A TREIA

I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistetransilvaniaro/mdrr1901-1932

Sorocenii şi-au făcut un cuib drăguţ pe strada Păcurari. Câtă vreme a stat Anne-Marie cu ei, foarte puţină de altfel, căci au măritat-o curând după ce s'au aşezat în Iaşi, casa le era mai ferită şi mai puţin încăpătoare. Cât ce a plecat ea, s'a deschis însă, s'a populat şi s'a mărit. Aveau patru odăi moldoveneşti, largi şi luminoase. Cu mobilele proprietarului şi mai ales cu covoarele aduse, le-au îmbrăcat destul de frumos. Scaune, mese, nu prea erau, şi nici canapele. In schimb, se găseau divane câte poftesti, scunde, moi, acoperite de perini nenumărate. Seara se aprindeau prin colţuri lămpi discrete, învelite în barişuri roşii, liliachii şi galbene. O plăcere! In clar-obscurul acestor lămpi, cu deosebire în salon, oricine intra, era cuprins subit de o tendinţă orizontală. Dar nu numai în salon. In toate odăile. Vizitatorul neprevenit, dacă nu-şi lua din vreme măsurile de rigoare, tolănindu-se unde apuca mai repede, risca să i se ridice picioarele în aer împotriva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

voinţii lui, să i se răstoarne capul pe spate şi să plutească aşa, până să-şi găsească divanul.

Aceasta era atmosfera casei. O crease Soroceanca. Ea a născocit fiecare detaliu al aşezării lucrurilor. Ea împărtăşea duhul mobilelor şi oamenilor cari veneau. De când rămăsese singură cu bărbatul, înflorea a doua oară. O sburdălnicie răvăşită de mult i-a renăscut în carne. Vioiciuni nebănuite i s'au arătat la suprafaţa sufletului. Zi cu zi se făcea tot mai elastică, tot mai dornică de mişcare şi tot mai ahtiată de viaţă. Spre amurgul vârstei îi răsărise un soare neaşteptat, la razele căruia se prăjea ca o şerpoaică, poficioasă şi neînvinsă. Soroceanu, pornit cu paşi repezi spre îmbătrânire, nu-i aprecia de loc noile îndemnuri. El o vedea dimineaţa. Îşi punea monoclul şi-i examina cu satisfacţie creţurile din jurul ochilor şi urmele vremii pe gât. Nu-i zicea nimic. Se strâmba posac, se îmbrăca şi eşia. Din uşe, îi trimitea salutarea cotidiană:

— La revedere, bébé-ule.

Nici Anne-Marie, fireşte, că nu se bucura de schimbarea intempestivă a mamei sale. In câteva rânduri şi-a permis o seamă de aluzii nevinovate. N'a reuşit şi a renunţat. Şi-a rărit însă venirile, deşi oraşul începuse să vorbească, povestind fel de fel de poveşti,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care de care mai pipărată şi mai puţin vrednică de crezare.

Soroceanca însă nu-şi prea făcea mari scrupule din grimasele bărbatului şi nici chiar din ochiul sever al fetei. Cât despre lume, o dispreţuia. Îşi zicea, glumind, că nu e încă bunică, şi îşi vedea mai departe de ale ei. De altfel, acei care o cercetau în fiecare zi, se sporeau mereu. Nu era om mai răsărit care să nu fi trecut cu plăcere prin salonul ei. Toţi veneau, să respire libertate în preajma ei, un parfum penetrant de aventură fără consecinţi şi o incontestabilă odihnă sufletească.

Patridi era cel mai statornic muşteriu al clubului albastru, cum îl botezase însuşi. El reprezenta pe oamenii politici, cronica bogată a spitalelor şi o specială înclinare spre stăpâna casei, pe care, dintr'o bine pricepută deferenţă, nu o scotea nimeni la iveală. Gluma lui aspră şi inteligenţa lui cu însuşiri de sfredel, plăceau tuturora. Informaţia lui sigură, impresiona. Cum intra în salon, se îndrepta spre Soroceanca, îi săruta mâna respectuos şi se întindea alături de ea, fără a băga în seamă pe ceilalţi. Aproape totdeauna avea ceva de spus. Îşi alegea însă momentul potrivit, pe care i-l sublinia de obicei ea.

— Ascultaţi-l pe doctor. Are o noutate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

El tușea și își descărca sacul. Toți ascultau. Și era fericit. Multe din rănile pe care le simțea deschise în suflet, încerca să și le vindece în acest chip.

Dar venea și Ana. Avea apariții scurte, nervoase și distrate. Slăbise, se închisese în ea și nu mai strălucea ca odinioară. O umbră de suferință se târa veșnic în urma ei, ca o trenă imensă. Se știa că vine totdeauna dela spital. Nimeni nu o tulbura, deci, în durerea pe care nu și-o mai putea ascunde. Un respect unanim o înconjura, cu un caracter de vădită legitimitate. Nu-l putea suferi. De aceia se grăbea să scape cât mai repede de publicitatea impudică, și totuși atât de sinceră, a unor prieteni pe cari nu-i mai putea înțelege.

Oaspele cel mai iubit era coana Coralița. Ea venea din patriotism. Năvălea aproape zilnic, pufnind mânioasă, cu ultimul trădător în gură, pe care îl sfâșia de viu.

— Aici la voi mai pot să mai trăiesc. Un oasis, ma chère. Au înebunit cu toții.

Se așeza lângă Soroceanca și-i lămurea ultima infamie ce a auzit, cum a cerut unul pacea și cum altul se îndoia de rezultatul războiului. Nu putea însă povesti aproape niciodată în întregime ce avea pe suflet, căci tăbărau fetele asupra ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cântă tante Coraliţo, cântă-ne, te rugăm...

Ea protesta totdeauna şi se aşeza la pian cu aceleaşi gesturi disperate şi cu aceiaşi ochelari uzaţi.

— Foarte bine, dar să ştiţi că e pentru ultima oară. M'am plictisit de tango-urile voastre. Sunt indecente. Dac'ar fi un vals, aş mai înţelege şi eu.

Retezeanu n'a apucat să vie, deşi părăsise spitalul de oarecare vreme. El era zeul albaştrilor. Fotografia lui trona prin toate colţurile şi prin toate odăile. Retezeanu înainte de război, Retezeanu în vremea războiului, Retezeanu rănit, Retezeanu în pat, Retezeanu în fotoliu, gânditor, vesel şi posomorît. Un cult al lui, manifestat cu toate prilejurile, se răsfăţa pe buzele tuturora. «Rănitul nostru», aveau obiceiul să-i spună. Mergeau să-l vadă în grupuri, până ce era în spital, şi se reîntorceau, aducând câte o vorbă de a lui, cum aduceau bătrânii dela Ierusalim părticele din moaştele sfinţilor, o repetau, trecând-o din gură în gură, o admirau, o adorau şi i se închinau. Marea stareţă, neapărat, că era coana Coraliţa. Ea îşi proslăvea nepotul cu mai multă ardoare. Se înduioşa, lăcrima, râdea şi se extazia în prăbuşiri de vorbe mici, de vorbe mari, de gesturi şi de schime. Marte şi Marii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

erau destule. Magdalenele, mai mult sau mai puţin deghizate, se flagelau în numele lui sub conducerea stăpânei casei.

Singur Patridi îşi permitea luxul de a fi dezagreabilul necredincios.

— Nu-mi place, fiindcă l-a înlocuit pe Crist şi eu sunt creştin ortodox, obişnuia să spună.

Nimeni nu se impresiona însă prea mult de atitudinile lui mefistofelice. Ştiau de unde pornesc. De altfel, poza aceasta de iconoclast învierşunat, făcea bine în tablou. Doar coana Coraliţa, înregistrându-i impietăţile, îi arunca câte odată doi ochi piezişi, ca două gloanţe. Atunci, întreagă societatea înmărmurea, de teamă să nu spună tot incomparabila femeie sinceră care era mătuşa lui Andrei.

Cernomorskii, când se potrivea să fie de faţă, se ascundea printre domnişoare şi de acolo îi ţinea isonul lui Patridi.

— Uite, aşa îţi poate deveni antipatic chiar şi cel mai bun prieten, zicea. Nu mai încap de el. Retezeanu, absent fiind, şi mă împiedică. Dar dacă se va ivi printre noi? Am să-l împuşc, ca să-l fac şi martir. Incalte, atunci ştiu bine că se urcă la cer.

Râdea, şi făcea semne în spre coana Coraliţa.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Anne-Marie nu lua parte niciodată la tămâierea obștească. Dulcele fum de smirnă îi pricinuia leșinuri. Pe Andrei îl vedea altfel. Icoana lui vie, sombră și severă, se sălășluia în regiuni mult mai profunde ale sufletului ei, decât să o scoată cu orice ocazie și în văzul oricui. Bărbatul ei primea toată ciripeala cu un ușor zâmbet ironic și cu mici glume bine așezate în cadru.

— O, dumneavoastră nu sunteți un club al albaștrilor. Sunteți o mică mănăstire italienească din secolul al optsprezecelea, gentilă și frivolă.

— A, nu, catolici nu suntem, iubite nepoate, pocnea coana Coralița ca o petardă, izbind fără milă într'un punct extrem de dureros al căsniciei noi.

Restul mulțimii de ofițeri francezi și englezi îndruga vorbe goale asupra unui subiect prea puțin interesant. Nu-l cunoșteau pe Retezeanu.

Când l-au văzut prima oară, a fost o sărbătoare nebună. Toți albaștrii s'au sărutat între ei, îmbujorați la față de bucurie, au bătut cu picioarele în parchete, ca copiii, încât prozaicul proprietar a trimis vorbă de jos că se surpă casa pe el, și l-au înconjurat, roind într'o clamoare veselă, ce nu se mai isprăvea. El nu prea pricepea această explozie de sentimente prietenești. Știa că își

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

câştigase oarecare celebritate prin saloanele bucureştene, înţelegea din desele vizite ce primea la spital că făcuse un sgomot destul de mare purtarea lui în război, dar nu se aştepta la idolatria ce i se desvelea în nişte proporţii prea mari pentru a o putea gusta. A stat o clipă cu capul plecat, având aerul că se apără, apoi a zâmbit obosit.

Una din fete i-a sărit înainte. Sveltă, plină, cu ochii mari şi sprincenele îmbinate, cu o gură cărnoasă şi fragedă, muşca din vorbele franţuzeşti, ca din nişte mere sănătoase, pline de suc.

Voici des fruits, des fleurs, des feuilles et des branches
Et puis, voici mon coeur, qui ne bat que pour vous...

Versurile lui Verlaine au răsunat prelung într'o tăcere religioasă. Ultimele cuvinte s'au pierdut în murmure de mulţumire. Primirea improvizată, despre care ştiau însă toţi, reuşea admirabil. Marea îndrăgostită, cum era poreclită fata, nu s'a desminţit. Retezeanu, râzând, i-a sărutat mâna.

Dar programul nu s'a isprăvit. Au urmat cântece. Unele arii, pe poezii de Baudelaire, au răspândit cu succes în salon haşişul intelectualului bolnav de pe malurile Senei. Cineva a cerut pe Samain. A intervenit însă Cernomorskii sgomotos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Protestez. Miroase a mucigai de condică, acest Samain. Poezie de funcţionar oficios şi sedentar. Sunt împotriva lui. Jos cu el!

— Ah-oh, au ţipat cu toţii.

— Rus sălbatic, i-a strigat Soroceanca, ameninţându-l cu degetul.

Valul literatoriu s'a frânt însă repede. Retezeanu s'a întins pe un divan. Soroceanu, care asista pentru prima oară, în cinstea lui Andrei, la o astfel de serată, s'a aşezat lângă el.

— Ai văzut că au înebunit toate, cu nevastă-mea în cap, i-a zis. Nu ştiu ce au femeile în vreme de război. Le apucă un acces teribil de isterie. Se vede că, unde mor mulţi bărbaţi, lucrează natura pentru reproducere, chiar şi acolo unde nu trebue.

— Ei, săracele, a zâmbit Retezeanu.

— Nu, nu, nu, a continuat Soroceanu foarte serios, spuneam şi eri la Jockey-Club că e de speriat ce sunt capabile femeile acum să-ţi dovedească în materie de aşa numită feminitate. Mă uit la a mea.

Coana Coraliţa, la cerere generală, împinsă, trasă de mâini, aclamată frenetic, a deschis pianul.

— Iac-o, şi pe smintita de mătuşe-ta. Mama pădurii cu ochelari. E dracul gol şi ea. Să vezi cum o prind pandoliile, cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o sgâlţâie, cum o calcă şi o stropşesc, de-i ies clăbuci pe gură, la şaptezeci de ani. Să se scoale Istraty din mormânt, s'o vadă clempănind aci! Ce mai palme, nene! Şi bine-ar face.

S'a început dansul. Perechi-perechi s'au înlănţuit aproape toţi în ritmul abrupt al cântecului. Se lipeau unii de alţii felini, se turmentau în vârtejuri ameţitoare şi nu se mai săturau. Ana a venit lângă Andrei. Il lăsase liber tot timpul, pradă celorlalţi. Se întorcea acum, proprietară conştientă, ca să şi-l ia.

— Pardon, i-a şoptit Soroceanu nepotului său la ureche, sărind cât putea el de sprinten de pe divan, ca un mehenghiu bătrân.

— Unde te duci, nene, l-a întrebat Retezeanu.

— La club, dragă, la celălalt, să-mi fac panţarola, a răspuns Soroceanu placid, apoi, întorcându-se către nevastă-sa, ceremonios, i-a zis: Bébé-ule, eşti adorabilă...

— Nu dansezi? a zis Ana.

— Nu.

— De ce?

— Mă uit la fete. Toate sunt ca nişte pachete de nervi ghemuiţi în nişte păpuşi frumoase.

Intr'un colţ s'a ivit şi Maria. Sta în picioare şi privea în jur. Işi frângea mâinile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe la spate. Haina de soră de caritate îi ascundea formele într'o decenţă naivă. Zâmbea din când în când în vag, nimănui, fără rost. O adusese coana Smărăndiţa şi o uitase în acel colţ.

— Haide, să dansăm, a stăruit Ana.

— Stai un moment, i-a zis el enervat.

S'a sculat grăbit şi s'a îndreptat râzând spre Maria.

— Ascultă, i-a zis, nu-mi pot împiedica o vorbă de admiraţie.

— Spune-o.

Maria avea asprime în glas şi o sălbătăcie în priviri, pe cari nu i le mai cunoscuse Andrei. A aruncat c'o vorbă în el ca c'o piatră, copilăreşte, provocătoare, cu ură. Surprins, Andrei s'a dat un pas înapoi, a cercetat-o din ochi şi a cercat să prelungească gluma, deşi simţea cum îi tremurau în gât notele falşe.

— Nu ţi-o mai spun, dacă te uiţi aşa de urît la mine, i-a zis.

— Atunci îmi pare foarte rău, i-a răspuns Maria.

Şi tot sângele i s'a strâns la inimă. Horbota de vorbe admirative pe cari i le spunea Andrei, a început să o jignească de mult. In seara aceia a lovit-o ca o ofensă. Ce-i trebuiau ei simţiri mălăieţe şi atitudini de om de lume, când dragostea îi crescuse peste

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cap în valuri furtunoase! L-a îngrijit în spital, l-a veghiat nopţi de-arândul, l-a plâns şi l-a iubit, înfrânându-se mereu. Acum nu mai putea. Nu era atât de mult Ana, care o supăra. Impreună, deopotrivă de supuse, şi-au făcut din dragoste căpătâi până ce l-au ridicat din pat. Ştia că nopţile şi le petrecea la ea. Il pândea când se întorcea acasă. Nu-i păsa. Se resemnase. Dar mulţimea aceasta de femei! Ele o dureau. Toate puteau să fure din el ceva, o părticică cât de mică. Ei nu-i mai rămânea nimic, decât cel mult zaharicalele, complimente şi mici minciuni binevoitoare.

— Da, îmi pare foarte rău, a repetat agresivă.

Lacrimile îi năvăleau în ochi.

— Bine, atunci ţi-o spun mâine, i-a zis Andrei.

A înţeles. Ştia de mult ceiace nu voia să-şi mărturisească niciodată. S'a retras cu inima îndoită, aproape mişcat, învins. Gânditor, s'a întors la Ana.

Maria simţea că dacă nu s'ar mişca din loc, ar cădea. Inima îi svâcnea cu putere. Pleoapele i se sbăteau, ca două aripi de pasăre rănită. S'a precipitat spre coana Smărăndiţa, care şedea pe un divan, cu genunchii aduşi până în dreptul gurii, ca o mumie râzătoare şi fericită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Fetiţo, îţi place? E o serată superbă. Dar mi-e cam somn. Nu mai sunt la vârsta când poţi birui nopţile. Vrei să plecăm?

A zis şi s'a sculat cu greutate. Soroceanca, în fruntea unui batalion de fete, a venit ca s'o mai reţină.

— Mai staţi, mai staţi!

— Dacă mă faceţi mai tânără, a râs coana Smărăndiţa, atunci mai stau.

Coana Coraliţa, cu ochelarii pe frunte, caldă încă de munca pianului, s'a apropiat şi ea.

— Smărăndiţo, pentru Dumnezeu, ai îmbătrânit de tot. Ian uită-te la mine, cum mă ţin.

— Bravo, bravo, au strigat cu toţii.

— Tu eşti altceva. Noctambulă te-am ştiut, noctambulă rămâi. Dar eu...

Andrei a sărutat mâna mamei sale. Ana, smerită, ca o fiică bună, a mers cu coana Smărăndiţa până în vestibul, a ajutat-o să-şi îmbrace mantaua şi s'a întors liniştită şi mulţumită.

S'a reînceput dansul.

— E tot îndrăgostită Maria, a râs Ana.

— Da, i-a răspuns Andrei distrat.

— Am văzut-o după cum se purta. Trebue că o plictisea şi lumea. Dar era într'adevăr încântătoare, mititica. Era aşa de curată şi noi suntem atât de stricaţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iţi spun drept că m'a mişcat tovarăşa mea.

Andrei a tăcut. Se uita visător la perechile ce se învârteau. Mâini, picioare, ochi, buze, îşi făceau datoria. Nimic nu trăia însă în veselia din jurul lui. Nimic nu lega aceste părţi de trupuri prinse în horă. Un plâns dureros părea că picură din tavan lacrimi nevăzute, peste bietele fiinţe ce se frământau, jucau şi râdeau, ca să nu se risipească într'o clipă, asemenea unor jucării de copil bolnav. Era o impresie pe care a avut-o de multe ori şi în alte părţi, la Paris, prin saloane, la malurile mării, prin Casinourile strălucitoare. Aceeaş goliciune măiestrit ascunsă. Aceeaş mască de om care zâmbeşte, în loc să plângă. De data aceasta, însă, tristeţea spectacolului era mai vădită. Se gândea cu oarecare cruzime, dacă nu şi-ar găsi oare un leac întreagă această lume? Dacă parfumul tuturor femeilor ar fi năpădit de duhoarea stârvurilor din tranşee şi dacă în locul mătuşei sale, la pian, ar bate tunul cu laba lui de fier aria morţii, oare nu ar începe să trăiască toţi ca prin farmec?

— De sigur că da.

In pacea albă a spitalului, în revizuirile de conştiinţă ce-şi făcea, mereu invoca chipul de femeie, care să-i dea dragostea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

renăscătoare, izvorul sănătos de viaţă din care nu băuse până acum. Slăbise de unul singur. Nu mai putea. Îi trebuia un sprijin moral. Semne de bătrâneţe fără vreme, şi-a zis de multe ori. Nu. Era chemarea maturităţii depline.

A zâmbit, gândindu-se că tocmai în ziua aceia şi în locul acela i-a reapărut Luther-ul etern al sufletului lui. L-a sugrumat, sfâşiindu-l în mii de bucăţi, trimiţând însă pe urmele Mariei ce plecase sdrobită un sentiment cald şi un îndemn nelămurit de viitor. S'a sculat, îndreptându-se, ca o săgeată.

— Dansăm, i-a zis Anei.

Nările i-au tresărit nervoase. Ochii i s'au aprins. Erau atâtea luni de când nu mai încercase farmecul ritmului. A cuprins-o pe Ana pe după mijloc, înlănţuind-o puternic de el, i-a prins mâna uşor şi a pornit, la început domol, pipăind parchetele cu grije, mângâindu-le cu picioarele lui fine, alintându-le, apoi, furtunos, într'o cascadă de vârtejuri nebune.

Coana Coraliţa s'a uitat peste ochelari înapoi şi l-a văzut. Două lacrimi de bucurie i-au căzut pe clape.

— In sfârşit, sărăcuţul de el!...

Soroceanca, de pe divan, satisfăcută, îl urmărea cu ochii. Rând pe rând, ceilalţi, s'au desprins din joc, trăgându-se la o parte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

O singură pereche se mai învârtea, mânată de aceiaş pasiune. Anne-Marie, cu un tânăr ofiţer, dansa şi ea. Toată seara a trecut din om în om, din braţe în braţe, fără alegere, într'o continuă beţie. Acum, unindu-şi par'că patimile răzleţe, cei doi veri, măsurându-şi-le, crescându-le, sorbeau deopotrivă din aceiaş otravă, ameţiţi şi fanatizaţi, ca doi eroi dintr'o poveste orientală. Niciunul nu dansa pentru tovarăş, nici pentru ceilalţi din jur, nici pentru plăcere chiar, ci pentru furtuna din suflet care cerea descărcare la unul şi început la celălalt.

Un ropot de aplauze şi ţipete de mulţumire au isbucnit pe urma aprinsului duet. Andrei s'a trântit ca un derviş pe divan. Anne-Marie, în picioare, îşi sălta sânii în valuri repezi, privind cercetătoare în preajmă-i, gata să reînceapă.

— Dragă, e de ajuns, i-a spus Lassarde, e o nebunie ce faci.

Andrei, cuprins subit de o veselie nepricepută, o privea. Intreg simbolul dansului lor i-a apărut tălmăcit limpede. Figura distinsă a francezului se proiecta penibil pe câmpul înflorit sălbatic al nevestei sale. Anne-Marie, ca o enigmă care cerea să fie deslegată, i-a râs.

— Te iubesc, i-a spus Andrei apropiindu-se.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— O, dar eu, i-a răspuns Anne-Marie.

Coana Coraliţa s'a sculat gălăgioasă.

— Ei, copii, acum acasă. Destul pentru ziua de astăzi... Andrei, maică, te rog grijeşte-te, ca să nu răceşti.

Şi au plecat toţi. Soroceanca şi-a stins lămpile rând pe rând. In salon mai stăruia încă, cu o perfidă adastare, adierea de viaţă a celor doi dansatori.

Andrei a dus-o pe Ana la hotel. A urcat scările cu ea, i-a scos glumind blana, a desfăşurat-o de şalul de pe cap şi i-a desfăcut părul bogat, cum făcea totdeauna. A sărutat-o lung pe gură, odată, de două ori, de mai multe ori.

— Nici când nu te-am iubit atât de mult ca astăzi, i-a şoptit Ana, petrecându-i mâinile prin păr. Erai frumos şi par'că trăiai pentru întâia oară.

— Nu-i aşa, a întrebat el, nu-i aşa că numai eu şi Anne-Marie, doi veri nebuni, numai noi trăiam călăuziţi de aceiaşi patimă...

A zis şi s'a întunecat.

— Dar tu, tu mă iubeşti?

— Te iubesc Ano, i-a răspuns, desfăcându-se însă din braţele ei.

— Ce ai, Andrei?

— Nimic.

— Ce faci?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mă duc, sunt obosit. Trebuie să mă culc.

A ieşit. Ca mânat de vijelie s'a îndreptat spre casă. O scârbă nemărginită l-a cuprins.

— Ce minciuni... Ce minciuni... Ce minciuni...

Vorbea grăbindu-şi paşii, ca gonit de ameninţarea unei mari remuşcări.

* * *

Maria a plâns, a plâns şi iar a plâns. Ajunsă acasă, abia a putut să-i spună bună seară coanei Smărăndiţa, care îşi amintea cu amănunte plăcerile seratei, şi s'a închis în odaia ei hohotind. S'a trântit în pat aşa cum era, fără să se desbrace, şi-a înfundat capul în perne şi a plâns. Lacrimile îi curgeau mari şi repezi, ca o ploaie de vară. Nimic nu putea întrezări în gând dincolo de ele. Se lăsau ca o perdea deasă, întunecându-i conştiinţa. O inundau, ridicându-i-se în inimă peste zăgazurile fragede ale simţirii ei aprinse. Curgeau dealungul straşinii ochilor, în cascade fierbinţi. Se urneau cu isbucniri violente şi curgeau potop, asemeni unei furtuni deasupra unei căsuţe dela ţară, mică, curată, cu flori roşii în ferestre, albă şi sveltă, pe care o sgâlţâie din temelii uraganul deslănţuit cu descărcări prelungi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A plâns mult și bine. Apoi s'a sculat ușoară, plutind ca în vis. Rugăciunea i-a fâlfâit în memorie, venindu-i din adâncimile sufletului, ca un balsam blând și răcoritor. Și-a scos hainele și, în cămașe, pe întunerec, ca în vremurile dintâi ale copilăriei, s'a oprit în fața patului, murmurând monoton.

— Miluește-mă, Dumnezeule, după mare mila ta, și după mulțimea îndurărilor Tale. Șterge fără-de-legea mea... Spăla-mă-voi și mă voi curăța, spăla-mă-voi și mai vârtos decât zăpada mă voi albi...

Psalmul lui David, cu candoarea umilinții lui, în ritmul lui biblic, tocit de veacuri, lustruit ca o mărgea de chilimbar purtată de generații întregi în mâini curate și credincioase, și-a răspândit în odaie sonoritățile milenare, cu îndemnuri de pace și resemnare.

Maria l-a spus până la capăt și s'a așezat în pat. S'a învelit bine, și-a pus mâinile cruce pe piept și a închis ochii, strângând cu grije din pleoapele grele. Totuși nu a putut adormi cum ar fi voit. O undă întârziată a rugăciunii îi stăruia în minte. Părea că-i cântă din fluier întreagă amintirea satului de sub culmea Carpaților, de unde pornise ca o frunză aruncată de vânt. Nu iubise viața acolo. Grosolănia oamenilor o durea, ferocitatea sentimentelor lor o înspăimânta și tic-tacul nesfârșit al zilelor o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nenorocea. Nici odată n'a priceput bine frumusețea peisagiului rural. Boul îi amintea grajdul, plugul înjurăturile țăranilor și hora orgiile animalice ale perechilor împleticite prin iarba de alături. Totdeauna a preferit o romanță cântecului popular, până ce a putut descifra taina măiastră a muzicii mari. Atunci, furată de armoniile dumnezeești, s'a rupt definitiv de glia strămoșească. Casa nu-i mai era casă, masa nu-i mai era masă. O ceață groasă i-a acoperit lumea din jur. Visa nopțile și visa zilele dearândul. Se eteriza în vis și aștepta minunea desrobitoare.

Așa fusese. Acum, din depărtare, în singurătatea haotică a unei lumi neînțelese, cu piatra de moară a dragostei pe piept, bolnăvită de desnădejde, era altfel. Satul de pe Olt îi aducea liniștea, oamenii de acolo sinceritatea, iar lucrurile simplitatea. Ii era dor de o pară mustoasă, pe care să o rupă singură de pe cracă, să muște din ea cu poftă, râzând și mestecând cu gura plină. Ii era dor de un parfum subțire de flori de câmp. O vorbă crudă de cumătră gureșe ar fi voit să audă. Un chiot sălbatic de flăcău care pleacă dela ibovnică. Toate-toate le dorea, în locul spiralei de artificii în care se încurcase, în locul civilității goale și a bunelor maniere, scorojite pe cerul gurii tuturor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu sunt de aici, n'am ce căuta aici, plec de aici, şi-a zis.

Înţelegea că dragostea ei era de o viaţă. Îşi da seama că pe Andrei nu şi-l va putea scoate din suflet. Nici nu era el ca ceilalţi. Dar nu-l putea smulge dintre ai lui. Ana îi stăpânea trupul şi celelalte sufletul. Ea era prea slabă ca să poată lupta. Nu avea arme. Îşi da seama că trebuia să renunţe. O înţelepciune potolită, ca o bătrânică dumiritâ, i s'a aşezat la căpătâi, sporind din fusul neisprăvit al proverbelor, pilduind sfătoasă, mulcomind-o, blândă şi cu mâna rece.

Andrei îi va rămânea. El era al ei. Îl va duce cu ea peste tot locul unde va merge, închis în taina inimii, ca o icoană blestemată şi scumpă, nevăzută şi necunoscută de nimeni, a ei, numai a ei. Mândră şi solitară se va plimba în viaţă şi nu va încerca niciodată delirul nesăţios al mărturisirii. Enigmatică şi stinsă, ca o călugăriţă, îşi va purta candela simţirii sub haina cernită a durerii.

Imaginaţia i s'a oprit aici. Bunul simţ a substituit-o, gospodăreşte, cu limitele realităţii. S'a gândit că va munci pentru alţii. Va căuta să-şi găsească fericirea în mulţumirea oricui. Va ajuta pe tatăl ei. Ori poate că se va mărita cu cineva. Un om de seama

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei. A râs. Aceasta, nu. Prea şi-ar înjosi noblețea visului şi prea l-ar batjocori pe Andrei. A adormit.

Dimineaţa s'a sculat dreaptă şi hotărîtă. Şi-a făcut mereu în închipuire scena cu coana Smărăndiţa. Pe ea voia să o înştiinţeze de plecare. Işi măsura în gând vorbele şi îşi potrivea atitudinile. Voia să fie discretă şi demnă. O bucurie nemărginită a cuprins-o. Nu ar fi crezut niciodată că ar fi fost în stare să aibă o energie atât de mare. Râdea fără să se poată opri. Când a văzut-o pe coana Smărăndiţa, înainte de masă, a vorbit atât de tare, încât s'a speriat singură de proporţiile glasului ei. Striga, nu vorbea.

— Ce ai fetiţo, a întrebat-o coana Smărăndiţa mirată.

— Nimic, i-a răspuns râzând.

— De ce râzi?

— Mă gândesc şi eu la nişte prostii.

S'a ruşinat. Fusese necuviincioasă. Şi-a strâns ultimele puteri şi a început. Ii era frig. S'a tras tremurând lângă sobă şi a vorbit de acolo, uitându-se în pământ.

— Vedeţi, mă gândesc ce bună aţi fost cu mine. M'aţi ţinut atâta vreme la dumneavoastră şi m'aţi acoperit de bunătăţi. Acum trebuie să fie destul. Dacă nu mi-aşi da seama, ar însemna să fiu nesimţitoare. M'am hotărît să vă mulţumesc şi să plec.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Niciodată n'am să uit generozitatea dumneavoastră neobişnuită. M'aţi cules de pe drumuri. Altfel, cine ştie ce se alegea de mine. M'aţi adus aici. M'aţi scăpat de furia retragerii. Mi-aţi uşurat pribegia. E prea mult. Vă datoresc o recunoştinţă veşnică.

Coana Smărăndiţa a ascultat-o mirată, din ce în ce mai mirată, apoi s'a înduioşat, s'a uitat la ea, s'a apropiat şi i-a pus mâna pe umăr, alintând-o.

— Fetiţo! Nu eşti tu fetiţa mea? Nu ţi-am spus? Cum poţi vorbi astfel de prostii? Să pleci. Dar unde să pleci? Tu mi-ai fost ca o copilă în lunile din urmă. Şi apoi cine mi l-a redat pe Andrei întreg şi sănătos? Ai fost ca un înger, Mario, iar eu dacă te-aşi lăsa să te duci, aşi fi un monstru. Haide, scoate-ţi din cap gărgăunii.

Maria a insistat.

— Nu. Nu pot. E adevărat că l-am îngrijit pe domnul Retezeanu. Era datoria mea. Era singura datorie ce-mi puteam împlini faţă de dumneavoastră şi faţă de el. Acum, că sunt inutilă, e normal să plec. Dealtfel, eu nu pot sta pe loc. Sunt obişnuită să muncesc.

A roşit şi a continuat.

— Vreau să muncesc undeva într'un spital, fără să vă fiu spre greutate.

Coana Coraliţa a intrat şi ea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ştii că eşti încăpăţânată? Mă superi, Mario. Auzi, Coraliţo, ce-i trece prin cap fetei?

— Ce?

— Să plece. Zice că a fost destul, că nu vrea să ne mai fie spre greutate. Închipueşte-ţi!

Coana Coraliţa a râs.

— Ei, asta-i! Par'că o întreabă cineva pe dumneaei. Ai vorbit cu părintele, tatăl dumitale? Şi ţi-ai făcut socoteala cu noi? Eu îţi spun drept că aşa m'am obişnuit cu dumneata, încât n'aş putea să te ştiu în altă parte. Auzi! Să te duci acum singură în lume? Doamne fereşte, te poţi îmbolnăvi, ori păţeşti altceva, mai ştii, cu războiul acesta, mai ales fetele, sunt expuse la toate. Nici să nu mai vorbim. Eu ştiu destule cazuri...

Maria a zâmbit.

— Bine, atunci am să-l aduc pe tata. Sunt sigură că şi el va fi de părerea mea.

A spus şi s'a retras într'un colţ, mulţumită. Andrei a intrat grăbit. Venea din oraş.

Coana Smărăndiţa s'a precipitat.

— Tocmai bine, a zis, căci am să te părăsc lui Andrei. Ascultă, Andrei. Maria, nici mai mult nici mai puţin, zice că vrea să plece. Chipurile, ar fi inutilă acum. Copilării!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaarsvania.ro/anii-1901-1932

Retezeanu s'a uitat pătrunzător la ea şi i-a întins mâna, plecându-şi capul într'o parte. A prins înţelesul vorbei.

— Inutilă? Cum poţi să vorbeşti aşa? Dumneata îmi eşti de o supremă utilitate şi îmi vei mai fi.

Maria, îngrozită, l-a întrerupt. Se temea de o nouă vorbă de circumstanţă.

— Nu cred, a zis, fiindcă eşti sănătos. Mă uitam şi eri. Erai foarte bine. Toată lumea te admira.

Un nod i-a oprit vorba în gât, l-a înghiţit şi a continuat chinuită, aspră, sfâşiindu-se.

— Eram mândră de opera mea de soră de caritate.

Ochii i s'au încrucişat şi a tăcut, deşi ar fi ţipat un fluviu de cuvinte dezordonate cari îi frământau pieptul.

Andrei a stăruit.

— E tocmai ce vream să-ţi spun eri, dar nu m'ai lăsat. Sunt femei-leac, bune de pus la rană, cum ar spune Piperea al meu. Nu-mi prea place această terminologie medicinală, dar mi se potriveşte. Femei albe, curate, simple şi pline de simţire. Ele vindecă numai prin prezenţa lor. Au un farmec special care supune pe convalescenţi. Câteodată îi şi renasc, dându-i vieţii altfel de cum i-au primit. Eşti o astfel de femeie. Şi eu sunt încă în convalescenţă. Vrei să mă părăseşti? Mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/index1931_1932

uitam eri la dumneata şi-mi plăcea cum răsăreai, ca o floare de câmp, în mijlocul unei sere. Uf, ce atmosferă nesuferită era eri şi ce simpatică erai!...

Coana Coraliţa s'a încreţit, s'a smochinit, s'a retras în ea, ascultându-l pe Andrei, apoi şi-a dat drumul.

— Nimic nu te împiedică să admiri pe Maria, care e aşa cum o ştim cu toţii, mititica. Dar nici fetele mele nu erau de dispreţuit. Mai ales unele...

— Ştiu. Mi le-ai destinat. Nu mă pot însura cu toate, de aceea renunţă şi dumneata, a zis Andrei râzând.

Maria n'a putut desprinde din cuvintele lui Retezeanu decât accentul grav şi calm al lor, care i-a străbătut în suflet, învăluindu-i-l. Prima oară îi vorbea omeneşte. O nesfârşită duioşie i-a topit inima. O plăcere prelungă i-a încins fiinţa întreagă. S'a răzimat cu mâna de un scaun şi mai aştepta. Nu-i era de ajuns.

— Doamna Istraty are dreptate, a şoptit aiurită.

— N'are nici o dreptate. Cred că şi dumneata ştii că n'are dreptate, a spus Andrei. Ori, ce vrei? Iţi trebue o nouă rană, ca să-mi fii iar utilă? Cine ştie, poate că vei avea prilejul.

— Fugi că vorbeşti şi tu acum prostii, a intervenit coana Smărăndiţa. Mai bine

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să mâncăm. Iaca, Niculae ne aduce ciorba. Aşezaţi-vă.

El s'a uitat gânditor înaintea lui şi a continuat.

— Ştiţi că vin dela Cernomorskii. Astăzi n'au mai sosit gazete dela Petrograd. E revoluţie acolo. Se svoneşte că Ţarul ar fi fost detronat. Dacă e adevărat, noi de aici, înfundaţi în groapa noastră, va trebui să ridicăm munţi de cadavre, ca să putem scoate capul spre Europa. Ori ne cufundăm de tot.

— Revoluţie? Ce spui? Revoluţie, a strigat coana Coraliţa speriată.

Coana Smărăndiţa s'a posomorît.

— Nu cred, a zis.

Maria, iluminată de o nădejde nouă, s'a aşezat pe scaun.

— Am auzit cu vorbind pe unii, s'a dumirit coana Coraliţa, se mai şoptea pe ici pe colo! Te pomeneşti! Cu nebunii ăştia de Ruşi, te poţi aştepta la orice.

Niculae asculta pe la spate, întindea farfuriile cu ciorbă şi da din cap cu dispreţ.

— Ce-i Niculae, l-a întrebat coana Smărăndiţa.

— Ce să fie, coniţă? Aşa va fi. I-am văzut eu şi pe Ruşi. Beţivi şi scrintiţi. Mănâncă seminţe de floarea soarelui şi se uită la cer, ca netoţii. Acum fac revoluţie. Asta ne mai lipsea!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Andrei era sombru. Din când în când ridica ochii mari asupra Mariei, apoi şi-i pleca privind fix înainte. Se trăsese la faţă peste noapte. Liniile i s'au lămurit mai aspre ca de obicei. Porneau energice din dreptul frunţii, din rădăcina nasului şi din bărbie, unindu-i-se undeva dincolo de el, într'un coeficient de bărbăţie definitivă. Umerii plecaţi puţin îi sporeau greutatea capului îndreptat înainte, şi-i întindeau cu mai multă nobleţă coarda puternică a grumazului. Mâinile i se plimbau liniştite, în popasuri măsurate, sigure şi stăpânitoare. Vagi umbre treceau şi se risipeau pe deasupra lui, ca pe deasupra unui pisc de munte, prins în vorbă cu soarele, luna şi cu stelele.

Maria îl vedea şi îl simţea. Din ce se găsea mică, se făcea şi mai mică, pentru a se uita la el de jos de tot, ca să-l poată cuprinde în întregime. Niciodată nu şi-a dat seama mai bine ca atunci de fatalitatea dragostei sale. Un cor îi cânta în suflet, ca în tragediile vechi, Hymenul ce trebuia să vie, împotriva căruia chiar dacă ar fi voit, nu putea să lupte.

Coana Coraliţa, mai puţin olimpică, nu ca o harpie, ci ca o bibilică bătrână, slobodă la gură, curioasă, îi hărţuia pe toţi cu întrebări, răspândite buluc, când unuia, când altuia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, ce ziceți? Acum ce ne facem? Andrei, tu ce părere ai?

Retezeanu s'a întors masiv spre ea.

— Păreri să ceri dela amicul dumitale Patridi. El are în fiecare buzunar câte una. E un om foarte deștept. Eu nu am nici o părere deosebită. Zic și eu că vine o furtună mare. Și dacă vine, trebuie să ne vedem ficcare de o temelie bună, ca să ne rezimăm. Să ne pregătim de apărare, care cum poate. Dumneata, de pildă, să-ți vezi de garderobă, mama să strângă de-ale gurii, iar domnișoara Maria să nu se lase de noi.

— Lasă glumele. Ar trebui să te mai ocupi și tu de politică, i-a răspuns coana Coraliţa înțepată, ne-ai mai ști spune și nouă câte ceva. De sigur că Patridi are o părere, fiindcă e om politic. Uite, imediat, cât ce mâncăm, mă și duc să-l întâlnesc la albaștri. Ah, de ce nu m'am născut eu bărbat! Cum le-aș mai învârti eu!...

Andrei a râs.

— Ai dreptate. Patridi șef și dumneata subșef, ori mai bine zis dumneata șef și el subșef, ați face un partid grozav. M'aș înscrie și eu în el. Dar de ce te superi? M'ai întrebat să-ți spun părerea și ți-am spus-o. Aceasta e părerea mea. Ori, ce zici, Niculae? N'am dreptate?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Niculae s'a lungit și s'a strâns dintr'odată, ca o harmonică veche.

— Rău lucru revoluția, conașule, a zis. Eu știu, că-mi spuneau ai mei din patruzeci și opt. Se omora om pe om. Își dau foc caselor și își luau moșiile. Era și holeră. Te îngropa făr'de popă. Doamne ferește! Și ține mult. Doi ani de zile s'au hăcuit oamenii la noi, atunci. Numai unul mai cuminte, a scăpat teafăr. Îi zicea satul Ion Găuraru. S'a fost băgat într'o gaură, de-l știa numai nevastă-sa. Doi ani n'a eșit de acolo. Îi ducea femeia de mâncare noaptea, până ce s'a potolit răsmiriția.

— Ăsta-i ca popa din claie, a râs Retezeanu.

— Care? Nu-l știu pe ăla.

— Mi-a povestit părintele Văleanu.

— Nu-l știu pe popă. Dar de ăsta știu de bună seamă. Mi-a spus tata, Dumnezeu să-l ierte. Lumea râdea de el, dar în vremi cumplite e bine să te tragi în găoacea ta, conașule.

— Ai dreptate, Niculae. E ce ziceam și eu. Numai coana Coraliția nu ne dă dreptate.

— Foarte bine, a zis mătușa lui Andrei, sculându-se, acum m'am și ales cu ceva dela voi.

Coana Smărăndița s'a sculat și ea. Retezeanu a sărutat mâna mamei sale și a coanei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Coraliţa, întinzându-le amândurora obrazul ca să i-l sărute şi a plecat în odaia lui. Maria s'a strecurat tiptil, ca o umbră.

Coana Smărăndiţa era îngrijată.

— Unde te duci, Coraliţo?

— In oraş, după veşti.

— Merg şi eu.

— Ba, mai bine ai face să mai stai şi pe acasă.

Coana Smărăndiţa s'a uitat lung la cumnată-sa.

— Da, da. Nu te uita aşa lung. Nu-i bine să laşi singuri doi tineri prea multă vreme.

Coana Smărăndiţa s'a crucit.

— Coraliţo, pentru numele lui Dumnezeu, eşti sărită puţin. Iţi lipseşte o doagă, parol! Andrei, Maria!... Doamne, ce năzbâtii!

Coana Coraliţa a umflat din umeri.

— Bine. Să nu zici că nu ţi-am spus. I-am văzut eu pe amândoi. Ea languroasă. El gânditor. Ea plânsă. El drăguţ. Le ştiu eu astea. Şi la spital şi acum m'am ţinut pe urmele lor. I-am dibuit. N'ai auzit ce-i spunea astăzi? Şi cum primea, drăcoaica! Par'că zicea: mai dă-mi, mai dă-mi!... Ai să vezi tu. S'au întâmplat cazuri de astea destule şi în cele mai bune familii.

Coana Smărăndiţa a oprit-o.

— Fugi, că eşti gură rea. Toată lumea te ştie şi nimeni nu te crede.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi au ieşit amândouă, îmbufnate, ca două ghiulele îmblănite, gonind după noutăţi.

Andrei s'a plimbat o vreme prin odaie. S'a dus pe urmă şi a bătut la uşa Mariei.

— Imi dai voie? Vreau să-ţi vorbesc. Aseară ai fost rea cu mine. Astăzi vrei să pleci. Nu te las. Să ştii că nu te las. Şi să-ţi spun de ce. Adică, ţi-am spus. Cred că mă înţelegi. Dumneata ai o inteligenţă a simţirii prea feminină ca să nu mă înţelegi. Dacă te-aş lăsa, ar însemna să-mi arunc norocul pe fereastră. Şezi, te rog, şi ascultă-mă. Vezi cât sunt de liniştit. Iţi vorbesc de pe o culme neatinsă încă de mine, din nişte regiuni cu desăvârşire limpezi. Nu ştii ce imensă plăcere îmi face să-ţi vorbesc, căci am certitudinea că vorba mea cade, ca în Biblie, în pământ roditor. Iţi vorbesc poate cam târziu şi din cuvintele mele se desprinde un fel de melancolie tomnatecă. Se poate. Dar, ce vrei? Par'că sunt un măr încărcat de mere multe.

Maria a rămas în picioare, răzimată de sobă. Serioasă, cu mâinile căzute moi dealungul trupului, l-a privit adânc. S'a apărat. Glasul îi tremura.

— Nu trebuie să-mi vorbeşti. Nu te-am rugat. Nu ţi-am cerut nimic.

Andrei a zâmbit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistaromaneasca.ro/mdrr.gov.1932

— Știu. Dar n'avem nevoie să ne mințim unul pe altul. Nici eu pe dumneata și nici dumneata pe mine. N'avem nevoie de artificii. Suntem cu mult mai oneşti şi mai simpli. Eu nu-ți vorbesc fiindcă mi-ai cerut dumneata sau fiindcă aşi dori eu să-ți vorbesc, ci fiindcă trebuie. Aşa stă scris undeva în cartea mare a lumii. In cer poate, ori, mai știu eu, în pământ. Iți spun drept că n'aş fi crezut atunci, când te-am văzut mai întâi, să ajung unde sunt astăzi faţă de dumneata. Par'că te văd şi acum la pian. Mi-ai plăcut. Mi te-ai arătat subțire şi delicată în brutalitatea din jurul meu şi sănătoasă în aceeaş vreme, pentru nervii mei bolnavi. Mai târziu te-am culeș din drum, cum rupi o floare din graba mersului, dintr'un capriciu de estet, dacă vrei, fără nici o ţintă. Te-am dus la Bucureşti, te-am adus aici. Doamne, ce ciudăţenii, ce surprize îți rezervă viaţa. Să nu crezi că nu ți-am simțit buzele pe obrazul meu, atunci în tren. Eram în delir, dar totuş le-am simțit. Eram între două vieți. Mă sbăteam la hotarul lor. Buzele dumitale au fost fântână vie în deşert, luminată dintr'odată de apusul unui sfârşit şi de aurora unui început. Toată vremea, în spital, m'a urmărit această sărutare îngerească a dumitale. Ea m'a vindecat. Mi-a crescut în suflet. Nu aşi putea spune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
18 68

că m'a tămăduit de toate bolile de care sufăr, dar mugurul ei îl simt în mine. Şi e bine aşa. Cine ştie? Poate că va înflori şi va rodi odată.

Maria tăcea. Fiecare vorbă a lui Andrei i se înfigea ca o săgeată în carne. Le simţea pe toate în ea. Aproape că le vedea. O dureroasă plăcere îi străbătea inima. Andrei a privit-o.

— Taci, a zis. Ce bine e, că taci. Şi cum taci de frumos!... Ciorchinele tăcerii îţi atârnă pline de înţelesuri, ca strugurii mustoşi şi copţi pe viţa de vie. Eşti ceeace trebuia să caut eu de mult şi ceeace am găsit destul de din vreme, ca să nu mor. Eşti izvorul de simţire al pribeagului însetat. Nu ştiu dacă mă vei împăca cu lumea, dar cu viaţa, da. Vreau să trăiesc alături de dumneata şi vreau să te iubesc. Dar, ce zic? Dragostea şi viaţa sunt una. Când trăieşti iubeşti, şi când iubeşti trăieşti. Nici odată n'am iubit până acum. Să nu crezi că-ţi spun minciuni. Tot ce ştii şi ce nu ştii au fost diversiuni. Aseară mă uitam în jur de mine. Imi era milă de toţi şi mă osândeam, pentru parodia de viaţă la care asistam. Mi-ai părut atât de adevărată şi atât de curată. O bucurie neînvinsă m'a cuprins, ca şi când te-aşi fi descoperit cea dintâia oară. M'am înviorat şi m'am desmeticit. Râuri

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de puteri noui au străbătut în mine. Haide, Mario, dă-mi mâna. Mă înţelegi şi mă iubeşti. Ştiu şi ştii...

Maria, tăcând mai departe, şi-a întins braţul, tăindu-şi-l din umăr, desfăcându-se de el, într'o pornire sălbatică de supremă jertfă. I l-a întins, şi mâna îi tremura în mâinile lui, ca o porumbiţă fricoasă şi supusă. Andrei a contemplat-o lung, cercetând-o şi mângâind-o din priviri.

— Mână mică, mână rece, mână albă, mână credincioasă, cupa nădejdei mele, a zis, şi a sărutat-o în palmă.

Şi-a îngropat gura în ea, aplecându-se ca la izvor, înfierbântat şi lacom. Un val de duioşie i-a inundat întreagă fiinţa. O flacără fecundă i-a aprins obrazul. Ochii i s'au umplut, adânci, cu străluciri noui. S'a îndreptat. Un gând luminos i-a trecut prin creer.

— Minte cronica bătrână, a zis, minte Mario. Uite, cum privesc în mâna ta şi cum mă lămuresc în mine, mă gândesc, ca un nebun, la sfântul Non şi sfânta Pelaghia. N'a putut fi aşa cum spune bizantinul ortodox şi ipocrit în cartea lui. Da, o porumbiţă a sburat în chilia schimnicului, dar nu era neagră. Şi dacă era albă, n'a putut-o trimite diavolul. Era mâna Pelaghiei, a femeei care ascultase şi simţise mai ales, predica

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui de revoltat al lumii și al singurătății. Era inima ei de fecioară. Auzi? De fecioară, ce străbătea la el peste canoanele sterpe. Era viața care venea să-i rodească avânturile, frânte până atunci, ale sufletului lui. Așa era. Cărțile mint. Numai noi suntem adevărați, Mario.

Blând și puternic a privit-o în față. I-a lăsat mâna. I-a cuprins mijlocul. A strâns-o la piept. Buzele li s'au împreunat arse.

— Faci rău... Faci rău... Faci rău, a murmurat Maria, deslănțuindu-se ușor de îmbrățișare.

Andrei, fermecat, cu brațele în vânt, s'a uitat în urma ei. Se retrăgea în odaie, proptindu-se, grea, uluită de povara fericirii. Amuțit de spaima descărcării lui furtunoase și înmărmurit de plăcerea mărturisirii pecetluite, s'a uitat la ea cum se legăna în mers, îndoindu-se, cum căuta un sprijin pe care nu-l găsea și cum, învinsă, s'a răsturnat în pat, ca o amforă plină, răspândindu-și în valuri lungi întreg parfumul tinereții.

— Faci rău, faci rău, repeta mereu.

Biruit de tulburarea ei virginală, a stat o clipă pe loc, apoi, hotărît, călcând bărbățește, trecut dincolo de asprimea realității, liniștit, s'a apropiat de ea și s'a așezat pe marginea patului. Vorbele i-au picurat ca niște stropi de rouă, clare și reci, biblice, deci simple.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'ai dreptate, a zis alintându-i fruntea, n'ai dreptate. Eu împlinesc o poruncă trimisă nouă amândurora. M'am gândit prea mult asupra ei, ca să te mai încurc și să mă mai încurc în forme goale. Am aruncat toate hainele minciunii la o parte. Nu știu cum să-ți spun. Mă simt gol și te văd goală. Par'că suntem cei dintâi oameni, senini și fireşti în dragostea noastră. Da, da, așa este. Uite, eu îți văd sânii, îți văd pântecele neatins, îți văd coapsele rotunde și îți văd picioarele, Mario. De ce ne-am ascunde? Uită-te la fel la mine. Ești femeia mea și eu sunt bărbatul tău.

Maria palpita licurind ca o stea friguroasă în preajma luceafărului. Tot sângele i-a fugit speriat la inimă și bobotea acolo aprins în vâlvătăi puternice. Era înghețată și ardea. O dorință aprigă i-a încolțit în conștiință: să se jertfească! Precum și-a întins mâna, așa să se dea întreagă. Să ardă pe rugul ei amândoi, topindu-se în aceiaș flacără tainică. Și-a deschis brațele, halucinată de suferință, l-a căutat tremurătoare în jur și a rostit încet, cu glas de țipăt îndepărtat, aiurind desnădăjduită.

— Așa e. Vino, Andrei! Andrei, sunt a ta...

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A doua zi dimineața ningea. Fulgi repezi se coborau din cer în pâlcuri vesele. Se roteau în dreptul ferestrelor, glumeau ca niște copii răsfățați și sburau mai departe, făcând loc altora. Un fel de râs înghețat, de iarnă bătrână.

Andrei s'a sculat, s'a îmbrăcat repede, apoi s'a oprit în mijlocul odăii, dându-și târziu seama că era prea de vreme. Plictisit, s'a trântit pe divan, și-a tras pledul peste el și a prins o carte ca s'o răsfoiască. Literele îi fugeau pe dinaintea ochilor în șiruri infinite. A sunat. A cerut cafeaua. Piperea a intrat cu ea nătâng, strângând din genunchi, ca să nu strângă prea tare din mâini tava cu ceașca, a pus-o ușurat pe masă și a oftat.

— Poftiți, domnule locotenent.

— Mulțumesc, Pipereo. Ninge iar?

— Ninge, să trăiți. Ar putea să nu mai ningă, acum.

— Las' să ningă, Pipereo. Mai albește pământul ăsta blestemat, cum zici tu.

— De pe partea asta e adevărat, a zis Piperea, scărpinându-se în cap.

Andrei s'a uitat la el și a zâmbit.

— Vreme de povești, Pipereo. Focul arde în sobă. Nu știu când l-ai făcut. Am dormit greu. Arde focul și-i bine să stai în casă, să bei cafea caldă și să tragi tutun, pe gerurile astea.

Piperea a râs.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E bine, domnule locotenent, pentru cine are cafea, tutun, foc şi casă. E mai rău de cine n'are.

— Ai dreptate, Pipereo, a zis Andrei încruntându-se. Dar noi avem de toate. Să-i lăsăm deci, deocamdată, pe ceilalţi. Mai bine spune-mi tu cum e povestea aceia cu apa cumpănită. Mi-ai spus-o odată, dar nu i-am luat bine seama. Haide, fă-te moş şi spune-o.

Piperea s'a uitat bănuitor: nu cumva îşi bătea joc Retezeanu de el? A sărit un pas înapoi.

— Vai de mine, domnule locotenent. De poveşti ne arde nouă acum? Nu mă luaţi, aşa, cu praştia. Am îmbătrânit şi eu, dar nu m'am prostit de tot.

Andrei s'a uitat serios la Piperea.

— Nu glumesc de loc, Pipereo. Vreau să mi-o spui, pentru mine, nu pentru tine.

— Domnule locotenent, a stăruit Piperea, era un învăţător la noi în sat. Tot strângea snoave de pe la oameni, se ducea seara la ei, punea pe babe să-i spuie descântece şi îşi însemna orice năzdrăvănie pe care o auzea. Fugea lumea de el, ca de dracu. Unii îşi mai băteau joc şi născoceau câte în lună şi în soare. Ba, că una, ba, că alta. Ba, că au văzut pe mamonul jucând geamparalele în vârful casei. Ba, că au prins o strigoaie prin dreptul bisericii şi i-au tăiat coada: —

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

când colo era preuteasa cea bătrână! Prostii şi nebunii. Dar dumneavoastră?! Zău, nu mă mai picaţi cu ceară. Mi-au sburat toate astea din cap. Es rău din iarnă, ca un cârlan sfrijit. M'am lihodit de tot. M'am cotonogit. Ştiu bine că nu mai năpârlesc la primăvară. Au să mă ducă şi pe mine într'o zi, ca pe aceia dela spital. Bine că nu-i vedeaţi. In fiecare noapte cărau câte zece. Acum e mai rău, după cum aud. Mor oamenii ca muştele, domnule locotenent. Se sfârşesc. Se prăpădesc. Te pişcă câte un păduche şi te dă gata. Te aprinzi, te învineţeşti şi crăpi în două zile. Te bagă repede între patru scânduri, dacă te mai bagă, şi pe aci ţi-e drumul, băiete! Nici tu mamă, nici tu tată, nici copii şi nici nevastă. Nu, zău, nu-i de glumă, domnule locotenent. Grele vremi. M'au răzbit şi pe mine, cât sunt de rânzos. Acum, şi cu revoluţia asta a Ruşilor... Oare ce-o fi şi cu ea?

Andrei l-à oprit.

— Lasă-le, Pipereo, astea. Te ţii de mine şi mergem înainte. Vom vedea ce va mai fi. Până atunci, spune-mi tu povestea. Am nevoie de ea.

Piperea s'a crucit şi a râs.

— Vasăzică trebuie s'o spun, domnule locotenent? Nu pot aşa, de-a'n picioarele. Şi n'am nici tutun, să trăiţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Clipea șiret, din ochi. Andrei i-a întins o țigară.

— Ține, șezi și zi. Iaca, fumez și eu.

Piperea a tușit și s'a aninat pe marginea unui scaun.

— Păi, cum să vă spun, domnule locotenent? Așa povestesc oamenii proști. Babele și bătrânii. Este la noi un izvor, la munte. Răsare dintr'un jghiab grozav, cât turnul bisericii. A spart stânca cum tot cade el, de când o fi tot căzând. Și-a făcut un fel de pat în care se sprijinește apa, până să se dea jos în vale. Lumea îi zice apa cumpănită. Nu știu de ce-i va fi zicând așa. Bag seama, unde se cumpănește în talgerul acela de piatră. Așa ne-am pomenit. Apa cumpănită. La izvor, la apa cumpănită. Bună apă. Te taie la ficați când o bei. Nu este om care să treacă pe acolo și să nu se oprească. Îi trage o dușcă, și merge înainte. Mi-aduc aminte că-mi făceam de multe ori de lucru prin partea locului, chiar și dacă nu aveam. Numai să beau apă de acolo.

— Și, a întrebat Retezeanu.

— Și zice că... Dar astea le cred numai copiii și fetele. Zice că Făt-Frumos ar fi trecut odată pe acolo. Nu știu ce umbla și ce căuta. Era blestemat să nu găsească. Venea de ani de zile, de pe drumuri neumblate. Îmbătrânise, săracul. Era slab și sdrențos. Se scofâlcise,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se împuţinase şi trăgea de moarte. Şi calul i se prăpădise. Din cogeamite armăsarul întraripat, se făcuse un fel de mârţoagă bleagă şi cocoşată. Nu-l mai ţineau chingile. Şeaua i se răsturna pe coadă şi capul îi cădea în pământ. Abia mai răsufla. I se vedea printre coaste, cum se luptă să ia duh. Şi izvorul cădea de sus, cum cade totdeauna. Făt-Frumos s'a oprit, s'a uitat lung şi s'a gândit: să mai bea, să nu mai bea? Tot atâta-i era. Credea că s'a isprăvit cu el. Dar totuş a băut. Mai mult din obicei. S'a aplecat asupra apei şi a sorbit de două-trei ori. Şi-a şters mustăţile cu mâneca cămăşii şi a împins şi gloaba să bea. Nu prea vrea. I-a băgat el botul în apă. I-a tras un picior în burtă şi l-a împins la bunătate. N'a apucat să înghită calul câteva guri şi a şi început să dea din coadă. Făt-Frumos s'a minunat. S'a pipăit. Par'că învia şi el. S'a uitat în oglinda apei. Par'că întinerea. Tii, drăcia dracului! S'a întors spre cal! Calul a prins să necheze. Ce să vă spun, domnule locotenent, cât ai bate în palme, fermecaţi, şi om şi cal, au crescut, vorba ceia, ca din apă, s'au ridicat, s'au înălţat, frumoşi şi voinici, ca mai înainte, ori chiar mai abitir decât mai înainte. Au stat o vreme la chibz amândoi şi s'au luminat la cap, s'au înfrăţit iar şi au plecat în treaba

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lor, ca două săgeți vrăjite, spre ținta ce-și aleseseră și care le era sortită de Dumnezeu.

— Așa-i cu apa cumpănită, să trăiți. Acum eu nu știu, cum va fi fost, cum nu va fi fost...

Retezeanu, visător, l-a urmărit toată vremea pe Piperea, ghicindu-l printre vorbe, descifrându-l din liniile fine ale obrazului. Slăbise mult și pierduse din vioiciunea expresiei. Își păstra însă cu toate aceste chipul de efigie, care culmina în ciocul puternic al nasului. Povestea i s'a așternut pe suflet, fulguind răcoritoare, ca neaua de afară. Simbolul ei i se prelungea cu răsunete adânci.

— Așa, Pipereo, a zis privindu-l printre rotocoalele de fum, bună apă aveți voi acolo, la apa cumpănită. Eu nu sunt ca învățătorul vostru. Eu cred în lucruri de aceste. Sunt minuni, Pipereo, mai sunt farmece în lume. Tu ce crezi?

Piperea, neîncrezător, a ezitat.

— De, așa se zice, domnule locotenent. Mai știu și eu ce să zic? Sunt, dar le omoară popii și învățătorii. Unii zic că sunt lucrurile diavolului, alții că sunt prostii bătrânești. Învățătorul de acum e altfel. El zice să facem cooperative, nu să umblăm după basme. Alți cai verzi pe pereți, a zis sculându-se de pe scaun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce-i, te duci, l-a întrebat Retezeanu.

— Da, domnule locotenent, mergem cu Niculae, să aducem nişte lemne. Acum, că ţi-am spus povestea, mă pot duce.

S'a întins să ia tava. Şi-a întors capul râzând.

— Un tăciune şi-un cărbune. Ei, de-ar putea trece vremea aşa, ce bine ar fi. N'am mai îmbătrâni.

Coana Smărăndiţa a intrat.

— Uf, ce fumăraie. Iţi face rău Andrei. Şi tu fumezi aici, Pipereo? Ce-aţi făcut? Andrei, dragă, văd că eşti vesel. Imi pare bine că te însănătoşeşti de tot.

Piperea s'a retras cu tava, lungindu-se din vârful picioarelor.

— Da, mă simt bine, a zis Andrei. Vorbeam cu Piperea. Mi-a spus o poveste. Mi-e drag de el. Cred că şi el ţine la mine. Ne-am legat unul de altul. E deştept şi are multă culoare. Are rasă. E cam lung la vorbă, mai toarnă şi minciuni, din când în când, dar e simpatic. Mă gândeam tocmai acum că numai cu ţăranii aceştia m'am ales, de când sunt în ţară.

— A, ţăranii noştri sunt admirabili, a zis coana Smărăndiţa, eu îi iubesc foarte mult.

Andrei a râs.

— Nu aşa cum crezi tu, mamă. Eu îi văd altfel. Voi v'aţi uitat la ei prin lorgnon,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din depărtare, când erau la horă o
lanurile de grâu. Le-aţi apreciat pito
Eu nu mă încânt prea mult de parte - ior
spectaculoasă. Sunt murdari, săracii, sunt
plini de boli, sunt îndobitociţi de mizerii.
Trag în jug ca vitele. Sunt falşi şi cruzi.
I-am văzut în război de aproape. Dar au
un suflet şi au credinţele lor. Numai ei pot
fi reprezentativi. Ceilalţi sunt oribili. Aşa
zişii boieri, de ei mi-e milă. Sunt morţi
fără să fi trăit vreodată. Iar negustorimea,
cum spune tante Coraliţa, târgoveţii, elita
nouă, e îngrozitoare. Aceştia au schimonosit
fizionomia morală a ţării. Sunt peşti îm-
puţiţi, într'o ciorbă modernă. Nu cred în
nimic. N'au nici-un Dumnezeu. Sunt goi şi
satisfăcuţi de progresul lor. Ce vorbă va
mai fi şi aceasta: progres! Aici, în Orient,
a luat o formă bizară, absolut sălbatecă.
Par'că ar fi un viţel de aur, ori o vacă
enormă, grasă şi lăptoasă, din al cărei lapte
se poate face orice fel de mâncare. Da,
mâncare. E bună vorba, fiindcă ăştia ma-
terializează totul. E uimitor cum şi-au în-
suşit de repede toate teoriile materialiste
ale filozofiei apusene. Le prind ca maimu-
ţele şi ronţăie la ele de dimineaţa până
seara. Le şi aplică, cu o cruzime bestială, în
toată viaţa lor. Se îmbracă în ele şi oficiază
ca nişte preoţi. Au parlament, speakeri şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce-i, te duci, l-a întrebat Retezeanu.

— Da, domnule locotenent, mergem cu Niculae, să aducem nişte lemne. Acum, că ţi-am spus povestea, mă pot duce.

S'a întins să ia tava. Şi-a întors capul râzând.

— Un tăciune şi-un cărbune. Ei, de-ar putea trece vremea aşa, ce bine ar fi. N'am mai îmbătrâni.

Coana Smărăndiţa a intrat.

— Uf, ce fumăraie. Iţi face rău Andrei. Şi tu fumezi aici, Pipereo? Ce-aţi făcut? Andrei, dragă, văd că eşti vesel. Imi pare bine că te însănătoşeşti de tot.

Piperea s'a retras cu tava, lungindu-se din vârful picioarelor.

— Da, mă simt bine, a zis Andrei. Vorbeam cu Piperea. Mi-a spus o poveste. Mi-e drag de el. Cred că şi el ţine la mine. Ne-am legat unul de altul. E deştept şi are multă culoare. Are rasă. E cam lung la vorbă, mai toarnă şi minciuni, din când în când, dar e simpatic. Mă gândeam tocmai acum că numai cu ţăranii aceştia m'am ales, de când sunt în ţară.

— A, ţăranii noştri sunt admirabili, a zis coana Smărăndiţa, eu îi iubesc foarte mult.

Andrei a râs.

— Nu aşa cum crezi tu, mamă. Eu îi văd altfel. Voi v'aţi uitat la ei prin lorgnon,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din depărtare, când erau la horă ori prin lanurile de grâu. Le-aţi apreciat pitorescul. Eu nu mă încânt prea mult de partea lor spectaculoasă. Sunt murdari, săracii, sunt plini de boli, sunt îndobitociţi de mizerii. Trag în jug ca vitele. Sunt falşi şi cruzi. I-am văzut în război de aproape. Dar au un suflet şi au credinţele lor. Numai ei pot fi reprezentativi. Ceilalţi sunt oribili. Aşa zişii boieri, de ei mi-e milă. Sunt morţi fără să fi trăit vreodată. Iar negustorimea, cum spune tante Coraliţa, târgoveţii, elita nouă, e îngrozitoare. Aceştia au schimonosit fizionomia morală a ţării. Sunt peşti împuţiţi, într'o ciorbă modernă. Nu cred în nimic. N'au nici-un Dumnezeu. Sunt goi şi satisfăcuţi de progresul lor. Ce vorbă va mai fi şi aceasta: progres! Aici, în Orient, a luat o formă bizară, absolut sălbatecă. Par'că ar fi un viţel de aur, ori o vacă enormă, grasă şi lăptoasă, din al cărei lapte se poate face orice fel de mâncare. Da, mâncare. E bună vorba, fiindcă ăştia materializează totul. E uimitor cum şi-au însuşit de repede toate teoriile materialiste ale filozofiei apusene. Le prind ca maimuţele şi ronţăie la ele de dimineaţa până seara. Le şi aplică, cu o cruzime bestială, în toată viaţa lor. Se îmbracă în ele şi oficiază ca nişte preoţi. Au parlament, speakeri şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

miniştri, au instituţii, au academii, de toate au. Şi le-au făcut în pripă ca să zăpăcească pe streini şi să-şi satisfacă orgoliul lor gras de parveniţi tolăniţi în automobile, de par'că ar fi fost de când lumea în ele, deşi nici o rotiţă n'au inventat la ele, nici mecanismul lor nu-l cunosc. Şi toate astea în ţara lui Piperea, a lui Năgăilă şi a celorlalţi, a pravoslavnicilor şi a panteismului rural. Ce farsă! Nu, mamă, sunt absolut hotărît. Dacă se isprăveşte războiul, mă retrag undeva la ţară, să-mi petrec viaţa acolo. Ce zici? Vii cu mine? La acest lucru mă gândeam eri şi azi.

Coana Smărăndiţa l-a privit înduioşată. I-a trecut mâna peste frunte şi l-a sărutat.

— Dragul mamei, i-a zis, tot revoltat eşti. Nu mai conteneşti. Eu vin cu tine la ţară, deşi, tare mă tem că hotărîrea ta e numai o flacără de circumstanţă. Ţi-e dor de Paris. Il vezi peste tot locul. Faci comparaţii şi strigi la mine. De aceea, vrei să mergi acum la ţară, ca să te potoleşti. Dar o să-ţi treacă, şi poate că te împaci şi tu cu lumea. Ai văzut cum te apreciază toţi.

Andrei a râs.

— Da, da. Mă preţuesc, pentrucă îşi închipuie că sunt un exemplar mai bine reuşit decât ei. Tot parveniţi. Ii înţeleg. Celebritatea mea printre ei e în capul lor un fel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de justificare strălucită a propriei lor vieţi. Dar se înşeală, cum te-ai înşelat şi tu de multe ori asupra mea. Iţi vorbesc în plină conştiinţă. Ţăranii sunt singurii de cari m'am putut apropia. Foarte greu, e adevărat. Până să spargi bezna din jurul lor, îţi trebue vreme. Mai ales pentru un înstreinat ca mine. Dar acum i-am prins. Săracii, ce nedreptate li s'a făcut. Voi nu puteaţi să-i cunoaşteţi. Aţi vorbit o vreme slavoneşte, pe urmă greceşte şi acum franţuzeşte. Nu le-aţi vorbit limba. Eu am învăţat-o. Are o savoare nebănuită. E crudă şi amăruie, cu gust de cimbru şi de izmă. E curios cum s'a răsădit latinitatea prin ierburile acestea de câmp şi de munte. Nici negustorii nu le-o cunosc. Aştia, încalte, sunt mai odioşi. Aştia şi-au făcut un fel de jargon obraznic de mahala, gargarisit pe toate gamele, cu icneli de clapon franţuzesc din piept şi cu tonuri nazale de limfatici fără vreme. Uite, să vezi că vine colonelul meu. Stai aci şi aşteaptă-l. Mi-a trimis vorbă că vine de dimineaţă. E un ţăran şi acesta. E mătăhălos şi greoi, cu occipitalul turtit. Dar ne înţelegem. Ne ştim unul pe altul. Ne-am învăţat. M'a urît şi l-am dispreţuit. Acum suntem prieteni. Ştiu că l-ai mai văzut, dar ţin să înregistrezi, prietenia reală care s'a legat între noi. Are glasul limpede de om

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întreg. Când comandă el, nu face cocoşeşte, ca oratorii pe cari i-am auzit eu la Bucureşti. Vorbeşte din plămâni, deschis şi omeneşte. Stai şi-l aşteaptă. Ascultă. Par'că chiar acum s'a oprit o trăsură la poartă. Te rog, uită-te puţin pe fereastră.

Coana Smărăndiţa s'a uitat.

— Da, el trebuie să fie, a zis, dar te rog, însenineză-te, Andrei. Nu-mi plac frământările tale fără de sfârşit. Prea te mistui.

Piperea a deschis prăpăstios uşa.

— Domnul colonel, să trăiţi, a zis râzând.

— Să poftească.

Andrei s'a sculat şi i-a ieşit înainte. Vasilescu a râs tare.

— Sunt plin de ţurţuri, ca o streaşină. Mi-au îngheţat mustăţile, genele, sprâncenele.

— Mama, a zis Retezeanu.

— Am avut onoarea. Dar daţi-mi voie să-mi arunc mantaua. Ţine, Pipereo. Tu o duci bine pe aici, norocosule. Straşnic frig, cu toate că ninge. Sărut mâinile, coniţă. Ei, cum o duci, domnule coleg? Te-ai întremat? Văd că eşti voinic.

Coana Smărăndiţa, dulce şi primitoare, s'a aşezat pe marginea patului.

— Şezi, domnule colonel. Pe la noi, acum, cam puţine mobile.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ca la război, coniță. Dar tot mai bine decât în tranșee. Acolo n'aveam fotolii, nu-i așa?

Andrei s'a tras vesel lângă sobă.

— Șezi, domnule colonel, a zis. Imi pare bine că ai venit. Nu te-am mai văzut de mult. Sunt sănătos, tun. Medicii spun să mai stau câteva săptămâni acasă. Altfel, din parte-mi, nu mă plâng de nimic.

— Incântat, a răspuns Vasilescu. Aveam de gând să vin de vre-o săptămână, dar, cu nebunii ăștia de Ruși, mi-am amânat plecarea. De altfel, e și greu drumul, de acolo, dela noi din Fălciu. Am venit să-ți aduc două vești bune. Nu lungesc vorba. Iți aduc decretul de căpitan și decorația «Mihai Viteazul». Le-ai meritat pe amândouă. Dă-mi voie să-ți strâng mâna și să te îmbrățișez. Așa. Imi pare bine. Țineam să ți le pot aduce eu.

Andrei a primit, mișcat, acolada.

— Iți mulțumesc, a zis. Le primesc pe amândouă, ca pe un dar dela dumneata. Orice ai zice, ele sunt în mare parte opera dumitale, și aici, la Monitorul Oficial, și dincolo, pe câmpul de luptă.

— O-o, să lăsăm. modestia, a protestat Vasilescu.

Coana Smărăndița a lăcrămat.

— Ce frumos, Andrei. Ce frumos! Domnule colonel, sunt fericită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Coana Coraliţa a crăpat uşa, vârându-şi şi ea capul în odaie. Ochii îi străluceau şireţi şi veseli. A auzit tot. Coana Smărăndiţa i-a făcut semn.

— Haide, Coraliţo, să auzi şi tu noutatea.

— Am auzit. Nu-i frumos să asculţi pe la uşi, dar e bine câte odată, a zis coana Coraliţa, strecurându-se zglobie pe uşe.

Andrei a râs.

— Domnule colonel, mătuşile sunt adorabile. Ele au fost născocite anume pentru plăcerea nepoţilor. Ce s'ar face ei, săracii, fără mătuşi. S'ar prăpădi cu toţii. S'ar usca. S'ar ofili, ca frunzele în bătaia vânturilor. Poftim, aci e mătuşa mea, doamna Coralia Istraty. Cea mai scumpă mătuşe din lume şi pavăză a vieţii mele.

Coana Coraliţa l-a sărutat pe frunte.

— Ingratule, a zis, nu vrei să iau şi eu parte la bucuriile tale? Domnule colonel, să nu mai ai nepoţi. Văd că eşti tânăr. Fereşte-te de ei. Sunt povară grea pe o inimă simţitoare.

Vasilescu s'a înclinat adânc şi a râs şi el.

— N'am nici copii doamnă, necum nepoţi.

Coana Coraliţa şi-a şters lacrimile.

— Vasăzică: căpitan şi decorat cu «Mihai Viteazul»! Să trăeşti, dragă Andrei. Tu n'ai stat ca alţii la partea sedentară. Sunt mândră, domnule colonel, că se recunosc meritele unui om de seama nepotului meu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcrr1901-1932

Neamul nostru al Retezenilor s'a distins totdeauna.

Coana Smărăndița s'a sculat.

— Haide, Coralițo, să plecăm. Poate că vreau să rămâie singuri. Au ceva de vorbit, nu-i așa?

Coana Coralița și-a închis un ochi și cu celălalt s'a uitat la cumnată-sa.

— Nu-ți place, ai? Pomenesc de Retezeni, de neamurile mele. Tu ești o intrusă. Te știu eu. N'am venit, numai așa, ca să mă bucur și eu. La revedere, domnule colonel. Au revoir, puiule!

Și a eșit. Coana Smărăndița i-a urmat, după ce i-a întins mâna colonelului și după ce l-a sărutat pe Andrei.

— Tocmai despre dumneata vorbeam, când ai venit, i-a spus colonelului din ușe.

Vasilescu a zâmbit cuviincios, salutând din nou. De dincolo de ușe, s'a mai auzit odată glasul coanei Coralița.

— Smărăndițo, maică! E căpitan și decorat cu «Mihai Viteazul». Ce triumf, draga mea, ce triumf!...

Andrei a luat locul coanei Smărăndița, pe pat, și i-a oferit colonelului o țigară.

— Poftim. De altfel, ce mai e nou pe la regiment?

— Ce să fie? Moarte, dragă căpitane, moarte grozavă, a răspuns Vasilescu. Mi se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prăpădesc oamenii, văzând cu ochii. A dat tifosul exantematic printre noi. Am fost scutiţi o vreme. Nu ştiu cum s'a făcut de ne-a înconjurat tabăra. Acum e o jale. Am luat toate măsurile. Dar e greu. Soldaţii sunt foarte puţin rezistenţi. Un vânt îi suflă. Sunt galbeni şi jerpeliţi. N'am ce să le dau să mănânce. Fasole cu viermi şi cartofi degeraţi! Asta e hrana noastră a tuturora. Un iad. In fiecare zi, îngrop câte doi. Nu mai biruie popa să le cetească. Dar, să le lăsăm astea. Ai să le vezi, când vei veni. Pe aici cum e? Nu ştiu, cum treceam prin oraş, par'c'am simţit gust de Bucureşti. S'a strâns toată lumea aici. Mă gândeam la vorbele noastre din tranşee, pe Argeş. Cu Bucureştii eşti, aşa, ca şi cum ai fi cu o femeie cu care trăieşti în concubinaj. O înjuri, o baţi, o ierţi şi iar te întorci la ea. Ce să-ţi spun? Mi s'a făcut dor de Bucureşti. Imi umblă prin cap străzile întortochiate, oamenii pe cari i-am lăsat acolo, buni şi răi, unii peste alţii, amintirile, femeile. In tabără, cum stăm noi în de noi, numai bărbaţi, ţi se acreşte sufletul. Te dospeşti ca o cocă rea. Te umfli şi te reverşi peste alvie. Scârbos lucru. Iţi spun drept că mi s'a făcut lehamite de singurătate. Mi-aşi dori o femeie. Nu o târfă. O nevastă. Un suflet lângă mine. O inimă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

Un ajutor. Ce zici? Râzi? Iți spun, și eu, ce-mi trece prin cap. Cu dumneata m'am obișnuit să vorbesc slobod, de o vreme încoace. Acolo, la regiment, m'am proțăpit în frunte, ca o cioară în par, m'am desfăcut de ceilalți. Mă tot încrunt și ei tot fug de mine. Am ajuns un fel de spaima lumii. O sperietoare. Când vin aici la Iași, mă mai moi, deși, din câte pot să văd eu, nici aici nu-i de trăit multă vreme. Tot pe front pare că viața ar fi mai limpede. Uiți de toate și privești înaintea nasului, fără prea multe gânduri. Ori ce zici?

Andrei asculta cu luare aminte, frățește, plin de bunăvoință. I-a răspuns îndoit.

— Ce să zic? Te înțeleg perfect. Ai dreptate. Vorbești omenește. Ești puțin cam trist, dar trebue să ne reculegem. Așa eram și eu. M'am vindecat puțin. Să nădăjduim că și dumneata vei face la fel, mai ales că vine și descompunerea asta rusească. Ce impresie le fac soldaților noștri Rușii?

Vasilescu a râs.

— Ce impresie să le facă? Râd. Se uită la ei peste umăr și râd. Cumpără tot ce pot, căci ăia vând cu nemiluita. Își bat joc de ei. Cu un kilogram de spirt te poți îmbrăca, îți poți lua o trăsură, o pereche de cai buni cu hamuri împărătești și îți poți aduna și hrană pentru vre-o șase luni. Poți deci să-ți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

închipui ce veselie e pe soldaţii noştri. Şi apoi mai e ceva. Nu se pot înţelege. Ai noştri nu pricep nici vorba şi nici nebunia rusească. Işi dau coate şi-şi povestesc ce-au văzut. Ne ţinem bine. Dar pe Ruşi nu ne mai putem bizui. Nu ştiu, aici la Iaşi, ce crede lumea. Mă duc la cartierul general. Am de făcut acolo un raport şi-l întâlnesc pe un camarad. Poate că aflu dela el mai multe. Stau două zile la Iaşi şi cred că ne mai vedem. Atunci îţi voiu spune. La revedere, dragă căpitane. Vezi de te obişnueşte cu rangul ce ai primit şi fă-te bine în curând.

A ieşit. Andrei a ascultat cum s'a coborît greoi pe scări. I-a priit întâlnirea. S'a plimbat puţin prin odaie, şi s'a gândit la Maria. A sunat. A venit Niculae.

— A plecat domnişoara Maria, a întrebat.

— Nu conaşule. Zice că-i bolnavă. E în pat.

A stat o clipă nedumerit, apoi şi-a îmbrăcat mantaua. Nu voia s'o tulbure. A preferat să plece în oraş, coborînd repede scările şi fredonând grav o melodie veselă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
romanulromanesc.ro/fdrr/1931-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zidurile vechi ale Iaşilor se retrăgeau par'că sfioase, lărgind matca străzilor. Bisericile, semănate în toate părţile, îşi întorceau feţele, ca să nu vadă, acoperindu-se cuvioase. De pe dealurile din împrejurimi se ridicau duhurile unui trecut de sbucium. Din mănăstirea Cetăţuii se uitau ochi mari de călugări înspăimântaţi. In aer se părea că susurau bărbi încâlcite de boeri bătrâni, mlădiate de un vânt nou şi necunoscut. Toate pietrele vorbeau într'o gâlceavă surdă. Era o nemulţumire adâncă în văzduh şi sub pământ. O specială sensibilitate a lucrurilor mişca atmosfera. Un zgomot ciudat, supra fin, auzit numai de autohtoni, îşi încrucişa undele pe deasupra oraşului. Erau în el frânturi de melodii populare, tânguiri de tropare bizantine, lucidităţi sonore ale unei latinităţi sugrumate şi pastorale blânde ale unei păci câmpeneşti. Nu era o revoltă. Era un sentiment de jignire. Părea că tresare pământul ca o pieliţă penibil atinsă de un corp strein. Era un fel de contracţiune nervoasă a spiritului băştinaş.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ceva imperceptibil, fără gust şi fără miros, dar totuşi aproape fizic...

Oştile ruseşti au năvălit, ca să-şi sărbătorească revoluţia. In rânduri compacte de câte opt, mii şi mii de oameni se scurgeau cu steagurile roşii, dezarmaţi, blonzi, cânepii, ca valurile tulburi ale Volgii, cu picături plumburii de cer înorat în ochi, blânzi şi greoi în ciuboatele lor mari. Cântau cu toţii. Cântau Marseilleza. Gestul aprig al cântecului francez, bătaia eroică a aripilor lui seculare, în piepturile ruseşti, se estompau într'un fel de răsuflet larg, fără de ţărmuri, transformând aria sansculoţilor, prefăcând-o cu desăvârşire, diluând-o şi împrăştiind-o, cum s'ar împrăştia un fluviu coborît prin cataracte spumegătoare din munţi, în stepa orizonturilor nedefinite. Nu mai era Marseilleza. Era mai mult un fel de imn al destrucţiunii lente. Era un fel de penetraţiune melodică, stăpânită de o încetineală asemănătoare infuziunii slave din veacul al cincilea, întâmplată fără războaie, neînregistrată bine în istorie şi groaznică numai în clipa când s'a statornicit.

Andrei s'a coborît dela el, din uliţa Sărăriei, din deal, s'a lăsat în jos, puţin mai la vale de Universitate, pătrunzând spre strada Lăpuşneanu, cu nervii încordaţi, simţind în el toată frământarea Iaşilor, având aceiaşi senzaţie dezagreabilă, dar căutând, cercetător, fixând

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu stăruință exotica bălăbăneală din fața lui. Un regiment de Tătari l-a oprit pe loc. Nu se potriveau în peisaj. Bruni, mici și mai iuți, aceștia exprimau o energie sălbatecă. Aveau o țintă în față și mergeau grăbiți pe urma ei. O ironie feroce le flutura la rădăcina fălcilor, încadrându-i ca într'o aureolă verde-galbenă de misticism oriental. Glasurile subțiri le veneau par'că din creer, torturate în gâtlej, supuse unei voinți bestiale de a deforma cu orice preț. Silabele li se rostogoleau din gură, vărsate cu desgust și cu deliciu, legându-se unele de altele ca într'un șir lung de picioare de chinezoaică, oprite în creștere. Pe deasupra capetelor, părea că le merge un alt regiment de himere asiatice, strâmbe, ciuntite, chinuite și prinse furtunatec într'o cavalcadă biruitoare.

Andrei a râs. Un fior i-a trecut prin inimă. Și-a strâns buzele. Printre dinți simțea gust de carne de cal bătucită sub șea. S'a uitat alături. Un prostănac se sgăura și el la râul de oameni. Era un soldat cu gura căscată și cu limba scoasă. Privea uluit. Un zâmbet i se desena și lui pe obraz.

— Ce zici, l-a întrebat Andrei?

— Ha, a făcut soldatul, și a plecat mai departe.

Pe trotuare, se ghemuia lumea. Toți asistau, muți, la incomparabilul spectacol. O

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deferenţă vădită îi ţinea la o depărtare cuviincioasă. Era şi un sentiment de gazdă bine crescută şi un sentiment de respect faţă de forţele ce se desfăşurau. Era şi un sentiment de tristeţe şi de îngrijorare. Mai presus de toate, se strângea însă în atitudinea privitorilor o fulgerătoare diferenţiere de rasă. Fiecare ins îşi trăgea grăbit graniţele în jurul lui, se baricada în ele şi de acolo se uita, ca dintr'un turn de veghe, la streinii invadanţi. Andrei a priceput repede această stare de suflet. Mulţumit şi vesel, s'a sprijinit mai temeinic pe picioare, a trimis un gând frăţesc pe urma soldatului prostănac şi a continuat să judece. Fără îndoială că nu era lipsită de grandoare această cale triumfală a steagului roşu. Dar venea din nişte regiuni atât de depărtate, încât, pentru moment, nu-i putea aprecia decât pitorescul. Oştile acestea fără de număr erau ale unei lumi cu desăvârşire alta. Cu cât se precizau mai mult în lentila severă a ochiului lui, cu atât se acopereau mai mult de o negură impenetrabilă. Ele veneau spre el şi el nu avea cum le primi. Saluta din când în când drapelele care treceau, cum făceau toţi din jurul lui şi se închidea, păstrându-şi numai fereastra vederii. A stat multă vreme, aşa, în piaţa Unirii, fermecat de culoarea tabloului, apoi, împins de curiozitate, a plecat mai departe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

In dreptul statuei lui Miron Costin s'a oprit din nou. Figura dulceag cioplită a bătrânului cronicar i-a smuls o caldă evocare. Tragedia lui sângeroasă, pe care o ştia din cărţile cantemireşti, i s'a lămurit în minte. Era un precursor, acest boier. Latinitatea l-a crescut şi l-a pierdut. Prin ce prăpăstii a trebuit să străbată lumina Râmului, până ce a ajuns la el, în Moldova! Câte cotituri! Câte eclipse! Indrăgostit de locul unde şi-a găsit piatra lui filozofală, preţuind peste măsură instrumentul rudimentar prin care a primit mana sufletului său tulburat, s'a jertfit pentru Poloni. Şi tocmai unul din presupuşii lui strămoşi a fost sortit să-l sdrobească! A ridicat privirile spre statuie şi i-a trimes un gând de împăcare blândă, acoperită de tristeţe.

Valurile ruseşti mergeau înainte. S'a întors iar spre ele. Nu se mai isprăveau. Curgeau domoale, fără de început şi fără de sfârşit. Andrei nu şi-a putut împiedeca un zâmbet. De pe feţele mujicilor bărboşi şi mustăcioşi se desprindea o gravitate copilărească. Pasul le era nătâng şi ţinuta de o marţialitate evazivă. Mergeau totuşi de sârg, convinşi şi expansivi, voinicoşi, undeva departe, pentru cucerirea lumii. N'aveau ce face cu mâinile. Nu ştiau unde să şi le ţie. I-ar fi şezut bine fiecăruia câte o jucărie în braţe. O jucărie mică şi simplă, din trei găteje. Şi nu aveau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar arme de-ar fi purtat, tot nu ar fi făcut altă impresie. Şi să fi fost încă odată pe atât de fioroşi, tot nu ar fi putut înlătura zâmbetul pe care-l trezeau. Lipsa de ofiţeri le sporea încă această tragică meteahnă de nomazi dezarmaţi în faţa civilizaţiei, şi îndrumaţi în coloane de marş spre o dulce anarhie. Pe ici pe colo, câte un tânăr iluminat ori vr'un ofticos stigmatizat de răutatea boalei, agitau pancarte sângerate de lozinci răsunătoare.

Andrei şi-a făcut în închipuire atacul rusesc împotriva Bizanţului, în veacul al zecelea. Aşa trebuia să fi fost. Armata blonzilor moscoviţi s'a încărcat în zeci de mii de bărci şi a pornit să spargă Bosforul mândrei cetăţi a lui Constantin cel Mare. Tot ce putea cuprinde ultima scăpărare greco-romană, se concentrase acolo, între zidurile lui Teodosie. Flacăra unei lumi de uriaşi mai ardea încă, întreţinută cu încăpăţânare şi cu rafinament de nişte epigoni, cari nu voiau să moară. Şi ei, împăroşaţii stepelor, naivii aurorii boreale, de pe caicele lor, ca de pe nişte găoci jucate în voia valurilor, se încumetau să frângă arcuri de lemn în zidurile de piatră sură. Aceiaşi credinţă îi mâna şi atunci, aceiaşi taină a numărului, aceiaşi încredere copilărească.

Undeva s'a stăvilit puhoiul. Se întâmplase ceva. Rândurile frumoase s'au spart şi strada

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s'a închis. Blânda sărbătoare s'a stricat. Un tumult gălăgios a prins să se nască. Mii de glasuri se întretăiau mânioase. Pumni se agitau în aer. Un zgomot grozav s'a pricinuit fără de veste. Toată lumea de pe trotuare s'a refugiat îngrozită prin curți. Ferestrele au fost întunecate dintr'odată de perdele. Andrei a alergat să vadă ce este. S'a vârît, împingând din coate în dreapta și în stânga. O scenă penibilă i s'a desvelit în față, când a ajuns în mijlocul apei de oameni frământați. Doi Francezi, doi soldați, cu gesturi largi, cu ochii scânteetori, crispați de furie, înfruntau furtuna.

— «C'est pas à vous la Marseillaise, sales cochons, c'est pas à vous! Allez dans les tranchées, sales cochons! Chantez là-bas, sales cochons», strigau răgușit, cu clăbuci la gură.

Două figuri ridicole. Unul avea ochelari. Și-i potrivea mereu pe nas, și așa scuipa înjurăturile din el. Trebuia să fi fost bărbier de meserie. Celălalt semăna mai mult a chelner. Era cu picioarele strâmbe și roșnite de umblet. Părea să fi fost și prin Rusia, căci întrebuința vorbe ruseşti printre celelalte. Își aștepta tovarășul ca să-și formuleze insulta, apoi se repezea și el, scandând cuvintele, oprindu-le puțin în gură, ca să le dea amploarea cuvenită. Și erau mici pe lângă namilele cari îi înconjurau, mici, ca două nuci costelive

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înţepate în câte două chibrituri. Bonetele înfundate pe urechi îi turteau şi mai mult. Numai gurile le erau mari şi iuţi, şi rele, ca gurile mopşilor.

Au stat şi ei pe marginea trotuarului, ca toată lumea, privind defilarea. Intr'un singur punct se deosebeau de ceilalţi. Nu salutau drapelele. Nu le băgau în seamă. Erau obişnuiţi cu ele. Un marinar, unul din şefii mişcării, i-a văzut. S'a apropiat de ei şi i-a lovit peste bonete, dându-le jos şi făcând semne că trebuiau să dea onoarea cuvenită revoluţiei. Atunci au izbucnit ei. Demnitatea franceză s'a trezit vulcanică în piepturile lor înguste. Nu se mai puteau potoli. Unii dintre Ruşi au trebuit să-i roage să tacă, să nu mai bage în seamă toate prostiile.

Andrei privea încântat. Nu ştia ce să facă, să râdă sau să se închine înaintea acestor stârpituri, a îndrăznelii conştiente şi a prestigiului lor implacabil. Dumirit, şi-a fixat în inteligenţă, ca pe-un film de cinematograf, fiecare amănunt şi aştepta continuarea. Dar nu s'a mai întâmplat nimic deosebit. In ploaia de vorbe grele ale chelnerului şi ale bărbierului, ai căror strămoşi l-au cunoscut pe amicul poporului, pe Marat, Ruşii şi-au refăcut rândurile şi au plecat senini mai departe. Cei doi Francezi au rămas pe loc, palizi şi sfidători. Andrei a plecat şi el. Fragmente

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de imagini i-au trecut prin minte. La spatele micilor soldaţi din apus reconstruia, nu fără oarecare tristeţă, munţii de glorie ai Parisului.

Se ţinea mereu de Ruşi. S'a apropiat de periferii. Aici lumea era mai vie şi mai puţin gravă. Femei şi copii le râdeau oştenilor înfăşuraţi de mister. Toţi strigau.

— Fiţi sănătoşi, băieţi!

— Vivat revoluţia!

— Jos cu tiranii!

Mizeria lătra în gol prin jurul caselor. Feţele erau lihnite de foame. Trupurile tremurau în zdrenţe. In strigăte, se ascundeau şi glume şi aprobări. In orice caz, formidabila scurgere de oameni aducea prin preajma mahalalelor o undă de primăvară timpurie. Un ţigan lăutar s'a amestecat şi el printre coloane. Cu vioara strânsă sub bărbie, schiop şi chior, s'a agăţat în marş, proptindu-se cu greutate şi trăgând din arcuş de mama focuculuí. Un Rus bondoc l-a luat pe după cap, făcându-se că schioapătă şi el. Hohote de râs au năvălit din toate părţile.

Andrei s'a întors. Cu cât pătrundea mai mult în oraş, cu atât creştea mai mult tăcerea în jurul lui. Pe străzi era lume din ce în ce mai puţină. Un gol imens îşi căsca gura de balaur. Par'că ar fi trecut potopul peste Iaşi. Pe la colţuri, se strângeau pâlcuri de oameni

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi povesteau cu glasurile scăzute povestea zilei. Era frig. Zăpada murdară se terciuise sub tropotul cizmelor trecute peste ea.

Intr'un târziu i s'a părut lui Andrei că vede pe cealaltă parte a străzii silueta fină a lui Grünberg. S'a uitat bine. Era el. Cu gulerul ridicat, cu capul înţepenit între umeri şi cu o mână introdusă printre nasturii mantalei, păşea tacticos, ca un Napoleon pe câmpul de bătaie. Avea o stranie înţepeneală în tors şi o linişte în mers pe cari nu i le mai văzuse până atunci. Şi-a încetinit paşii şi l-a urmărit cu mult interes. Furierul lui se schimbase cu totul. Nici o mişcare nu-i mai trăda nevroza ancestrală. Strângea o carte subsuoară, ca pe-un mâner de sabie, şi călca în cadenţa unei reverii mulţumitoare. Par'că-i trecuse pe dinainte armatele lui şi nu ale altuia.

— Grünberg, a strigat Andrei.

Furierul s'a întors spre el şi a salutat, trecând repede strada.

— Ce faci pe-aici?

— Sunt în concediu de câteva zile, domnule căpitan. Vă felicit. Am venit la Iaşi.

— Ei, ce zici? Ţi-au plăcut?

— Cine? Ruşii? Da. Aşi minţi dacă aşi spune că nu. Erau ordonaţi. Erau conştienţi toţi.

— Bine. Dar ce carte ai acolo? Văd că o strângi cu pasiune la piept.

Grünberg a zâmbit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E problema agrară a lui Kautsky.

— A, da. Şi se potriveşte? Pot fi traşi bărboşii ăştia pe calapodul lui Marx? Kautsky zice că da. Dar dumneata ce crezi?

Grünberg a umflat din umeri.

— Eu nu sunt dator să cred, a zis, fiindcă nu sunt încă un socialist militant. Părerea mea e că Ruşii sunt poporul care poate fi apropiat mai mult de socialismul agrar. Ei chiar au unele instituţiuni vechi cari le uşurează operaţia.

— Da, ai dreptate, a răspuns Retezeanu. Vom vedea. Deocamdată n'avem decât să ne uităm la ei, cum distrug o formidabilă dinastie.

— Da, a oftat Grünberg, distrug o dinastie şi o mare nedreptate. Tocmai acum mă gândeam la bunicul meu. Era un biet bătrân, un meşteşugar, tinichigiu de felul lui. El a venit mai întâi în ţară. Fugise din Rusia, alungat de un groaznic pogrom. Intreagă copilăria mi-am petrecut-o sub teroarea poveştilor pe cari mi le spunea el. Mă flagelam cu ele. Noaptea le visam şi ziua le ceream din nou. Bunicul nu făcea altceva, decât să mi le povestească. Nu mai trăia decât pentru aceasta. Altfel nu vorbea nimic. Sta pe un scaun, la soare, şi se uita în gol. Par'că acum îl văd, săracul. Ştiu că s'ar bucura astăzi, dacă ar trăi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Andrei a schimbat vorba.

— Te cred, a zis, dar uite, Trei Ierarhii. O vezi? Am trecut pe lângă ea şi mă întorc s'o văd. Are multă graţie, bisericuţa aceasta. Bizantinii, în decadenţă, s'au lăsat de proporţiile mari. S'au pierdut în miniatură şi în spiritul de detaliu. Arta decorativă a copleşit avânturile mari ale cupolelor. Un fel de lene spirituală venită din Orient le-a moleşit arhitectura. Osteniţi şi cam puhavi, îşi întindeau aceste dantele de piatră peste biserici, în loc de covoare persane, ca să-şi odihnească privirile. Nu le mai plăcea să se mai urce în capul oaselor, pentru a admira. Preferau să stea tolăniţi, savurând printre gene o jucărie a închipuirii lor fecunde. Ce ciudat e că ai noştri s'au legat tocmai de această parte a stilului bizantin. Nu găsesc altă explicaţie decât că ea satisfăcea migăleala temperamentului nostru ciobănesc. Trei Ierarhii par'că e un cap de măciucă păcurărească, incrustat în fel şi chip, într'o după amiază lungă de vară, la umbră de codru verde, când pasc mioarele liniştite şi nu cântă nici o pasăre. Dar totuşi, are o energie oarecare. Nu are muşchi. De oase nici nu mai vorbesc. Are însă vine multe de oţel. Pe ele se întemeiază. Da, are un caracter. Mă uitam adineauri la biata bisericuţă, cum tresărea nervoasă în haina ei subţire, când treceau pe lângă ea Ruşii dumitale.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ei nu-i plăceau. Cam strâmba din nas. Îi miroseau a iuft cizmele mujicilor şi o speriau proporţiile lor mătăhăloase. Fără să mă identific întru toate cu această bazilică în exil şi mai ales, fără a-i accepta decadenţa prematură pentru mine, am însă impresia că ea m'a reintegrat oarecum în rasă şi-i sunt recunoscător.

A râs.

— Dar nu te reţin, a zis. Te las cu Kautsky. Eu mai rămân puţin cu Vasile Lupu. Era un voevod bogat şi inteligent, acest om. Spirit politic şi crud. Toate fetele şi le-a măritat cu interesele lui. Avea supleţă şi idei constructive, cu toate că nu era un apusean. Să trăeşti.

L-a concediat. Grünberg, zăpăcit puţin, a trecut din nou pe partea cealaltă a străzii. Gustul amar al cuvintelor lui Retezeanu l-a pătruns. Dedesubtul imaginilor era aspru şi tăios. Işi da bine seama. Dar nu s'a lăsat învins. Şi-a reluat cartea subsuoară şi poza de mai înainte, mergând mai departe.

Andrei i-a mai strigat odată din urmă.

— Grünberg, ascultă, dacă te duci la regiment, nu uita să-i spui domnului colonel că m'ai văzut şi că mă voi prezenta, aşa după cum am vorbit, în ziua fixată.

Şi s'au despărţit, plecând fiecare cu sufletul lui. Andrei a stat o clipă, gânditor apoi s'a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îndreptat spre centru. Şi-a recapitulat, în gând, toate sbuciumările lui de până acum. O vraje nouă îl chema prin rana ce primise, ca printr'un tulnic răsunător. Pe urmele glontelui s'a strecurat în el o sevă necunoscută. Ori aceia pe care o avea s'a întărit, supunându-l unei tainice transformări? La microscop a văzut de multe ori cum se strâng globulele sângelui, ca să apere ţesuturile bolnave ale cărnii. Era un fel de goană grozavă de meşteri zidari, cari se străduiau din răsputeri să repare spărturile duşmanilor din afară. Era o oaste de apărare năvălită spre meterezele ameninţate, prinsă în sârguincioasă muncă de reclădire, neodihnită, generoasă în pornirile ei, şi caldă şi pasionată. Simţea în suflet, acum, aceiaşi furnicare în jurul cetăţii lui morale sdruncinate. Peste ruine se clădea ceva în grabă aprinsă. Mâini înfrigurate aduceau var şi cărămidă. Zidurile se ridicau în el, noui şi îndrăsneţe.

In spital, în nopţile de insomnie, privea mereu în tavan şi se îmbăta de albul lui orbitor. Se cufunda în el ca într'o baie a infinitului. Se vedea suspendat între cer şi pământ. Cu braţele înfierbântate de febră, se sprijinea în nimic, iar inima îi svâcnea speriată, ca un astru învârtit nebuneşte în spaţiu, gata a scăpa din orbita vieţii. Desnădejdi fără de hotar îl răsuceau într'un vârtej de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moarte, îl îndoiau, îl destindeau, îl lungeau şi îl scurtau, călcându-l fără milă sub roata de fier a unei cruzimi drăceşti. Mirosurile medicinale îl învăluiau perfide şi-l îndopau cu sărurile unei perversiuni monastice. Il dospeau în patul singurătăţii şi-l coceau la flacăra unor dorinţi nelămurite. Printre crăpăturile sufletului se uitau la el, ca într'un mormânt profanat, tâlharii zilelor de eri, îl cercetau, îl iscodeau, îl întorceau pe toate părţile, cântărindu-l, preţuindu-l şi aruncându-l apoi ca pe o otreapă netrebnică. De multe ori dârdâia de frig, sbiciuit de vijelii fără de nume. Atunci îi îngheţa creerul în cap şi ploua în el o ploaie cu ninsoare, acoperindu-l, troenindu-l, ca pe o casă părăsită în mijlocul unui câmp neţărmurit. Viaţa îi urla la geam clocotitoare, huia furtunoasă, îl chema, şi el nu putea răspunde.

Vâltoarea patului l-a stors şi l-a împuţinat. L-a redus. I-a dat paloarea unei modestii resemnate. L-a măcinat. A pus în el ceva din tragedia păinii. Bob de grâu rotund şi aşezat mândru în spic, privise semeţ înaltul cerurilor. Acum, sfărâmat de o moară fantastică, frământat, trecut prin zodia acră a aluatului şi cu desăvârşire schimbat, se bucura de durerile jertfei, îmbiindu-se cu blândeţe gurii tuturora şi găsindu-şi suprema raţiune de a fi în a fi mâncat. Nostalgiile trecutului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apropiat îl cercetau din ce în ce mai rar şi mai înţelegătoare. Tot mai mult se adâncea în evocarea câmpului din care a răsărit. Simţea în el o fărâmă din bogăţia darnică a pământului strămoşesc. O înrudire organică cu acest pământ îl chema la datoria oarbă de a-şi trăi viaţa şi de a se cheltui în ritmul belşugului universal, care se dăruieşte lumii, fără întrebări inutile asupra misiunii lui. Din tot ce strânsese el în suflet până atunci, din tot ce a putut fura Apusului, din tot ce descoperise pe fundul alviei fiinţii lui, se alegea acum numai cu porunca aceasta blândă şi fatală. Cu cât se urca mai sus pe scara minţii, cu atât se cerea mai jos pe scara simţirii, în profunzimi, în beciurile nenorociţilor bâjbâitori, în ţara licuricilor trişti cari luminează numai în noaptea lor. Parisul nu-l mai chinuia ca altădată. Il ştia în toate fibrele lui şi în carne. Impăcat şi senin, frângea din el în cale, din când în când, aruncând cu bonomie bucăţile drept mâncare sălbaticilor. Mâncavor săracii şi se vor sătura, îşi zicea cu zâmbetul pe buze.

Iubea acum lucrurile simple şi oamenii mici. O plăcere fără de margini avea, când se putea confunda cu mulţimea. Se spăla în noroiul ei ca în lacul Vitezdei. Numai lipitorile îngrăşate din arânda binefăcătoarei scăldători, îl supărau. Vama lor grozavă, luată de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unul singur, ori în asociaţie cu tovarăşi spurcaţi de aceiaşi foame, îi tulbura conştiinţa. Privirea i se plimba pe deasupra acestora ca o coasă pe deasupra buruenilor lăfăite la suprafaţă, pline de sucuri murdare şi puturoase, grele şi apăsătoare peste firele de iarbă pierdute în umbră. Abia aştepta să se întoarcă la regiment. Işi da seama că de data aceasta, acolo, printre păduchi şi printre soldaţi, sub ochiul de ghiaţă al morţii, se va simţi mai bine. Un optimism sănătos îşi făcea cale prin inima lui şi o bărbăţie întemeiată, bine înfiptă pe picioare, îi îndrepta şira spinării. Nu se putea încă asemăna cu ţăranul de pe malul Argeşului. Nici nu avea cum. S'a uitat în jurul lui să vadă dacă nu i s'a urcat şi lui pe trup mușchiul verde al stejarilor viguroşi. A râs. Nu sosise încă vremea. Gândurile i se fructificau însă în minte, coapte, precizate, rotunde şi tari, ca o bogată recoltă de ghindă.

Se mulţumea deocamdată cu atât.

S'a gândit la Grünberg şi la Talmudul chinuitor al frământărilor lor de odinioară. Puţină vreme trecuse de atunci. Dar câte schimbări! Furtuna îi adunase, îi împerechiase în o anume clipă şi-i înfrăţise într'o comună plângere asupra nenorocirii ce-i ajunsese pe amândoi. Acum se despărţeau. El pe un drum şi Grünberg pe alt drum. L-a văzut cum pleca visător, purtând în ochi stropi de lumină

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bolnavă din răsăritul lui. Părea să fie fericit. Mergea în orice caz spre Biblia credinţelor lui, cu paşi hotărîţi. A regăsit-o, după un iad de îndoeli amare, întocmai cum şi-a regăsit şi el vadul îngust dar sigur al vieţii lui, călăuzit de un apus sever şi mai puţin cercetat de mister. Deosebirea iniţială s'a păstrat însă între ei. Unul strângea subsuoară o carte. Aşa se ducea. Celălalt strângea în mână un pumn de ţărână. Unul un vis, celălalt o realitate. Andrei nu şi-a putut interzice un sentiment de milă pentru furierul lui. S'a scuturat, cutremurat fiind de un fior tainic. Trecutul i-a căzut de pe el ca o armură veche şi uzată. A intrat în piaţa Unirii, călcând agale, săltat în mers şi biruitor. S'a oprit la colţ, la o librărie. Titlurile cărţilor îi râdeau din vitrină, ca nişte prieteni liniştiţi şi binevoitori. A plecat mai departe. La câţiva paşi mai înainte a auzit glasuri cunoscute. Era Lassarde, Anne-Marie şi cu Ana. Discutau aprinşi.

— Ce faceţi, le-a strigat voios?

Toţi trei s'au întors spre el.

— Ne certăm, a spus Anne-Marie, roşie la faţă.

— Face pe mica sălbatecă, a răspuns Lassarde plictisit.

Ana l-a învăluit într'o privire sombră, fără vorbă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De ce vă certaţi, a întrebat Andrei.

Anne-Marie l-a luat de braţ şi i-a dat explicaţii.

— Vezi-l? Zice că fac pe mica sălbatecă. Uf, ce nesuferite-mi sunt diminutivele! Mai întâi eu nu sunt o mică sălbatecă. Eu sunt o mare sălbatecă. Nu-i aşa? In al doilea rând îmi plac Ruşii, fiindcă sunt plini de culoare. Imi plac bărbile lor, mustăţile lor, ochii lor şi iuftul lor şi revoluţia lor şi urâţenia lor. Tot îmi place. Au o viaţă la care nu renunţă. Vă puteţi uita cu toţii strâmb la ei, puteţi să-i batjocoriţi şi să-i înjuraţi. Ei îşi văd de ale lor. Ce le pasă că alţii se războiesc? Le-a venit gustul să-şi facă revoluţia? Ei, şi-o fac. Acesta-i capriciul lor. Sunt spirite de dezordine. De aceia-mi sunt simpatici. Sunt noi. De aceia sunt şi mai frumoase romanele lor decât prostiile franţuzeşti de astăzi.

Andrei a râs cu hohot.

— Destul, a zis, am înţeles.

Lassarde a râs şi el.

— Inchipueşte-ţi acum, dragă vere, cam din ce domeniu se inspiră conversaţia noastră animată. Grozav aşi vrea ca aceşti oameni noi şi simpatici să o guverneze numai două luni cu canciuca pe scumpa mea nevastă, care e o mare sălbatecă. Probabil că ar domestici-o.

Anne-Marie s'a supărat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum? Şi tu, Andrei? Dar nu înţelegi că nu mă interesează politica? Faceţi-o cum poftiţi. Eu nu vorbesc de asta. Vorbesc de viaţă.

Andrei a mângâiat-o.

— Bine, dragă. Ştiu ce vrei să spui. Să facem politica noastră şi să trăim viaţa Rușilor.

Lassarde a râs din nou.

— Bravo, Andrei. Bine că-ţi atragi tu fulgerele. Primeşte-le te rog, cu aceiaşi graţie ca şi mine.

— Sunteţi niște proşti amândoi, a strigat Anne-Marie exasperată.

— Nu mă îndoesc, i-a răspuns Andrei, dar dumneata ce părere ai despre inteligenţa noastră, a întrebat-o pe Ana.

— Nici una, a zis Ana, privind înainte, deocamdată nu mă preocupă inteligenţele.

Şi convorbirea s'a oprit aci. Andrei a dat să plece. Ana s'a îndepărtat repede, mergând spre hotelul ei. Anne-Marie l-a reţinut pe Andrei.

— Stai, te rog. Vino cu noi la masă, la mama. Are să fie şi Cernomorskii. Vino te rog. Ana nu putea veni, fiindcă e şi Patridi. Vino, căci vreau să dau o bătălie mare cu voi, să vă sdrobesc, a zis râzând.

Andrei n'a putut rezista. S'a dus cu ei.

— Bine, vin, a zis, dar să trimiţi pe cineva acasă, să-i spuie mamei. Nu vreau să mă aştepte.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ana s'a închis în odae şi s'a întins în pat. A plecat desfigurată din piaţă, unde l-a întâlnit pe Andrei. De când s'a dus în noaptea aceea dela el, n'a mai putut avea nici o întâlnire singură cu el. Era obişnuită de mai de mult cu fugile lui. Se ducea mut, fără nici o lămurire, şi nu mai revenea cu zilele. Erau retragerile lui pe munte, cum le botezase ea. Totdeauna se întorcea însă mai cald, mai dornic de ea şi mai robit de patimă. Acum simţea că se petrecea ceva mai grav în sufletul lui. Trebuia să fie o furtună nouă care îl cerceta. Era prea rece, şi privirile i se pierdeau în depărtări. O sensibilitate maladivă îi scutura mâna, când o întâlnea pe a ei. Se crispa, şi vorbele îi alunecau undeva pe alături, în gheme rotunde, insezisabile, când trebuia să o agrăiască. Se întunecase. Devenise absolut opac pentru ochii ei. Nu o înconjura când o vedea. Dimpotrivă. Căuta însă totdeauna martori. Mergea drept spre ea, cu capul înainte, aplecat puţin, ca o stâncă ce se prăvăleşte din munte şi se oprea brusc, ezitând o clipă, clătinându-se pe picioare, apoi tăcea cu îndărătnicie, ori îndruga vorbe repezi şi reci, răpăite în valuri, ca grindina. Se pomenea câteodată că-i vorbeşte despre lucruri cu desăvârşire streine. Vorbea ca să-i vorbească. Nu avea însă nimic să-i spună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A oftat Ana şi şi-a dus mâinile sub cap, muşcându-şi buzele. S'a uitat prin odae şi a înregistrat în amănunte mobila dărăpănată de hotel. Două tablouri de vânătoare, cu câini şi un cerb împuşcat, împodobeau pereţii. O murdărie bătrână, lustruită de vreme, picura de prin colţuri. Soba încălzită, par'că reţinea cu sgârcenie o parte din căldură pentru frigurile ei. Niciodată nu băgase de seamă aspectul acesta trist al locuinţei în care şi-a petrecut singurătatea câtorva luni de fericire. Şi-a adus aminte de casa din Bucureşti. Nu o regreta. A lăsat-o acolo cu Patridi şi cu întreg trecutul. Patridi a venit la Iaşi, dar pe el nu l-a primit în chiliuţa săracă a dragostei ei năvalnice, nici pe alături. Trăiau despărţiţi. Îşi vorbeau şi se întâlneau la Soroceni. Câteodată li se încrucişau drumurile. Atunci el, elegant şi vorbăreţ, o ducea până în faţa hotelului, îi săruta mâna şi pleca. Atât. Nu mai stăruia. N'o mai chinuia. După crâncena scenă dela Bucureşti, s'a potolit. Aşa părea cel puţin. Ana îi era recunoscătoare. Înţelegea că o ocoleşte, de când a eşit Andrei din spital. Înţelegea să-l ocolească şi ea. Ar fi fost prea cinic, dacă nu ar fi făcut aşa. Lumea ştia tot şi primea tot cu simpatie. O publicitate prea mare ar fi făcut scandal.

Bietul Patridi! Şi-a reamintit plânsul lui şi mărturisirea pe care i-a făcut-o. Nu era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lipsit de noblețe. Acum era deadreptul mișcător prin atitudinea ce-și luase. Făcea tot ce-i sta în putere, ca să-i ușureze viața. Abandonase pe Mița, care ocrotea de data aceasta exigențele amoroase ale lui Cernomorskii, și se învârtea în jurul mamei Anne-Mariei. Soroceanca îl purta pe degete și îl frământa cu cruzime. El se supunea și plătea tot în monedă promptă, fără a clipi din ochi, liniștit și surâzător. Se străduia din răsputeri să-și facă meseria cu strălucire. Era cel mai lăudat chirurg din Iași, iar ministeriatul, ambiția lui de totdeauna, îi flutura tot mai mult pe deasupra capului. Chiar purtarea lui față de ea știa să o exploateze cu dibăcie. Ii da o notă interesantă, o oarecare celebritate discretă și o dulce suprafață de bunătate, cari îl ajutau mult și-l ridicau în ochii tuturora. Nimeni nu-i bănuia animalul flămând care se pitia după mustățile lui de arnăut și după dinții lui de cal, de centaur, cum obișnuia el să spună, când se analiza în văzul femeilor impresionabile, aplicându-și bisturiul criticei în cascade de imagini tari. Unele vorbe ale lui s'au răspândit, făcând înconjururi largi. Mai ales corectările lui Platon, cum zicea el, erau gustate cu plăcere de amatorii de intelectualism verbal. Când se apuca el să interpreteze Symposion-ul, era în culmea vervei. Distila cu îndrăzneală teoriile amorului și se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pierdea apoi în divagaţii subtile asupra poveştilor mitologice. Nimfe şi cavale veneau atunci în preajma lui, întovărăşite de fauni şi sileni, în hore erotice, răspândindu-se în saloane printre glume şi ciupind în dreapta şi în stânga, cu unghiile lor bachice, epiderme mai tinere şi epiderme mai bătrâne. Ana le ştia pe toate. Nu le mai incresta, deşi, pe vremuri, o fermecaseră şi pe ea. Mai mult se gândea la răzbunarea păgână pe care putea s'o aştepte din partea lui. O lovitură aprigă, tocmai în momentul când se va simţi ea mai slabă! Îşi aducea aminte de felul cum a cercetat-o, cum a spionat-o şi a învârtit-o, când i-a spus că Andrei nu se va însura cu ea niciodată. Cu ce plăcere îşi înfigea cuţitul! Cum îşi întorcea iataganul balcanic! Şi cu ce poftă de potaie sângerată de ură!

Prostii! Ea nu s'a gândit niciodată la măritiş. S'a învăţat să dispreţuiască toate legăturile matrimoniale. Le privea mai mult ca pe nişte convenţiuni pentru asigurarea economică a proştilor şi a societăţii. Ele erau bune pentru procese şi pentru avocaţi. Aziluri de copii, de văduve şi bătrâni! Atât şi nimic mai mult. Niciodată nu i-a trecut prin cap să şi-l lege pe Andrei printr'un contract, nici înaintea legii şi nici înaintea lui Dumnezeu. I se părea ridicolă o astfel de înlănţuire. Şi ridicolă şi inutilă. Adică, de ce? L-ar putea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

împiedeca pe el să o părăsească astfel de meremeturi creştineşti? Dar credea că ar fi fost şi profund necinstită, dacă s'ar fi gândit chiar numai la o încercare de acest soi faţă de el. Ar fi însemnat să-l bănuiască şi să se degradeze pe ea, să se umilească şi să arunce o pată peste dragostea lor.

Şi totuşi! Ce s'ar fi întâmplat, dacă într'o bună zi Andrei ar fi lăsat-o? Ce s'ar fi ales de ea? Pornise în viaţă, deodată cu dragostea lui, purificată de toate urîciunile lumii. Se lepădase de Satana şi l-a urmat curată, copilăreşte ca o fecioară. Se minuna de multe ori, când se gândea că orice îmbrăţişare a lui o vrăjea, ca pe o fată tânără. O atingere, numai, o făcea să tresară. O sărutare îi aprindea gura. Trupul ei frumos, neruşinat şi sănătos, nu şi-l ascundea niciodată. Şi-l purta totdeauna cu fală, cu o îndrăzneală sfidătoare. Îşi aducea aminte cum se oprea mai înainte, ori unde, într'un salon sau pe stradă, şi îşi ridica rochia ca să-şi potrivească ciorapul. Nu-i păsa de nimeni. Privirea curioşilor nu o tulbura. Nici n'o încânta şi nici n'o supăra. Avea lipsa de pudoare a frumuseţii. Patridi îi spunea că seamănă cu o poetesă din Elada. Era adevărat. Acum se schimbase însă de tot. Avea simţul păcatului. O sfială de mironosiţă îi stăpânea mişcările, îi ascundea braţele şi-i înfăşura pulpele rotunde. Se înfiora de taina

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liniilor ei de zeiță, roșia uitându-se la ele, ca în fața unui sacrilegiu, și se mortifica, desgolindu-se ca o Magdalenă în brațele viguroase ale lui Andrei. Misterul nepătruns al dragostei dintâi se coborîse fraged și târziu asupra ei.

— Ce prost e, ce prost e, și-a zis întinzându-se în pat.

Își închipuia că Andrei nu se mai întorcea dintr'o lașitate neînțeleasă de bărbat chinuit. S'a sculat din pat. S'a învelit în zâmbetul ei strălucitor de zile mari și a plecat. S'a dus la Soroceni ca să-l vadă. Brava dinaainte stupoarea generală. Pe stradă, în frig, și-a strâns blana în jurul corpului. S'a subțiat și s'a încordat, sveltă în mers. Abia aștepta să întâlnească privirile umede ale lui Andrei și săgețile cinice ale lui Patridi. Numai când a intrat în casa din strada Păcurarilor s'a răsgândit. Era un val din vechime care o răscolise. Numai în clipa când nu se mai putea întoarce a sdrobit-o slăbiciunea. Seninătatea lui Andrei a uluit-o. Ochiul tăios al lui Patridi a stingherit-o. Indiferența convivilor a zăpăcit-o de tot. Umilită și mică s'a așezat într'un colț al mesei, lângă Soroceanca. Toți erau aprinși într'o discuție furtunoasă. Aparițiа ei a trecut prea puțin observată. Anne-Marie nici n'a apucat să-i spună bine bună ziua. A șezut din nou pe scaun,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aruncându-i o politeţă în treacăt. Lassarde i-a acordat mai mult interes. S'a mirat de venirea ei şi s'a înclinat mai tare ca de obicei, acoperindu-şi cu buna creştere neplăcerea de a o vedea. Soroceanu a poftit-o să ia loc, muşcându-şi mai departe mustaţa cu gura strâmbă şi potrivindu-şi monoclul. Soroceanca a îmbiat-o cu cafea. Cernomorskii se găsea în plină peroraţie.

— Cum vă spuneam, doamnelor şi domnilor, zicea, nu pot să-l mai sufer pe acest Isus, de când m'am convins că e văr din fraţi cu Marx. Da, da, văr din fraţi. Bunicul lor trebuie să fi fost unul Silberstein, Abraham Silberstein, un jidov mare şi cu barba lungă, păduchios şi mistic. El le-a sădit amândurora ura în suflet. Fiindcă iubirea lor e ură şi destrucţiune. Şi a lui Crist şi a lui Marx. Pe mine nu mă zăpăciţi cu vorbe goale. Altceva e catolicismul din Apus. A fost trecut prin sita inteligenţii romane, a fost cernut şi a fost subţiat în Apus acest val inform năvălit asupra lumii din Palestina, şi mai târziu şi mai grozav din gropile Siriei şi ale Mesopotamiei, ca un răsuflet pestilenţial al morţii peste oameni. La noi a venit creştinismul în forma lui primitivă şi a fost păstrat cu sfinţenie de ortodoxie, aşa cum l-a primit. Nu cumva să-şi piardă ceva din sălbătăcia originală. Nu cumva să se piaptăne şi să se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tundă. Luaţi un arhiereu rus şi un cardinal dela Roma. Priviţi-i pe amândoi şi comparaţi-i. Treceţi, vă rog, cardinalul în roşu al lui Rafael, din Prado în Kremlin, şi râdeţi. Aruncaţi lumina spirituală a acestui senator roman, pervers de inteligent şi mistic din perversitate, peste burţile călugărilor pravoslavnici, peste materialitatea lor murdară Ştiţi, că la noi întreg creştinismul e un fel de misticism al cărnii. Un fel de răscoală a săracilor asupra bogaţilor. Par'că ar tot mânca ceva pravoslavnicii. Posturile le ţin numai ca să se îndoape de sărbători, să se umfle şi să crape de mulţumire. Dar şi când postesc, ei mănâncă. Atunci ei mănâncă icoane. Le pupă. Trebue să le tot pupe, ca să facă ceva cu gura. Sunt din aur şi din argint, ca să nu le mănânce prea repede credincioşii. Să nu credeţi că din alt motiv.

Anne-Marie asculta înfrigurată. Lassarde zâmbea cu bunătate.

— Dragă Cernomorskii, a zis împăciuitor, eu înţeleg sbuciumul tău. Imi dau seama că revoluţia te îngrozeşte ca şi pe mine. Fără îndoială că va lua cu totul alte proporţii decât în alte părţi şi în alte împrejurări. Pentru a o condamna, nu ai însă nevoie de blasfemii. Imi aduc aminte cum vorbeai odată la Bucureşti, despre moartea nouă. Puneai aceiaşi pasiune în zugrăvirea ei pe care o pun mujicii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăi în sinuciderea lor de astăzi. Reamintește-ți cum ne spuneai atunci. Mi se pare că eram aproape toți cei de față acolo. Știi, cum o vedeai și cum te exaltai! Nu vine ea la noi, ci mergem noi la ea, spuneai într'un superb elan al imaginației tale.

— Vorbele acestea le-am spus eu, a zis Retezeanu.

— Se poate, a răspuns Lassarde, dar în orice caz viziunea era a lui. Il văd și acum cum mânca și cum povestea. Ce poți să faci? Aveți temperamentul vostru rusesc, de care nu vă puteți despărți.

Cernomorskii s'a uitat lung în vag. A aruncat ochii spre Anne-Marie și s'a bătut peste frunte cu palma.

— Uf, lasă-mă cu temperamentul. E și aceasta o vorbă ca atâtea altele pe cari le-ați inventat voi Francezii. Voi nu credeți în vorbe. Le inventați dar nu credeți în ele. Aveți abstracțiuni cu cari vă jucați ca la popici, apoi le schimbați cu altele. Aveți o gimnastică a vorbelor. Dar noi credem în ele ca animalele. Aceasta e de altfel tăria voastră și aceasta este groaznica noastră slăbiciune. Cine știe câte miliarde de kilograme de vutcă ne costă acest temperament de care îmi vorbești tu, pe care noi îl cultivăm cu îndărătnicie. Eu n'am zis că mă deosebesc de ceilalți tâmpiți cari se plimbă acum cu steagul roșu pe străzi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Iţi vorbesc însă de o realitate. Biserica noastră ne-a desfiinţat. Nu rezistă, cum vezi că n'a rezistat nici Ţarul. Orice erezie se poate grefa pe misticismul ei primitiv. Par'că eu nu mă văd? De ce tot latru eu? Fiecare Rus poartă în el ceva din sublima chelălăială a nebunului din Boris Godunow. Fireşte că da! Vine nenorocirea şi noi o aşteptăm să vie, fiindcă aşa vrea Dumnezeu. Mergem la ea, ca la moartea nouă despre care vă vorbeam.

Soroceanu a ascultat o vreme şi s'a sculat dela masă, ca să se plimbe prin odae. Niciodată nu i-a plăcut Cernomorskii. Agitaţia lui îl enerva. Vorbele lui îl revoltau. E nebun, îşi zicea. Un degenerat. Un beţiv. Un fantast. O figură sinistră. Din când în când se oprea şi-i arunca pe la spate câte o privire de dispreţ. Admiraţia pe care o cetea pe chipul Anne-Mariei îl scotea din fire. S'a uitat la Lassarde şi l-a binecuvântat în gând, mulţumind lui Dumnezeu că fata lui a putut întâlni un astfel de om. Câtă deosebire era între aceşti doi prieteni! Şi cum se lămurea sobrietatea Francezului din fiecare gest al lui, din fiecare silabă pe care o pronunţa şi din fiecare gând! Era un Apusean. O podoabă de cumpătare şi de bun simţ. Reţinut şi ironic, mai mic decât ceilalţi, se ridica totuş cu un cap pe deasupra Rusului şi de acolo de sus, îi cântărea pospaiul de vorbe umflate şi fără şir.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Patridi a surprins indignarea lui Soroceanu şi râdea în el. Ar fi spus o vorbă care să-l întărâte şi mai mult pe Cernomorskii, să-i sbiciuie imaginaţia, ca să-l scoată din ţâţâni pe Soroceanu. Dar n'a avut vreme, căci Anne-Marie s'a însărcinat ea cu această primejdioasă operă. Soroceanca, mestecând în ibricul cu cafea, s'a uitat râzând la fată.

— Anne-Marie, a spus amenințând-o cu linguriţa, fii cuminte.

Noua baroană nu se potrivea însă de loc cu rangul ei. Nu voia. Ochii îi străluceau neliniştiţi şi părul îi cădea pe frunte în bucle suflate de un vânt nebunatec. Soroceanu s'a oprit din mers şi s'a aşezat pe scaun în faţa ei, gata de harţă.

— Ei, ei, ei! Pic, pic, pic! Inţeapă şi tu cu acul tău. Deschide-ţi cioculeţul şi ciripeşte şi tu ceva. Ceva grozav. Spune şi tu o imposibilitate, care să ne scandalizeze, o enormitate. Haide, dă-i drumul! Bietul tatăl tău, bătrân acum şi pe calc să se ramolisească, şi-aşa nu mai ştie cum umblă lumea prin Evropa. S'a prostit. S'a muiat la creer. E imbecil de tot. Spune, păsăruica tatei, spune.

Toţi au râs.

Anne-Marie s'a cuibărit pe scaun şi s'a roşit. De câteva luni, de când se măritase, s'a împlinit. Avea îndrăzneli de luger în corp şi tresăriri nestăpânite în sânge. Nici o linie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu-i mai manifesta tendinţe lăuntrice. Toate izbucneau năvalnice în afară. Se desfăceau învoalte, ca nişte petale de bujor. Capul şi-l încorda într'o atitudine de agresiune serioasă. Buzele-i tremurau într'un spasm aproape imperceptibil. Era femeie şi stăpână. Comorile şi le prăda dintr'un singur gest, ca o regină desmăţată. Nu făcea nici o economie, nici de simţire şi nici de gânduri. Se cheltuia pentru nimic şi pentru oricine. Numai de vorbit nu ştia încă bine să vorbească. Pornea violentă şi, când să ajungă la sămânţa ideii, se oprea zăpăcită. Mai mult de jumătate din ce avea să spună i se pierdea în fraze fără de înţeles, ca mâncarea copiilor până să ajungă la gură. Atunci se înfuria şi i se umezeau ochii. Gropiţele dela încheeturile degetelor prindeau să glumească, şi peste obraz i se întindeau culorile fragede ale tinereţii, timide şi aburite de o căldură ascunsă. Lassarde, în astfel de clipe, îşi părăsea severitatea impusă şi o învăluia pătimaş, cu toată dragostea lui. Nu se sfia, ca de obicei, şi-i săruta mâna râzând, oricât de mult ar fi protestat ea.

— Spune, fetiţo, a repetat Soroceanu.

Anne-Marie nu i-a răspuns tatălui ei. Privindu-l pe Cernomorskii, şi-a urnit gândurile în stoluri fâlfâitoare, cari sburau lăsându-se grele, undeva, departe, pe un vârf de brad legănat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Nu vă înțeleg, a zis, cum puteți să vă temeți de o mișcare mare de oameni și de o schimbare de lucruri. Cum nu puteți iubi noutatea? Ah, ce bătrâni sunteți! Eu mă încânt de fiecare răsturnare. Imi plac revoltele și apreciez îndrăznelile. Nu vă puteți închipui ce plăcere mi-au făcut soldații de astăzi. Așa mi i-am închipuit totdeauna pe Ruși. Așa i-am cunoscut din cărți. Așa sunt. Adorabili sunt. Ce vă pasă dacă l-au detronat pe Țar? Par'că ar fi rudă cu noi. Ei aduc sgomot. Aduc temeri și nădejdi. De ce staţi așa? De ce vă bociți? Eu... Dar nu înțelegeți?

Soroceanu s'a sculat și i-a pus mâna pe umăr.

— Destul, draga mea. Ți-ai plasat micile prostii. Acum liniștește-te. Fii decentă și taci. Ascultă-mă pe mine.

— Tată, a strigat Anne-Marie.

Ana a găsit momentul să-și introducă în conversație și ea durerea ei. S'a închis și s'a contractat. Era palidă. Glasul îi tremura puțin. Avea accente guturale. Soroceanu s'a întors spre ea răutăcios.

— Poftim, cucoană, spune-ne și dumneata ce crezi. Târgul de idei e slobod.

— Eu cred că Anne-Marie are puțină dreptate, a zis Ana. Dumneavoastră bărbații sunteți cam lași. La începutul fiecărei fapte mari trebue să fie câte o Cleopatră, o Magdalenă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o Théroigne de Méricourt. Sunteţi laşi şi egoişti. N'aveţi generozitatea jertfei, ca noi femeile. Numai noi ştim să ne uităm pe noi şi să ne aruncăm fără de frică în valuri. E ceva în femeie, un îndemn misterios, o taină a lumii, pe care dumneavoastră bărbaţii n'o pricepeţi, oricât aţi fi de inteligenţi. E un blestem, dacă vreţi, dar noi îl avem şi ar trebui să vă gândiţi puţin mai des la noi, din acest punct de vedere. Să vă temeţi chiar câteodată, şi să ne urmaţi în pornirile noastre. Avem un instinct care ne călăuzeşte bine totdeauna. Noi suntem preotesele istoriei.

Andrei n'a priceput nimic din vorbele Anei. I-au sburat pe lângă urechi, fără a-i lăsa vre-o urmă în suflet. Numai Patridi a prins cu satisfacţie sensul lor învăluit. Inşfăca cu lăcomie fiecare tresărire sugrumată în frazele nervoase, şi o rumega cu poftă. Şi-a alunecat ochii hoţeşte la Ana şi la Andrei. A priceput. Ştia că nu se mai vedeau de-o vreme încoace. A cetit limpede ca într'o carte, în faţa ei, adevărul confirmat. Nu-şi da bine seama ce anume proporţii a luat ruptura. Dar se bucura de ea, oricât ar fi fost de neînsemnată. Îl ungea pe suflet. Ana s'a oprit brusc. Şi-a ascultat căderea în gol a glasului, fără de nici un răsunet, a înregistrat cu dispreţ bucuria lui Patridi, care nu se putea ascunde, cum nu se ascundea suferinţa ei, şi a tăcut. Un val de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

durere a ridicat-o de pe scaun. S'a gândit să plece. Apoi s'a răsgândit şi a rămas mai departe, cufundată în ea însăşi. Nu avusese de ce veni. A greşit. S'a întunecat şi s'a căit.

Soroceanu, dându-se înapoi cu scaunul şi apropiindu-se, pe măsură ce se mira, a ascultat-o. N'a zis nimic. A umflat numai din umeri şi s'a mulţumit să se uite întâi la Andrei, ca la bărbatul legitim. N'a avut ce culege de pe faţa lui. Atunci s'a întors spre Patridi, şi l-a simţit umflat ca un curcan. A râs în gând, zicându-şi că tot Grecul e mai prost. Auzi, că numai ele, femeile, au generozitatea jertfei! De sigur, într'o anume împrejurare. Dar în istorie. Par'că acum în război se băteau numai femei. A tuşit şi şi-a înghiţit reflecţiile. Nu socotea că se plăteşte să şi le mai spună.

Cernomorskii le-a răspuns amânduror femeilor. S'a luminat de un gând amar. Ochii i s'au învăluit de o negură deasă. Şi-a dus mâinile după cap şi a zâmbit trist.

— Da, a zis, aveţi dreptate. Revoluţiile le fac femeile. Ce credeţi, cine frământă acum Rusia? Ana Karenin şi Sonia. Ele îşi flutură pletele ca nişte şerpi peste noi. Ne pasionează, ne aprind şi ne încaeră. Ele două, ca nişte zeiţe tragice, suflă în foc şi desleagă sacii vântului de nebunie. E frumos spectacolul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n'am ce zice, mai ales pentru cei din loji. E mai greu de noi, de actori.

Patridi l-a oprit.

— Vezi, dacă n'aţi avut cultul femeii? Acum se răzbună femeile. Le-aţi bătut şi le-aţi înjosit. Cum spune vechiul proverb rusesc? Femeia trebue închisă, să-i dai bine de mâncare şi s'o baţi. Aci, dragă conte, aci ai dreptate când te războieşti cu creştinătatea şi mai ales cu ortodoxia. Isus a izgonit din lume cultul femeii, cel mai frumos şi cel mai sănătos cult care a putut stăpâni sălbătăcia oamenilor. Demetra, Venere şi Minerva, cu carnea lor de marmoră albă, cu materialitatea lor cuminte şi armonioasă, au dominat singura civilizaţie mare a păcii şi a producţiei. Numai de când au murit ele şi-a deschis Pandora cutia răutăţilor. Numai de atunci se sbate lumea într'o spiritualitate chinuitoare. De atunci s'a născut chirurgia sufletelor şi nebunia visurilor de fericire cerească. De atunci a năvălit Asia în sufletul nostru şi ne sbuciumă necontenit.

Soroceanu a pufnit de râs.

— Altă bazaconie. Bravo, coane Patridi. Eşti sprinten şi dumneata şi nu te dezminţi de loc. Te lucrează strămoşii bine, după cum se vede. Cultul femeii! Aferim, coane Patridi.

S'a întors către nevastă-sa. S'a ridicat pompos şi a cuvântat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Minervo, dragă, înţelepciunea nenii, haide, că ţi-a sosit iar vremea. Urcă-te, te rog, pe soclu şi înmărmureşte, aşa, ca să ne închinăm ţie, armonioaso! N'ai fost destul de preţuită până acum. Te-am bătut şi te-am închis. Rugă-mu-ne ţie astăzi, supremă întrupare a cumineniei, dă-i ordin Pandorei să-şi recheme răutăţile din lume acolo în cutia ei, să ne scape de revoluţie şi să ne vindece de boalele creştinătăţii. Haide, nu fii rea, Minervo dragă, nu te lăsa aşa de greu. Simandicoasă eşti, o ştiu eu de mai mult. Lasă parigoriile şi fie-ţi milă de robii tăi credincioşi, cari te adoră ca Omer, ca Eschil şi ca Sofocle, ca toţi Grecii cari au fost. Haiti, Aristofane, şterge-o că te plesnesc!...

Un hohot de râs a acoperit tirada lui Soroceanu.

Retezeanu s'a uitat la unchiul lui cu dragoste. Peste faţa chinuită de viaţă reapărea o vioiciune de demult. Ochii negri, sticloşi şi morţi de viţiu, s'au reaprins în flacări rotite cu patimă. Din ruine se ridica o figură distinsă, elastică şi plină de sănătate, pe care a măcinat-o vremea. Toată rasa neamului boieresc al Sorocenilor, s'a trezit în el viguroasă. Peste mustaţa albă şi îngălbenită de tutun îi flutura ghidușia strămoşească, veselă, limpede şi răcoritoare. Lassarde a râs mulţumit şi el. Totdeauna s'a găsit în familie cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

socrul lui. Nu-i accepta toate obiceiurile, dar îl iubea.

— Nebunule, a zis Soroceanca, totdeauna ai fost aşa.

— Tată, tu totdeauna ne strici cheful de vorbă cu glumele tale, a zis Anne-Marie.

Cernomorskii a râs şi el.

— N'aşi putea spune că aici n'a fost un cult al femeii. A trebuit să fie. Domnul Patridi vorbea de proverbe ruseşti. Eu ştiu unul polonez: Şi nu ne duce doamne pe noi în ispită şi ne fereşte de Moldovence!... Trebue că ştiau vecinii dumneavoastră ceva, de şi-au formulat această înţelepciune populară.

Soroceanu a rămas foarte serios.

— Eu nu glumesc de loc, a zis. Există un fel de boală rusească, întinsă astăzi peste întreagă lumea. Uite, şi dumneata, dragă conte, cum intri într'o casă, încep cucoanele să-şi dea ochii peste cap şi să vorbească prostii. Le apucă un sgârciu la inimă şi aiurează. Se molipsesc unele dela altele şi nu găseşti ser ca să le desmeticeşti. Iartă-mă, că vorbesc cu atâta sinceritate, dar aşa este. Eu am în sânge o moştenire blestemată din părinţi: claritatea. Nu-mi plac basmele când nu sunt la locul lor. Le ucid ca pe paraziţi, când mă năpădesc, şi mai ales acum în vreme de război. Epidemiile sunt primejdioase totdeauna, dar mi-te când se omoară om pe om. Vorbiţi ca în romanele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ruseşti cu toţii. Eu simt cum mă apasă negura pe care o răspândiţi, mă bate la cap şi îmi vine să turb. Încă odată, iertaţi-mă, dar am impresia că aţi înebunit. Ortodoxie, catolicism, cardinali, popi, cultul femeii! Dar ce sunt astea, vă rog?

Un hohot de râs a isbucnit din nou.

— Râdeţi. Fireşte că râdeţi! Dar de astea ne arde nouă acum? Şi nu m'aşi supăra atât de mult, dacă nu mi-aşi da seama că nebunia aceasta ruscască ia proporţii extraordinare. Unde te duci, dai de ea. La club, pe stradă, peste tot locul. Aşa e. In zadar zâmbiţi voi. Să nu se supere contele Cernomorskii, dar eu protestez cu toată tăria împotriva acestei nebunii. Eu sunt poate puţin cam întârziat şi cam colţuros de felul meu, dar sunt dintr'un neam de oameni în toată firea. Uite, acum, să nu mai vorbesc de voi cari sunteţi de faţă. Dar să vorbesc de ce-i în ţară. Aţi văzut ce e în parlament? Acum s'au apucat descreieraţii să ne ia moşiile. Asta-i tot ruseşte! E îngrozitor. Parole d'honneur!

Patridi a surâs mefistofelic şi s'a descoperit cu îndrăsneală în bătaia puştii.

— Ei, ce să-i faci, boier Edgare, să mă ierţi şi dumneata, dar aceasta nu mai e ruseşte. E o măsură de profilaxie socială cuminte, pe care ne-o dictează tocmai spiritul nostru latin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

— Dați, domnule Soroceanu, dați tot ce aveți. Vă spun eu să dați, a adăogat Cernomorskii, ca să nu ajungeți pe urmele noastre. Are dreptate doctorul. Profilaxie socială! E bine zis.

— Ce? Cum? Profilaxie? Spirit latin? Kir Patridi, jupâne dragă, faci profilaxie pe socoteala altora. Eu nu zic să nu dăm, dacă e vorba să dăm, dar să dăm cu măsură și cu omenie. Să nu ne batem joc de noi. Vă e ușor vouă, cari n'aveți nici o legătură cu pământul nostru.

Soroceanca l-a întrerupt enervată.

— Mai las-o și tu acum cu legătura! Nu prea mai ai multă. Știi că s'a subțiat de tot de când cu... Las-o! Nu mai stărui.

Soroceanu, înfuriat, a sărit de pe scaun.

— Atâta, câtă am, e de ajuns și mă privește. Mănânc pământ. Din el trăiesc eu. De patru sute de ani mănânc pământ. Și fac cu el ce vreau, că e al meu.

— Unde-i Coralița să te audă, a încheiat Soroceanca plictisită.

Ana s'a sculat. Nimerise rău. Intreagă atmosfera nu era pentru ea. A căzut între niște valuri streine, pe cari n'avea cum pluti. S'a retras. Prin fumul de țigare, ca o fantomă, și-a legănat rochia ușoară și s'a îndreptat spre ușe.

— De ce pleci? Mai stai, au rugat-o toți.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Vezi, tată, ne alungi prietenii, a zis Anne-Marie.

— Imi pare foarte rău, a răspuns Soroceanu.

Retezeanu s'a uitat la Ana şi abia atunci a înţeles că fusese crud cu ea, fără să vrea. A oprit-o.

— Mai stai, i-a zis cu căldură. Nu-ţi poţi închipui cum m'a zăpăcit zarva vorbelor. Are dreptate nenea Soroceanu. Adie un vânt de nebunie peste noi toţi. Mă uitam şi vedeam duhul vremii coborît în limbi de foc peste capetele tuturora. Par'că eram într'un tablou din primitivii italieni, cu feţele chinuite şi cu ochii fosforescenţi, terorizaţi fiecare în parte de o flacără tăiată ca o sabie deasupra noastră. E straniu. Nu fii supărată pe mine. Ştii că mă gândeam la o altă zi ca cea de astăzi, când eram la tine la Bucureşti. Iţi aduci aminte? Câte s'au schimbat de atunci! Prin câte am trecut! Atunci nu mă înţelegeam pe mine şi-i înţelegeam pe ceilalţi. Acum mă înţeleg pe mine şi nu-i mai înţeleg pe ceilalţi. E o mică tragedie la mijloc, pe care trebue să ţi-o povestesc. Ai tăcut şi tu ca mine. Ce era să vorbeşti?

— Nu-i adevărat, eu am vorbit, a răspuns Ana, dar nu m'ai auzit. Erai atât de cufundat în propriile-ţi gânduri, unde se vede că eu nu mai am ce căuta, încât nu m'ai auzit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

S'a scuturat nervoasă şi a pornit din nou.

— Iartă-mă, i-a zis Andrei înduioşat.

— Te iert, te iert, a râs Ana.

Patridi i-a urmărit cu privirile. Când a văzut-o pe Ana că pleacă singură, s'a îmbiat.

— Te duci singură? Nu vrei să te duc până acasă?

— Nu, mulţumesc, a răspuns Ana, râzând din nou din uşe.

A eşit. Primii paşi i-a făcut repezi, ca în fugă, apoi şi i-a rărit din ce în ce mai mult, întârziind visătoare, sprijinindu-se cu greutate pe călcâie şi măsurând strada care se desfăcea goală înainte, şi rece şi neprimitoare. Odaia dela hotel i-a răsărit în minte cu toate mobilele dărăpănate, cu tablourile de vânătoare cu câini şi cu cerbi, cu soba friguroasă şi cu patul sărac.

Anne-Marie s'a apropiat de Andrei.

— Ai fost foarte urâcios astăzi, i-a zis.

— Da, ai dreptate, i-a răspuns Andrei, am fost absent.

Lassarde şi-a luat nevasta. Soroceanu i-a sărutat pe amândoi.

— V'am stricat petrecerea, le-a zis, nu fiţi supăraţi, dragi copii. De altă dată să nu mai luaţi bătrâni printre voi. Alungaţi bătrâneţea, că e rea. Vă fură căldura. Vă ia iluziile.

— Mie, nu, i-a răspuns Anne-Marie, eu le păstrez.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi s'a înfăşurat în blană, a râs răsunător îmbrăţişând pe mama sa, apoi s'a agăţat grea de braţul lui Lassarde şi a eşit zâmbind un zâmbet tainic şi cald.

Patridi a plecat şi el.

— Nu te potrivi prostiilor mele, coane Patridi, l-a mângâiat Soroceanu.

— Nu suntem noi prieteni?

— Vechi de tot, de când cu lupii ăi albi, dragă.

Soroceanca i-a întins lui Patridi mâna, graţioasă, ca să i-o sărute.

— La revedere, doctore, la revedere.

Andrei a eşit cu Cernomorskii. Purtarea faţă de Ana îl nemulţumea. Era o grosolănie.

— Ce frig e pe-afară şi ce bine era în casă, a zis Cernomorskii. Imi place casa oamenilor acestora. Sunt primitori şi buni. Astăzi am fost însă prea vorbăreţ. S'a supărat bătrânul boier. Nu i-au plăcut îndrăznelile mele. Dar ce să fac? Vorbesc şi eu ca să nu tac. Mă cheltuiesc în vorbe. Mă sfarm în bani mărunţi. De-acum atât mi-a mai rămas. Vorbe! Vorbe! Vorbe!... Fleacuri. Simt cum se năruie lumea asupra mea şi sunt singur, dragă prietene, ca un pui de cuc. Cine m'a adus pe mine pe la voi, pe aici? Mă uitam la Lassarde. E fericit, secul acesta de Francez. Orice s'ar întâmpla la el acasă, s'a ales cu fata aceasta. E de ajuns. Să ai o femeie adorabilă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și să te duci la Polul Nord! Poți trăi și acolo. Bei auroră boreală și mănânci din steaua polară. Ești fericit. Dar eu? Păcat că nu m'am însurat eu cu fata lui Soroceanu. Rămâneam acum aici și scăpam și de apocalipsul rusesc. Ori ce zici, Andrei?

Retezeanu i-a răspuns preocupat.

— Păcat, dragă prietene. Ne-am fi înrudit. Tu unde te duci acum? Eu merg acasă. Am lipsit toată ziua.

— Eu mă duc să mă plimb, a zis Cernomorskii, căscând, și s'a îndreptat spre Copou.

* * *

S'a înserat de mult. Puțină lume mai era pe stradă. Cernomorskii și-a ridicat gulerul peste urechi și și-a înfundat căciula în cap. Și-a înfășurat baștâlcul în jurul gâtului și și-a ridicat sabia subsuoară. A pornit-o ca la drum lung. Zăpada îi scârțâia sub cizme. Genele i s'au aburit de ceață. Și-a aprins o țigară. De-odată cu fumul, sorbea și aer rece. Îi plăcea. Trăgea cu patimă și-și sugea buzele, deschizând apoi gura mare, năvălită de fum ca un coș de izbă siberiană. Din stelele jucăușe în văzduhul luminat de o lună bălană, înfășurată în lungi plete de raze, din stepa albastră-alburie a cerului, cădeau frânturi de valuri de tristeță molatecă. Părea că undeva,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

departe, în fundul sufletului, îi plânge o balalaică note simple şi cuprinzătoare de dureri străvechi. Cernomorskii îi auzea bâzâitul stăruitor, răspândit în cap ca un bondar. Din când în când amuţea. Se izbea de pereţii craniului, amuţea şi pornea apoi din nou, cu mai multă putere. Il auzea şi îl ştia de mult. Era muzica lui interioară care l-a întovărăşit o viaţă întreagă, ori unde s'ar fi găsit. De câte ori n'a alungat-o din el, de câte ori n'a ucis-o cu cruzime, de câte ori n'a blestemat-o! Ea revenea mereu, reînvia, blândă, bună, nevinovată, ca o soră credincioasă şi sfântă, ca o mamă.

Avea ceva de rudă mai săracă în melodiile ei modeste. Se înfăşura în ele ca într'o haină îngustă, se pitea, se dosea şi se ascundea prin colţuri, ca să n'o vadă nimeni. Nu voia de loc să se arate. Nu-i cerea niciodată. Fugea de luminile mari. N'ar fi îndrăznit să-l facă de ruşine în strălucirile prin cari l-a purtat viaţa. Doar atât îi cerea, ca să-i cânte în taină de acolo din ungherurile ei, să-i cânte necontenit, ca o doică îmbătrânită, ca o mătuşe uscată şi scorojită, dornică să-şi vadă, fie şi numai prin crăpăturile uşii, odorul crescut mare, frumos şi biruitor în lume. O ştia el de mult. Muzica aceasta l-a urmărit şi l-a învins totdeauna. Dacă o gonea, cu crâncene lovituri de cnut, se sfărâma şi se risipea în el cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un vaer prelung şi sfâşietor. Il inunda şi-l otrăvea. Tot ce-şi clădise până atunci în el, vedea cum se dărâmă. O patimă groaznică îi înfigea ghiarele furioase în inimă. Sălbătăcii furtunoase se înstăpâneau asupra lui. Orice îi cădea sub mână, trebuia să sdrobească. Nu mai putea suferi nimic pe el. Sfârtica fracurile, sfâşia plastroanele, arunca cu ghetele în oglinzi, spărgea geamurile şi urla ca o fiară. O irezistibilă dorinţă de a umbla în pielea goală i se icuia în cap ca un cui al nebuniei. Nu mai putea. Trebuia să fugă. Ori unde era, se urca în tren şi nu se oprea decât la el acasă, pe moşiile lui, undeva prin preajma Ufei, de unde pornise, zămislit de un tată de care nu-şi mai aducea bine aminte şi de o mamă care s'a coborît tristă în mormânt, când a avut el douăzeci de ani. Numai acolo se potolea. Numai acolo îl părăsiau diavolii, ieşind din el flămânzi, ca o haită de lupi, cu ochii scânteetori, cu buzele însângerate, cu limbile scoase şi năpădite de bale. Sbughiau din el în goană spre Urali, înfundând întinsurile nemărginite ale pământului strămoşesc şi lăsându-l bun în casa părintească, liniştit şi curat. Slugile bătrâne îl înconjurau cu căldură, mujicii îi vorbeau cu prietenie şi bisericile îl primeau plângând, ca nişte babe, din lumânările lor de ceară, vesele şi iertătoare. Se refăcea. Nu-i trebuia multă vreme

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi se întremă. Cuminţit şi odihnit, abia după câteva săptămâni, punea caii din nou la trăsură, mâna spre gară, lua un bilet de tren şi fără a clipi în dreapta sau în stânga, şiret, râzând ca un ştrengar, îşi relua drumurile streinătăţii şi locul printre prietenii pe cari îi avea în toate capitalele Europii.

— Ne-ai revenit, dragă Cernomorskii, îi ziceau veseli tovarăşii.

— Bine v'am găsit, băieţi, am venit să trăim mai departe, le răspundea el, râzând cu gura plină.

Fie că se oprea la Berlin, fie că se ducea la Londra, la Paris, la Roma sau la Viena, aceiaşi bucurie îl întâmpina. Lumea îl iubea pentru originalitatea pe care o risipea el cu dărnicie, pentru fantezia pe care o sădea în viaţă şi pentru culoarea pe care o dăruia zidurilor îmbătrânite în piatră sură ale unei societăţi bine fixate într'un ţăcănit monoton, uniform şi cu tendinţe de eternitate. Peste tot locul îşi avea celebritatea lui. Aci lăsase amintirea unui amor nenorocit, dincolo un scandal, un duel, o prodigalitate din poveşti, o vorbă de spirit, o frântură de teorie umanitară, o delicateţă nebănuită, o dovadă de prietenie exaltată, o dâră de tristeţe, ori un sgomot de veselie nebună. Mucuri nenumărate de ţigări a lăsat prin toată Europa şi sticle de şampanie desfundate, ruble multe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi suflet din belşug. Işi da seama de prestigiul pe care îl avea. De aceia fixa aproape cu aceiaşi îndrăsneală pe chelnerul din cutare cafenea sau pe înaltul demnitar, ministru sau ambasador, întâlniţi prin saloane. N'avea decât să se înţepe puţin şi mustul ancestral ţâşnea din el cu abundenţă, ca dintr'un geyser, stropind în toate părţile. Femeile ţipau fermecate, unii se ştergeau râzând pe obraz, alţii fugeau uluiţi. Toţi primeau însă cu plăcere botezul noutăţii lui. Spiritul lui le gâdila toate simţurile, îi excita şi le deschidea perspective primejdioase, prăpăstii cari se cereau explorate şi întrebări căscate ca nişte guri uriaşe, cari strigau după răspunsuri. El râdea. Se urca cu abilităţi de orangutan pe acoperişul civilizaţiei, şi de acolo mânuia paradoxul. Cade? nu cade? — se întreba lumea îngrozită. El râdea mai departe şi se da jos într'o tumbă nemai văzută, acoperit de aplauzele generale.

N'a fost totdeauna aşa. La început era timid. Avea impresia că-l spionează mereu cineva pe la spate. Il chinuia toaleta. I se părea că a uitat vre-un nasture neîncheiat, ori că i-au crăpat undeva pantalonii. Se pipăia, se uita prin oglinzi şi în mijlocul celei mai însufleţite conversaţii, dintr'odată, roşea, pălea, tăcea, fără nici-o pricină şi se retrăgea terorizat într'un colţ, copleşit de cele mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

negre gânduri. Arunca în jur priviri fulgerătoare de ură. Politeţele le primea cu obrăznicii şi sentimentele bune cu brutalitate. Curiozitatea blândă a oamenilor îl sfredelea ca un ochiu sticlos. Se vedea în oglinda ei şi avea iluzia că se dublează. Tot ce făcea el, făcea şi celălalt dincolo. Glasul îi răsuna de două ori, iar privirile i se împătreau. Par'că ar fi fost un animal injectat cu un ser miraculos de un mare savant, asupra căruia se concentra atenţia tuturora, pentru a-l studia. Nici odată nu şi-a uitat scena cu un bătrân francez, la Paris. Era un colonel glorios din 1870. Insigna legiunii de onoare îi decora fracul roşnit şi demodat. La fiecare fel de mâncare, bătrânul, aşezat în faţa lui, îşi încreţea ochii imbecili şi buni, întrebându-l, tremurând din cap.

— Est-ce qu'on mange ça chez vous, mon cher comte?

— Non, non, non, jamais mon colonel, răspundea el în hohotele invitaţilor.

— Bon, bon, alors vous devez être bien content, îi zicea colonelul, căutând să-şi ducă la gură bucătura.

Dar această timiditate l-a năpăstuit numai la început, până ce a dibuit slăbiciunea societăţii în care se învârtea. Atunci a prins curaj şi a luat ofensiva. In taină, îi dispreţuia pe toţi. Ii socotea slabi şi neputincioşi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îmbătrâniți fără de vreme. N'a trecut mult și le-a învățat toate apucăturile. Așa credea el, că le știe pe toate. Se avânta în aprecierea artei lor sclivisite și manierate, le conducea automobilele mai bine decât ei, lansa actrițe în teatrul internațional și creia mode noi. Ajunsese un fel de arbitru peste tot locul unde se așeza. Domina cu imaginea colorată. Își ascundea desenul sufletului și punea pete orbitoare de alb, de verde, de liliachiu, de roșu și de galben pe el, cari luau ochii mulțimii. Într'o anume clipă, când s'a simțit stăpân, i s'a făcut lehamite de sinceritatea crudă pe care o întrebuințase. Simțea nevoia din ce în ce mai năvalnică de a zăpăci pe ceilalți. Călătorea tot mai des, schimbându-și cu repeziciune locuința. Aci apărea într'o capitală, aci într'alta. Și peste tot locul lua un aspect deosebit, ca un hoț urmărit de strășnicia legalității. Nu mai credea în nimic. Se căuta pe el, tulburând pe alții. Il durea nestatornicia lui și îl umilea pacea pe care o vedea întinzându-se deasupra lumii, înțeleaptă și rodnică, dar nu pentru el. La Berlin se făcea republican, la Londra era ateu, la Paris se încrunta ca un Junker prusac, la Roma cânta ode ortodoxiei și la Viena agita stindardul panslavismului. Nu știa ce să mai facă. Nu știa încotro să se mai întoarcă. Se chinuia și-și spinteca măruntaiele, ca un augur care-și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercetează propriul viitor. Nu mai avea plăceri intense. Un rictus continuu îi strâmba figura. Desgusturi intempestive îi cuprindeau întragă fiinţa. Intr'un rând s'a gândit să se ducă pentru totdeauna acasă. A plecat cu gândul să nu se mai întoarcă. S'a instalat la moşie, crezând că va putea rămânea acolo. A întemeiat şcoli, a fondat spitale şi a zidit un observator astronomic deasupra casei vechi de lângă Ufa. Toate le-a făcut, înfrigurat, ca şi când l-ar alunga cineva. Apoi a plecat la Moscova. De acolo s'a dus la Petrograd. Din Petrograd a fugit în Siberia. O iarnă întreagă a trăit printre Kirghizi, vânând prin pădurile seculare de mesteceni. Aşa l-a surprins războiul, umflat, ca un han tătărăsc, de toate bunătăţile lumii, buhav şi nemulţumit, copt şi pierdut în reverii sângeroase.

In război şi-a regăsit pe-o clipă echilibrul. S'a aruncat cu nările aprinse în baia de sânge. S'a bătut vitejeşte. Strămoşii s'au trezit în el fără de veste, aprigi şi generoşi. A peregrinat eroic pe toate fronturile. A fost la Tannenberg, a fost în Carpaţi, a fost la Lemberg, a fost în Caucaz. Peste tot locul şi-a purtat flamura sufletului svăpăiat, risipind vorbe, risipind gesturi, risipind îndemnuri pentru alţii şi risipind sânge. A fost rănit de două ori şi iar s'a întors pe câmpul de luptă. Neodihnit şi fără de margini, ardea dealungul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

graniţelor, ca o flacără pe care o izola o perdea de fier. Incerca să scoată capul, când într'un colţ, când într'un altul. Se repezea ca un berbece sălbatec să spargă zidurile potrivnice. Nu reuşea? Se mai repezea odată, până ce cădea învins, abia mai răsuflând, istovit de oboseală. Atunci nu se scula multă vreme dela pământ. Sta întunecat în locul unde îl ajungea nenorocirea şi visa, sugându-şi ghiarele amintirilor, uscând din când în când câte o lacrimă în coada ochilor şi aşteptând minunea desrobitoare. Nu eşia cu lunile din tranşee, unde învârtea nimicuri fără rost cu Grişa al lui, ori făurea fantasme ca aceia a morţii noui.

Intr'o bună zi s'a plictisit şi de meseria aceasta. A făcut ce-a făcut şi s'a retras din luptă. S'a dus la Petrograd într'o slujbă sură şi s'a amestecat în forfota Capitalei. A înregistrat zi cu zi slăbiciunile alor lui, lipsurile şi metehnele lor grele. Cu o plăcere de colecţionar le strângea pe toate, le împărţea pe categorii, le explica, le iubea şi le ura în aceiaşi vreme. In fiecare seară şi le reamintea, trecându-le pe un fir fără de sfârşit, ca într'o salbă fermecată, le mângâia şi le spunea din gură pe nume, şoptindu-le în umbră, cu stăruinţi unsuroase de călugăr bătrân, păţit şi prea puţin penitent. Se plimba de multe ori pe malurile Nevei singuratec şi posomorît,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ducându-şi în urmă, ca un câine legat de lanţ, sufletul desnădăjduit. Intâlnea în cale ofiţeri streini, de toate neamurile, gonind vii după treburile lor, veseli şi activi. Se uita la ei nedumerit şi se mira. Cum se putea? Omuleţii aceştia, pe cari se obişnuise el să-i dispreţuiască, aveau aerul că se aştern pe război metodici, pentru vreme lungă, poate pentru o sută de ani. A mai fost odată un război de o sută de ani. Te pomeneşti! Sunt în stare. Pe cât sunt ei de nesimţitori, îşi zicea, ar putea să privească moartea în ochi o sută de ani, fără să se obosească. N'au nervi! Ei n'au nervi! Ei au murit de mult! Alţii se bat în locul lor. Cine ştie ce fantome! Strigoii!... Cu cât îi întâlnea mai des pe străzi sau în saloane, cu atât se înverşuna mai mult împotriva lor. Intr'o zi l-a oprit pe unul şi l-a întrebat.

— Domnule, dumneata crezi că asta merge, aşa, până la sfârşitul lumii?

Streinul l-a privit cu ironie şi i-a răspuns râzând.

— Nu, iubite coleg, dar cred că mai ţine încă vre-o câţiva ani.

Cernomorskii i-a întors spatele şi s'a dus repede, ca să nu-i arunce o înjurătură. Streinul acesta îi era duşman. Cel mai mare duşman al lui. Singurul lui duşman. S'a furişat în casă la el, l-a momit cu aur, cu minciuni şi cu lozinci răsunătoare. L-a prins în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

laţ şi acum îl ţine de gât. Il ţine şi-l joacă. L-a pus pe jeratic şi-l face să joace, ca pe un animal. Aşa se gândea. Infuriat a început o cruciadă împotriva tuturor streinilor. Şi-a găsit tovarăşi de luptă în toate părţile. Bătrâni rânceziţi s'au strâns în jurul lui, ascultându-i cu evlavie verbul într'aripat. Femei străfulgerate de patima credinţei îl împrejmuiau cu fanatism. Popi blonzi, cu fuioarele bărbilor atârnate peste anteree, îi subliniau fiecare propoziţie cu înţelepciuni biblice. El se întărîta pe măsură ce se sporea numărul credincioşilor şi predica i se amăra din ce în ce mai mult. Se uita dârz în ochii înspăimântaţi ai ascultătorilor şi-i plesnea cu biciul vorbelor peste obraz, sălbatec şi crud ca Ivan cel Groaznic.

— Voi? Dar ce aveţi voi cu apusul? Dobitoci sunteţi voi! Vitele lumii sunteţi voi! Priviţi-vă şi asemănaţi-vă cu streinii. Aveţi vre-o linie comună cu ei? Nimic, nimic. Animalele jertfei şi ale răscumpărării altora sunteţi cu toţii.

— Aşa e, aşa e, i se răspundea în cor.

In 1916 a plecat în România. Nici el nu ştia cum s'a agăţat de coada unei misiuni mlitare şi într'o dimineaţă s'a trezit la Bucureşti. A uitat peste noapte toate teoriile ce făcuse la Petrograd, a râs cu poftă aducându-şi aminte de ele, în treacăt şi-a bătut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puţin joc de foştii lui enoriaşi, şi a început o viaţă nouă.

Era o veche nenorocire a lui, dragostea. Credea în ea ca într'un leac izbăvitor, pe care nu-l putuse găsi nicăiri. L-a căutat în toate ţările pe unde a umblat. Dar nu l-a găsit. Işi închipuia că dacă vre-o dată, pe un colţ de pământ, ar da peste acest leac, ar înceta ca prin farmec tot sbuciumul lui. Punea oarecare naivitate ţărănească în această credinţă. Se încânta de ea şi detalii fără de număr îi roiau în închipuire, când se gândea la fericirea ce l-ar acoperi, dacă ar avea o femeie. Se vedea înconjurat de copii ca Avram, îşi simţea gospodăria crescându-i îmbelşugată, iar liniştea, mult dorita linişte, o auzea cum îi dă bunăziua în fiecare dimineaţă, din prag, ca o slujnică credincioasă. De aceia, ori unde se ducea, ochii îi fugeau în primul rând printre femei. Se uita cu neastâmpăr, căuta, adulmeca, şi aproape totdeauna credea că a găsit-o pe cea adevărată. Brune, blonde, mici şi mari, tot soiul de femei i-au eşit în cale. Se apropia înfiorat de ele, cuvintele i se coborau în gură ca sfintele taine, se topeau, se pierdeau şi până să întindă el braţele, altul îi culegea floarea inimii. Rămânea înmărmurit, văzându-se furat totdeauna în acest chip neomenesc, se întrista şi plângea de multe ori lacrimile ascunse şi grele ale umilinţii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

I se părea lui că aci l-a lovit destinul pe el mai crud, în bărbăţia lui batjocorită. Aci l-a stigmatizat cu o inferioritate de rasă, pe care trebuia să şi-o recunoască. N'avea iniţiativă. Nu era întreprinzător. Orice fleac de om din alte părţi i-o lua înainte, îl întrecea şi îl lăsa departe în urmă. Lui nu-i rămâneau decât rămăşiţele uzate, aruncate după uşe şi netrebnice. Nu i-a reuşit nicăiri să-şi însuşească o femeie de lume.

Aşa a păţit şi la Bucureşti. S'a uitat în dreapta, s'a uitat în stânga şi s'a ales cu Miţa. Dela început a văzut-o pe Anne-Marie. A cernut-o repede dintre celelalte. I-a bănuit sufletul şi i-a desvelit inima. A simţit-o în toate fibrele şi i-a scăpat. Flacări ne mai aprinse au prins să ardă în el. Lumini nenumărate i-au populat culmile gândirii. S'a înălţat, ca un sfânt, pe muntele singurătăţilor spiritualizate, ca să se închine ei. S'a ridicat tremurând, întinzând mâna după ea, ca după rodul de aur al visurilor lui. A suspinat adânc, simţind harurile celeste pogorîndu-se asupră-i şi a fost la cununia ei cu Lassarde. Niciodată n'a suferit atât. Işi da seama că e ultima încercare. A primit lovitura cu pieptul deschis şi s'a prăvălit, rostogolindu-se, ca un brad trăsnit. Nimeni n'a bănuit durerile lui. Anne-Marie mai puţin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decât oricine. Ea nici nu l-a văzut vre-odată. I-a vorbit de atâtea ori, l-a ascultat cu bunăvoinţă, dar nu l-a văzut. Nu l-a trecut la condica minţii. Il lăsa afară totdeauna, ca pe un lucru fără de valoare. Abia când au început să o cerceteze ispite necunoscute l-a descoperit cu uimire, l-a cuprins în roata privirilor ei învăpăiate şi l-a înţeles. El s'a cutremurat de o nădejde nouă şi puterile i-au revenit tumultoase şi răzbunătoare. A pornit din nou pe urma ei, la început îndoit şi neîncrezător, apoi din ce în ce mai stăruitor şi mai îndrăzneţ. S'a acoperit iar de culori tari, ca în vremile bune, şi-a deschis izvorul nesecat al imaginilor şi închipuirea îi bâjbâia de strălucири năprasnice de pietre scumpe, aruncate toate, nebuneşte, în grămadă, la picioarele ei. Se tortura şi căuta în el ca într'o mină adâncă, scurmându-şi pământul fără milă, altele noi, ca s'o poată mulţumi cât mai bine. Mergea grăbit pe drumul fericirii, când a izbucnit nebunia alor lui, care l-a fulgerat în creştet şi l-a umilit profund. Toate se petreceau la el acasă ca în clipele de sălbătăcie mistică cari se năruiau asupra lui din când în când. Era nenorocit. Simţea că în obştească dărâmare va fi îngropat şi el. Tot poporul lui s'a desbrăcat peste noapte şi a început să ţipe, jucând în piclea goală, în văzul lumii întregi. Nu mai era scăpare. Ştia el bine. A sosit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfârşitul. Se pregătea deci să moară, împărţind blesteme şi murmurând rugăciuni.

Stelele clipeau din ochi în înaltul cerului şi luna îşi flutura pletele bălane, zgriburind friguroasă, acolo sus la ea. L-a pătruns gerul. Călcase voinicește. A ajuns gâfâind la marginea oraşului şi nu băgase de seamă. S'a uitat împrejur şi s'a oprit. A aprins o nouă ţigară şi s'a întors. In dreptul casei lui Lassarde a cercetat cu privirile fereastra. Era lumină. A căutat să lămurească pragul porţii. Urmele ghetelor mici ale Anne-Mariei se vedeau bine în zăpadă, alături de ale bărbatului ei. A zâmbit şi s'a dus mai departe. A coborît grăbit în oraş şi s'a dus la Miţa. A bătut discret la uşe, cum avea obiceiul, odată, de două ori, apoi a pocnit cu piciorul în pământ şi a deschis fără de veste.

— Ah, a ţipat Miţa, totdeauna mă sperii. Să nu mai faci prostii de astea.

— Miţo dragă, nu fii şi tu supărată. Am venit să mă încălzesc la tine, a zis sărutând-o pe amândoi obrajii.

— Vai, eşti îngheţat. Să-ţi fac un ceai? Unde ai fost?

— In lume, Miţo. Dă-mi un ceai. Rom mai mult, ceai mai puţin, ştii tu, ca în zilele când sunt trist.

— Iar eşti trist? Ţine romul. Dar nu bea prea mult, că te îmbeţi şi plângi iar. Nu-mi place să văd bărbaţi plângând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cernomorskii a tras o înghiţitură bună, s'a desbrăcat de manta şi s'a lungit în pat. Era sdrobit. Miţa a pus apă în ibric şi a dat foc spirtului, apoi s'a întors veselă spre el. L-a mângâiat pe frunte şi i-a frecat obrajii cu palmele. L-a sărutat şi iar l-a mângâiat.

— Ei, vezi, că tot e mai bine la mine decât ori unde? Spune drept, nu e aşa?

Cernomorskii i-a luat mâinile într'ale lui şi i le-a strâns cu putere.

— Ba da, Miţo. Numai tu eşti fată bună în lumea asta. Eşti frumoasă şi bună. Tocmai azi mă gândeam că ar fi bine să mă însor cu tine. Facem ceva împreună, ne găsim şi noi vre-o meserie şi trăim bine. Ce zici?

Miţa a râs.

— Nu zic nimic. Astea-s prostii. Dar îţi spun că te iubesc. Ce vrei mai mult?

— Mă iubeşti, a strigat Cernomorskii, şi a sărit din pat. Stai să văd. Nu mă iubeşti! Ştiu eu. Francezul e tot acolo.

— Ce Francez? Care Francez?

— Acela de acolo din fotografie. Intoarce-l să nu-l mai văd.

Miţa a luat fotografia lui Mache de pe masa de noapte, a sărutat-o şi a întors-o cu faţa la perete.

— A, da, îl întorc, săracul, a zis oftând. Nu e Francez, e de ai noştri. Să nu mă vadă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Nici măcar din fotografie să nu mă vadă. Era gelos, bietul. Şi a fost un erou. A murit ca un erou. Ai auzit ce ne-a povestit Retezeanu? Ai auzit cum a murit în fruntea soldaţilor? Nu ştii ce băiat drăguţ era. Şi mă iubea, la nebunie. Am plâns ca o proastă, când am primit scrisorile lui. Ultimul lui gând a fost pentru mine. Ce frumos e şi ce bine e, să ştii că cineva se gândeşte la tine chiar şi de dincolo de mormânt.

— Da, ai dreptate. Amor şi dincolo de mormânt. E frumos, Miţo, dar tu l-ai iubit, spune drept, a întrebat Cernomorskii visător.

— L-am iubit. De ce să mint? Da, l-am iubit, cum te iubesc şi pe tine.

Cernomorskii s'a înduioşat.

— Ce bună eşti tu, Miţo! Ce bună eşti! Şi cum iubeşti tu oamenii! Eu cred că numai tu mai eşti pe lume care ştii să iubeşti. Dar mai dă-mi ceva rom. Ştii că m'a răzbit frigul?

Miţa i-a dat şi ceai şi rom, aşezându-se din nou lângă el. Războiul o schimbase mult şi pe ea. Nu mai era aprigă ca mai demult. S'a muiat oarecum, şi pe faţă i s'a aşezat o paloare blândă şi dulce. Fărâmi din lacrimile universale au stropit şi în sufletul ei cu aghiazma curată a binecuvântărilor durerii. L-a plâns pe Mache cu sinceritate şi s'a apropiat de Cernomorskii duioasă, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înţelegeri umilite şi pline de bunăvoinţă. Au speriat-o suferinţele câte a văzut şi temeri de pasăre singuratică i-au intrat în sânge. In căpşorul frumos au prins să-i bată din când în când din aripioare, chiar şi gânduri triste, pe cari le alunga de altfel repede, cu un gest din mână.

—Şşş, cobe, duce-te-ai pe pustii!

Işi făcea meseria de soră de caritate cu multă sârguinţă. Ea era cea dintâiu la spital şi pleca cea din urmă. Muncile cele mai odioase asupra ei cădeau. Doctorii n'aveau cuvinte destule ca s'o laude, iar răniţii o adorau. Fiecare, din patul lui, o urmărea cu jind şi o chema pentru un nimic, numai ca s'o vadă. Miţa se împărţea milostivă pentru toţi, râzând, deretecând în dreapta şi în stânga, potolindu-i pe toţi, cu o vorbă bună, cu o glumă, ori şi cu o făgăduinţă tainică, dacă se potrivea omul.

— Fugiţi dracilor, le spunea celor mai îndrăzneţi. Erau zile când, apucată de patima actoricească, se aşeza galeşe în dreptul sobei şi spunea versuri. Atunci era sublimă. Ochii i se acopereau de ceaţă, glasul i se învăluia de lacrimi şi trupul i se aprindea de o căldură pârjolitoare. Nu-i plăceau decât poeţii moderni. Le recita poeziile cu un patos mişcător şi nu admitea atunci nici umbră de glumă. Se da întreagă artei, de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care se ţinea legată cu îndărătnicie. Se coborîse puţin pe scara breslei. A acceptat să joace în reviste. Un conflict cu directorul a alungat-o în subsolul teatrului. A avut succes. Dar visul ei tindea totuşi, stăruitor, spre tragedie.

Cernomorskii s'a obişnuit cu ea şi ea s'a obişnuit cu el. Il dădăcea ca pe un copil şi-i asculta năzdrăvăniile cu multă plăcere. Mâncau bine şi beau bine împreună. Sătui, aveau însă amândoi caractere deosebite. El era arţăgos. Ea era veselă. El se tulbura şi se frământa. Ea râdea şi se întindea superbă pe pat.

— Haide, sărută-mă, îi zicea, ca să-ţi treacă de necaz.

El se înfrângea aproape totdeauna şi pacea era gata. Se aşeza peste ei pacea, sănătoasă şi rumenă, cu flori roşii la ureche, cu tistimelul galben pe cap, şi gureşe şi vie.

— Sunt bună, ai? Fireşte că sunt bună, a zis Miţa, turnându-şi şi ei ceai în ceaşcă.

— Bună, Miţo, ca pâinea de bună, a răspuns Cernomorskii preocupat.

— Mă uitam astăzi la soldaţii voştri. Groaznic erau de mulţi. Dar mulţi mai sunteţi, frate! Erau mulţi şi răi. Aşa-i vedeam eu, răi. Mi-a fost frică de ei. Numai femeile rele fac pe bărbaţi răi. S'o ştii dela mine. Ale voastre trebue că sunt rele. De altfel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate blondele sunt rele. Numai nouă oacheşelor ne-a dat Dumnezeu inimă ca să iubim. Ce zici?...

— Ce să zic, Miţo? Tu ai dreptate totdeauna. Sunt rele Rusoaicele şi Ruşii sunt mulţi şi proşti şi răi acum. A intrat dracul în ei. Da. Îi scutură şi dă cu ei de pământ, de plesneşte fierea în ei. A venit Anticrist în Rusia, Miţo. Azi mâine mă ia şi pe mine, mă duce şi mă aruncă cine ştie unde, în vre-o gaură cu şerpi veninoşi, ori în groapa leilor, ca pe Daniil.

— U-u-u-u, a dârdâit Miţa râzând, dar pe mine cui mă laşi, sfinte Sisoie?

Cernomorskii a râs şi el.

— Adevărat. Nu te pot lăsa. Nu, noi fugim împreună. Ştii că ideia ca să mă însor cu tine mă urmăreşte tot mai mult. Ne luăm şi fugim de aici. Dar de ce să mă mai însor? Plecăm, aşa, cum suntem. Ne ducem undeva departe, departe şi facem acolo...

— Ce facem, a întrebat Miţa curioasă.

— Facem un spital mare...

— Na! merçi.

— Stai! Stai! Un spital al amorului...

— Ei?

— Un bordel mare şi frumos...

— Of, ce gură spurcată ai.

— Nu te supăra, Miţo, stai, că nu-i rău ce spun eu. Am greşit vorba. Facem un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

care se ţinea legată cu îndărătnicie. Se coborîse puţin pe scara breslei. A acceptat să joace în reviste. Un conflict cu directorul a alungat-o în subsolul teatrului. A avut succes. Dar visul ei tindea totuşi, stăruitor, spre tragedie.

Cernomorskii s'a obişnuit cu ea şi ea s'a obişnuit cu el. Il dădăcea ca pe un copil şi-i asculta năzdrăvăniile cu multă plăcere. Mâncau bine şi beau bine împreună. Sătui, aveau însă amândoi caractere deosebite. El era arţăgos. Ea era veselă. El se tulbura şi se frământa. Ea râdea şi se întindea superbă pe pat.

— Haide, sărută-mă, îi zicea, ca să-ţi treacă de necaz.

El se înfrângea aproape totdeauna şi pacea era gata. Se aşeza peste ei pacea, sănătoasă şi rumenă, cu flori roşii la ureche, cu tistimelul galben pe cap, şi gureşe şi vie.

— Sunt bună, ai? Fireşte că sunt bună, a zis Miţa, turnându-şi şi ei ceai în ceaşcă.

— Bună, Miţo, ca pâinea de bună, a răspuns Cernomorskii preocupat.

— Mă uitam astăzi la soldaţii voştri. Groaznic erau de mulţi. Dar mulţi mai sunteţi, frate! Erau mulţi şi răi. Aşa-i vedeam eu, răi. Mi-a fost frică de ei. Numai femeile rele fac pe bărbaţi răi. S'o ştii dela mine. Ale voastre trebue că sunt rele. De altfel

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toate blondele sunt rele. Numai nouă oacheşelor ne-a dat Dumnezeu inimă ca să iubim. Ce zici?...

— Ce să zic, Miţo? Tu ai dreptate totdeauna. Sunt rele Rusoaicele şi Ruşii sunt mulţi şi proşti şi răi acum. A intrat dracul în ei. Da. Ii scutură şi dă cu ei de pământ, de plezneşte fierea în ei. A venit Anticrist în Rusia, Miţo. Azi mâine mă ia şi pe mine, mă duce şi mă aruncă cine ştie unde, în vre-o gaură cu şerpi veninoşi, ori în groapa leilor, ca pe Daniil.

— U-u-u-u, a dârdâit Miţa râzând, dar pe mine cui mă laşi, sfinte Sisoie?

Cernomorskii a râs şi el.

— Adevărat. Nu te pot lăsa. Nu, noi fugim împreună. Ştii că ideia ca să mă însor cu tine mă urmăreşte tot mai mult. Ne luăm şi fugim de aici. Dar de ce să mă mai însor? Plecăm, aşa, cum suntem. Ne ducem undeva departe, departe şi facem acolo...

— Ce facem, a întrebat Miţa curioasă.

— Facem un spital mare...

— Na! merçi.

— Stai! Stai! Un spital al amorului...

— Ei?

— Un bordel mare şi frumos...

— Of, ce gură spurcată ai.

— Nu te supăra, Miţo, stai, că nu-i rău ce spun eu. Am greşit vorba. Facem un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spital mare. Nu, un templu facem, Miţo. O casă sfântă facem, împodobită cu tot ce e mai frumos pe lume, cu icoane şi cu aur şi argint, cu mătăsuri strânse de pe întreg globul pământesc, ceva nemai văzut şi nemai închipuit. Un palat din poveşti, Miţo, pentru tine şi pentru frumuseţea ta şi pentru farmecele tale şi pentru bunătatea ta şi pentru toţi cerşitorii de dragoste din lume, pentru cei nenorociţi cari n'au putut iubi niciodată, cari n'au cunoscut taina cea mare, Miţo...

— Nu crezi că vor fi cam mulţi, a zis Miţa uitându-se chiorîş la el.

— Nu, nu! Şi aprindem o candelă acolo...

— Numai una? Un palat mare cu o singură candelă? Slab lucru. Un foc să aprindem!...

— Da, vezi, iar ai dreptate. Un foc să aprindem, Miţo, în care să mă arunci, ca să ard, să mă mistuesc, să nu mai rămână din mine decât cenuşa mea, spulberată în vânt.

S'a sculat din pat, s'a uitat lung la Miţa şi s'a îndoioşat. Ea a râs.

— Atât?

— Atât, a zis Cernomorskii şi s'a aruncat în braţele ei, ca într'o prăpastie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Zilele se scurgeau din ce în ce mai triste. Iarna se urnea greu din loc. Plângea din străşini lacrimi mari şi turburi, umezea aerul, inunda străzile de sloată şi topea sufletele oamenilor într'o apă rece şi plumburie. Anne-Marie n'a putut dormi toată noaptea. S'a frământat în pat şi n'a închis un ochiu. Abia aştepta să se facă ziuă. Pândea cu lăcomie prima rază de lumină. O dorea ca pe o prietenă bună şi veselă. Îşi apleca pleoapele ca să vadă printre gene, doar se va ivi pe lângă perdea vestitoarea liniştei. A stat multă vreme nemişcată. Îi ţiuiau urechile. Şi le-a înfundat cu palmele. Dar degeaba. A oftat din adâncul inimii şi, revoltată, şi-a scuturat capul înfierbântat. In sfârşit raza a sosit. S'a prelins perfidă în odaie şi a prins să străbată, cercetătoare, peste tot locul. A sărutat-o în treacăt pe frunte pe Anne-Marie, a stăruit puţin glumeaţă pe chelia lui Lassarde, a trecut peste mobile, a descifrat ironică titlul unei cărţi pe masă, a dat cu tifla spre soba răcită,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s'a uitat la ghete, le-a preţuit din priviri, a râs peste ale Anne-Mariei fiindcă erau mici şi drăguţe, a descoperit supărată, ca o gospodină bună, un colţ cam prăfuit, apoi s'a statornicit în mijlocul odăii, întrebătoare şi enigmatică. A râs scuturându-şi părul auriu, n'a aşteptat răspunsul şi le-a chemat pe surorile ei, care au năvălit spre geam nebunatice.

Anne-Marie s'a bucurat ca o copilă. Ar fi bătut din palme, de veselă ce era. Coşmarurile nopţii i-au fugit din suflet. Râzătoare, s'a uitat, scoţând vârful limbii, roşu şi ascuţit, spre Lassarde. El dormea dus, înfundat cu capul în pernă şi bosumflat. Anne-Marie ar fi râs grozav. Lassarde era ridicol, cum dormea. Avea o severitate care cerea cu stăruinţă o farsă. I-a făcut-o. S'a ridicat frumuşel de pe pernă şi s'a sprijinit pe un cot. Un sân ghiduş s'a incumetat să apară peste cămaşă. L-a ascuns repede, nu cumva să mai fie cineva care-l vede. Şi-a întins mâna şi, chicotind, l-a tras de nas pe Lassarde, care a suflat odată înfundat printre buze şi s'a întors pe partea cealaltă.

— Prostule, prostule, a şoptit Anne-Marie printre dinţi, şi s'a trântit cu capul pe pernă.

S'a uitat în tavan. Era alb, ca totdeauna. Nimic deosebit nu s'a ivit pe el din ziua trecută. Pe un scaun, alături, se găsea o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tavă și o sticlă de apă cu două pahare. A băut. Nu-i era sete. Ar fi dorit mai mult să mănânce. Grozav ar fi ronțăit o bucată de pâine prăjită care să-i facă sgomot în gură. S'a gândit să se scoale, a dat chiar să se ridice din pat, apoi, plictisită, a renunțat. S'a întors și ea pe cealaltă parte, ca Lassarde, cu spatele spre el și a început să vorbească singură, încet. Era un vechiu obicei al ei din copilărie. Se pierdea în lungi dialoguri cu ființe închipuite sau reale, călătorind pe aripile fanteziei în lumi nevăzute, ori pe străzile orașelor în care a fost și evoca întâmplări pe cari le cunoștea sau își făurea altele, după cum se potrivea. De data aceasta a angajat o conversație vie cu bărbatul ei.

— Așa ești tu, a zis îmbufnată, nu știi când să te culci și nu știi când să te scoli. Ori prea de vreme, ori prea târziu. Niciodată atunci când simt și eu nevoia. Nu ne potrivim. In zadar. Orice-ai spune, tu nu mă iubești. Nu mă știi iubi. Ești rece. Ești bătrân. Nici nu ești însă așa de bătrân, pe cât ești de rece. Uf, cum nu te pot suferi!...

A tăcut apoi iară. Dintr'o singură mișcare s'a răsturnat înapoi, cum fusese mai înainte, pentru a contempla cu răutate ceafa lui Lassarde. O găsea nespus de urîtă și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

uscată. Parc'ar fi fost o bucată de carne afumată, roşcovană şi neagră în aceiaşi vreme, nici muşchiu, nici vine, ci un fel de sgârciu scârbos. Ii venea s'o scuipe. Şi părul îi cădea în şuviţe unsuroase, ca o perucă purtată de alţii la un bal mascat plin de năduf. S'a gândit că dacă l-ar înţepa cu un ac în ceafă, el n'ar simţi nimic. Ar dormi mai departe. Mult ar fi dat să sforăe. I-ar fi strigat, ca să-l trezească. Dar nu sforăia. Era cu mult mai bine crescut. Era foarte bine crescut. Nici în somn nu şi-ar fi permis o necuviinţă. Se ascundea sub plapumă atât cât trebuia. Nici mai mult, nici mai puţin. Doamne fereşte, nu ar fi îndrăsnit să fie atât de indecent, încât să-şi desgolească vre-un picior. S'ar fi cutremurat ca de-o catastrofă cosmică şi s'ar fi trezit. Şi-ar fi cerut, de bună seamă, scuze. O, ce scuze fine şi elegante! S'ar fi înclinat cu noblеţe, i-ar fi sărutat mâna şi i-ar fi spus: scumpa mea!

— O, iubitul meu, bărbatul meu, a şoptit şi s'a aşezat din nou pe spate.

A cuprins-o o moleşală grea, ca de plumb. Intâi i-a fost frig, apoi s'a aprins de o căldură năvălitoare. S'a liniştit. Nici o mişcare n'a mai făcut. A închis şi ochii. Plutea într'o jumătate de vis dulce şi aromat. Şi-a adus pe Cernomorskii lângă ea şi l-a îndemnat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să-i spună vorbe frumoase. Cernomorskii s'a uitat adânc în ochii ei şi i-a vorbit. Cuvintele îi străluceau ca diamantele şi dogoreau ca fărâme rupte din soare. Era primul om care o iubea cu pasiune. Işi da seama bine. Il simţea în toate purtările lui. O iubea şi era supus şi blând şi nenorocit. Aşa ar trebui să fie orice bărbat îndrăgostit. Era nenorocit şi mişcat de orice tresărire a sufletului ei. Pe toate le ştia. Avea o sensibilitate de câine credincios. Se bucura, se gudura şi o adora. Avea temeri grozave în priviri. Nu cumva să o piardă! Şi era viguros, era îndrăzneţ, era vulcanic, dezordonat şi nebun în pasiunea lui. Mândră şi sfidătoare i-a dat braţul şi a trecut nepăsătoare pe lângă Lassarde. De ce, nu? Nu şi-au mai înşelat şi alte femei bărbaţii? S'a lipit, unduioasă, de Cernomorskii, ca o ederă de un copac. Fermecată, s'a legat de el. Ah, ce cald era! El a privit-o cu ochii îmbătaţi de fericire. I-a şoptit ceva la ureche.

— Nu, nu, a răspuns ea tare.

El a stăruit şi a sărutat-o cu foc pe gură.

— Ah, a ţipat înspăimântată.

Lassarde s'a trezit buimăcit şi a prins-o de mână.

— Ce ai, Anne-Marie?

— Nimic. Am visat ceva. O prostie.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tremura toată. A zâmbit tristă şi l-a privit rugătoare. Lassarde s'a frecat la ochi, a râs şi a mângâiat-o pe frunte. S'a uitat la ea şi a sărutat-o.

— Nu ştii ce frumoasă eşti, a zis încântat.

— Da, l-a îngânat ea.

— Da, eşti adorabilă. Nu ştiu cum se face că pe tine nu te urâţeşte somnul niciodată. Te face mai fragedă decât erai. Iţi prieşte. Iţi pune boboci în obrazi şi-ţi dă o candoare copilărească. E cel mai mare farmec al tău. Eu mă scol odios şi rău. Când mă trezesc şi te văd alături, mă înseninez.

— Inchipueşte-ţi, a zis Anne-Marie strâmbând din nas.

— Da, da.

— Sunt deci fermecătoare? Sunt o fiică a aurorii cu degete trandafirii.

— Da, da. Eşti însăşi aurora cea cu degete trandafirii. Eu te iubesc şi sunt fericit, când nu eşti rea, fireşte. Te iubesc şi-mi vine să cânt. Dar n'am glas. Atunci mai bine fluer.

A sunat şi a început să şuere printre dinţi aria toreadorului din «Carmen».

— O, dar eşti grozav de impetuos. Eşti falnic, ca un hidalgo. Nu mă strivi, te rog, sub aspectul acesta teribil, mai ales când ştiu că aria toreadorului înseamnă marş, deci sculare şi plecare la treabă serioasă. Eu rămân iar singură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lassarde a râs şi a sărit sprinten din pat. A început să se îmbrace.

— Ai dreptate. Astăzi sunt extrem de ocupat. Am dormit prea mult. Trebue să plec imediat. Nu uita că mâncăm la mama ta.

— Nu uit, nu uit. Imi face o deosebită plăcere.

— Plăcere sau neplăcere! Ce să-i faci! Trebue să mergem. E mama ta, nu e mea.

Un soldat i-a adus cafeaua pe care a băut-o pe repezeală. Anne-Marie l-a spionat din ochi şi-l ura în gând. Toate metehnele i le scotea la iveală cu răutate. Il găsea nesărat, dulce ca o bomboană ieftină şi mic şi neînsemnat. Distincţia care a subjugat-o odinioară îi părea mai mult un fel de puţinătate şi o slăbiciune. Se gândea că ce s'ar putea întâmpla, dacă i-ar trage două palme sdravene ? Cum s'ar apăra? Ce proporţii ar lua scandalul ?

— Da, e mama mea, a răspuns înviersunată, a cui să fie? Ştii că aurora ta cea cu degetele trandafirii a veghiat de eri seară. Dar aceasta nu are nici o importanţă. E de ajuns că ai dormit tu.

— Iar exagerezi, a întrerupt-o Lassarde.

— N'am dormit, a continuat Anne-Marie fără să-l asculte, şi m'am gândit mereu la mama, la tata, la mine şi la tine. O vezi pe mama şi-l vezi şi pe tata. Nu cred că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dorești să-ți spun impietăți, ca să te fac să-i înțelegi mai bine. E destul dacă îți mărturisesc că mă înspăimântă ideia că pot să mă aseamăn cu ei. Ce e mai firesc, de altfel, decât o asemănare între un copil și părinții lui?! Mă aseamăn, și într'o bună zi am să fiu și eu ca ei. O, e îngrozitor! Și tu nu pricepi nimic. Mă iubești și mă ții în scutecele unei pedagogii de clase primare. E oribil, nu înțelegi? Ai să te trezești într'un moment cu ceva ireparabil, cu o crimă poate, or mai știu și eu cu ce? Ai să mă vezi căzând într'o prăpastie groaznică. Numai eu știu câte-mi trec prin cap. Tot felul de nebunii... Mă torturează ispite. Mă urmăresc murdăriile. Eu fug de ele și simt cum mă atrag. Imi plac. Jean, dragă, îmi plac. Dacă mă iubești, te rog, nu mă mai lăsa așa singură, nu mai pleca atât de liniștit și mai ales nu-mi mai fii profesor. Stăpânește-mă, Jean, bate-mă și stăpânește-mă, și iubește-mă și scapă-mă, dacă poți...

Lassarde s'a înduioșat. A ascultat-o cu luare aminte, i-a sărutat lacrimile și a strâns-o cu putere la piept.

— Așa, așa! Ce bine e, Jean!

— Vezi, i-a zis cu căldură Lassarde, cum mă mișcă frământarea ta. Ești atât de curată, Anne-Marie, încât, dacă n'aș fi profesor, cum spui tu, poate că aș lăsa să-mi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

picure şi mie lacrimile pe care le simt în pleoape. Eu te înţeleg. Aş vrea însă ca să-ţi scoţi din suflet analiza. Cât priveşte copiii, eu sunt mai liniştit decât tine. Cred în generozitatea naturii. Imi închipui că clipa aceia misterioasă în care sunt concepuţi ei e mai hotărîtoare decât orice teorie asupra eredităţii. Ştii, că acum nu mai prea crede lumea la Paris atât de mult în ştiinţă. Revenim la un fel de spiritualism optimist. Adie lumea veche peste noi şi Ibsen nu mai e la modă. Cred, deci, ca un catolic îndărătnic, în binecuvântarea clipei în care te-ai născut tu. Ce mai vrei? A fost o clipă fericită în care părinţii tăi, aşa cum sunt ei, au strâns în suflet o frumuseţe mare şi te-au făcut pe tine. Aide, fii şi tu mai încrezătoare în tine, fii mai veselă şi iubeşte-mă. Atâta îţi cer. Pe urmă plecăm de aici şi umblăm fericiţi în lume. Nu-i aşa? Iar dacă-mi ceri cu atâta stăruinţă să te bat, am să te şi bat din când în când. Foarte bine. Iaca, încep.

A atins-o cu palma pe obraz şi a sărutat-o din nou. Anne-Marie s'a smuls din braţele lui şi l-a împins, râzând, departe de ea.

— Tot nu pricepi, a zis. Eşti un catolic prost. Tu crezi că eu sunt o mică Nora dela Bucureşti. Cum te înşeli! Tu crezi că eu am să te ajut pe tine şi că am să-mi fac un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

caz de conştiinţă dintr'un paragraf de lege? O, dragul meu, ce prost eşti! Eu când voi începe să te mint, n'am să-ţi mai mărturisesc nimic. Nu-ţi mai vorbesc atât de sincer ca astăzi. Şi dacă apuc odată pe calea păcatului, Jean, eu nu mă mai întorc. Uită-te la ochii tatei şi gândeşte-te, Jean. Dar destul pentru astăzi. Fii mulţumit că mă ai până acum pură şi copilăroasă. Ce va fi mâine, vom vedea. Deocamdată ai fost drăguţ, n'am ce zice. Mi-ai vorbit frumos. Orice prostii ai fi spus, le-ai spus frumos. Haide, sărută-mă şi pleacă. Mi-e somn.

— Ei, vezi? Ei, vezi?

— Văd, văd. Adecă nu mai văd. Am închis ochii şi dorm...

Lassarde a sărutat-o şi şi-a îmbrăcat repede mantaua. Din prag i-a mai spus o vorbă şi a plecat cu geanta subsuoară.

— Jean, Jean, Jean, a strigat Anne-Marie, după ce l-a auzit că a făcut câţiva paşi în curte.

— Ce e, ce e, a întrebat Lassarde intrând speriat.

— Uite, ceva mic acolo la capătul patului, ceva foarte mic şi foarte drăguţ, care mişcă.

— Nebuno, a râs Lassarde şi i-a sărutat picioruşul scos puţin de sub plapumă.

Anne-Marie s'a învelit bine şi a adormit zâmbind, fără de visuri şi fără de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sbuciumări. Nu s'a trezit până la amiazi. Când s'a uitat la ceas, îngrozită, a sărit din pat, s'a aruncat în baia fierbinte şi a ieşit repede, strângându-şi friguroasă halatul în jurul corpului. Oricât era de grăbită, nu s'a putut însă îmbrăca înainte de a-şi cerceta din câteva priviri corpul. S'a admirat goală în oglindă, oprindu-se cu plăcere asupra frumuseţilor ascunse ale tinereţilor ei, s'a bătut cu palmele peste şolduri de a răsunat odaia, şi-a întins braţele, lungindu-se şi îndoindu-se ca o trestie, şi-a vădit dintr'o grimasă dinţii puternici şi strălucitori, apoi şi-a trântit hainele pe ea, ca o vijelie. Şi-a mototolit părul mătăsos sub pălărie, a luat blana pe umeri, băgând-o pe mâneci din mers şi a eşit în stradă. Prima pală de aer care a năvălit spre ea, i-a înroşit năsucul vesel şi îndrăsneţ. A doua i-a înfăşurat picioarele într'o bură pătrunzătoare. A treia, înecăcioasă, a strâns-o de gât. A patra a posomorît-o şi a închircit-o sub haină. Şi-a strâns capul între umeri, dându-şi gulerul în sus, şi a pornit în fugă, pe stradă la vale. Era un drum dela ea dela Copou până în Păcurari. L-a făcut ciulind epureşte din urechi, fără să se uite în nici o parte, şi a năvălit dârdâind de frig la mamă-sa. Dintr'o ochire a văzut că venise prea degrabă. S'a supărat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Fireşte, că tot eu trebuia să fiu cea mai proastă. Jean nu e aici, tata n'a venit, iar dumneata ceteşti probabil romane sentimentale.

— Lasă, dragă, că mâncăm imediat, i-a zis mamă-sa, nu te supăra. Ce urît obicei ai, să fii uricioasă când ţi-e foame. Ai trecut acum de vârsta când îţi şedeau bine astfel de mutre. Potoleşte-te, şi stai şi tu puţin şi aşteaptă.

Anne-Marie n'a mai zis nimic. S'a întins pe un divan şi a început să sâsâie plictisită. Soroceanca a plecat să-şi desăvârşească toaleta, râzând tare de furiile fetei. Anne-Marie a urmărit-o cu ochii plini de cruzimi. Şi-a zis în gând că mamă-sa merge acum să-şi pună pe obraz ultimele proptele ale frumuseţii dărâmate. O vedea la oglindă, şezând stăruitoare pe scaun, cercetându-se cu răbdare, dând cu grije vopsea pe urmele unei frăgezimi veştejite de mult, subliniind cu negru cearcănele ochilor obosiţi, prelungind cu cărbune nişte sprâncene pleşuve şi îndărătnicindu-şi cu un carmin violent linia puternică de odinioară a gurii. Şi-a adus apoi aminte de tatăl ei. El trebuia să fie undeva la aperitive, încurcat între două păhărele de ţuică, printre alţii de seama lui, înconjurat de o atmosferă îmbâcsită, în sgomot de vorbe umflate şi pierdut într'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

discuție fără rost. Nu s'a uitat încă la ceas și nici prin gând nu-i trecea că ea a putut ajunge acasă și-l așteaptă. Lassarde, de sigur că era pe cale să vie grăbit, dar și-a adus aminte de ceva foarte important și s'a întors înapoi. Acolo, pe semne, cineva i-a adus ultimele știri de pe fronturi și stă în fața hărților, mutând steguleţele dintr'un punct în altul. Intr'un loc a greșit. A pus un steguleț cu un milimetru mai la stânga. Preocupat de această mare greșeală, strângând din buze și înălțându-se pe vârful picioarelor, poate că tocmai în clipa aceia potrivea acul la locul cu pricina.

A oftat și s'a întins bine pe divan, a căscat și apoi s'a sculat. S'a uitat împrejur, răspândind un profund dispreț asupra tuturor lucrurilor din odaie. Altfel se vedeau seara, la lumina lămpilor, toate divanurile și covoarele. Ziua păreau groaznice în pacea lor bolnavă. Aveau un aspect penibil de slugi hărțuite mult, scârbite de meseria lor ingrată și osândite să tot vadă și să tot tacă. Un fel de ochi cinic și brutal clipea din ele, rânjind fără de nici o țintă. Și culorile par'că erau altele. Roșul nu mai era roșu, galbenul nu mai era galben, verdele nu mai era verde, negrul nu mai era negru și albul nu mai era alb. Se bălăcăreau toate într'o compoziție murdară, ca într'un tablou

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

năclăit de un pictor fără talent. Odaia era scuturată şi măturată, dar fire nevăzute de păianjen atârnau totuşi prin colţuri, lipicioase şi insuportabile. Un miros de bătrâneţe mucegăită, cu pretenţii de parfum, îşi mlădia undele perfide, ca o dramă ascunsă în nişte plicuri vechi şi îngălbenite ale unui schimb de scrisori de dragoste vinovată, uitate într'un saltar de ani de zile. Razele de soare pătrundeau palide prin ferestre şi tremurau buestre într'un joc silit, de teama frigului la care se aşteptau. Dintr'o parte se multiplica pe un perete, din altă parte pe celălalt perete, în infinit, chipul nesulemenit al mamei ei şi chipul răvăşit al tatălui ei, în linii crâncene de adevăr groaznic. Mai în fund se îngrămădeau ceilalţi obişnuiţi ai casei, în rânduri dese, ghemuiţi unii în alţii şi înspăimântaţi, ca în ziua judecăţii din urmă zugrăvită în tinda unei biserici dela ţară, într'o curte boierească dărăpănată şi tristă.

A cuprins-o frica. Pleoapele au prins să-i svâcnească. Se simţea singură şi nenorocită, ca într'o pădure desfrunzită, năvălită de umbrele serii. Ar fi plâns, ar fi ţipat şi s'ar fi apărat, dacă ar fi ştiut cum. A tresărit, cutremurată din creştet până în tălpi. Se deschisese uşa. S'a uitat într'acolo. Era tatăl ei care intra.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ah, tată, cum m'ai speriat, a zis ducându-şi mâna la frunte.

— Păsăruica tatei, las'că te sărut şi-ţi trece.

— De ce-ai întârziat atât?

— Nişte pârliţi, draga mea. Vreau să mă înveţe pe mine ce e aia politica. Dar le-am spus eu lor. Ştiu că mă ţin minte.

— Bine. Imi închipuiam, tată. Dar nu te gândeşti să mai vii şi pe-acasă? Nici măgarul de Jean n'a venit, şi mama sta pe divan. Nu mai vin niciodată la voi la masă. Să ştii. Mi-e foame şi mi-e urît singură.

Sorocceanu, vinovat, ca un şcolar sosit prea târziu la oră, s'a grăbit să arunce vina pe nevastă-sa.

— Ce să mă fac, dacă mamă-ta n'are nici un interes pentru ale casei. De geaba vin la timp. Stau şi eu ca tine aci. Jean, săracul, trebue să pice. Mi s'a părut că-l zăresc, când am intrat pe poartă. Nu l-am mai aşteptat însă, căci mi-era frig.

A râs lălău şi a ciupit-o ştrengăreşte de ureche.

— Lasă-mă, că sunt supărată, a zis Anne-Maria.

— Bébé-ule, a strigat Soroceanu vesel, am sosit. Dă-ne de mâncare.

Apoi s'a întors, ascultând spre uşe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Auzi-l şi pe Jean. Acum potoleşte-te, madame!

Lassarde a intrat grăbit şi mulţumit. Anne-Marie a oftat.

— Da, da. Nu-mi mai spune. Ai mutat steguleţele. Ştiu. N'am nevoie de explicaţii.

— Da, şi încă cum, dragă. Azi a fost sărbătoare mare. Am înaintat cinci kilometri la Saint-Quentin. Patruzeci de mii de prizonieri, tunuri şi mitraliere! Ne ţinem bine. Dacă mergem tot aşa, în vara aceasta am terminat cu războiul. Veştile dela Paris sunt foarte bune. Am primit şi o scrisoare dela mama. Ştii că e încântată de rândurile tale. Săraca, abia aşteaptă să te vadă. Uite scrisoarea.

Anne-Marie a luat plicul în mână şi a trecut întunecată în sufragerie. Soroceanca, spilcuită şi îngrijită, s'a arătat şi ea în pervazul uşii.

— Poftiţi, flămânzilor, a zis râzând. Nu prea am multe. Să vă mulţumiţi cu ce vă dau. E teribil. Nu mai găsim nimic de mâncare. De-ar veni odată primăvara cu verdeţuri.

Şi s'au aşezat toţi la masă. Au vorbit printre bucături, spunând fiecare câte ceva, sărind dela una la alta, într'o neorânduială înlăturată din ce în ce mai mult, pe măsură ce-şi potoleau foamea. Lassarde a dat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amănunte asupra evenimentelor din urmă, a povestit fapte din revoluția rusească și a presărat anecdote printre lucrurile grave cari se petreceau. Soroceanu și-a adus pe-ale lui în vorbă. Mereu revoltat, fixa prostia oamenilor și răutatea obraznică a timpului. Arunca șervetul la o parte, trântea furculița și cuțitul pe masă și se indigna.

— Mai lasă-le, dragă, îi zicea nevastă-sa, nu te mai lega de toate.

Anne-Marie asculta, când pe unul când pe altul, nemulțumită și bodogănind în ea, ca o babă, fierbând și clocotind. Rând pe rând s'a înseninat însă și ea. A băgat de seamă că fără să vrea, de vre-o câteva ori s'a amestecat în conversație. A râs chiar cu poftă de o glumă a lui Lassarde. Atunci și-a uitat de toate frământările. O veselie intempestivă, bună și sburdalnică, i-a năvălit în suflet, nepricepută și fără de nici un motiv. Mâncarea s'a isprăvit, deci, într'o satisfacție a tuturora. A ei mai mare decât a celorlalți. Au trecut în salon împăcați și prietenoși. Lassarde îi spunea soacrei sale o aventură dintr'o călătorie în Algeria, iar Soroceanu se plimba tacticos în lung și în lat, trăgând cu plăcere din țigară fumuri groase. Se oprea câteodată și se uita liniștit dela unii la alții. Ea l-a văzut și s'a înduioșat. S'a gândit la bătrânețea lui fără de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vreme şi l-a învăluit într'o caldă dragoste înlăcrimată. Oricum, tatăl ei pe lângă toate greşelile lui, avea o inimă curată şi o bunătate fără de margini. Era o figură elegantă în dărăpănarea lui timpurie şi n'ar fi trecut neînsemnat ori unde s'ar fi dus. L-a prins de mână, i-a sărutat-o şi l-a îmbrăţişat.

— Tată, te iubesc, i-a zis mângâindu-l.

Soroceanu a râs mulţumit şi a oftat.

— Fetiţa tatei, scumpa mea! Tocmai la tine mă gândeam. De te-aşi şti fericită cel puţin pe tine. Să-ţi păstrezi primăvara aceasta toată viaţa. Bine-ar fi.

— Dar tu n'ai fost fericit, l-a întrebat Soroceanca glumeaţă.

— Am fost, dragă, am fost, n'am ce zice, i-a răspuns el într'o doară.

Anne-Marie s'a aşezat pe un divan şi şi-a sorbit cafeaua, descifrând cu iertări şi cu blândeţe din chipurile lor, viaţa părinţilor ei. Mamă-sa, în pragul unei vârste amenin-ţătoare, mai aprindea încă din apus raze înflăcărate. Avea ceva tragic în masca pe care şi-o împrumutase. Nu voia de loc să îmbătrânească. Dârză şi oţelită, se înverşuna ca să-şi ţie carul vieţii pe loc. Îi era milă de ea şi a ocrotit-o în gând de toate vorbele urîte ale oamenilor, pe care le-a auzit şi ea. Umbre şi lumini din viitor i s'au proiectat în suflet, tulburi şi neliniştitoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lassarde s'a apropiat vesel de ea.

— Ştii, Anne-Marie, a zis, că l-am văzut pe Andrei astăzi. Închipueşte-ţi că a venit el la mine. E ceva ce n'a mai făcut de multă vreme. De când eram împreună la Paris, nu s'a mai întâmplat un astfel de lucru. M'am bucurat foarte mult. Avea faţă de mine, de când am venit în ţară, o atitudine inexplicabilă. Mă ocolea şi vă spun drept că aveam impresia că mă ura. În orice caz, mă persecuta cu un fel de ironie rece şi cu o răutate, pe cari nu i le iertam decât fiindcă le credeam absurde. Niciodată n'a fost între noi şi Cernomorskii o prietenie de o egală măsură. Aici se întovărăşise cu el. Ce să-ţi spun? Astăzi, când l-am văzut că intră pe uşe, mi s'a părut că am întinerit cu câţiva ani. Era vesel şi el. Mi-a povestit o mulţime de planuri de viitor. Simt că se întoarce la mine. Sunt fericit, mai ales că-l văd cu mult mai aşezat. L-a chinuit mult războiul. E firesc. Pe toţi ne-a surprins nebunia aceasta a morţii. N'am fost pregătiţi.

Soroceanca a surâs cu înţeles.

— Eu cred că Andrei e mai senin de când a rupt cu Ana. Femeia aceasta e ca o caracatiţă. Pe mulţi bărbaţi i-a mistuit.

— Se poate, a zis Lassarde, râzând, căci îmi părea statornicit cu temei într'o stare sufletească potolită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cu atât mai potolită, a adăogat Soroceanca, cu cât se pare că acum s'a statornicit de tot în preajma Mariei.

— Imi pare bine că a scăpat de femeia lui Patridi, a zis Soroceanu, fiindcă era ridicol acest amor, căruia i s'a dat un fel de caracter de tragedie antică. Toate v'aţi despletit şi aţi cântat în cor în jurul lor, ca nişte nebune. Bine că a scăpat de ea. Am văzut-o şi eu cum se plimbă acum singură, văduvă şi nenorocită. Să se întoarcă la bărbatul ei. N'are altă treabă. Cât despre Maria, mi se pare că ar fi şi mai ridicol. Ce poate fi în sufletul băiatului acestuia, de se aruncă aşa în prăpăstii? Dar par'că tot nu-mi vine să cred. Va fi şi asta vre-o trăsnaie de-a Coraliţei. Tot de astea se ţine şi baba asta nesuferită. Par'că-i o capră care tot behăe minciuni pe la colţuri de stradă.

— Nu ştiu ce poate fi, a zis Lassarde, eu o primesc însă pe Maria, căci, întrucât ea ar fi autoarea, îmi redă prietenia lui Andrei. Sunt mulţumit.

Anne-Marie i-a ascultat, urmându-şi în cap un val de gânduri îmbinate capricios unele de altele, apoi s'a sculat vie de pe divan şi a început să vorbească anapoda, peste ceilalţi, cum avea obiceiul de multe ori.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce frumos e Andrei, a zis, ce splendid exemplar de bărbat. Acum, de când a ieşit din spital, e şi mai frumos. E încântător. Are o umbră de durere care îl întunecă puţin. E mai sombru decât înainte. E mai mare însă şi mai stăpânitor. Totdeauna m'am mirat cum de nu m'am îndrăgostit de el. Am fi fost foarte potriviţi. Spun drept că le invidiez pe toate femeile cari l-au iubit şi-l iubesc. Ana era interesantă. Maria mi-e foarte simpatică. Mă duc să-l văd. Mi-e dor de el. Nu ştiam ce-mi trebuia mie astăzi. Acum am găsit pricina nelămuririlor mele.

Soroceanu a domolit-o.

— Nu vorbi din nou prostii, Anne-Marie. Incesturile sunt odioase, chiar şi în a şaptea spiţă. Nu pleca. Mai stai cu noi.

Lassarde a râs.

— Las-o să se ducă, a zis, pentrucă şi eu trebue să plec. Mă duc să-mi isprăvesc hârtiile.

— Plec fără tine, plec, nu te mai aştept, a zis Anne-Marie, şi a eşit fără să spună bună ziua nimănui.

— La revedere, Anne-Marie, la revedere, i-a strigat Lassarde din urmă, râzând încântat.

— La revedere, diseară tot aici, i-a răspuns ea din curte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901-1932

A pornit vânturată spre Sărărie, a intrat veselă pe poartă şi a bătut sfioasă la uşe. Coana Coraliţa plecase în oraş. Coana Smărăndiţa dormea. Andrei şi Maria stau de vorbă liniştiţi în sufragerie. Anne-Marie s'a oprit în prag, înmărmurită. Era atâta pace în privirile lor, atâta înţelegere şi atâta adâncime, încât i se părea că s'a năpustit brutală asupra unui colţ fericit. A priceput dintr'odată ce era la ei şi ce nu era la ea. Intimidată, s'a aşezat pe un scaun şi a îngâimat câteva cuvinte fără rost. Maria a roşit şi s'a sculat.

— Nu pleca. Te rog să nu pleci, a zis Anne-Marie, cu lacrimile în ochi.

— Mă ierţi, dar nu mă simt bine, i-a răspuns Maria, îngălbenind şi retrăgându-se repede.

Anne-Marie a izbucnit în hohote de plâns. Andrei, zăpăcit, i-a luat mâinile şi a mângâiat-o pe frunte, ca pe un copil răsfăţat. Nu-şi da seama de unde răsărea acest puternic izvor de lacrimi.

— Ce ai, Anne-Marie? Ce e cu tine? Ce s'a întâmplat, a întrebat îngrijat?

— N'am nimic. Nu s'a întâmplat nimic, i-a răspuns ea încercând să zâmbească.

Andrei a stăruit.

— Nu. Nu se poate. Trebue că s'a întâmplat ceva, de eşti atât de turburată.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Iți spun că nu s'a întâmplat nimic, a zis ea surâzând deabinelea, nu s'a întâmplat nimic, căci în viața mea nu se întâmplă niciodată nimic. Mi-a fost dor de tine. Am venit să te văd și m'am bucurat. De aceia plâng. Sunt impresionabilă. Tu știi.

Andrei a râs.

— Nu se poate. Nu te cred. Uite, eu mă leg că tu ai avut o ceartă cu Lassarde și nu vrei să-mi spui. Sunt sigur. Am să-l și întreb. L-am văzut azi. Am fost pe la el. Am să-i spun mâine.

Anne-Marie s'a recules puțin.

— Nu, n'am avut nici o ceartă cu Jean. Aș putea să mă cert eu vre-odată cu el? Nu pot. E imposibil.

— Atunci, poate că fiindcă nu te-ai putut certa, de aceia ești supărată.

— Nu. Da. Poate. Dar de ce mă descoși? Sunt tristă, vezi, sunt tristă astăzi și mă simt nenorocită.

— Dar de ce?

— Fiindcă sunt fericită. Sunt prea fericită. Jean mă iubește mult și eu simt că nu pot să-l iubesc. Îl iubesc, înțelegi, dar nu pot să-l iubesc deajuns. Ție pot să-ți spun. De ce nu ți-așî spune? Ne iubim, dar nu ne potrivim. Vezi, Andrei, nu ne potrivim. Ne-am luat prea repede. Dacă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ne vedeam mai mult, poate că ne dam seama şi rămâneam fiecare unde eram. Nu ne chinuiam unul pe altul. El nu suferă atât de mult, dar eu sufer grozav. Nu ştiu cum să-ţi spun. E cu totul altceva, el şi eu sunt cu totul altceva. Venim din două lumi deosebite. Cum să-ţi explic? Uite, cum se scoală, cum se culcă, cum merge, cum mănâncă, cum râde, cum se supără, toate le face altfel decât mine. Şi are o seriozitate care nu se potriveşte cu firea mea. Par'că e un popă catolic, fin, elegant şi bun, dar popă. Eu am trecut la catolicism, fiindcă mi-a cerut el, dar nu ştii cum umblu la bisericile noastre, de când m'am măritat. Şi dau acatiste, şi aprind lumânări pe la icoane, de par'că aşi fi o babă habotnică. La ei e îngrozitor în biserică. La noi, ştii, sfinţii sunt una, oamenii alta. Mă simt mai liberă. Şi pe urmă, sufletul lui, Andrei, par'că ar fi o carte cu paragrafe multe. Toate le face după paragraf. Eu le mai schimb. Le mai încurc. Îmi plac capriciile. Mă ispitesc nebuniile. El nu mă împiedică. Mă lasă să fac ce vreau. Poate că mă lasă chiar prea mult. Numai, mă judecă. Deschide cartea, caută la paragraf şi mă judecă. Nu râde, Andrei, dar asta e ceva grozav. E o durere mare pe sufletul meu. Mi-e frică să nu fac vre-o prostie. Mi-e groază, Andrei, mi-e

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

groază de mine şi de el. N'aşi vrea să-l nenorocesc, săracul!...

Andrei n'a râs de loc. A ascultat-o şi i-a simţit bătăile svăpăiate ale inimii. S'a uitat blând la ea şi i-a cuprins cu ochii sufletul sbuciumat. I-a vorbit trist, ca pentru el.

— Anne-Marie, dragă, te înţeleg, i-a zis. Imi dau seama că e o dramă subtilă şi plină de lacrimi tainice începutul căsniciei tale. E greu să-ţi comprimi sufletul tău, pe care-l cunosc, fiindcă seamănă şi cu al meu, în paragrafele acelei cărţi de care spui tu. E greu. E foarte greu. Dar e bine, Anne-Marie. Mai târziu, îţi vei da seama de ce-ţi spun eu acum. Vei vedea şi-l vei iubi tot mai mult pe Lassarde. El e, draga mea, un cuvânt dintr'o mare epopee, o notă dintr'o mare simfonie.

Anne-Marie şi-a plecat capul în pământ, a stat şi s'a gândit. Glasul adânc al lui Andrei a pătruns-o. Gravitatea lui a supus-o. S'a uitat cu ochii mari la vărul ei. Cuvintele i-au venit pe buze, ezitând, călătorind din mari depărtări.

— Simfonie, mare simfonie, dar dacă eu sunt o scripcă ţigănească, a zis râzând şi plângând în aceiaş vreme.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria şi-a dat trupul cuvioasă şi nevinovată, ca o mucenică ce-şi oferea viaţa pentru izbânda credinţii. Intr'un avânt sălbatic şi-a sdrobit corola fecioriei şi s'a bucurat, curată, de plăcerile fără de margini ale împreunării. In sfârşit, visul i s'a izbândit. Şi nici prin gând nu-i trecea să-şi tulbure fericirea cu ispitiri lăturalnice ale dragostei ei prinsă definitiv sub pecetea realităţii. El i-a revenit deseori în braţe, după cea dintâi înlănţuire, tot mai cald, tot mai robit şi tot mai fermecat de minunata privelişte sufletească ce i se deschidea în faţă ca o grădină ne mai văzută. Ea îl primea şi îl ţinea strâns la piept şi după ce pleca de lângă ea. Il purta în ea, având uneori iluzia că se scufundă cu el în profunzimile fiebinţi ale pământului, alteori, părându-i-se că se ridică într'aripată spre binefacerile cereşti ale spiritualităţii pure.

Abia mai târziu, cu scurgerea zilelor de vraje, copleşită de simţiri neştiute, abia atunci şi-a plecat capul greu, cum se apleacă florile îmbătate de soare, şi a început să se gândească ce a făcut. Bunul ei simţ sănătos s'a pornit să judece pe îndelete, cu aspre valuri de energii moştenite, întreagă fapta şi toate urmările ei.

Inţelegea că nu se putea întâmpla altfel. Işi da seama că-i era scris să fie, aşa cum

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a fost, a aceluia pe care l-a aşteptat, fără să-l cunoască, şi pe care l-a cunoscut, fără să se îndoiască măcar o clipă că e el cel adevărat. Rând pe rând şi-a adus aminte de toate pricinile frământărilor pe cari le avuse mai înainte, când, desnădăjduită, căuta să renunţe la el. Firește, că ea avea un tată şi el avea o mamă, cari veneau fiecare cu lumea lor să se aşeze deacurmezişul fericirii ei. Dar, ce-i păsa? Pricepea că toate aceste zăgazuri meşteşugite ale vieţii au fost rupte în clipa când buzele lor s'au lipit unele de altele pentru a sfinţi destinul amândurora.

Privirile iscoditoare ale coanei Coraliţa puteau să se îndrepte, deci, din ce în ce mai piezişe şi mai ascuţite asupra ei, căci nu o turburau. Nici chiar întrebările mute şi înspăimântate ale coanei Smărăndiţa, stăruitoare dela o vreme, nu aveau decât darul de a o înduioşa. Tatăl ei o vedea şi o strângea cu putere la sân, cu îngrijorări nelămurite de părinte care îşi teme copilul, şi ea îl mângâia, alungându-i norii de pe frunte. Niculae o ocolea din ce în ce mai morocănos, iar Piperea, mirat, o cerceta din ochi cu un zâmbet mulţumit, alunecat pe furiş, ca un proverb drăcos, dealungul feţii lui mucalite.

Inregistra totul şi nu-şi pierdea cumpăna viguroasă a firii. Chibzuia adeseori în nopţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de veghe, regăsindu-se mereu în aceiaşi stare, pe care nu o mai putea schimba. O liniște deplină, coborîtă în mers, îi sporea în gesturi şi în priviri, armonia desăvârşită a sufletului.

Intr'o zi, cum s'a sculat de dimineaţă ca să meargă la spital, s'a frânt dintr'odată şi a căzut pe pat fără să simtă vre-o durere. O ceaţă de vis i s'a lăsat peste ochi, învăluindu-i paloarea, cum învelește ceaţa luna prevestitoare de schimbări de vremi. S'a adâncit în ea însăşi, câzând în extaz, a îngenunchiat iluminată în biserica dragostei, a aprins cu mâini tremurate candela conştiinţii şi a văzut, uitându-se cu ochii mari, în adâncimile sufletului şi în tainele trupului. Nu putea lămuri bine ce se petrecuse în ea, dar simţea o schimbare mare care începea să-i prefacă întreaga fiinţă. Avea senzaţia ciudată că se rămureşte ca un pom puternic, împărţindu-se lumii întregi, dăruindu-se cu frenezie infinitului necunoscut. Din fiecare creangă a inimii îi alerga sângele aprins de mister spre mugurii cari creşteau din ea, tari, îndrăzneţi şi plini de făgăduelile roadei. S'a sculat cu grije, aiurită, bolnavă de sarcina fericirii, grea, ca o primăvară mustită de darurile pământului. A făcut câţiva paşi prin odaie şi s'a uitat prin geam, afară, în cerul albastru. O viziune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a ţintuit-o pe loc. Ingerul vieţii îi aducea Buna Vestire. Cutremurată, şi-a dus mâinile la ochi, s'a întors în pat şi a plâns lacrimi fecunde peste perna cari i-a sprijinit cea dintâi îmbrăţişare.

Andrei, tulburat de mărturisirile Anne-Mariei, a stat şi s'a gândit, după ce a plecat ea, la el şi la Lassarde, apoi, repede, a căutat-o pe Maria care se retrăsese atât de neîndemânatecă, când a intrat vară-sa. O vedea schimbată de câtăva vreme şi se întreba nedumerit, ce putea să însemne această stare sufletească a femeii lui. Aşa-i spunea, râzând mişcat de îndoiosările ce-i năvăleau pe poarta inimii, de când şi-o ştia robită. Se împărtăşise şi el, ca şi ea, de valurile de miresme îmbătătoare ale celor dintâi strângeri în braţe, păstrând în suflet cucernicia legăturii adânci şi curate dintre ei. Un svon de lanuri coapte îi pătrundea sufletul, de câte ori se apropia de ea, şi sănătăţi, calme, nebănuite, se înstăpâneau cu fiecare sărutare asupra lui. Tot atât de liniştit, ca şi ea, a trecut pe alături de ochii nepricepuţi ai celor din jur şi s'a bucurat, blând şi simplu, de reconstruirea lui, care îi sporea din zi în zi forţele trezite la o viaţă nouă. Un misticism bucolic îi netezea gândirea, aşternându-i pe imaginaţie un praf fin, brumăriu, asemănător aceluia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pe fructele neatinse de mâna omenească. Taina iubirii lor şi-o păstra cu un zâmbet strengăresc pe buze, mai mult pentru a gusta cât mai bine spaima descoperirii pe care o rezerva tuturor acelora cari nu l-au înţeles.

— Ce ai, i-a zis deci Mariei, intrând grăbit în odaia ei, de te-ai retras aşa fără de veste? Anne-Marie te iubeşte şi nu era nevoie să fugi de ea.

Maria, vinovată, l-a potolit, i-a dat uşor la o parte mâna cu care o ţinea de bărbie şi l-a pus să şadă pe un scaun.

— Nu am nimic, i-a zis, dar într'adevăr nu mă simţeam bine. Mi-a venit aşa, fără de veste. Nu ştiu cum să-ţi spun, dar am avut impresia — şi nu mă înşel — că Anne-Marie dintr'o privire, a înţeles tot şi atunci, firește, că cea dintâi mişcare era... spre uşe. Mi-a părut rău, dar nu aveam ce face.

Andrei i s'a uitat lung în ochi şi i-a vorbit îngândurat.

— N'aveai de ce pleca. Anne-Marie, cum o cunosc, ar fi spus şi de faţă cu tine ceiace mi-a spus mie. E tristă, săraca, are îndoeli şi nu-şi dă bine seama, dacă-l poate iubi pe Lassarde. Spune că nu se potrivesc şi are dreptate, în parte. Dar, mai ştiu eu? Voi femeile aveţi atâtea ascunzişuri sufleteşti şi ne rezervaţi atâtea surprize! Să nu care cumva

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să mă trezesc într'o bună zi şi cu tine că-ţi desfaci ghemul dela inimă şi mă frământi cu întrebări inutile. Ar fi o nenorocire, Mario!

— N'ai nici o grije, i-a răspuns ea râzând, că de pe urma mea nu te vei alege cu drame. Eu sunt mai puţin complicată. De pe penele unei gâsculiţe ca mine, apa împrejurărilor se scutură repede şi nu lasă urme. Nu-i aşa?

— Lasă glumele, i-a zis Andrei şi a sărutat-o pe ochi. Nu mă tem de nimic, numai de privirile tale. Văd de câteva zile în ele neguri pe cari nu le-am mai văzut. Te îngrijeşte plecarea mea? Spune drept? Dar ştii bine că mă întorc în curând. Trebue să trec pe la regiment şi peste două-trei săptămâni iar sunt aici. Vezi şi tu că mi-am făcut o mutră de erou. Sunt deci dator să mi-o port onorabil până la sfârşit. Ori poate eşti tulburată de căutăturile indiscrete ale acelora cari ne bănuesc? Coana Coraliţa? Mama? Ştii, că m'am gândit mult la asta. Trebue să te obişnuesc cu lumea, înainte de a pleca. Trebue să te duc ca să te vadă toţi. Mai zilele trecute m'a prins o dorinţă nebună ca să-mi arăt comoara proştilor. Da, da. Să ştii că am s'o fac. Astăzi chiar ne vom duce la clubul albaştrilor, să-i zăpăcim cu macii cari ne cresc nouă din inimi, roşii şi strigători.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Maria a protestat şi s'a îmbrăcat, grăbită de stăruinţele lui. Au pornit-o spre Copou şi de acolo, afară din oraş, spre vii. Era plimbarea lor obişnuită.

Se înserase de mult şi stelele pâlpâiau pe cer, în cârduri gureşe de pui aurii. Pământul reavăn exala mirosuri tari. Pe ici pe colo, prin colţuri dosnice, pete albe de zăpadă sgriburiau, învelite în giulgiuri diafane de ceaţă. Andrei, cuprins de o veselie neobişnuită, vorbea mereu. Din când în când se oprea şi îşi punea întrebări la cari îşi răspundea singur.

— Nu-ţi poţi închipui, i-a zis Mariei, ce plăcere îmi face să ne plimbăm pe aici. Şi cât de adâncă e tăcerea care ne înconjoară. Şi ştii tu ce se întâmplă acum? Nu ştii. Acum cresc ghioceii, draga mea. Mii şi mii de voinţi mici sfredelesc copilăreşte coaja pământului, ca să deschidă mâine guri pline de cântece îndreptate spre bătrânul vrăjitor beat de lumină, care le chiamă spre el. Par'că-i aud cum mizgue cu botişorul lor alb. Ascultă.

Maria râdea.

— Eşti vesel, i-a zis, gândindu-se la ghiocelul care-i creştea şi ei în sân.

Două lacrimi i s'au scurs pe obraz.

— Nu sunt vesel, a zis el, sunt mulţumit. Am venit pe-aici ca să luăm cu noi o fărâmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de pământ şi s'o aruncăm printre albaştri, doar-doar vor învia şi ei.

Şi s'au întors.

— Trebue să mergem, a zis, ca să ne arătăm. Ştii că publicitatea, în definitiv, e singurul mijloc suveran de a-ţi consfinţi o avere morală sau materială. Trebue să mergi la bâlci, ca să vadă lumea ce ai şi să te convingi şi tu că ai ceva. Seratele, ceaiurile şi mesele sunt şi ele bâlciuri unde se aşează omul cu marfa lui şi vinde ori cumpără, ori se uită la mărfurile altora şi se bucură de superioritatea averii lui.

Ea l-a urmat, deşi nu-i prea pricepea această dorinţă năstrușnică de a se arăta cu orice preţ. L-a urmat senină.

Albaştrii erau strânşi toţi. Andrei a deschis uşa cu un zâmbet ironic pe buze şi a intrat după Maria căutând dintr'odată privirile tuturor. Soroceanca şi Patridi au rămas înmărmuriţi, ca de surprindere şi el de mulţumire. Nu era nimic neobişnuit în apariţia lui Andrei, dar după câte se vorbea despre el, nu se aşteptau la o îndrăzneală atât de mare. Coana Coraliţa, care muncea pianul ca de obiceiu, s'a oprit, s'a uitat spre uşe, odată, de două ori, de trei ori, apoi, cu gura căscată, a încetat cântecul. O mână i-a rămas suspendată în aer, cum căutase să lovească clapele. Ana, într'un

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

colţ, înconjurată de mai mulţi streini, a râs, tare, continuându-şi anecdota pe care o povestea. Numai Anne-Marie s'a precipitat veselă spre ei. Lassarde i-a primit cu bonomie. Cernomorskii i-a urmărit dintr'un grup de fete, cu ochii miraţi şi şăgalnici.

Intâi s'a produs o tăcere penibilă, apoi o răceală de ghiaţă şi pe urmă s'a pornit un susur de vorbe mici, aruncate în dreapta şi în stânga din colţurile gurilor. Firește că dansul a încetat. Dar nici nu s'ar fi putut altfel, chiar dacă ar fi voit toţi să-l continue, căci coana Coraliţa s'a sculat de pe scaun. In clipa cea dintâi, urmându-şi primul impuls, a făcut câţiva paşi spre Maria. S'ar fi aruncat la ea, s'o ia de spate şi s'o dea afară. S'a reţinut însă, întorcându-se spre Andrei şi făcând spre el alţi câţiva paşi. Grozav l-ar fi tras de urechi, dar n'a putut. Inciudită, s'a mulţumit să-şi ridice de câteva ori ochii spre cer şi să ofteze odată tare, apoi, glonţ, s'a îndreptat spre uşe, spunând, fără să-şi întoarcă capul, un bonsoir acru şi răguşit, astfel încât toţi cei din salon au putut să-şi facă semne din cap şi din umeri în urma ei.

Andrei a schimbat vorbe amabile cu toţi pe rând. Apoi s'a oprit cu Lassarde. I se părea că a făcut o greşeală. Nu prea putea să-şi lămurească nici lui însuşi această irupţie

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nejudecată între niște oameni cari n'aveau cum să-l înțeleagă. S'a căit deci și s'a uitat cu grije în spre Maria, căutând în aceiași vreme cu ochii și pe Ana. Ce lipsă a avut să le întâlnească pe aceste femei în astfel de împrejurări, s'a întrebat, cântărindu-și cruzimea fără rost.

— Am venit să vă văd înainte de a pleca la regiment, i-a zis lui Lassarde. Mi-era dor mai ales de tine. Știi că azi a fost la noi Anne-Marie și te-am lăudat. E cam zăpăcită, biata, de cele dintâi probleme ale căsniciei. Dar e atât de curată și sunt convins că te iubește mult. Tu poți să fii fericit. Ți-ai găsit o femeie care-ți dă tocmai ce-ți trebuia ție: — dragostea de a trăi și culoarea din care să-și împodobească inteligența ta cununile cari se usucă ușor la Paris. Ai să-ți duci, când vei pleca de aici, o frântură de pajiște românească care îți va parfuma viața. De altfel, noi aveam nevoie amândoi de așa ceva. Nu-ți dai seama, mai ales acum, cât de searbădă ne era toată sbuciumarea noastră de pe vremuri? Scăpăram mereu scântei din piatra minții și nu puteam aprinde nici un foc. Acum cred că ai prins sensul vieții. Ori nu?

Cernomorskii li s'a amestecat în vorbă.

— Ascultă, Andrei, a zis râzând, ai reapărut, așa, cu iarbă în barbă printre noi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

animalic şi sănătos. Eşti admirabil. Se vede că rana ţi-a priit. Nu ştii cum te invidiez. Cât n'aş da să fiu şi eu ca tine. Respiri un optimism pe care nu ţi l-am mai cunoscut. De altfel, eu m'aşteptam. Mereu am spus aici, printre amici, că tu cloceşti ceva. Şi eu mă pricep în de aceste. Te vedeam, de câte ori te-am găsit acasă, că tu cloceşti ceva. Aveai aerul că sufletul ţi se plimbă prin gospodărie ca un cocoş fără treabă, plictisit şi bleg, mai inciocând din când în când câteva grăunţe, aruncându-se după câte o muscă ce sbura ca o iluzie pe dinainte şi strigând cucuriguri fantastice de pe bălegarul gândurilor fermentate şi putrede, câtă vreme inima, săraca, îţi sta pe cuib şi-ţi palpita aprinsă de misterul creaţiunii. Ehei, le ştiu eu astea şi te pricep, Andrei, şi te iubesc, dragă prietene.

Andrei nu l-a prea ascultat. Era chinuit de înfăţişarea dezordonată a Anei. Râdea mereu, vorbea prostii, pe cari le auzea cum răsună falş peste capetele tuturor. Se înfăşura într'o veselie nepotrivită, ca într'o haină de carnaval. Şi masca tragică îi impregna o expresie stranie. Slăbise şi se ascuţise. Şi era oare numai o închipuire de a lui, ori îmbătrânise? Plin de remuşcări, ezitând, încet-încet, s'a apropiat de ea şi i-a prins mâna rece.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce mai faci? i-a zis privind-o trist în faţă.

— Bine mulţumesc, i-a răspuns ea râzând.

Unul câte unul, veselii admiratori s'au îndepărtat din colţul fermecat, lăsându-i singuri. Prezenţa lui Andrei i-a alungat.

— Ce mai faci? a întrebat-o din nou.

— Ţi-am spus că bine, i-a zis ea clipind din pleoape.

Apoi au tăcut. El care credea că-i va putea spune câteva vorbe calde, înspăimântat, a simţit că toate i se usucă pe limbă, ca nişte minciuni fără putinţă de a fi articulate. Nemişcat, a stat în faţa ei, umilit şi micşorat. Işi da seama acum, mai mult decât oricând, de goliciunea amorului lor şi de întreaga zădărnicie a îmbrăţişerilor lor sterpe. O milă nesfârşită l-a cuprins, de ea, de el şi de tot sbuciumul lor nenorocit de doi ani.

Ana, înghcţată, a încremenit aşa cum era. Numai ochii i s'au umezit şi două lacrimi mari i-au căzut în poală.

— Vrei să mă primeşti mâine, a întrebat-o în sfârşit.

— Da, i-a răspuns ea.

— Vreau să-ţi vorbesc.

— Bine.

Şi s'au despărţit.

Anne-Marie s'a retras într'un colţ cu Maria, care n'a simţit decât târziu întreaga

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atmosferă din jurul ei. Stingheră, a aruncat priviri de căprioară în jur, căutându-l pe Andrei, apoi, frământată mai mult de nemulțumirea lui decât de jignirea ei, a încercat să primească veselă toate cuvintele Anne-Mariei. O clipă l-a văzut pe Andrei cu Ana și și-a întors capul.

— Nici nu știi cât de frumoasă ești, și te iubesc pentru liniștea supremă pe care o împarți cu amândouă mâinile în jurul dumitale.

— Eu? a întrebat mirată Maria.

— Da, dumneata, i-a răspuns Anne-Marie, încântată că-i poate vorbi unei femei cu desăvârșită sinceritate și dornică de a-și duce sufletul la fântâna unei păci pe care nu o mai avea de mult.

— Nu știu dacă e o însușire bună, sau e o meteahnă această liniște a mea, a zis Maria. Poate pentru alții să fie de preț, în paguba mea. Știu și eu! Oricum, fiindcă-mi spui că mă iubești, sunt fericită și-ți mulțumesc.

Anne-Marie nu avea cum să-și tălmăcească toate gândurile. Dar totuș a stăruit. Ochii i s'au umezit și mâinile tremurânde i s'au așezat plăpânde pe mâinile Mariei.

— Mult aș vrea să-mi fii prietenă, i-a zis. Aș avea pe cineva cui să mă plâng. Știi că astăzi am vorbit cu Andrei și nu m'a priceput de loc. Am plecat dezolată și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am regretat că i-am vorbit. Bărbaţii, aproape totdeauna, vorbesc cu noi o limbă necunoscută. Nu ţi se pare? Câte odată am impresia că trăesc un roman, când vorbesc cu ei. E ceva artificial, gândit de altcineva în mine atunci, o mână streină mă dirigueşte şi eu protestez şi muşc şi nu mă pot desface de penibila impresie care mă urmăreşte. Câtă vreme o femeie e cu totul altceva. Şi mai ales o femeie ca dumneata.

Pe buzele Anne-Mariei fluturau mărturisiri îndrăzneţe, cum vorbea. Maria i-a luat mâinile într'ale ei şi i le-a mângâiat uşor, uitându-se în vag, ca să nu-i răspundă. Simţea sbuciumul verei lui Andrei şi îşi da seama cât de singură se găsea şi ea şi cât de mult ar fi avut şi ea nevoie de o prietenă. După perdeaua ochilor îi ardeau lacrimi neplânse.

— La ce te uiţi? a întrebat-o Anne-Marie, căutându-i ochii.

— Mă uitam că a intrat domnul Soroceanu, a răspuns Maria, oftând uşor.

Era adevărat. Soroceanu, chemat de nevastă-sa, a venit şi el în salon, ca să vadă cu ochii ceiace refuzase să creadă până atunci. Imbufnat, cu monoclul pus, schiţând o grimasă de dispreţ, s'a uitat de jur împrejur, a ochit-o pe Maria şi a tuşit cu tâlc.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Da, a zis dumirit. Bună seara Andrei. Am auzit că eşti aici şi m'am grăbit să viu, ca să-ţi dau binecuvântările mele de unchi. Te văd aşa de rar, încât saluturile obişnuite nici nu mai pot avea loc între noi. Aşi putea muri, până te-ai hotărî tu să mă cercetezi din nou. De aceia, fii binecuvântat, nepoate, şi noapte bună.

Andrei a înţeles şi a râs. Dar n'a zis nimic. A profitat însă de acest prilej, s'a desfăcut de cercul în care se găsea şi s'a îndreptat spre Anne-Marie.

— Om-leac, i-a zis Mariei, continuând să râdă, haide, scoală-te, ia-mă şi du-mă acasă, culcă-mă şi oblojeşte-mă bine.

— Om-leac, ce vorbă adevărată, a strigat Anne-Marie, bătând din palme. Ce vorbă potrivită. E ceiace îi spuneam eu mai înainte.

— Nu-i aşa, a zis Andrei, sărutându-şi vara cu drag. Nu-i aşa, că-i adevărată vorba mea? E adevărată şi bună şi caldă, cum sunt toate vorbele mele de o vreme încoace.

Şi au eşit. Maria, îndoită de griji, s'a sprijinit grea de braţul lui. Un gând nebun i s'a icuit în creer, trezit de teama despărţirii. El fredona o arie veselă şi căuta să-şi alunge gustul amar al întâlnirilor pe care le avuse.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Au mers, așa, spre casă, tăcând amândoi și strâns legați unul de altul. Maria a început cea dintâi să vorbească. Infriguratã, ocolind pe departe adevărul, frământând fiecare cuvânt, chinuindu-se, i-a mărturisit viața nouă ce s'a zămislit din dragostea lor.

— A trebuit să-ți spun, a zis strângându-i cu putere brațul, ca să știi că sunt cu desăvârșire fericită. Orice se va întâmpla de aici înainte, cu te voiu purta în mine și te voiu păstra, Andrei. Auzi? Orice se va întâmpla...

Andrei a ascultat grav, și-a plecat capul în pământ și a priceput dela început, fără să mai aștepte cuvântul decisiv. Potolit, la lumina unui felinar, a oprit-o din mers și i s'a uitat în ochi, scandând cu lacrimi în glas fiecare silabă.

— Mario, scumpa mea femeie. Așa ți-am spus, așa-mi vei rămâne.

Și i-a sărutat mâna, apoi, plutind ca în vis, s'au apropiat de casă și s'au despărțit, ducându-se fiecare în camera lui, fără a-și mai zice vreun cuvânt...

* * *

Ana a plecat dela Soroceni de vreme și s'a închis în camera ei dela otel, trântindu-se în pat, așa cum se găsea, cu mantaua

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe ea. Şi-a aprins o ţigare şi prin rotocoalele de fum s'a uitat pierdută în înfinitul durerii. Şi s'a judecat, s'a cântărit, strângându-şi într'o salbă sonoră toate însuşirile, toate slăbiciunile. Şi-a reamintit, amănunt cu amănunt, plăcerile anilor din urmă, şi grijile şi tulburările. Şi nu înţelegea cum se putea să se sfârşească povestea dragostei ei, aşa cum se sfârşise. Şi-a scuturat mândria de pe ea, ca pe o haină fără rost, şi a căutat, umilită şi cinstită, să dea o raţiune nepriceputei despărţiri. L-a cercetat apoi pe Andrei, furişându-se cu lumina inteligenţii, ca un hoţ, prin toate tainiţele sufletului lui, pe care le cunoştea. Şi n'a putut găsi nici o urmă de temei pentru hotărîrea lui. De ce? De ce? Se întreba şi nu putea să-şi răspundă...

Analizându-se mereu, lămurind detalii şi despicând valuri mari din furtuna inimii, într'un târziu, neputincioasă şi obosită, s'a întins cu mâinile cruce şi s'a oprit din aspra-i pornire. Atât de mult se căznise să vadă în ea, încât, părându-i-se că s'a făcut transparentă, a rămas nemişcată, ca nu cumva să-şi tulbure oglinda perfectă a fiinţii. A rămas nemişcată şi a îngheţat în apa rece a minţii, a murit poate cu trupul, pentru a putea pătrunde cât mai bine în limpezimea neiertătoare a spiritului. Şi a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plâns, lung și monoton, desnădăjduită, fără lacrimi. A plâns până dimineața, într'un ritm domol de îngropare.

A doua zi, razele de soare i-au topit sloiurile din trup și s'a sculat amară, prinzând din sgomotul de afară îndemnuri noui de viață. S'a gătit ca în zilele cele bune și a eșit în stradă să se plimbe. Amestecul cu restul lumii i-a redat repede elasticitatea de arc întins. A zâmbit. Putea, deci, să mai aibă o nădejde? De ce nu?

Andrei a găsit-o cu privirile rotite de flacări. A intrat îndurerat, s'a oprit blând în fața ei și i-a întins mâna.

— Nu, a zis ea, scuturându-și capul, nu-ți dau mâna. Sărută-mă.

El a râs și a sărutat-o pe obraz.

— Ei, vezi, îmi pare bine că mă primești așa, a zis, căci îmi dovedești o superioritate care mă va urmări totdeauna.

— Nu, nu! Nu pe obraz. Aici să mă săruți, pe gură. Haide, repede. Aici, unde m'ai sărutat de atâtea ori, nopțile și zilele de-arândul.

Andrei s'a dat un pas înapoi și s'a cutremurat.

— Nu cred că mai am dreptul, Ano!

— Ba da! Ai și dreptul și ai și datoria. Eu sunt încă a ta și uită-te la buzele mele, că sunt arse de frigurile așteptării. Andrei,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu fii laș. Sărută-mă, ca să-ți verific conștiința.

— Nu, Ano. Ași face un păcat.

— Ce păcat? Dar n'am păcătuit noi împreună de atâtea ori? Vorbești prostii! Se vede că te-ai coborît în regiuni inferioare. Haide, Andrei, sărută-mă, când îți spun să mă săruți.

— Nu, a zis, nu se poate. Să stăm frumușel unul lângă altul și să vorbim. E mai bine așa. Să-ți povestesc povestea mea, căci sunt sigur că ai să mă înțelegi.

— Să te înțeleg? Cum spui? Să te mai și înțeleg?

A râs cu hohote. Nu se mai putea opri. Și-a luat un scaun, și râzând mereu, a șezut. I-a făcut semn să stea și el, dar când s'a așezat, l-a prins de mână și l-a tras repede lângă ea, l-a îmbrățișat, l-a strâns cu putere și i-a căutat nebună gura. Și l-a sărutat lung, fără să se mai oprească.

Un gust de otravă veche i-a străbătut pe amândoi. Înfiorat, Andrei a cuprins-o pe după mijloc și a sărutat-o și el. A sărutat-o cu foc, uitându-și de el, năuc, pierdut de ultimele unde ale unei beții de demult. Apoi, dintr'odată, s'a trezit. S'a smuls cu ură din brațele ei și a împins-o departe.

— Dar nu înțelegi că e stupid ce facem noi? Dar nu înțelegi că eu am venit ca să-ți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spun adio? Ce vrei cu mine? Ce mai vrei dela mine? S'a isprăvit, Ano. Nu înţelegi că s'a isprăvit?

Ea a stat o clipă zăpăcită, cu mâinile în vânt, apoi, trecându-şi palmele peste frunte, liniştită, s'a aşezat într'un colţ al odăii şi i-a răspuns.

— Da? S'a isprăvit? De ce mai spui? Ştiu şi ştiam. Am mândria de a-ţi mărturisi. Nici eu nu înţeleg de ce s'a năpustit asupra noastră trecutul cu atâta furie prostească. Se vede că îşi are şi el drepturile lui. Iartă-mă şi să-l iertăm şi pe el. A fost ceva mai presus de puterile noastre. A fost ceva foarte frumos, o minune. De ce te superi?

Andrei s'a apărat.

— Nu, nu. Să lăsăm vorbele frumoase, Ano. Te respect prea mult ca să-ţi spun numai vorbe frumoase astăzi. Vreau să fiu sincer. Vreau să-ţi spun ce cred, stăpânit cum sunt de o aspră dorinţă de adevăr. Ştii că eu nu te-am iubit nici odată. Ne-am întâlnit, fiecare cu desnădejdea singurătăţii lui, pe o culme. Şi ne-am prins în braţe, unindu-ne slăbiciunile. Atât. Dar eu de atunci am căzut din înălţimi. Tu nu-ţi dai seama. M'am rostogolit în valea lumii obişnuite şi m'am trezit deodată că mă năpădesc sucurile vieţii, a căror fermentaţie se vede că se oprise în mine de mult, ori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poate că n'am avut-o nici odată. Ştii cum eram mai înainte? Un fel de sburătoare ciudată, fără pământ, rătăcitoare prin văzduhurile irealităţii şi îmbătată de lumina unui cer prea îndepărtat. Ştii, căci ţi-am vorbit. Aşa eram. Şi a venit într'o bună zi marele vânător al nostru, destinul, săgetătorul fără greş, m'a ochit cu sete, a întins săgeata, a tras şi m'a lovit în inimă; — dă-te jos, pasăre îndrăzneaţă! Şi am căzut, izbindu-mă de glia străveche a acestei ţări. Toate măruntaele mi s'au cutremurat şi creerul din cap. Şi m'am sbătut şi m'am frământat şi m'am sculat într'un târziu cu minunea lui Pascal în suflet. Am început să am o religie. Astăzi sunt altul. Sunt cu desăvârşire altul.

Ana l-a ascultat. L-a privit la început mirată, apoi, prinzând din ce în ce mai mult interes, ca şi când ar fi fost vorba despre altcineva, curioasă, rece şi crudă, i-a pus întrebări. Picături de ironie amară străluceau fugare, se arătau îndrăsneţe, cu fulgerări de oţel, ca să dispară pe urmă repede după pupilele mărite ale ochilor ei frumoşi. Faţa i s'a lungit, stranie, şi gâtul i s'a încordat, ridicând sus podoaba capului. Nasul tremura ritmic din nările-i subţiri. Un accent circonflex i-a îndoit buzele, într'o expresie de hotărîre oarbă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, spune. Te-ascult.

Andrei a șovăit o clipă. S'a uitat cu milă la pantera rănită, care l-a mângâiat de atâtea ori în ceasuri de nebunie. Gura îi ardea încă de sărutarea ei, ca muşcată de-o sălbătăciune. Işi simţea sângele podidit în buze. Şi le-a şters cu palma, trecând în gest şi o parte din teama ce-i adia prin suflet.

— Cum să-ţi spun, Ano? Sunt în fiecare colţ de pământ din această lume Icari, pe cari i-aruncă spre soare o voinţă neînţeleasă, Icari ce cad totdeauna pentru a îmbelşuga pământul de pe care au sburat. Ei fură ceva din bogăţiile cerului atins, se leagă un polen de aripile lor în apriga călătorie şi se rostogolesc pentru a îngropa acest praf auriu, aceste părticele din taina nemuririi, în ţărâna care i-a zămislit. Un astfel de Icar am fost şi eu. Undeva, deasupra, mai înainte de a mă prăvăli, te-am întâlnit şi pe tine. Dragostea noastră a fost însă mai mult un fel de spasm al inteligenţii mele şi o dorinţă de incest a străduinţelor tale spre lumină, astfel încât aşi putea spune, ori cât ţi s'ar părea de ciudat, că nu era nimic firesc în ea, nimic ce să ne lege. Astăzi îmi dau seama, mai bine decât ori când, de aceasta. Noi nu ne-am iubit, draga mea prietenă. Noi ne-am întâlnit în sbor, ca doi tovarăşi nenorociţi,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca doi fraţi, şi am păcătuit împreună, am săvârşit o fărădelege, de care eu astăzi mă desfac liniştit şi purificat, căci nu ţi-a fost scris ţie, Ano, să fii femeia mea.

Ana, cu ochii mari, vrăjită de fulgerele ce-i pătrundea în suflet prin cuvintele lui, şi-a adus degetul la buze şi a şoptit ca în vis, înfiorată de prăpastia ce i se deschidea în faţa conştiinţei.

— Atunci eu sunt un monstru?

— Da, eşti, i-a răspuns Andrei. Cum am fost şi eu. Nu-ţi aduci aminte de vorbele noastre dela Bucureşti? Şi fiindcă eşti atât de româncă, atât de frumoasă şi atât de ademenitoare, eu aşi zice că tu te-ai desprins din hora ielelor născute în pădurile imaginaţiei noastre populare. Uite, cum mă uit la tine, par'că îmi strălucesc în ochi limpezimi de lac de munte din ochii lui Piperea, par'că îmi vine să chitesc, ca el când spune poveşti, un punct îndepărtat în zare. Şi par'că te văd într'o poiană, învăluită de ceaţa alburie a pădurii, răsturnată pe un maldăr de bujori, cu un zâmbet îndoelnic pe buze, ispititoare şi păcătoasă pentru ochii mei creştineşti.

— Şi, a zis Ana înmărmurită.

— Da, aşa eşti, a continuat Andrei. Eşti ca o vedenie diavolească într'un creer luminat recent de învăţătura lui Cristos. Eşti

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

păgână. Şi mai ai ceva, Ano, ceva aproape pervers pentru sufletul meu de astăzi, pentru menirea cu care m'a înzestrat soarta acum, aci în acest colţ de pământ. Eşti sterilă. Eşti blestemată să nu concepi nici odată. Imbrăţişerile tale sunt goale de orice sens. Plăcerile pe care le îmbii tu sunt amare ca poamele pădureţe. Gura ta e izvor fără apă. Sânii tăi sunt munţi de minciuni. Pântecele tău e mormântul îndemnurilor de viaţă. Eşti sterilă, Ano, şi eu sunt făcut ca să rodesc. Renăscut din propriile mele ruini, am în mine forţa spornică a vegetaţiei bogate de pe acest pământ nemuncit. Nu înţelegi? Eu sunt făcut ca să rodesc şi mie îmi trebue o fecioară, Ano, îmi trebue o Marie.

Istovit de cumplita mărturisire, Andrei şi-a sprijinit capul în palme şi s'a legănat greu, răsuflând din plin şi inspirând aer, pentru a-şi umplea pieptul sbuciumat. Apoi s'a uitat întristat la ea. Ana, pe măsură ce-şi primea osânda vorbelor lui, se retrăgea tot mai mult în colţul odăii, îngrozită de adevăr, pălmuită, sdrenţuită, călcată în picioare. Intâi şi-a ridicat mâinile, ducându-şi-le deasupra capului în chip de apărare, iar după aceia le-a întins rugătoare spre el şi le-a lăsat să cadă de-alungul trupului, ca două aripi frânte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Andrei, Andrei, a murmurat, şi s'a aruncat în pat sguduită de plâns, Andrei, te-am înţeles...

El a privit-o, înspăimântat, ca un ucigaş, a privit-o lung, zăpăcit. Un râs prostesc i-a crispat obrazul.

— Vezi, a îngăimat, erai cât pe aci să fii femeia lui Putifar şi nu-ţi dai seama că eu calc pe urmele celuilalt Iosif, ale dulgherului din Nazaret. Se vede că nu cunoşti de ajuns Biblia suferinţelor mele...

Şi s'a aşezat lângă ea pe pat, mângâindu-i uşor părul despletit, râurit în valuri mari pe pernă. Două lacrimi i s'au scurs şi lui din ochi, cum sta pierdut ca în faţa unui sicriu care ducea cu el şi o parte din trecutul lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Albaştrii s'au mişcat toţi zumzuind şi au roit în oraş cu povestea lui Andrei în cioc. Pâlcuri, pâlcuri, prin colţuri de saloane, s'au arătat speriaţi şi indignaţi de purtarea fostului lor idol. Repede l-au dat jos de pe altarul pe care îl ridicaseră şi l-au scuipat şi l-au batjocorit şi l-au aruncat pradă gurii lumii însetată de ocară. Unii au căutat să-şi aducă aminte de prima impresie pe care le-a făcut-o acest om rece. Alţii s'au trezit, naivi, că nu l-au cunoscut mai din vreme. Erau şi de aceia cari nu se mai gândeau nici la gloria lui de ostaş, care glorie, altcum, în războiul modern, în mulţimea de oameni puşi în faţa morţii, putea să cadă asupra oricui. Erou? Dar de ce tocmai el? Şi s'au găsit apoi destui bătrâni cari să-şi amintească de ascendenţi de ai lui, atât din partea tatălui, cât şi din partea mamei, cari au vădit aceeaş lipsă de inimă. Rând pe rând au fost scoşi din praful vremii boieri vechi şi boieroaice de demult, din Moldova şi din Muntenia, cari, la fel cu scumpul lor urmaş,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi-au bătut joc de femeile şi de bărbaţii altora: — ce vrei, dragă, era în familie! Şi era un râs şi o voie bună, căci, deodată cu această cruzime, nesocotitul Don Juan se declasase. O fată de popă dela ţară! murmurau toţi, şi se uitau unii la alţii a dispreţ.

Ana, bolnavă o săptămână, n'a mai ieşit din casă. Patridi veghia smerit la căpătâiul ei, iar clubul albaştrilor, foştii hagii ai Ierusalimului lui Andrei, s'a strămutat în întregime la hotelul ei. Aceeaş delicateţă, aceleaşi flori frumoase şi fără miros, au fost depuse în glastrele triste ale sufletului ei întunecat.

Andrei, cu capul plin, ca un ogor însămânţat, nici nu bănuia ce valuri a stârnit în urma lui. Senin şi însetat de lumina ce-i venea din cerul credinţelor noui, el mergea săltat pe drumul Damascului.

Numai coana Coralița nu se mai astâmpăra. Ea a suferit cumplit. Şi s'a sbătut din toate puterile ca să-şi apere nepotul. Primul drum l-a făcut la Ana. Dulce, compătimitoare, bună şi drăgălaşe, a sărutat-o pe femeea pe care n'a putut-o suferi niciodată, şi, discretă, a scăpat două lacrimi în palme, de teamă ca nu cumva biata Ana să se pomenească, Doamne fereşte, cu vreo pneumonie după „gripa" pe care o avea. Apoi, ieşind, s'a uitat chiorîş la cel dintâi pe care l-a întâlnit: — N'are nimica, frate, n'o să moară din asta... Işi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găsește altul, fii pe pace!.. Și nu spunea tocmai adevărul. Știa că nu-l spune. Atunci când s'a aplecat ca s'o sărute, uitându-se în ochii împăenjeniți de febră ai bolnavei, o clipă, străfulgerată de amintiri vechi, s'a oprit înțelegătoare și plină de milă. Dar numai o clipă, căci datoria ei de mătușe era alta.

Al doilea drum a fost la Soroceanca. Femee pățită și ea, coana Coralița credea că va putea primi o îndrumare prețioasă de la ea. S'a întrebat, deci, în fața ei, dacă nu cumva, prin cine știe ce nebunie, s'ar putea ivi primejdia unui duel cu Patridi din această întâmplare, nenorocită, ce vrei, dar fără nici o însemnătate, ca oricare alta.

— Vezi-ți de treabă, i-a zis Soroceanca liniștită, căci Patridi e om serios. Nu se va apuca el, acum la spartul târgului, cum s'ar zice, de prostii. El se bucură că a scăpat de Andrei și-și poate relua pe Ana. Nu știi cum o iubește. Ai văzut, avea aerul că-mi face curte mie și mă uitam la el cum suferea din pricina nevestei. E un grec pasionat doctorul, dar e prudent și discret.

Coana Coralița nu s'a mulțumit însă numai cu sfatul femeei lui Soroceanu. L-a chemat și pe bărbat. L-a întrebat apoi și pe Lassarde. Anne-Marie s'a amestecat deci și ea în vorbă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— N'are nici un rost, Coraliţo, a zis Soroceanu posac, să te sbuciumi prea mult de teama rupturii cu Ana.

— Bine, dragă, dar scandalul e mare. Vorbeşte lumea. Ce vrei? Nenorocita aia e bolnavă. Am văzut-o. Suferă. E numai nervi şi n'au ieşit încă dracii din ea. Cine ştie ce mai poate coace în capul ei? E neam de oameni de rând. Arendaşi cari lovesc cu biciul şi trag cu puşca.

— Fugi, că vorbeşti năzbâtii.

— Nu, nu-i de glumit. Eu am auzit că tată-său, Nae, era un câine de om. Snopea în bătăi pe ţărani şi-i lega la stâlp. In nouă sute şapte l-au căutat cât e judeţul şi a scăpat travestit în ţigancă bătrână. Altfel, o păţea. Ce crezi? Cum ar fi putut el să strângă în alt chip atâta bănet?

Soroceanu nici n'a ascultat-o.

— Auzi-mă ce-ţi spun, Coraliţo. Nu mai bate câmpii. Mai bine te-ai îngriji de puiculiţa pe care o oblojiţi sub aripile voastre. Ea o să vă rupă capul. Mironosiţa asta, după cum o văd eu, e primejdioasă. M'am uitat la ea. Ştie pune capul în pământ. Ştie să te lucreze din ochi. Şi-i bună. E blândă. E ţărancă. Are meşteşug de legea veche. Te botează cu apă neîncepută şi te culcă în flori de fân. Te descântă şi te leagă fedeleş pe o vieaţă întreagă. Ehei, las'că le ştiu eu pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

astea, sfintele. Iar Andrei e Retezean nebun, ca toţi Retezenii.

— Te rog, te rog, l-a oprit coana Coraliţa.

— Lasă-mă, Coraliţo, că l-am cunoscut eu pe tată-său şi pe bunicu-său şi pe unchi şi pe mătuşi, Coraliţo...

— Eşti nebun, parole d'honneur, a protestat coana Coraliţa.

Soroceanu a râs în cor cu ceilalţi.

— Păi, nu vă ştiu eu? Oameni de treabă sunteţi cu toţii. Poate prea de treabă. Dar vă aveţi pandoliile voastre. Când vă apucă, e rău de tot. Mi-aduc aminte că-mi povestea tata, săracul, de bunicul vostru. Conu Iorgu, atâta-i trebuia, să scape la ţară printre ţărănci. Ii plăceau, nevoie mare. Imi povestea şi mie, când eram băeţandru, câte o şotie, şi râdea ca un haiduc bătrân. Par'că acuma-l văd. Era vestit, Coraliţo, după cum bine ştii şi tu. Şi nu prea ţinea din partea inimii la protipendadă. Ştii, că tu ai mai multe rude pe la moşiile voastre decât pe la Bucureşti. Numai eu ştiu vreo zece, Coraliţo, leite tu.

Coana Coraliţa, plictisită, i-a dat peste mână lui Soroceanu, care a prins-o de bărbie şi i s'a uitat râzând în lumina ochilor.

— Ei, lasă prostiile acum, te rog. Om bătrân şi vorbeşti tot prostii. Cât o priveşte pe puiculiţă, am să-i fac eu de petrecanie. N'ai tu grije. Numai să plece odată Andrei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mai îndemnați-l și voi să se ducă la regiment.

— Bine, bine. Eu nu zic, dar spun, a încheiat Soroceanu.

Lassarde asculta totdeauna cu nemărginită plăcere poveștile aromate din lumea veche, pe cari le spunea socrul său din când în când, dacă era de bună umoare. Îl fermecau. Și găsea în ele mustul vieții ce-l robise la poalele Carpaților.

— Simpatic om acest bunic al lui Andrei, a zis.

Soroceanu l-a tras la o parte.

— Simpatic și stăpân pe femei, i-a șoptit la ureche. Despre el se povestește că odată, într'o noapte cu lună plină, rătăcit pe lângă iazul morii, și-a chemat morărița cu care trăia de un an de zile, și acolo, sub un cais, nu departe de casă, și-a strâns-o în brațe cu foc. Și când o strângea mai bine, iaca nevastă-sa, care-l bănuia și-l căutase prin grădină. Iorgule, Iorgule, nu ți-e rușine, Iorgule, a țipat înfundat biata femee. Dar el, de jos; —Elencuțo, vrei să mă bolnăvesc? Și s'a dus nenorocita, înghițindu-și amarul. A murit de vreme, săraca, și l-a iubit până la moarte. L-a iubit, dar nu l-a iertat nici când a murit. El văzând-o că se stinge, s'a apropiat de ea cu lacrimile în ochi și a rugat-o să-i uite năzdrăvăniile. Ea, mustrătoare, i-a spus cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

glas dogit de suferințe: — târziu boierule, târziu... Apoi a închis ochii pentru totdeauna.

Anne-Marie se luase la harță cu coana Coralița și cu mamă-sa. Soroceanu s'a întors spre ele, morocănos.

— Ce e? Ce e? Ce e? Opriți-vă.

— Anne-Marie, ca totdeauna, emite păreri, a zis nevastă-sa.

— Ce păreri?

— Ascult-o.

Lassarde, râzând, s'a apropiat proteguitor.

— Lăsați fata, căci are și asentimentul meu.

Coana Coralița, aprinsă, i-a aruncat nepoatei ultima piatră.

— Da, sunteți moderne, voi. Nu mai e ca la pașopt. Firește, că nu mai este. Și e foarte rău că nu mai este, căci altfel ar fi oamenii, s'ar purta mai cuviincios și fetele tinere nu s'ar mai socoti îndreptățite să apere cu atâta îndrăzneală toate rușinile.

— Dar ce rușine e în a iubi o femee? Nu văd de loc, a stăruit Anne-Marie.

— Care femee? Cine o iubește, a întrebat Soroceanu.

— Maria, Andrei, au răspuns deodată și Soroceanca și coana Coralița.

— A, da, s'a dumirit Soroceanu, am înțeles. Anne-Marie e gata totdeauna să apere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pe toate metresele vărului ei. Suntem în perfectă normalitate. Dar să ştii un lucru, draga mea, că în casă la mine, orice ai face, nu-şi va mai pune piciorul mironosiţa. Asta s'o ştii. Până aci. Mi-a fost deajuns cu cea-laltă. Incolo, dacă bărbatul tău îţi dă voie, poţi avea orice părere. Nu mă interesează.

Anne-Marie, cu privirile încrucişate, s'a uitat haină la Lassarde.

— Nici odată nu i-am cerut voie lui Jean ca să am o părere. Mi le fac cum vreau eu. Maria e fată distinsă, are rasă şi de unde ştiţi voi că e metresa lui Andrei. De altfel, sunteţi ridicoli cu toţii când vă urcaţi pe Olimpul vostru aristocratic şi vorbiţi de acolo cu dispreţ pentru toată lumea. Ar fi mai bine dacă v'aţi cerceta dicţionarul, mai ales în faţa lui Jean. Nu băgaţi de seamă cu ce bunăvoinţă vă ascultă? Şi are dreptate. O, dar eu nu mă înspăimânt de cruciaţii lui. Eu sunt mândră de sălbăticia mea şi de ascendenţa mea, nu de cea boierească, ci de aceea care mă face s'o iubesc pe Maria şi să vă spun vouă că fata aceasta este şi va fi prietena mea.

A zis, şi-a strâns repede blana şi a ieşit, trântind uşa în urma ei. Lassarde, ca de obiceiu, a întovărăşit-o fascinat, blând şi înţelegător, cu enigma unui surâs pe buze.

Soroceanu s'a oprit înăcrit în mijlocul odăii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Totdeauna vorbiți prostii, a zis plictisit și a ieșit și el.

Coana Coralița, făcându-și cruce, și-a luat rămas bun de la Soroceanca, și a ieșit bolborosind.

— Doamne ferește, ce mi s'a dat să mai trăesc. Și nimicul acesta de Francez par'că n'are gură! E căzut de tot, săracul. Vai de capul lui. Ce-o mai păți și el, bietul baron...

A plecat ață acasă, la cumnată-sa. Niculae a întâmpinat-o în curte.

— Conița, mi se pare că doarme.

— Ca totdeauna, a zis coana Carolița, fără să se uite la el.

A mers câțiva pași, apoi, scuturată de un gând, s'a oprit brusc, și-a dus mâna la gură și s'a întors șireată spre Niculae. Pe urmă iar s'a oprit răsgândindu-se. A stat câtăva vreme îndoită, s'a căznit, a frământat pământul cu picioarele și, însfârșit, totuși, s'a hotărît.

— Ascultă, vino, să-ți spun ceva. Dar să taci din gură. Nu care cumva să aud că ai suflat vreo vorbă. Spune, tu ai băgat ceva de seamă... Conașul Andrei... Domnișoara Maria... se văd des?

Niculae a zâmbit și s'a scărpinat după ceafă.

— Aici în casă cum să nu se vadă?

— Nu așa, mă. Nu pricepi?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De, ce să-ți spun coniță, se văd...
— Când?
— Când vreau dumnealor.
— Ziua?
— Și noaptea câte odată. Știu eu...
— Și tu ce crezi?
— Păi, eu ce să cred? Dumneavoastră să credeți, coniță. Eu ce drepturi am?
— Am înțeles, a zis coana Coralița, și a intrat vijelioasă la cumnată-sa.
— Așa te-am pomenit. Dormi și nu știi nimic ce se petrece în casă.

Coana Smărăndița s'a uitat lung, neștiind despre ce este vorba.

— Nu dormeam de loc, a zis, mă odihneam, mă gândeam și eu...
— De sigur că nu la ce trebuia.
— Ei, asta-i treaba mea.
— A ta? Dar a mea nu e? Dar Niculae ce crezi tu că nu știe nimic? Dar lumea cealaltă? Orașul întreg vorbește. Ne-am făcut de râs. Îi ținem aci în casă. Îi ocrotim. Îi acoperim noi cu onorabilitatea noastră și cu numele nostru. Nu, Smărăndițo, dacă nu ești în stare să-ți aperi băiatul și familia, atunci să știi că intru eu în joc. Și dacă intru eu, atunci s'a isprăvit. Asta e totuși prea mult, Smărăndițo. Nu mi-aș fi închipuit vreodată că domnișoara ar putea avea atâta îndrăzneală. Cât despre el, e un inconștient. Sunt convinsă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trebuie să-l tratăm ca pe un copil. Cu toate aerele lui grozave, trebuie să-l punem sub tutelă.

Coana Smărăndiţa a ascultat, tristă, dusă pe gânduri. Aceleaşi idei, mai puţin colorate, le avea şi ea, când a intrat cumnată-sa.

— Bine, Coraliţo, vom mai vorbi. Lasă-l deocamdată să plece, a zis potolindu-şi pornirea de jale care-i stăpânea inima.

— Bine? Ce bine? Ba, nu-i bine de loc. Noi nu mai putem întârzia nici un minut. Fireşte, că de plecat trebuie să plece, şi numai după aceea...

— Atunci de ce mă mai frămânţi? a întrebat coana Smărăndiţa.

— Te frământ, fiindcă mă frământ şi eu.

— Ei bine, frământă-mă şi frământă-te. In orice caz, te rog, a încheiat coana Smărăndiţa turburată, lasă însă vorbele şi gesturile tale obişnuite. Ceeace se petrece în sufletul meu e cu mult mai adânc şi mai greu. Simt că-mi sboară deasupra capului o mare nenorocire. Şi nu ştiu sigur de unde-mi vine. Dar simt că vine asupra mea şi-mi sfâşie inima.

Coana Coraliţa, mirată întâi, apoi indignată, pe urmă înlăcrimată, a tăcut. Şi-a încrucişat mâinile pe piept şi a oftat prelung.

— Vai de bătrâneţele noastre, Smărăndiţo.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Andrei a plecat a treia zi la regiment, mânat de un sentiment îndoit de teamă şi de nădejde.

— Măi Sancho, i-a zis lui Piperea în gară, urcă-te pe măgarul tău, că eu încalec Rosinanta. Şi bagă de seamă să te dai jos la Huşi.

O primăvară nouă îi înfierbânta sângele. Imagini fantastice îi sburau înaintea ochilor, pierzându-se în zarea viitorului.

Piperea l-a privit bănuitor.

— Ce-o mai fi şi asta, domnule căpitane, a zis zâmbind, în doi peri.

— Ce să fie, Pipereo, i-a răspuns el vesel. Ne facem meseria. Plecăm iar la moara morţii, ca să cucerim nemurirea. Haide, du-te şi să te ţii de mine. Şi când vom ajunge la apa cumpănită, să ne oprim, să bem şi să întinerim.

Piperea a dat din umeri, şi-a săltat calabalâcul în spate şi s'a urcat nedumerit într'un vagon. N'avea cum să se aşeze nicăeri. N'a găsit un loc, nici măcar pe coridor. S'a uitat deasupra vagoanelor. Ciorchine de soldaţi atârnau prin toate părţile. S'a urcat deci şi el sus. Şi-a întins lucrurile ce avea sub el, a pus capul pe un sac şi s'a culcat alături de un altul, bolborosind înjurături în barbă.

Andrei a fost mai norocos. S'a putut aciuia într'un compartiment tescuit de călători.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Trenul era neîncălzit. A zgribulit deci alături de ceilalţi şi a ascultat conversaţiile plictisite ale tovarăşilor de drum. Un domn distins, înfăşurat în blană, se ţinea ghemuit în colţul lui, crunt şi izolat, de teamă să nu-i vorbească cineva. O doamnă vârstnică, îndoliată, sărăcăcios îmbrăcată şi tristă, ofta din când în când, privind fix înaintea ochilor. Un alt domn, mai puţin distins, osos, bine legat şi cu glasul dogit, se uita în dreapta şi în stânga, înregistrând toate lipsurile, geamurile sparte, canapelele sfârticate, murdăria.

— Ce mizerie, ce mizerie, îşi zicea, şi trăgea cu ciudă dintr'o ţigară de foi.

Conductorul s'a ivit cercetător la uşe şi i-a zis:

— V'aţi găsit loc, domnule deputat?

— Lasă-mă băiete, nu-mi mai zice deputat, a răspuns domnul, făcând un gest de dispreţ, că mă ia lumea la bătaie.

Un zâmbet înţelegător s'a întins pe feţele tuturor.

— Ce vreţi, noi le ispăşim pe toate, a zis el mulţumit, altfel, că-şi putea lua asupră-şi răspunderi mari.

Doamna vârstnică, sfioasă, i-a pus câteva întrebări asupra pensiilor. Domnul distins, interesat, şi-a părăsit mutismul şi a cerut deslușiri asupra reformelor agrare. Ceilalţi au avut toţi câte ceva de lămurit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, vedeţi, a zis deputatul, că suntem buni şi noi pentru ceva.

Apoi, încrezut, vorbăreţ, şiret şi insinuant, şi-a început şi el povestea lui. A deslușit cu amănunte inedite toate tainele războiului şi ultimele noutăţi din lumea mare. Numele tuturor personalităţilor de seamă din ţară au fost puse la contribuţie şi numele şefilor din celelalte ţări ale continentului, ale Asiei, Americei, Africei şi Australiei.

Andrei asculta şi nu putea să scape de obsesiunea Rosinantei. Vagonul mic, vechiu de tot, aluneca deasupra şinelor desghiocate din rosturile lor, într'un ritm săltat de gloabă spetită. Prin câte o gară se oprea speriat, ca să pornească iar, târând par'că după el mereu un picior cotonogit. Şi deputatul vorbea, vorbea înainte. Evocate de el, chipurile eroilor epopeei universale, apăreau ca într'un film nesfârşit la fereastra vagonului ce năzuia spre Huşi, se uitau pline de curiozitate, o clipă, două, surâdeau cu bunăvoinţă şi dispăreau. Andrei, fără să vrea, de câte ori i se arăta o nouă nălucă, nervos, îşi potrivea haina pe el, îşi aşeza căciula bine în cap şi se înscăuna cuviincios, într'o postură de om bine crescut. Înţelegea că ochiul lumii se uita acum întâia oară, cu stăruinţă şi cu spirit critic, asupra poporului în numele căruia se exprima cu atâta volubilitate sfătosul părinte al patriei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Un tânăr ofiţer, slab, palid, cu ochii fosforescenţi, tuşca mereu şi fuma şi el cu lăcomie, aprinzând ţigare după ţigare. Asculta, râdea când nu trebuia şi îşi contracta obrazul ofilit, când ceilalţi râdeau. El nu s'a amestecat decât târziu în vorbă. A început prin a pune deputatului întrebări piezişe, neliniştitoare, cari au tulburat pe toţi cei din jur. Un sarcasm năvalnic îi isvora din jurul gurii, săgetând cu patimă în toate domeniile pe cari le atingeau ceilalţi. Deputatul s'a potolit. Şi-a închis sacul cu poveşti şi s'a uitat melancolic la vecin, un bătrân, care primise cu plăcere lămuririle lui. Tânărul ofiţer i-a prins căutătura, dar nu s'a mulcomit. Şi mai impetuos, a dat asalt tuturor problemelor limpezite cu atâta pricepere şi cu atâta uşurinţă de vorbă de către prea înţeleptul pilduitor, a cărui miere intelectuală pătrunsese cu dibăcie la osia scârţâitoare a feluritelor rele ce bântuiau ţara şi omenirea.

— Acesta e glasul tranşeelor, domnule, a zis tânărul ofiţer, întunecându-şi fruntea. Ştim şi noi ceva. Avem şcoala noastră. Am fost la academia morţii şi am avut profesori buni. Cred că nu-i contestaţi. Tunul, mitraliera şi tifosul exantematic...

Rând pe rând privirile celor din compartiment au început să se întoarcă dinspre deputat în spre noul cuvântător.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De, vei fi având şi dumneata dreptate, a zis tocmai bătrânul care dăduse din cap toată vremea, mai înainte, în semn de aprobare.

— Aşa zic şi eu, a întărit doamna îndoliată, cu acreală.

Domnul distins a făcut ochi mari, a căutat în jur să vadă dacă se mai găseşte cineva care să aibă altă părere şi, îngrijorat, şi-a îndreptat şi el toată luarea aminte spre tânărul ofiţer, astfel că taifasul curgător dela început s'a transformat repede într'o furtună de vorbe aspre. Nimic nu mai era bine. Răspunderi grele apăsau asupra oamenilor cari au deslănţuit suferinţa peste ţară şi peste lume.

— Da, da, a continuat tânărul ofiţer, are să vie generaţia nouă, domnilor, generaţia războiului, care va schimba totul din temelie, tot ce e putred, tot ce e stricat. O lume nouă are să vie, domnilor, care va arde cu fierul roşu...

— Da, da, să ardă, a subliniat bătrânul, cu cruzimea vârstei lui.

— Să-i spânzure pe hoţi, a strigat doamna îndoliată, crispată de ură.

Şi pensiile şi reforma agrară s'au ridicat iar la suprafaţă, sub un aspect cu totul altul. Deputatul n'a mai putut ajunge la cuvânt şi nici nu l-a mai întrebat nimeni ce părere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

are. Mic, s'a sgulit în colțul lui, a tăcut, a prins cu patru urechi ceeace se spunea, și se uita cu ochiul stâng, închizându-l pe cel drept, de teamă par'că să nu-l lovească cineva.

Andrei a urmărit întreaga scenă din fața lui, apoi, într'un târziu, când s'au curmat apostrofele, în liniștea plumburie ce s'a lăsat peste toți tovarășii lui de drum, a simțit și el alături cu ei o povară mare asupra sufletului.

La Huși s'a dat jos, a căutat pe Piperea prin mulțime, și a plecat în oraș. Trecuse de mult de amiazi. Trebuia să mănânce undeva, înainte de a se duce la regiment. Fumuriu, cu capul buimăcit de atmosfera din tren, nu s'a uitat nici în dreapta nici în stânga, dealungul străzilor pe cari nu le mai văzuse din copilărie. A căutat un restaurant, cel dintâiu peste care a dat, și a intrat. S'a așezat la o masă. Nu mai era decât un singur mușteriu în sala scundă, murdară și îmbâcsită. Un biet om necăjit, acoperit de o coamă rebelă de păr cărunt și de niște mustăți pădureț, burzuluite sub nas și peste gură. Sta omul, trist și îngândurat, în fața unei sticle de vin, din care își turna din când în când și sorbea sugându-și mustățile. Câteva raze de soare betege se strecurau cum puteau prin geamurile turburi, risipindu-și paloarea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

neputincioasă pentru a accentua par'că şi mai mult priveliştea desnădăjduită a locului. S'a aşezat la masă, dar nu s'a arătat nimeni ca să-l servească. Atunci, după bunul obicei, a bătut cu inelul într'un pahar. Muşteriul a tresărit şi a bătut şi el cu cuţitul în sticlă.

— Dumitrache, a strigat cu glas răguşit.

Patronul a apărut, durduliu şi grijuliu, cu un şervet pe umăr.

— Arată-te, Dumitrache, că ţi-a venit un oaspe întârziat. Trece-i şi dumnealui pe la nas o ciorbă de cartofi şi o iahnie de fasole, ca să-ţi ducă vestea peste mări şi peste ţări. Şi nu uita să-i dai vin acru şi cu floare.

— Am înţeles, domnule profesor, a zis patronul râzând.

Andrei i-a mulţumit din cap muşteriului morocănos şi a cerut ciorbă şi iahnie, după cum i se spusese. Patronul s'a retras, săltându-se în mers din şalele grase.

— Atât găseşti aici, ciorbă şi iahnie, a stăruit muşteriul, uitându-se din nişte ochi adânci, negri, mari, străfulgeraţi de ironie amară.

Andrei a zâmbit şi a tăcut. Muşteriul s'a mai uitat odată lung şi a tăcut şi el. De alături, din bucătărie, s'au auzit câteva sunete de vase mişcate dela loc. Un capac de tinichea a trebuit să cadă, rostogolindu-se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu un țiuit lung. O înjurătură sdravănă i-a urmat. Nu era a patronului, care avea glas subțire și unsuros. Trebuia să fi fost a bucătarului.

— Așa, trage-i, nu te lăsa, a mormăit mușteriul.

Andrei s'a gândit că din trenul în care călătorise nu putea să se coboare decât într'un astfel de restaurant. S'a uitat pe jos la fărmiturile de pâine, presărate cu profuziune în jurul meselor. Hârtii felurite, mototolite, zăceau aruncate prin colțuri. Pe pereții bobotiți de igrasie, atârnau vreo câteva plante verzi, iar pe fereastră, o muștată ciupelită se întindea, sprijinită pe un bețigaș, ca să dea de lumină. Deasupra ușii, tocmai pe peretele principal, între portretele suveranilor, se găsea o fotografie mare a proprietarului, de pe când era tânăr. Se spălăcise în dreptul nasului, unde nu se mai lămurea decât o pată mare, gălbue, dar se putea ceti bine dedesupt, tipărit cu litere aurii: Demetriu I. Iovanache.

A venit ciorba.

— Caldă, bună, a afirmat patronul.

Apoi iahnia.

— Delicioasă, numai muștchiulețul de purcel îi lipsește.

Andrei a mâncat cu poftă. Era flămând. Și a băut setos. Vinul n'avea culoare. Acrișor,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

amestecat cu sifon, făcea o apă rece, bună şi răcoritoare.

Muşteriul — a băgat de seamă — l-a privit de mai multe ori în şir, şi-a dus mâna la cap tot de atâtea ori, s'a sprijinit lung, legănându-se, şi-a muşcat buzele ca şi când ar căuta ceva în memorie, apoi dintr'o dată s'a bătut cu palma peste frunte şi s'a sculat hotărît. Andrei era tocmai pe isprăvite.

— Mă ierţi, domnule căpitan, dar mi se pare că te cunosc, a zis râzând tare.

— Nu cred, a zâmbit Andrei, vesel că isprăvise şi putea să scape curând.

— Ba, da, te cunosc. Acum te cunosc. Nu te-ai schimbat prea mult, cum m'am schimbat eu. Mi s'a părut mie dela început, dar nu-mi venea să cred că tocmai aici, la Huşi, în restaurantul acesta, la Dumitrache, să ne întâlnim vreodată. Ei, dar ce nu face întâmplarea.

Andrei a zâmbit din nou.

— Mi se pare că greşeşti. N'ai de unde să mă ştii, domnule.

— Nu, nu, a stăruit convins muşteriul. Dumneata eşti Andrei Retezeanu. Am sau n'am dreptate?

Andrei, uimit, s'a sculat în picioare.

— Da, eu sunt Andrei Retezeanu. Şi Dumneavoastră?

Muşteriul a râs din nou şi mai tare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu? Pe mine desigur că dumneata nu mă mai poţi cunoaşte. N'ai cum. Eşti şi mai tânăr de altfel. Şi pe urmă, aşa cum sunt acum, mai ales astăzi...

Andrei, întrebător, a rămas mai departe în picioare, aşteptând.

— Eu? Cine sunt eu? Eu, a continuat muşteriul, trecându-şi mâna prin mustăţi, eu, dragă domnule Retezeanu, ar fi să fiu profesorul Matei... Matei...

O umbră grea i-a fluturat pe obraz.

— Eh, Matei, a zis plecându-şi capul trist şi privirile inteligente şi beţive asupra lui.

— Matei? a întrebat Retezeanu.

— Da, Matei, i-a răspuns el, dar şezi te rog, ca să pot să stau şi eu câteva clipe cu dumneata. Imi face o deosebită plăcere. De mult n'am mai avut aşa o durere bună a amintirilor, ca acum când te văd. Nu ştii cât de drag îmi erai şi de câte ori m'am gândit la dumneata, de atunci. Aveai un suflet de elită. Erai cam înstrăinat. Erai însă delicat şi înţelegător, şi dornic de a cunoaşte lucrurile. Nu erai ciocoi, ca alţii.

Andrei, nedumerit, a şezut şi a căutat zadarnic să-şi aducă aminte de un profesor Matei, pe care să-l fi cunoscut. Matei? Dar ce fel de Matei?

— Mă ierţi, domnule profesor, l-a întrerupt, dar ce fel de Matei? Cum vă numiţi, vă rog?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum, nici acum nu-ţi aduci aminte? Eşti cam uituc. Par'că te văd cum râdeai, când îţi mazileam câte un vodă poghircit din umbra cronicilor, şi ziceai: ce dracu, iar, frate, şi râdeai...

Andrei, uluit, s'a încruntat şi l-a cercetat îndelungat din ochi pe ciudatul om care-i venea în cale ca un spectru.

— Matei Calotă, a zis zăpăcit, cu gura de jumătate.

— El, a răspuns profesorul, adică rămăşiţele lui pământeşti, precum vezi. Dar, nu te mai uita aşa la mine şi nu mă mai descoase din priviri. Ce vrei să-ţi spun? Vieaţa mea? Decăderea mea? E o poveste simplă, ca atâtea altele în ţară la noi. M'am întors dela Paris, am scris o cărticică de istorie, modestă, sobră şi adevărată, am concurat cu ea la o catedră universitară, dar fără succes. Atunci m'am supărat, ca un prost ce sunt, căci mă credeam mare, şi i-am purecat pe toţi mandarinii dela universitate prin gazete şi reviste. Le-am găsit greşelile, minciunile şi falşurile istorice, ba, într'un rând m'am făcut şi socialist. In sfârşit, m'am supărat, ce să-ţi spun. M'am supărat şi m'am însurat. Imi câştigasem oarecare faimă de om nedreptăţit şi s'a îndrăgostit de mine o fată dela Bârlad, săracă şi frumoasă şi bună de pat şi rea în gospodărie. Mi-a făcut vreo cinci copii. E

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plină casa de golani, la mine. Şi m'am dat la darul beţiei. Frumos dar. Ştii, că beţia, ea mă mai salvează. Acum, de vreo câţiva ani, sunt profesor aici la liceul din Huşi, eu, Matei Calotă, fostul îndrumător al dumitale pe căile neumblate ale istoriei româneşti. Iţi aduci aminte cum îţi vorbeam eu de Cantemir, când ne plimbam odată prin parcul Luxembourg. Ştii, că stăteam atunci în rue Bréa, la spatele parcului, la o Lorenă groasă şi acră, care cam mirosea a Nemţoaică. Iţi aduci aminte, că-ţi spuneam cum îl apreciez eu mai mult pe Constantin Vodă, bătrânul, decât pe Antioh şi pe Dimitrie. Iţi ziceam atunci şi-ţi zic şi astăzi, că ăsta a fost cel mare pentru ţara lui, mare, fiindcă a putut să domnească doisprezece ani de zile în vremurile acelea grele, el care nu ştia scrie şi ceti, de care râdea Miron Costin în divanul domnesc făcându-l dobitoc, mare, fiindcă gândea adânc şi bine, ca un răzeş din Fălciu ce era, răzeş păţit şi potolit. Mare era, fiindcă, deşi cunoştea puterea lui Sobieski, sub care slujise ca ostaş, totuşi a respectat testamentul lui Ştefan cel Mare şi n'a ieşit din cuvântul Sultanului, cu toate că-l îndemnau toţi polonizaţii şi polonizanţii de atunci. O ţară mică, domnule, nu se cârmueşte cu visuri. Dumneata, mândru, ţineai cu Dimitrie, îl proslăveai şi ziceai, că de n'ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fost el, băiatul lui, ambasador al Ţarului la curtea Franţei, n'ar fi putut avea gloria de a sta de vorbă cu Montesquieu. Ehei, mi-aduc aminte. Ce vremuri, domnule, ce vremuri! Imi sbârnâiau creerii atunci, plini ca stupul de albinele spornice ale ideilor...

Andrei nu-şi putea încă regăsi echilibrul pierdut al judecăţii. Asculta cruda povestire a profesorului şi nu putea să înţeleagă cum s'a prăpădit un om, într'o vreme atât de scurtă. In cincisprezece ani, muntele sănătos de odinioară, se prefăcuse într'o groaznică ruină. Nici nu avea ce să-i răspundă, la câte îi spunea. De aceea l-a întrebat, mai mult ca să nu tacă.

— Şi ce-ai mai făcut de atunci?

— Ce să fac, a răspuns Calotă plictisit. Nimic. Nu poţi să faci nimic aici în ţară. Noi trăim acum epoca minciunilor cuvioase, în toate domeniile. Un om onest e dezarmat. Minciună în politică, minciună în viaţa socială, minciună în ştiinţă şi minciună în literatură. Totul se face aici pentru a creia paravane pe seama proştilor şi nepricepuţilor. Iacă, eu, de pildă, în meseria mea, dacă m'aşi apuca să scriu istorie adevărată, aşa după cum o cunosc eu, m'ar scoate din învăţământ şi aşi rămâne pe drumuri. Mi-ar trage o labă curcanul umflat al parvenitismului românesc, căruia îi trebuie tradiţie, nu glumă,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

strămoşi curaţi ca aurul şi eroi, al căror singur cusur să fie, că nu-i cunoaşte istoria universală. Asta trebuie aici. Şi eu nu pot, uite, nu pot. Nu mă iartă capul. Cu cât cad mai jos, cu atâta pot mai puţin. Sau să-ţi vorbesc de literatură? Ştii că totdeauna am avut veleităţi literare. Ei bine, crezi că e posibil să faci aici literatură? Am în saltare două romane. Eu cred că dacă le-aşi publica, m'ar bate lumea cu pietre, ori m'ar închide în casa de nebuni. Intr'unul descriu viaţa dela ţară, pe care o cunosc, fiindcă sunt ţăran. In celălalt viaţa orăşenească, pe care iarăşi o cunosc, fiindcă mă izbesc de ea. Şi unul şi celălalt pătimesc însă de groaznica meteahnă a dorinţei nebune de adevăr. In primul zugrăvesc animalitatea plină de pitoresc a ţăranilor noştri. In al doilea lămuresc farsa tragică a barbarilor dela oraş. Pentru cel dintâi m'ar decapita aceia cari dintr'o vacă şi dintr'o balegă ştiu să scoată pagini de miresme bine mirositoare. Iar pentru al doilea m'ar răstigni civilizaţii caricaturii franceze. E greu, e greu. Ce să zic? Mult aşi fi dat să fi avut în mine tăria lui Julien Sorel, să-mi fi găsit pe o Madame de Renal şi o Matildă, să fi trăit cu ele o scurtă vreme de fericire egoistă şi să mă fi prăvălit, ca el, beat de mulţumire. Ar fi fost mai bine, decât să-mi umble prin cap prostiile astea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Andrei, înduioşat, trist şi rugător, l-a întrerupt.

— Domnule profesor...

Matei Calotă, cu privirile rătăcite, nu l-a auzit.

— Da, a continuat, el e de vină. Dar el avea cel puţin feminitatea isterică a îndrăznelii oarbe, câtă vreme eu sunt biruit de demonul viril al îndoelii. Eu sunt un bărbat înfrânt, ca un copac răsturnat de o vijelie mare...

— Domnule profesor, a stăruit Andrei, chinuit.

Matei Calotă a râs, ca trezit dintr'un vis turburător, şi-a scuturat capul şi a schimbat fără de veste vorba. S'a uitat pizmaş la Andrei şi a băut repede două pahare de vin.

— Aşa era, cum îţi spuneam, cu Cantemirii, a zis chefliu. Ştii, că nu-ţi prea găseam pretinsa filiaţiune. Ne-am căznit şi n'am putut. Dar, a propos de Cantemir. S'a găsit de curând un portret de al lui Dimitrie Cantemir, făcut la Constantinopol de un francez spiritual. E admirabil. E simbolic. Şi ţi se potriveşte şi dumitale, căci văd că te-ai întors patriot acasă. Te-a tras aţa înapoi, hai? Dimitrie Cantemir e făcut îmbrăcat în haine de marchiz. Are şi perucă. Dar ce crezi că poartă în cap drept tricorn? Un turban.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

E fenomenal. Un turban peste peruca inelată. E extraordinar. Un turban care-i creşte din capul occidentalizat ca o varză orientală, stufoasă şi tragică. Nici nu se putea lămuri mai bine fizionomia sufletească a strălucitului nostru prinţ, a mea şi a dumitale şi a altora de seama noastră. Toţi umblăm cu turbanul nostru, ori unde ne-am duce. Şi când cu gândul nu gândeşti, ţi se vede, se arată şi te trezeşti la realitate. Ba nu, zău, spune drept, acum că te-ai reromânizat, acum că simţi Orientul fluturându-ţi pe frunte, nu te încearcă o sensaţie ciudată, nenumită, perversă? Nu ţi se pare că-ţi vine să joci cu un picior menuet-ul şi cu celălalt sârba popilor? O dedublare stupidă, drăcească?...

Andrei n'a mai putut suporta, s'a sculat, i-a strâns mâna, şi a ieşit repede, ca alungat de o arătare din infern.

— La revedere, dragă domnule Retezeanu, i-a zis profesorul căscându-şi ochii turburaţi, acum că eşti aici la Huşi, am să te mai văd.

— Da, da, a zis Andrei înfiorat.

Dumitrache, patronul, s'a închinat cu un zâmbet pe buze.

— Domnul Calotă e marele învăţat al oraşului nostru.

* * *

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Regimentul era afară din oraş, la câţiva kilometri, în nişte bărăci de scânduri. Andrei s'a dus împovărat de impresia ce i-a lăsat, grea, ca o lespede, întâlnirea cu fostul lui profesor dela Paris. Vasilescu îl aştepta. Au povestit amândoi prieteneşte, liniştiţi, trişti, calzi şi buni. Un farmec nou prindea să-i învălue inima lui Andrei. Era plăcerea de a sta de vorbă cu un om cinstit, necercetat de ispita problemelor complicate, drept şi sănătos. Un izvor nebănuit de viaţă ţâşnea cu generozitate din sufletul acestui frate al lui, pe care îl descoperea cu fiecare clipă, tot mai bine, tot mai priincios lui, tot mai apropiat şi tot mai puternic. După fruntea întunecată a lui Vasilescu se ascundea o minte limpede şi îngustată, ca o rădăcină, pe măsură ce pătrundea mai adânc.

— Imi pare bine că ai venit, i-a zis. A dat primăvara şi trebuie să ne apucăm de lucru. Trebuie să ne instruim bine soldaţii şi să ne pregătim de luptele cele noui. Ştii, că ne-au sosit arme din belşug. Avem mitraliere franţuzeşti. Avem puşti-mitraliere. Avem bombe de mână. Avem gaze asfixiante şi gaze lacrimogene. Alături de noi e un regiment de artilerie. Să-i vezi ce tunuri admirabile au. E o plăcere să faci război acum. Abia aştept să-i scot pe ţopârlanii mei din bordee şi să-i împrietenesc deabinele cu toate darurile

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aceste pe cari ni le trimite Parisul. Aşa înţeleg şi eu să mă bat. Aşa mă franţuzesc şi eu...

Vorbea, glumind mulţumit, ca un ţăran chiabur înzestrat cu toate uneltele de lipsă pentru o bună exploatare agricolă. I-a explicat, stăruind migălos asupra amănuntelor, noile metode de luptă şi i-a lămurit cum şi-a completat efectivul regimentului. I-a vorbit despre noui ofiţeri şi a ieşit oftând, afară, privind îndelungat spre cer.

— Numai de n'ar fi nebunii ăştia de Ruşi, a zis plictisit, ca şi când, de pe brazda lui, s'ar uita iscoditor, temându-se de cine ştie ce ploi şi vânturi neprielnice.

Andrei l-a ascultat, făcând mereu comparaţii în gând cu Matei Calotă, apoi, urmându-l, a cercetat şi el bogăţia armamentului nou. De pe fiecare armă cetea, cu tresăriri în suflet, numele fabricei de unde venea. Erau tot nume cunoscute, incrustate pe plăci de bronz, ca pe nişte cărţi de vizită, pe cari i le trimiteau cu profuziune amici îndepărtaţi din Franţa. Se uita la ele şi întindea mâna, mângâindu-le cu gingăşie.

— Scule, dragă căpitane, a zâmbit colonelul, scule bune. De astea ne trebuesc nouă. Scule pentru a putea pune în valoare, cu ajutorul lor, darurile cu cari ne-a miluit Dumnezeu. Şi e bine că ne trimit Francezii şi de alde astea, că, pederaşti şi parfumuri şi idei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

politice ne-au exportat peste cap până acum. Iartă-mă, dar aşa cred eu. O judecată simplă de Rumân necăjit...

Se însera. Soldaţii gospodăreau prin preajma bărăcilor, îşi curăţau armele, îşi peteceau hainele, ori ascultau teoria gradaţilor. Mulţi tineri au înlocuit pe cei pieriţi. Multe figuri noui se arătau ochilor pătrunzători ai lui Andrei. Soarele primăvăratec îşi trimitea ultimele raze de după dealuri. Pământul par'că tremura, cuprins de o sensibilitate maladivă. O febră intensă îi frământa coaja transpirată de umezeală. Pe alături, nişte mesteceni, albi-verzui, delicaţi, tremurători în bătaia vântului rece, zgribureau, îndoindu-se din coamele elegante, nebiruite de puterea gerului trecut. Fiecare soldat părea că e un frate bun cu un mesteacăn de pe pajişte. Aceeaş culoare, aceeaş boală, aceeaş febră era şi la unii şi la alţii.

De undeva, din bucătăria companiei a noua, se auzea, tărăgănat, moale şi jalnic, glasul lui Geană albă:

Când aud cucul cântând,
Şi mierliţa fluerând,
Mă fac broască pe pământ...

Colonelul a râs.

— Ascultă-l pe ţigan, a zis. L-a apucat haiducia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Andrei era adânc mişcat. Intreg peisagiul şi toţi oamenii aveau ceva din sufletul lui. Un fel de convalescenţă tristă stăruia în fiecare imagină ce i se desvelea în faţă. Un fel de veselie lividă, de refacere fizică şi morală. Un fel de zâmbet imprecis de mugur care mijeşte în vraja celor dintâiu binefaceri ale soarelui.

— Bieţii băieţi, a zis colonelul, mă mir cum au putut să răzbată până în primăvară. E aproape o minune. Când stau şi mă gândesc, mi se pare că iarna asta am petrecut-o într'un iad, în care, în loc de draci, ne-au chinuit păduchii. Nişte păduchi groaznici, veniţi în migraţiune din fundul Asiei şi purtând fiecare în cioc un microb de tifos exantematic. Nu-ţi poţi închipui. Am dus un război desnădăjduit împotriva lor, mai crâncen decât oricare altul. Şi mi-am zis de multe ori: ce nenorocire e pe capul nostru, că suntem în astfel de vecinătăţi! Dacă eram undeva în Apus, poate că făceam alţi păduchi, mai blânzi, mai civilizaţi. Dar iar mă întorc şi zic, că tot le-am venit de hac. Aveam un fond de rezistenţă comună cu stăpânii lor. Altfel ne prăpădeau de tot.

Andrei asculta vorba hotărîtă a colonelului, se uita mereu în jur şi primea prin toţi porii infuziunea unei simţiri noui. Dumirit, îşi pleca fruntea cuminte şi îşi aşeza

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grumazul supus în jugul unei fatalităţi împotriva căreia înţelegea că ar fi o nebunie ca să mai lupte. Simţea chiar o dureroasă plăcere în înfrângerea pe care o suferise. Neîndemânatec în mişcări, dar vânjos în voinţă, din ce în ce mai dârz, prins năvalnic într'o dorinţă aprigă de a sluji credinţa nouă care-i încolţea în inimă, se încadra cu frenetică mulţumire între ai lui.

Colonelul a continuat.

— Acum, uită-te, dragă căpitane, uită-te şi spune-mi dacă nu te înduioşează spectacolul.

Erau caii mitralierelor. Veneau dela fântână. Mici, cu capetele plecate, cu coastele ieşite şi cocoşaţi puţin, mergeau în şir, fără căpestre, spre grajduri.

— Săraci căluţii mei, a zis colonelul. Nu-ţi poţi da seama ce milă mi-e de ei. Au suferit alături de noi, ca fraţii. Când îmi murea câte unul, îmi venea să-l îngrop cu popă, ca pe om. Mă năpădeau lacrimile. Să ştii că dacă se va ridica odată un monument pentru eroii din războiu, va trebui să i se ridice unul calului nostru. Să facă cineva un dobitoc de ăsta în piatră, aşa cum îl vezi acolo pe murgul acela de pildă. Să-l facă în piatră, ca să ştie urmaşii cine a fost tovarăşul şi semenul nostru în vrăjmăşia cumplită de astăzi. Ca să se ştie cine a răbdat adevărata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mucenicie a țării lui. Uite, căluții ăștia, așa cum îi vezi, ei ne vor duce, dacă ne vor duce, la izbândă. Așa să știi...

Andrei, furat de dragostea colonelului pentru caii lui, l-a strâns cu putere de braț și i-a vorbit, fermecat de elocința lui neașteptată de om tăcut.

— Da, e adevărat. Ai dreptate, domnule colonel, a zis. Căluții aceștia au ceva omenesc în ei. Din nara lor nervoasă și din ochii lor triști vorbește o tragedie.

— Nu-i așa? a spus colonelul. Sunt de ai noștri, săracii...

Apoi s'au despărțit. Andrei, rămas dintr'odată singur, nu prea știa de ce să se apuce. Neajutorat, a privit în dreapta și în stânga, gândindu-se cu respect la Virgilul lui, care ca totdeauna, l-a condus și acum prin infernul epopeei, arătându-i drumul spre purgatoriu și spre rai. Un rustic era acest Vasilescu, un om al pământului. Avea însă în el seva bogată a vieții. L-a binecuvântat în gând.

La companie, privirile tuturora s'au îndreptat asupra lui, cercetătoare. Piperea, într'un colț, întunecat, răzima un stâlp de ușe și se uita în pământ, singuratec și părăsit.

— Ce e, Piperco, l-a întrebat.

Dă-mi [illegible] de mâncare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De ce?

— E moarte pe aici. Mai bine mai stam la Iaşi.

Andrei a zâmbit cu bunătate. Abia când a aflat pricina durerii lui Piperea şi-a cernit şi el gândurile, căci era vorba de Năgăilă, care trăgea de moarte. Ghiţă, muntele de om, eroul simplu şi naiv dela Argeş, se sfârşea. A avut un tifos năpraznic, de care a scăpat. Acum, slăbit, a răcit şi a dat în pneumonie. Îşi trăia ultimele ceasuri. Nu mai putea fi trimis nici la spital. Zăcea în infirmerie.

— Par'că m'a aşteptat anume, a zis Piperea încruntat.

Iar mi-a spus de ale lui, de copii şi nevastă. Mi-a dat banii. Se duce. Are cap de mort. Acum nu mai scapă.

— Du-mă la el, a zis Andrei mişcat.

Năgăilă, întins în pat, cu picioarele răşchirate şi scoase de sub ţol, răsufla greu printre buzele fripte de călduri. Mâinile osoase îi atârnau inundate de peri deşi, slabe, fără muşchi şi învelite într'o pieliţă sbârcită. Mustăţile subţiri şi lungi se pleoşteau pe obrajii scofâlciţi. Barba-i era nerasă şi părul crescut peste urechi. Ochii lui blânzi şi prostănaci se duseseră undeva în fundul capului, mistuiţi de foc. Aveau o culoare nelămurită de melci fierţi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Piperea, înfricoşat, s'a oprit la picioarele patului.

— Măi Ghiţă, a zis tare, uite, domnul căpitan, a venit să te vadă.

Năgăilă şi-a întors capul într'o parte şi a zâmbit împrăştiat.

— Mor, a răspuns, căscând gura pentru a prinde aer, mor, Pipereo. Nu uita ce ţi-am spus. Prisaca-i a fetii... Uneltele ale băiatului...

— Dă-le dracului, astea, măi Ghiţă, a izbucnit Piperea, ştergându-şi o lacrimă. Cine ştie dacă-i mai văd şi eu pe ai tăi.

— Ce, a urlat Năgăilă, ridicându-şi cu greutate capul de pe pernă.

Piperea s'a opintit, şi-a fixat năstruşnic tovarăşul drept în crucea ochilor şi a strigat tremurând.

— Dar eu sunt necuratul, să nu mai mor niciodată? Ce crezi?

Năgăilă, prostit, a holbat ochii mari şi şi-a lăsat capul în piept. N'a priceput nimic. O umbră neagră i s'a lăsat peste frunte. Piperea şi-a trecut mâna pe dinaintea ochilor şi a suflat în palmă.

— Doamne, nu mă lăsa...

I s'a părut că i-a trecut moartea pe dinainte.

Lampa săracă arunca fâşii albe de lumină în baracă. Din paturile de alături, alţi bolnavi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întorceau capetele spre muribund, trimiţându-i priviri pământii. Andrei a stat o clipă fulgerat de durere, s'a uitat în jur, l-a văzut pe Piperea şi a ceţit din chipul lui Năgăilă chemările zorite ale nefiinţii. Şi-a adus încă odată aminte de povestea din tranşeele de pe malul Argeşului şi s'a cutremurat de nenorocul omului care, cât fusese de voinic, s'a măcinat şi s'a prăpădit. O milă fără de margini l-a cuprins, l-a apropiat, l-a îndoit de spate şi l-a aplecat asupra patului lui Năgăilă. Tulburat în adâncul sufletului, l-a sărutat pe frunte pe fostul lui soldat şi a ieşit repede, cu ochii învăluiţi în lacrimi. S'a dus în odaia lui şi s'a întins obosit în pat. Plutonierul major a venit şi i-a dat raportul. Toate erau în ordine. Numai Harry Grünberg a fost dat dezertor de o săptămână.

— Ce zici? a întrebat distrat, fără a putea să înregistreze bine vestea.

Plutonierul a salutat şi a ieşit. El a rămas nemişcat, cu privirile aţintite în tavan. Un sentiment ciudat i-a pătruns cuceritor în inimă, sprijinit de o icoană vie a lucrurilor şi oamenilor pe cari îi revedea. I se părea că umbla printr'o ţară de copii. Copil era colonelul, copil Năgăilă, copil Piperea, copii căluţii şi mestecenii şi dealurile dinprejur. Era o mişcare nătângă, copilărească, în tot ce-l înconjura şi o risipă nesocotită de energii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bogate, cari se revărsau cele mai multe printre degetele vieţii. Calotă? Copil şi el. Năzuinţi de copii şi tragedii de copii. O tristeţe fecundă de părinte ocrotitor a prins să-i stăpânească conştiinţa. Ar fi voit par'că să strângă la piept întreg colţul de pământ de unde se zămislise, să-l legene într'un cântec domol, să-l înveţe şi să-l îndrumeze, înlăturându-i suferinţele inutile şi ferindu-l de ispitele fără rost ale jucăriilor împrumutate dela meşteri străini.

— Da, sunt tată, şi-a zis într'un târziu, gândindu-se cu nemărginită duioşie la Maria, şi aceasta e suprema mulţumire a unui bărbat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

V

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A murit Năgăilă. A avut o lungă agonie. S'a luptat greu cu moartea. Acum, întins într'un coşciug de scânduri albe, zăcea în faţa infirmeriei, înconjurat de camarazi. Preotul regimentului îl prohodea.

— Dumnezeul duhurilor şi a tot trupul, carele ai călcat moartea şi pre diavolul ai surpat...

Andrei asculta rugăciunea.

— Odihneşte sufletul răposatului robului tău Gheorghe, în loc luminat, în loc cu verdeaţă, în loc de odihnă, de unde au fugit durerea, întristarea şi suspinarea...

Cuvintele grele se răspândeau prin fumul de tămâe, stăruind par'că prelung deasupra capetelor celor cari le auzeau. O tristeţă neagră se desfăcea de pe aripile lor, cuibărindu-se, ca o funingine, în suflete. Toţi stau cu capetele plecate, temători şi umiliţi.

— Eu sunt oaia cea pierdută, s'a auzit deodată glasul cântăreţului clamând în liniştea funerară.

Andrei şi-a întors capul în spre partea de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unde venea cântecul. Era un soldat care ținea ceaslovul în mână și cânta smerit și gutural. Din fiecare cântec al lui se ridica spre cer un imn de slavă pentru Dumnezeirea în Trei Străluciri, pentru Fecioara Lumii, pentru sfinți și pentru mucenicii cari au fost junghiați ca niște miei. In deosebi, însă, ruga se îndrepta spre Dumnezeu Tatăl.

— Și-l așează pre dânsul în curțile tale, precum este scris.

Prea Puternicul, evocat de imaginația ortodoxă, i se arăta iar lui Andrei, ca și altă dată, înconjurat de întreagă splendoarea Lui împărătească, la curtea Lui, slujit de Domnii și Stăpânii, de Arhangheli și de Heruvimi și Serafimi, așezat pe tronul Lui de aur, bătrân și implacabil judecător, trist și răspânditor de miresmele neființei. Un pesimism grozav se desprindea din icoana Lui prea sfântă, apăsător și rece. Dacă n'ar fi fost soldații terorizați de credință, poate că Andrei s'ar fi dedat din nou la revoltele lui de demult. Dar chipurile lor obidite l-au oprit. Suferința scrisă pe frunțile lor umbrite de aripa de foc a Orientului, l-a oprit. Înțelegea că Acesta a putut fi singurul lor Dumnezeu adevărat. Îi plângea și-i înțelegea. Și pentru ca să se flagelleze și mai mult, l-a ascultat pe preot, care a început iar să cânte, monoton, convins și liniștit, ca o înțelep-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ciune trecută de mii de ani în domeniul adevărurilor imutabile.

— Cu adevărat deşertăciune sunt toate şi viaţa aceasta este umbră şi vis. Că în deşert se turbură tot pământeanul, precum au zis Scriptura: când dobândim lumea, atuncea în groapă ne sălăşluim...

Era atâta sacră poezie a renunţării în cadenţa cântecului domol, atâta oboseală de viaţă, atâta durere sugrumată, încât Andrei, biruit, şi-a plecat şi el ochii în pământ, învesmântaţi în ceaţă. S'a gândit la el, la cei din jurul lui şi la Năgăilă mai ales, care se cobora de acum în mormânt. Simţea cum o mână de oţel îi căuta sufletul ca să i-l prindă, să i-l smulgă şi să i-l arunce în cer.

Preotul cânta şi cântăreţul cânta. Amândoi cântau mereu, trecându-şi ceaslovul dela unul la altul. Soldaţii oftau şi se plecau, tot mai înfrânţi, tot mai cuceriţi de stihurile dumnezeeşti. Intr'un târziu s'a auzit, străfulgerând ca o biruinţă în praful de aur al soarelui păgân, bucuria mistică a creştinătăţii.

— Veniţi, fraţilor, să dăm mortului sărutarea cea mai de pe urmă, mulţumind lui Dumnezeu că acesta a ieşit din rudenia sa şi de groapă se apropie.

Andrei, transfigurat, şi-a oprit răsuflarea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Mâna de oţel s'a învârtit puternic, strângând fără milă şi furându-i sufletul. Un heruvim sbura cu el spre regiunile spiritualităţii fără de prihană. Murise par'că. Se desfăcuse de toate legăturile pământeşti. Ultima cântare a primit-o cu osârdie şi liniştit. Cântăreţul îi spunea:

— Ce este viaţa noastră? Floare şi fum şi rouă de dimineaţă, cu adevărat. Deci veniţi la groapă să vedem, aevea, unde e frumuseţea trupului şi unde sunt tinereţele? Unde sunt ochii şi chipul trupului? Toate s'au veştejit ca iarba. Toate s'au stins...

A stat o clipă înmărmurit, apoi, rechemându-şi forţele irosite în bătaia nimicitoarei filosofii versuitoare, s'a scuturat ca trezit dintr'un vis.

— Nu, a murmurat, nu se poate să fie aşa...

Înfierbântat, şi-a împlântat picioarele în pământ, şi a privit îndrăzneţ spre ceruri. De acolo de sus i-a picurat în suflet glas de Evanghelie, balsam mângâetor.

— Amin, Amin, zic vouă, că va veni ceasul, şi acum este, când morţii vor auzi glasul Fiului lui Dumnezeu şi cari vor auzi, vor învia...

— Da, da, Isus, El trebuie să vie pe aici, şi-a zis, El cu tinereţea Lui şi cu nădejdile Lui nebiruite. El trebuie să îndulcească stă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pânirea grea a Tatălui. Farmecul învierii le trebuie acestor copii striviți de durerile pământului. Isus, mirele, trebuie să se logodească cu gândirea lor, fructificând-o...

— Isuse!... Isuse!...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

CARTEA A PATRA

I

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lassarde s'a întors din oraș și a găsit casa goală. A trecut dintr'o odaie într'alta de mai multe ori, apoi, dus pe gânduri, s'a oprit. Nevastă-sa fugea de el de o vreme încoace. Il ocolea. Avea tăceri sombre în fața lui și stăpâniri de sine dușmănoase. Avea plecări fără rost și reîntoarceri intempestive. Câte odată, pentru lucruri de nimic, izbucnea ca un vulcan, alte ori, apatică, aluneca rece peste orice întâmplare. Seara se înegura din vreme, sgriburea, căsca plictisită și se culca. Ii făcea plăcere adeseori să-și însușească o notă de vulgaritate voită, obrasnică. Striga, se strâmba și reproducea cu cinism expresii populare auzite pe stradă. Odată, la o masă unde erau invitați, a tăcut toată vremea, necuviincioasă, apoi, către sfârșit, întrebată fiind de un vecin ce crede despre o problemă banală, a debitat cu voluptate o prostie nemărginită, s'a sculat și a trecut fluerând în odaia de alături. Când a întrebat-o ce are, i-a răspuns cu o aluzie obscenă. Mon baron, îi zicea ori de câte ori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

i se da prilejul ca să fie auzită de mai mulți. Și se certa, întrebuințând, studiate, atitudini ordinare. In special pe coana Coralița o căuta cu predilecție, exasperând-o, scoțând din ea tot ce putea scoate mai puțin potrivit cu maniercle bune, ca să râdă pe urmă și să se bucure strengărește.

— Nu-i așa, iubită mătușe, îi zicea, că eu sunt fiica ta spirituală?

Alte dăți se îngropa într'un mormânt de durere nemărturisită și plângea fără de sfârșit. I se întâmpla că mergea pe stradă liniștită, indiferentă față de tot ce era în jur, aproape normală. Dintr'odată, fără de veste, se pomenea că-și strânge buzele și clipește repede din ochi. Lacrimi mari îi căddeau din pleoape, ca o ploaie din senin. Lumea se oprea, se uita la ea și o compătimea. El încerca să o potolească, o întreba, o mângâia, o amenința, dar nu putea reuși s'o facă să vorbească, nici s'o oprească din plâns.

— N'am nimic, așa-mi vine, răspundea cu îndărătnicie.

Rareori, tot mai rar, i se arunca în brațe. Dar și atunci, după furtuna încleștărilor, rămânea întinsă, moale, fără cuvânt și rece. Ochii i se ascundeau stinși după genele lungi și trupul par'că i se schimba într'o păpușe de mătase. Gura, afânată, gura ei frumoasă, supusă, primea sărutările fără a tresări, îm-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

plinind ca o slujnică de demult un ritual obişnuit al casei.

Lassarde a căutat să-i pătrundă în suflet şi s'o înţeleagă. A încercat pe la toate porţile. A bătut la toate uşile. Zadarnice i-au fost însă opintelile. Pe măsură ce stăruia mai mult, pe aceeaş măsură se zăvora în ea mai adânc. Ajunsese sensibilă ca o rană. Ori din ce parte o pipăia, cu oricâtă fineţe, ţipa şi se svârcolea. Desnădăjduise. Intr'un rând obosit, a ţintuit-o locului, a iscodit-o, a brutalizat-o şi i-a spus hotărît că s'a isprăvit: — ori îţi mărturiseşti boala, ori mă laşi! Ea, mută, ca un animal fugărit, l-a privit din nişte ochi stranii, plini de un amestec tulbure de ură, de neputinţă, de rugăminţi şi de imprecaţiuni. Uimit, s'a dat la o parte, ştergându-şi o lacrimă. Era atâta suferinţă tragică în ochii ei, încât, ca un dresor care a mers prea departe cu experienţa, a trebuit să se înduioşeze.

— Anne-Marie, scumpa mea sălbătăciune, i-a zis înfrângându-se.

Şi de atunci a adoptat o altă metodă. N'a mai tulburat-o cu ispitiri de conştiinţă. A lăsat-o liberă în grădina inimii lui, mulţumindu-se s'o privească din depărtare, ca pe o căprioară închisă acolo. O ocrotea, cât putea, de toate intemperiile, o ajuta cu discreţie, şi o iubea cu o pasiune distilată de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

spectator curios, blând şi îndurerat. Niciodată nu şi-ar fi putut închipui că ar fi în stare să aibă un astfel de sentiment complicat faţă de o femee. Filosof, ironic, a început să-i suporte capriciile zâmbind, îndemnând-o chiar să şi le sporească. Din când în când se uita în floarea sufletului ei şi o scruta să vadă dacă e nepătată. Avea certitudinea că cel dintâi păcat împotriva lui i s'ar fi scris pe fruntea de zăpadă. De aceea liniştit, a mers astfel înainte, aşteptând cu braţele încrucişate clipa mare a apropierii desăvârşite sau a despărţirii. Un gust amar, o decepţie, totuş îl rodea. Avea impresia că purtarea ei, cu întreg cortegiul de deslănţuiri desordonate, îl îmbătrâneа. I se părea câte odată, stând lângă ea şi contemplând-o, că e cu o mie de ani mai tânără decât el, că el e un fel de moşneag uscat, ca o ruină romantică pe care a răsărit un fir de iarbă verde. Se întreba de unde i se trăgea această stare de spirit şi nu prea pricepea.

Dar dacă nu o putea cuceri în atac de faţă, a căutat s'o descifreze din alţii, întreprinzând o vastă expediţie de cercetare prin societatea în care trăia de aproape un an. Inarmat cu toate instinctele strămoşeşti, s'a apucat să strângă dovezi în dreapta şi în stânga. Anne-Marie, de altfel, în această

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

întreprindere l-a servit. De la început, de când s'a măritat, își făcea o plăcere ca să-i descopere câte un aspect nou și neașteptat al lumii în care intrase. Mai târziu, înverșunată, cu cât se oțerea mai mult în neînțeleasa-i stare sufletească, cu atât îl călăuzea mai temeinic în abondenta materie de observație. Cu o inteligență sprințară și o cruzime neînblânzită, zilnic rupea câte o fâșie de pe trupul oamenilor din jurul ei. Se strecura printre toți, ca un copil răsfățat crea situații imposibile, smulgea mărturisiri nebănuite, supăra și alinta, ca la sfârșit să se oprească în fața desgoliților rușinați, ca un drac. Et voilà, zicea și trecea mai departe. Iar el, strângând mereu frânturi de adevăruri de pe urma ei, a ajuns să știe multe și să-și alcătuiască o icoană complectă a sufletului autohton.

Anne-Marie, pornită pe distrugere, oarbă în patima ei fără frâu, nici nu bănuia ce clădește cu mâinile ei nestăpânite în capul lui Lassarde. Din tot ce scotea ea la iveală din toate poveștile din bătrâni și din toate pildele actualității, el aduna cu îngrijire esența pură și zugrăvea cu ea. De multe ori, râzând, după ce culegea o nouă nuanță de culoare, se oprea, se uita la nevastă-sa și trăgea linia zilnică, cu mulțumiri tainice de meșter îndrăgostit. Dovezile se îngrămă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deau în jurul lui şi el muncea înainte de sârg, robit tot mai mult de subiect şi punându-şi în cumpănă toate scrupulele de conştiinţă şi toate fineţele în mânuirea detaliului. Şi-a ales drept patron în această operă grea, de construcţie infinit de delicată, pe Leonardo. Şi-a adus aminte de proporţiile uriaşe ale puterii de a comprima ale acestui pictor al sufletului omenesc, care se înfrăţea, când cu Dumnezeu, când cu diavolul, pentru a lămuri adevărul unei energii spirituale. Şi când a isprăvit, Lassarde, purtând în ochi stropi de lumină misterioasă din limpezimile crude ale bătrânului titan, liniştit şi rece, cu un vag zâmbet de creator pe buze, a avut mângâcrea rară a celor aleşi, cari îmbogăţesc cu o figură nouă galeria bogată a umanităţii.

Icoana minunată, plină de culori estompate, ca un covor oltenesc, fragedă, ca un peisagiu dela poalele Carpaţilor sudici, sveltă, ca un copac singuratec ivit pe o muche de deal moldovenesc, fumurie, ca povestea unui voevod pierdut în neştiinţa veacurilor, avea un farmec nebiruit de lucru crescut în umbra lumii. Lassarde o privea şi se încânta de noutatea ei. Se încânta şi o ţinea la piept harpagoneşte. O ţinea? Icoana, desigur că, da. Cât o privea pe Anne-Marie, ea, poate nu cea adevărată, dar carnea ei şi oasele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei, în clipa când se plimba el în sus și în jos prin odae, căutând să-i pătrundă sufletul cât mai bine, tocmai în clipele acelea, luase un drum atât de îndepărtat, încât Lassarde nici bănui nu l-ar fi putut. Anne-Marie se ducea la Cernomorskii. Cu buzele strânse, încordată, cu privirile tulburi, agale în mersul ei legănat, dar vijelioasă în pornirea-i nebună, ca o călăreață încălecată pe un cal năzdrăvan, cobora în oraș spre camera de hotel a lui Cernomorskii. Toate blestemele Evei cântau din ea aria păcatului. Anne-Marie se ducea nestăvilită în pasiunea-i năvalnică. Un zâmbet crud îi adia puful de pe buze și drept în frunte, ca o lamă de oțel, îi strălucea o lumină aspră din fulgerul îmbrățișerilor vinovate.

De mult își pregătise în cap acest drum. La început l-a închipuit copilărește, cu amănunte ridicole, mai apoi și l-a interzis cu jurăminte grozave în fața icoanelor, pentru ca, în sfârșit, simțindu-se femee întreagă, să-l calce hotărîtă și liniștită în conștiință.

— Să știi că viu, i-a spus lui Cernomorskii, mâine seară la ora șapte. Să mă aștepți.

Nici un gând lăturalnic, de când a rostit aceste vorbe, nu i-a mai trecut prin minte. O perdea de fier s'a lăsat în urma ei, izolând-o de trecut, de cei din jur, și de toate preceptele de viață ce-și putuse făuri până

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci din nelămuririle tinereții. Se ducea la Cernomorskii. De ce? Nu putea să-și dea bine seama. Îl iubea? Ea credea că da. Se ducea la el. S'a dus...

A urcat scările hotelului, grăbită, și a bătut la ușe, la numărul nouă, fără să clipească din ochi. Cernomorskii a deschis, s'a înclinat adânc în fața ei, fără a putea spune însă un singur cuvânt.

— Iată-mă, sunt aci, a zis Anne-Marie.

El a căzut în genunchi și i-a acoperit mâinile de sărutări.

— Cred că n'am întârziat, a continuat privind distrată în jur.

Cernomorskii s'a sculat și s'a retras doi pași înapoi, pentru a o putea privi mai bine. Inima, zvâcnindu-i puternic, încerca să-și facă loc spre gură, ca să i se transforme într'un cuvânt.

— Îți mulțumesc, a zis după o vreme, cu un glas de nerecunoscut.

— De ce, l-a întrebat Anne-Marie.

— Fiindcă venirea dumitale aici este o binefacere, o mare binefacere pentru mine.

Ea n'a priceput și s'a uitat lung la el. O clipă a avut iluzia unei scene dintr'un roman cetit demult. Nu-și pusese văl pe obraz și n'a lăsat cupeul la un colț de stradă îndepărtată, ca să-și piardă urma, după vechiul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

obicei consacrat. De ce atunci aceste vorbe de prisos? De ce să-i mulțumească?

— Iubește-mă, a zis îndărătnicită, iubește-mă și nu-mi vorbi.

Un gest de nerăbdare i-a mișcat umărul și piciorul drept. Cernomorskii nu se mai sătura privind-o.

Ochii lui albaștri au prins să-i ardă cu străluciri cerești și pleoapele îi palpitau ca două aripi de ametist.

— Să te iubesc? Dar ce fac eu de când te-am cunoscut?

Anne-Marie, încruntându-se, și-a strivit două lacrimi între gene. Nici odată nu și-ar fi închipuit întâlnirea lor în acest fel. O furtună? Da. O luptă din care să iasă ea învinsă? Da. O încăerare nebunească de patimi! Dar îngenunchieri, tăceri cu înțeles și mulțumiri?

— Ești ca un heruvim ortodox, speriat, ai sute de ochi, a zis nemulțumită. Haide, păcătuește. Ce aștepți?...

Cernomorskii s'a mai retras un pas înapoi sporindu-și lumea vederii cu o intensitate și mai mare. Nici n'a auzit ce i-a spus. Ea a zâmbit obosită.

— Ce sunt aceste mișcări actoricești, a întrebat. Par'că dansezi.

— Da, i-a răspuns el, dansez. E dansul sălbatec al nomadului care și-a găsit co-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moara. Lasă-mă să mi-l dansez în plină libertate. Imi trebuie, am nevoe de ritmul lui.

Anne-Marie a tăcut o clipă, l-a măsurat cu o privire cercetătoare de sus până jos, apoi şi-a căutat un loc în odaie, unde să se aşeze.

— Ei bine, atunci dansează, a zis înfrângându-se, eu te privesc.

Cernomorskii, fermecat, a prins'o de braţ, a strâns-o la piept, a sărutat-o pe obraz, pe ochi şi pe gură.

— A, nu, nu, i-a şoptit printre sărutări, să nu mă priveşti. Acest drept nu-l am decât eu, fiindcă numai eu am ce vedea în tine.

Simţindu-i buzele lipite de buzele ei, Anne-Marie, s'a cutremurat de un fior de dezgust. Avea un miros acru de tutun. Şi mustăţile lui o înţepau în obraz străine şi reci.

— Nu, nu, nu, nu, a zis tare, fără să vrea.

— Anne-Marie, i-a şoptit rugător Cernomorskii.

— Da, da, i-a răspuns ea fermă, ca trezită dintr'un vis nebun.

— Anne-Marie, i-a repetat el.

— Da, da, i-a răspuns ea din nou, tot atât de hotărîtă, prinsă însă din creştet până în tălpi de o repulsiune fizică ce-i pătrundea năvalnică în toată fiinţa.

Cernomorskii, îmbătat de fericire, n'a înţeles nimic din zguduitoarea dramă de-o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

clipă ce se petrecuse în sufletul femeei ce-i dăruise, credea el, singura lui mare biruinţă. I-a prins capul între palme şi-i ploua sărutări în părul parfumat.

Anne-Marie a început să plângă. Lacrimile i se scurgeau domoale din fântânile ochilor. Ar fi părut să fie lacrimi de adâncă mulţumire şi erau lacrimile amare ale decepţiei. Abia când a căzut în braţele lui Cernomorskii şi-a dat seama că toată aşa zisa ei dragoste pentru exoticul călător prin inima ei, nu era decât o simţire răznită din ea, fără control, ca o săgeată scăpată într'aiurea, către o ţintă imaginară. Plângea şi-şi muşca buzele copilăreşte, inciudită, frământându-şi în gând ireparabila greşeală, pe care totuşi nu voia să şi-o recunoască nici faţă de ea însăşi. De aceea, în loc să fugă din preajma unui păcat fără rost, a căutat să se cufunde în el tot mai mult, răzvrătindu-se împotriva conştiinţei ce i se trezea surâzătoare în suflet, ca o blândă ironie. De aceea, înainte ca Cernomorskii să-i fi bănuit cât de puţin, o părticică măcar din mişcarea-i lăuntrică, s'a smuls de lângă el, parodiindu-i dansul de care-i vorbise cu câteva clipe în urmă. S'a retras un pas, doi, trei, înapoi şi l-a privit lung pe amantul ei închipuit.

— Scumpul meu, a zis flagelându-se cu minciuna pe care o descoperise uluită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi l-a sărutat apoi şi l-a îmbrăţişat pe Cernomorskii, împletindu-se ca o iederă împrejurul lui, strângându-l în braţele-i rotunde, strivindu-l cu puterea unei voinţi drăceşti.

— Scumpul meu, îi spunea mereu, susurându-i în urechi dogoarea unei patimi sălbatece.

El primea ofranda bastardă, trecut dincolo de limitele realităţii, pe un tărâm spiritual pe care nu mai fusese. Imaginaţia lui invoaltă şi multicoloră, ca un cacoşnic înflorit cu mărgăritare, cu smaragde şi cu rubine, creştea deasupră-i, binecuvântând darnică fiinţa celei mai frumoase zile din viaţa lui.

— Anne-Marie, Anne-Marie, murmura, apărându-se oarecum de fluviul de plăcere ce-l copleşea.

Anne-Marie s'a oprit din furtunoasa-i pornire, aproape fără răsuflare, cu sângele fugit din obraz, cu pupilele mărite, cu buzele agitate de un tremurat imperceptibil, cu părul dezordonat, stranie şi ca stigmatizată de o crimă pe fruntea-i umbrită de un nor necunoscut.

Privirile i se prăvăleau în cascade vinovate asupra lui Cernomorskii, ca privirile unui ucigaş asupra cadavrului cald încă după cea din urmă lovitură.

— Nu-i aşa, că tu eşti astfel cum mi te-am închipuit cu, a zis aiurită, nu-i aşa?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cernomorskii a rămas nemişcat, fără să răspundă.

— Spune, că da, a stăruit ca tulburându-se.

— Nu, a zis el cu o vagă nelămurire în glas.

Anne-Marie s'a încăpăţânat râzând tare.

— Nu fii modest, i-a spus, căci modestia nu-i şade bine, nici sălbăticiei mele şi nici sălbăticiei tale.

Şi iar s'a apropiat de el, întinzându-i braţele deschise. Cernomorskii a înlănţuit-o pe după mijloc, frângându-i-l. Patul era aproape. Domol, cu mişcări feline, au păşit amândoi spre pat. El căuta să articuleze cuvinte nepricepute, ea se uita îngrozită la fioroasa mobilă, căscată ca o gură de mormânt către ea.

— Ah, a ţipat, zvâcnind deodată în braţele lui, zbătându-se şi desfăcându-se de el.

Cernomorskii, nedumerit, a mângâiat-o.

— Anne-Marie, i-a zis, tu eşti femeea mea.

— Nu, nu, nu-i adevărat, i-a răspuns ca zguduită de friguri, nu-i adevărat şi te rog să mă ierţi. A fost o minciună. Te-am minţit pe dumneata şi m'am minţit şi pe mine. A fost o nebunie a închipuirii mele. A fost o eroare, o profundă eroare. De sigur că n'ai să mă înţelegi, cum nu mă înţeleg de altfel nici eu pe mine. Ceeace ştiu însă acum, uite, acum în clipa aceasta, e că nu-i adevărat că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

te iubesc, că nu te-am iubit niciodată, că nu se poate să te iubesc, că eşti strein de mine, că n'am nimic cu dumneata, cum de altfel, crede-mă, că n'am nimic cu nimeni în lume, căci sunt singură, atât de singură încât, vezi, îmi făuresc fantasme după care plec tulburată, ca după nişte realităţi. Aşa este, da, sunt singură şi nu te iubesc şi nu te voi iubi niciodată. Iartă-mă, dar aşa este. Nu te supăra, iartă-mă...

A zis şi a căzut plângând într'un fotoliu.

* * *

In seara aceea, la marginea laşilor, la Socola, era o întrunire a soldaţilor revoluţionari. Cernomorskii s'a îmbrăcat în mare ţinută, şi-a atârnat toate decoraţiile pe piept şi a plecat şi el la întrunire. Mai fusese la câteva, căutând să braveze mulţimea deslănţuită, luând cuvântul alături de tot soiul de agitatori şi încercând să stăvilească puhoiul. Era mai mult un fel de sport de om îndrăsneţ ceeace făcuse, căci nu credea nici el într'o reîntoarcere pe căile de demult. De data aceasta se ducea ca să-şi uite de el, ca, aruncându-se în vâltoare, să-şi piardă urma suferinţei îndurate. Anne-Marie l-a lăsat cu braţele în vânt, umilit şi zdrobit. Era ultima lovitură ce putea primi. N'a priceput nimic din tot ce se întâmplase. Sărutările ei îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ardeau încă pe buze și trupul ei cald îl simțea încă în brațe. De ce a venit? De ce s'a dus? Nu înțelegea. S'a căznit să-i găsească explicații femenine și s'a acoperit cu ponosul insuficienților lui de bărbat. Nici una nici alta nu-l satisfăceau. Altceva trebuia să fie. Dar ce? Un blestem trebuia să fie. Dar al cui? Al lui? Al părinților lui? Al strămoșilor lui?

Trecând prin piața Unirii și ascultând cuvântul trecătorilor, fără să vrea, s'a gândit cu oarecare milă la ai lui, cari, acolo la Socola, în noaptea lor, bâjbâind ca niște gândaci ai unor nelămuriri haotice, se frământau în căutarea unui adevăr, de pe urmele căruia așteptau fericirea.

Revoluția se găsea încă în faza vorbelor. Pe ici pe colo dacă se arătau colții sângerați ai acțiunii ce trebuia să se apropie hotărîtoare. Intrunirea era deci ca cele obișnuite. Prezida un lungan nesfârșit, cu capul mic, cu ochii mici, spân, sbârcit și adus din spetele înguste. Glasul lui crud de copil stăpânea mulțimea.

— Tovarăși, să fim îngăduitori unii cu alții, să ne ascultăm, să ne lămurim, ca să votăm o moțiune, pe care s'o trimitem comitetului...

Părea să fie un scapet. In orice caz era un fost subofițer ajuns comandant de di-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vizie. Din clipirea şireată a ochilor şi din tăetura buzelor subţiri, ca şi din obiectivitatea cu care conducea desbaterile, Cernomorskii îi dibuia groaznica voinţă de destrucţiune.

— S'o trimitem şi apoi să executăm hotărîrea comitetului, fără milă şi fără nici-o urmă de îndoială în suflet, spre binele nostru şi al revoluţiei, tovarăşi...

Alături de el, învăluit într'un păr lung castaniu, în nişte sprincene stufoase aplecate peste ochi şi într'o barbă pădureaţă încâlcită, şedea un altul, impenetrabil, întunecat şi dârz. Fruntea lată i se încrunta din când în când, tăiată de o dungă fioroasă. Ochii, înfundaţi ca două puncte cenuşii în cap, nu i se prea vedeau din orbite. Se asemăna cu o sculptură în lemn făcută de un meşter primitiv.

— Constantin Iagorovici, a zis acesta ridicând glasul răguşit, pacea este cea dintâi a noastră dorinţă. Pace vouă, a zis Hristos către apostolii Săi, pace a predicat şi Lew Nicolaevici, răposatul întru Domnul apostol al vremii ce va să vie. Pace să cerem şi noi, măcar de am cere-o cu arme ucigaşe în mâini. Pace, să strigăm cu toţii.

— Mir, mir, mir, i s'a răspuns prelung din mulţime.

— Eftimii Avacumovici, a întrerupt unul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pace să fie, așa după cum zici tu, dar ce folos vom avea noi de pace, dacă nu vom avea pământ și nouă pământ ne trebuie, căci fără pământ murim zdrențoși ca cerșetorii, împreună cu copiii noștri. Și decât să murim noi mai bine să moară alții.

— Să moară, i s'a răspuns și acestuia tot atât de prelung.

Un altul, dintr'un colț, agita mereu o pancartă și nu zicea nimic. Cu gesturi mașinale o ridica și o cobora în răstimpuri egale și privea fix înainte-i, sfredelind cu privirile un gol imens ce i se deschidea fără de sfârșit în față.

— Ei cântă și cred că cântecul lor este nou, scria pe pancartă.

In dreptul acestuia tăcea un altul, o tăcere care vorbea însă mai mult decât toate cuvântările ce se rosteau, o tăcere aspră și provocatoare, tăcerea roșie. Din umbra lui, insul, cu nasul fosforescent, galben violaceu, cu ochii mari ca două proiectoare de lumină tare, cu gura rănită de un zâmbet încrezut, cu dinții puternici gata de a sfâșia, conștient de forțele ce i se lămureau din umerii lați și din brațele vânjoase, aștepta liniștit clipa ce trebuia să-i vie, clipa hotărîtoare a loviturii mute, clipa lui. Neînregistrat de către ceilalți, el asculta disprețuitor sporovăiala din jur și producea din când în când cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulţumire o hârâială de bestie apocaliptică, un fel de râs câinesc amestecat cu un behăit de ţap diabolic. Tăcea, asculta, nu se mişca şi totuşi par'că el era diriguitorul, par'că el strângea cu mâini nevăzute patimile colcăitoare ale tuturora, într'un singur cazan încălzit de focul privirilor lui.

Cernomorskii îi cunoştea pe toţi. Îi mai văzuse la alte întruniri. Când s'a vârît printre ei, şi-a pipăit revolverul în buzunar şi a căutat să-şi facă drum înspre Constantin Iagorovici.

Harry Grünberg era şi el printre fruntaşi. Dezertase de o lună de zile, a rătăcit ascunzându-se din oraş în oraş, acum se găsea la Iaşi şi se pregătea pentru marea ascensiune a vieţii lui. Revoluţia, din primele zile, l-a luat pe aripi fantastice şi l-a purtat prin norii incendiaţi de idealul pe care l-a visat el totdeauna.

Abia mai putea fi recunoscut. Uniforma rusească ce îmbrăcase, pentru ca să-şi piardă urma prin furnicarul bărboşilor revoltaţi, nu-l schimba atât de mult cât îl schimba grava expresie a feţei. Liniile i se precizaseră într'o bărbăţie neaşteptată, iar paloarea lui bolnăvicioasă i s'a prefăcut în culoare măslinie. Nehotărîrea gesturilor nervoase îl părăsise. Mâinele i se agitau rar, în ritm tăios, ca nişte indicatoare. Febra de odinioară,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

febra lui de visător sedentar așezat în fața mesei de scris, nu-l mai obosea. Nici ironia mușcătoare, din care-și făcuse pe vremuri o armă redutabilă în gazetărie, nu-i mai chinuia colțurile gurii. Nici tristețile de demult nu-i mai moleșeau firava lui făptură. Trăsura fundamentală a caracterului, boala lui veche și farmecul lui de totdeauna, spiritul de detaliu, nu-l mai avea. Masiv și liniștit, concentrat și hotărît, Grünberg era acum un om cu totul altul.

— Trăiască revoluția, a strigat începându-și cuvântarea.

Pădurea de oameni a răspuns ca un ecou înmiit cuvintelor lui.

— Trăiască revoluția!...

Pronunța ruseşte cu un vădit accent străin. Vorbele îi musteau însă în gură cu multă aromă veche. Rostindu-le își readucea în memorie figura bunicului său, dela care a învățat limba pe care o vorbeau de altfel toți în familie și de care se slujea acum cu o infinită plăcere.

— Revoluția nu va trăi însă, a continuat aprinzându-și ochii de o flacără mistică, dacă voi vă veți mulțumi numai cu pacea, cu pământul și cu drepturile ce le-ați câștigat — căci toate acestea, orice vi s'ar spune, sunt câștigate acum, — revoluția nu va trăi, decât dacă vom aprinde-o pe întreg pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mântul, ca să arză cu vâlvătae, prefăcând în cenuşe întreagă moştenirea pe care ne-a lăsat-o trecutul ca un blestem.

Grünberg era de felul lui, în structura lui intelectuală un geometru. Totdeauna, în reveriile ce-l frământau, se uita cu îndărătnicie asupra mapamondului, fixa între cele patru puncte cardinale ale teoriilor lui problemele de viaţă ale continentelor, orânduia patimile omeneşti în triunghiuri şi paralelograme, tăia din dreapta şi adăoga în stânga, deschidea linii noui cari trebuiau să se întâlnească undeva, într'un punct ştiut de el şi găsea vadul bine precizat pentru toate râurile tulburate ale tuturor popoarelor şi soiurilor de oameni din lume. Un singur duşman avea în această muncă de aliniere minunată. Era trecutul care, ca un urs besmetic, fie că-i hohotea din spate un râs nebun, fie că-i zbârlea din faţă o coamă fioroasă, aproape în toate clipele hotărîtoare, îi strica geometria savantă, îi trăgea cu laba peste frumoasele lui ordonări şi coordonări, şi-l lăsa apoi să-şi reînceapă ingenioasa-i meserie.

— Trecutul, da, trecutul trebue ucis oriunde l-am întâlni, a strigat apăsând pe fiecare cuvânt, pentru ca o lume nouă să se nască din stârvul lui, spre fericirea noastră şi a copiilor copiilor noştri.

Un fior de plăcere a trecut prin întreagă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mulţimea. Harry l-a înregistrat cu o nemărginită satisfacţie. Capetele turmentate ale mujicilor, adunate, unele lângă altele, se dospeau toate într'un aluat inform, ce-şi aştepta meşterul modelator. Cernomorskii vedea şi se înverşuna. Vedea germinaţia nebuniei în massa ascultătoare, vedea desemnându-se viitorul din cuvintele lui Grünberg şi mai vedea ceva ce-i sfâşia inima. Se făcea că, din aburul îmbâcsit ce se întindea neguros deasupra revoluţionarilor înfierbântaţi, se desprinde figura albă, diafană, a Anne-Mariei, cu ochii mari îndreptaţi întrebători spre el şi cu gura muiată într'un zâmbet de milă. Se făcea că Anne-Marie, scăpând din braţele lui, se înălţa spre cerurile unui ideal ce nu-i era scris să-l ajungă el.

Nu mai putea. N'a mai putut suferi osânda groaznică a clipei. Toată nenorocirea vieţii i s'a lămurit tragică în minte.

— Fraţilor, a strigat cuprins de desnădejde, ca de o apă mare.

Un mârâit de nemulţumire a pătruns dintre soldaţi.

— Tovarăşi, l-a întrerupt unul.

— Nu, nu, nu, fraţilor, a repetat el, cu ochii împăenjeniţi, alţii vă pot fi tovarăşi, eu însă nu vă pot fi decât frate, un biet frate strivit de rătăcirea voastră.

— Să-l ascultăm, tovarăşi, a intervenit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Constantin Iagorovici ascuţindu-şi cocoaşa, căci astăzi toţi putem vorbi, toţi avem drepturi egale.

Cernomorskii a aruncat o privire de dispreţ preşedintelui, apoi a păşit în faţa lui Grünberg, acoperindu-l cu spatele-i late.

— Un tovarăş de al vostru, nu ştiu cum îl cheamă, a zis arătând cu mâna înapoi, fără a-şi întoarce capul, v'a spus astfel de prostii încât nu pot tăcea. De mult m'am obişnuit cu gândul că toate încercările mele de a vă face să înţelegeţi calea greşită pe care aţi apucat, nu mai au nici un rost. Se vede că Anticrist a deschis jilipurile şi îndreaptă astăzi asupra Rusiei râurile răului. Eu totuşi mă ridic în faţa voastră şi cuvântez, dacă nu pentru altceva, cel puţin ca Bog Naşi, de acolo de sus, să însemneze în pomelnicul său că am trecut pe aci şi că nu mi-am ascuns gândurile.

— Ei, dacă vorbeşte cu Dumnezeu, atunci să-l lăsăm, tovarăşi, a zis unul râzând şi începând să roază seminţe de floarea soarelui.

Un hohot de râs a fost sublinierea, care se prelungea cu atât mai mult cu cât un lălău, o prăjină de om, pricepând gluma, sughiţa de râs şi nu se mai putea opri.

— Ohâ, ohâ, ohâ...

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cernomorskii a aşteptat încordat potolirea valurilor hilare şi a continuat pe acelaş ton.

— Vi s'a spus că trebuie să aprindeţi focul revoluţiei în toată lumea. Pentru ce? Pentru ca să ardeţi trecutul. Mai întâi ce are lumea cu voi? După câte ştiu eu lumea nu v'a făcut decât bine până acum. V'a învăţat să vă faceţi case şi să vă strângeţi în sate, căci nu era bine să umblaţi de colo până colo, hai-hui, ca nişte derbedei ai stepei. V'a învăţat să vă tundeţi şi să vă spălaţi. V'a învăţat să cetiţi şi chiar să scrieţi. V'a învăţat meşteşugul şi industria. V'a dat trenuri, telegrafe şi telefoane, ca să puteţi circula mai repede şi să vă înţelegeţi din depărtări. V'a pus în mână puşti, mitraliere şi tunuri, ca să vă apăraţi de duşmani. Aceste lucruri vi le-a făcut lumea. Şi dacă ea nu are nimic cu voi, atunci ce aveţi voi cu ea? Iată, un lucru pe care nu-l pricep. Ce aveţi voi cu lumea? De unde îndrăzneala voastră de a avea ceva cu lumea? Căci nu cumva vă închipuiţi, ca slugile rele care au prins ceva din purtările stăpânului, că acum veţi fi şi voi în stare să faceţi la fel ca el, înlăturându-l?

Singur Eftimii Evacumovici îl asculta cu întreagă luarea aminte. Il asculta şi se neliniştea. Pe măsură ce pronunţa o frază Cernomorskii, învăţăcelul lui Lew Nicolae-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vici își scutura floaca din cap și barba și mustățile și genele și sprincenele și mesteca în sec un răspuns pe care nu-l putea încă formula bine.

— Lumea, lumea, a putut să articuleze însfârșit, lumea e rea. Lumea, cu toate învățăturile ei, a răstignit a doua oară pe Hristos, s'a nenorocit pe ea și ne-a nenorocit și pe noi. Căci ce folos avem de toate bunătățile, după cum spui tu, tovarășe, dacă ne-am pierdut fericirea de pe pământ și mai ales pe cea din ceruri. Să piară această lume păcătoasă și să ne întoarcem de acolo de unde au plecat strămoșii noștri. Mai bine le era lor decât nouă, fără telefoane și fără tunuri...

Cernomorskii, și mai încordat, a așteptat isprăvirea exploziei lui Eftimii Avacumovici, apoi a încercat să-și urmeze firul judecății. De data aceasta ignorarea întrerupătorului nu i-a mai reușit. Tovarășii au început să-și dea din coate și din umeri. Semințele de floarea soarelui nu le mai pocneau atât de des printre dinți. Unii se încruntau. Alții își manifestau nerăbdarea bătându-și cizmele unele de altele. Toți laolaltă nu-l priveau însă cu prea multă răutate sau cu prea mare ură. Apariția lui le pricinuia mai mult o silă blândă, o leșinătură la cap și o adiere de somn pe la ochi. El și ai lui nu mai existau pentru ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md/r1901-1932

— Trecutul, a vorbit mai departe Cernomorskii, abia stăpânindu-se, trecutul vreţi să-l ucideţi? Dar ce trecut? Trecutul cui? Al vostru? Ce trecut aveţi voi? Dacă l-aţi ucide, din stârvul lui nu s'ar putea hrăni nici cei câţiva corbi cari abia aşteaptă să-l vadă la pământ. Nu. Iar acei cari vă îndeamnă să ucideţi acest trecut, au ceva cu el, o afacere personală a lor, care n'are nici o legătură cu voi. Pricepeţi? Ori, nu pricepeţi? Aceste vi le spun eu care ştiu ce este Rusia şi ştiu ce este lumea.

Harry Grünberg n'a putut să tacă.

— Dacă revoluţia nu va cuprinde întreaga lume, tovarăşi, a zis scoţând capul ca o muche de cuţit pe alături, nici câştigurile revoluţiei voastre nu vor veni, căci burjuii din vecini se vor uni cu ai voştri.

Cernomorskii, într'o clipă, ca prin minune, cum se întâmplă totdeauna în clipele rezumative şi hotărîtoare, şi-a revizuit conştiinţa. Vechiul lui proces sufletesc s'a rezolvit. Şi-a adus aminte de întreaga-i viaţă. Şi-a dat seama de asalturile îndrăsneţe ce diriguise ani dearândul împotriva capitalelor occidentale. Şi-a lămurit predicile lui dela Petrograd împotriva streinilor. Şi-a înţeles sterilitatea unei energii sălbatece cheltuită degeaba. Totul fusese pe alături de adevăr. Tot zbuciumul lui n'a fost decât o irosire în deşert,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o nebunie copilărească, o barbară supraprețuire a propriei lui valori, o tristă sinucidere asiatică.

— Ei și? Dacă se vor uni, bine vor face, a strigat dintr'odată cuprins de furie și flagelându-se mai mult pe el însuși decât pe ceilalți, cu o mărturisire care-i venea amară pe buze — se vor uni și vor face poate să triumfe limpezimea asupra bâiguelilor, inteligența asupra prostiei și omul asupra animalului; da, da, omul asupra animalului, căci animale sunteți voi, pe cari dacă nu le poate stăpâni ideia, trebuie să le stăpânească nagaica.

Își ieșise din fire. Cuvintele i se rostogoleau din gură ca niște bolovani aruncați de un vulcan aprins.

— Un Dumnezeu, un țar și o nagaică vă trebuie vouă, nu revoluție.

Mulțimea a primit mirată acest neașteptat iureș de vorbe.

— Ho-ho, tovarășe, mai domol, ho-ho...

Constantin Iagorovici s'a sculat în picioare, și-a stors lămâia feții într'un zâmbet picurat la intervale bine studiate și a vorbit cumpănindu-și cuvintele.

— Tovarășe, nu cred că e bine să provoci adunarea.

Cernomorskii s'a oprit un moment, a căutat cu privirile un punct de sprijin în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

mulțime și deodată, fără de veste, firul vederii i s'a înnodat cu al necunoscutului ce tăcea ca un munte printre ceilalți. Nasul galben violaceu al individului, un ghem borțos al vițiului, i-a strălucit simbolic în față, luminându-i ca un fulger adevărul implacabil al tragediei din prăvălirea căreia nu mai putea să scape.

— Iertați-mă, frații, a zis schimbând repede asprimea glasului, iertați-mă și nu vă supărați. Am greșit.

Necunoscutul a rânjit înțelegător.

— Vă rog să treceți peste tot ce am spus, de oarece nu erau pentru voi cuvintele mele. Erau pentru acela de acolo, pentru fratele meu de acolo, care mă urmărește cu înverșunare de zile și de săptămâni întregi, cu ochii lui ca flacăra pucioasei. Nu-i așa, frate?

O rumoare îndelungată s'a produs în mulțime. Toți și-au întors capetele spre necunoscutul ce s'a apropiat de Cernomorskii.

— Pentru el vorbeam, pentru că pe el îl urăsc eu din tot sufletul, pe el care de altfel nu mi-e nici frate, ci mai mult mamă și tată, bunică și bunic, strămoș...

— O, o, o, s'a auzit din mulțime.

— El, da, pentrucă pe el îl urăsc cu toată fierea ce mi-a strâns viața în suflet.

S'a făcut tăcere desăvârșită. Teroarea unui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sentiment necunoscut apăsa deasupra revoluționarilor răpuși deodată de posibilitățile supranaturale ale stepei lor. Cernomorskii, alb ca varul, abia își șoptea cuvintele cari pătrundeau ca un duh de foc. Necunoscutul s'a oprit îndrăsneț la câțiva pași în fața lui. Hârâiala-i apocaliptică s'a răspândit ca un fior de ghiață. Mujicii, înspăimântați, nici nu puteau să-și facă semnul crucii, de teamă să nu-i strângă de gât una sau alta din cele două arătări, căci arătări erau cei doi oameni așezați unul împotriva celuilalt. Cernomorskii transfigurat, cu brațul drept ridicat în sus, părea că prinde aripi și ia formele văzute ale Arhanghelului Mihail. Necunoscutul, pământos, plin de sucurile unei puteri nemărginite, hain și răzbunător, părea să fie Mamona.

— Da, da, te urăsc, a continuat Cernomorskii, fiindcă tu râzi când eu plâng și fiindcă tu plângi când eu râd, fiindcă tu ești întruchiparea neînțelegerii și nodul nedeslegat al împotrivirii cu orice preț. Tu ești Rusia de totdeauna, tu ești eu în toată sălbăticia mea.

— Eu, a zis necunoscutul, râzând cu un glas profund de flașnetă răgușită, eu sunt Vladimir Axenteevici Repanov, țăran din guvernământul Cazanului, om necăjit și rus pravoslavnic ca și tine. Nu mai vorbi prostii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

și nu mai zăpăci lumea cu vorbe goale. Ce vrei? Râd, fiindcă nu mai cred în nimic, până nu se va lăsa sânge de undeva, din vre-o parte, ca să țâșnească izvorul roșu al faptelor. Tovarăși...

— Minți, a strigat Cernomorskii băgându-și mâna în buzunar și pipăindu-și din nou revolverul, minți, nerușinatule! Uitați-vă la el, fraților, cum i-a eșit lepra pe nas! E lepra Rusiei! O știu! O cunosc!...

A strigat, a scos revolverul și a tras liniștit și sigur, a tras cu setea crâncenă a omului trecut dincolo de limitele suferințelor. Repanov, lovit în piept, s'a clătinat puțin, dar n'a căzut. A urlat ca o fiară, și-a scos cuțitul din brâu și s'a aruncat asupra lui Cernomorskii. Cu o lovitură i-a spintecat beregata. Cernomorskii, năpădit de sânge de sus până jos, s'a mai ținut câteva clipe cu mâinile de grumazii fioroși ai lui Vladimir Axenteevici, apoi s'a rostogolit greu la pământ.

— Doamne, a biruit Mamona, a strigat unul.

— Strivește-l, Vladimir Axenteevici, au strigat ceilalți.

Și a fost o descărcare dementă de patimi care nu se mai isprăvea. Toți, posedați, s'au repezit asupra cadavrului lui Cernomorskii și l-au călcat în picioare și l-au frânt și l-au sfărâmat, amestecându-l într'o masă informă de sânge și de carne.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Constantin Iagorovici, Eftimii Avacumovici şi ceilalţi fruntaşi, s'au dat la o parte după ce au pronunţat cuvenitele admonestări sacramentale ale tuturor conducătorilor de mulţimi.

— Tovarăşi, să păstrăm disciplina revoluţionară! Tovarăşi, nu vă lăsaţi atraşi în cursele agenţilor provocatori!

Obiectiva lor intervenţie n'a schimbat însă nimic. Au fost măturaţi într'un colţ cu ea cu tot, până ce nebunia şi-a făcut cursul. Abia atunci a putut reapare preşedintele şi biuroul adunării pentru a continua discuţia, bine înţeles, după ce regretabilul incident a fost comentat cum se cuvenea. Şi mult dorita moţiune a fost votată cu unanimitate, cerându-se pace, pământ şi drepturi.

Harry Grünberg mânca pentru prima oară din bucatele otrăvite ale revoluţiei. El a înfipt cel dintâi cuţit în inima lui Cernomorskii. Işi da bine seama. Dar ceeace a urmat, nu-i mai aparţinea. Era peste puterile lui. Şi totuşi, par'că simţea în gură gustul groaznic al teribilului ospăţ din care se împărtăşise, oricum şi el. Un fior l-a cutremurat în toată fiinţa: mâncase carne de om! Automobilul îl aştepta în drum. Repede s'a aruncat în automobil, fără să mai aibă curiozitatea sfârşitului adunării şi a plecat cu mare viteză. Doi muncitori din Bucureşti îl întovărăşeau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

A plecat spre Rusia, spre infinitul răsvrătit, de a cărui ordonare şi coordonare geometrică visase o viaţă întreagă. Plecarea îi era pregătită de mult.

Toată noaptea a gonit maşina. Toată noaptea s'a frământat Grünberg, chinuit de ceeace fusese el mai înainte, de celălalt Grünberg, de intelectualul problemelor nedeslegate, de literatorul legat de condei şi de călimară. In mai multe rânduri şi-a evocat figura tatălui său, pe care-l părăsea poate pentru totdeauna, cu bătrâneţea lui tristă şi nemângâiată. Nu l-a uitat nici pe Andrei Retezeanu. Oare se vor mai întâlni vreodată în viaţă? Poate. Cine ştie? Undeva pe baricade, el deoparte şi Retezeanu de cealaltă, şi-a zis cu amărăciune. Apoi şi-a adus aminte de un drum din copilărie făcut între Târgul Neamţului şi Piatra. Peisagiul moldovenesc i s'a întipărit în memorie cu dulceaţa lui nesfârşită.

— Măi băieţi, le-a spus muncitorilor bucureşteni cari glumeau, voioşi de aventura ce-i aştepta, voi nu puteţi şti ce este ideia de patrie. Numai un om fără ţară ca mine, o poate pricepe. Nu vă doresc ceasul când s'o înţelegeţi şi voi.

Şi două lacrimi mari i-au împăienjenit privirile. Deodată cu zorii zilei s'a refăcut însă, reaprinzându-şi din soarele ce se arăta la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răsărit focul vieţii noui ce-i încălzea a doua fiinţă, a lui Harry Grünberg făptuitorul...

Maşina gonea mereu şi gândurile lui o întreceau în goană, mergând departe, dincolo de Nistru, în largul nemărginirii rusești, spre arşiţa orientului tainic, ale cărui pasiuni nelămurite și crunte doruri neîmplinite i le scriseseră strămoşii în sânge.

* * *

Anne-Marie a plecat dela hotel, coborînd scările în fugă, a străbătut piaţa fără să-şi dea seama încotro apucă şi s'a pomenit într'o stradă pe unde nu mai umblase niciodată. Multă vreme a rătăcit de colo până colo, fără nici o ţintă. De câte ori ajungea la colţul altei străzi, se oprea o clipă, fixa din priviri lungimea străzii şi pornea zorită mai departe, ca mânată de o voinţă streină. Nu înţelegea nimic, nu gândea nimic, nu dorea nimic şi nu simţea nimic. Târziu de tot, nici ea nu ştia cum, s'a trezit că s'a reîntors de unde plecase, la hotel.

Unii intrau, alţii ieşeau. In jur roia lumea şi la lumina felinarelor se zăreau fel de fel de feţe necunoscute. Abia în faţa hotelului a putut să-şi apropie realitatea de ochiul conştiinţei şi să-şi lămurească fapta. Era zdrobită de oboseală fizică şi morală. In acelaş hotel sta şi Ana. S'a dus la ea. Un îndemn

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nepriceput o împingea spre fosta amantă a lui Andrei. O tainică îngemănare sufletească de o zi îi cerea această întâlnire. Otrava ce i se strânsese în suflet mai poftea o răscolire și un clocot. In clipa când a pus mâna pe clanța ușii s'a scuturat înfrigurată. Câteva ore în urmă deschisese cu aceeași mână o altă ușe la un etaj mai sus. Subit, înainte de a intra, deși crăpase ușa pe jumătate, un gând nebun a oprit-o pe loc: — dar dacă a greșit și a intrat din nou în odaia lui Cernomorskii...

— Cine ești? Intră, a zis Ana enervată.

— Eu sunt, nu te speria, a răspuns Anne-Marie râzând tare.

Și s'au îmbrățișat și s'au sărutat. Ana era întinsă în pat și cetea o carte.

— Par'că mai erai cu cineva, a zis privind-o drept în față.

— Nu, dar ezitam să intru. Niciodată nu știi cu hotelurile astea...

A spus și a roșit. Inima îi bătea cu putere. Și-a trântit blana pe un scaun. Trebuia să șadă. S'a tolănit pe un fotoliu, singurul din odae. Apoi a râs din nou, fără să se poată opri.

— Ce ai, a întrebat-o Ana.

— Nimic, a răspuns printre hohote, n'am nimic. Mă gândeam când urcam scările că groaznic miroase prin hoteluri a om. N'ai băgat de seamă? Eu, să stau într'un hotel,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în fiecare noapte m'aşi culca cu un alt bărbat, ori m'aşi sinucide, neputând să suport în continuu acest miros iritant.

Ana a privit-o lung, examinându-i amănunţit haina mototolită, părul desmăţat şi pantofii plini de noroi.

— Aranjază-te puţin, i-a spus cu o tristă blândeţe în glas.

— De ce? Nu sunt bine?

— Nu, i-a zis scurt Ana.

— Dar ce am?

— Ce ai? Eşti cu haina dezordonată, cu părul despletit şi cu pantofii murdari...

Anne-Marie s'a cercetat, potrivindu-şi rând pe rând rochia şi părul. Privindu-şi pantofii, a dat din umeri şi a râs iar.

— Ce vrei, a zis răsfăţată, à la guerre comme à la guerre! Inchipueşte-ţi că am umblat prin Iaşi în neştire, am umblat ca să umblu, ca să-mi tocesc nervii şi să mă potolesc... Mich auszutoben... Săraca Fräulein, dacă m'ar vedea în halul în care mă găsesc, mi-ar face o morală pestalozziană, bună de scris în cărţile de cetire. Imi pare rău că a murit...

— Şi nu mai vorbi prostii, a continuat Ana zâmbind molatec, nu mai vorbi prostii. Hotelul are acest miros de care spui tu, dar îndemnurile lui sunt cu totul altele. Nu ştiu cum să-ţi explic. Asupra mea are o in-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fluență contrară. Mă spiritualizează, dacă ași putea să zic așa, mă scoate, mă izgonește din sfera materiei și-mi sporește singurătatea. Intre acești patru pereți mizerabili îmi aparțin mai mult mie însumi decât oriunde și în cadrul lor nu simt deloc nevoia de a mă da cuiva...

Accentele profunde ale glasului Anei au mișcat-o totdeauna pe Anne-Marie. De data aceasta i-au plâns în suflet ca niște sunete prelungi de clopot. Da, Ana vorbea și clopotele sunau de îngropare. Le auzea. In suprasensibilitatea-i nervoasă le și vedea, undeva într'un turn fantastic, le vedea gurile rotunde deschise spre cântare și limbile pornite să silabisească marea jale a coborîrii în mormânt.

— Ah, a țipat, sărind în mijlocul odăii, nu mai vorbi. Taci, te rog, căci văd grozav, văd o înmormântare, văd dricul, văd preoții, văd crucea... Taci, te rog... Nu mai vorbi...

Inspăimântată, Ana, s'a ridicat din pat și a cuprins-o în brațe.

— Anne-Marie, draga mea, ce ai, a întrebat-o mângâindu-i fruntea.

— Nimic, nimic, nimic, a răspuns ea tremurând din tot corpul.

— Anne-Marie, mica mea prietenă.

— Nimic, a repetat și s'a liniștit puțin câte puțin.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ana era obișnuită cu schimbările repezi de umoare ale Anne-Mariei. O astfel de trecere din râs în țipăt totuși a speriat-o. Domol a silit-o să se așeze în pat, în locul ei.

— Ești bolnavă, i-a zis, întinde-te puțin. Poate ai răcit. Ai temperatură?

— Nu sunt bolnavă, a spus Anne-Marie încercând să zâmbească, dar glasul tău e atât de adânc. Nu pot să-l aud câteodată. Mi se părea că trag clopotele. De mult îmi ziceam că în tine trebue să se ascundă o mare vrăjitoare. Cine-ți ascultă vorba e pierdut.

— O, draga mea, a zis Ana acoperind-o cu un plaid, dacă aș fi vrăjitoare, altfel mi-aș fi vrăjit viața...

— E adevărat, a răspuns Anne-Marie, iartă-mă, și a priceput că fusese nedelicată.

Răsturnată cu capul pe pernă, cu obrazul înfundat în puf și cu buzele strânse copilărește, făcea o figură de o înduioșătoare tristețe. Ana o privea și o mângâia mereu.

— Iartă-mă, a zis din nou Anne-Marie, mi-e frig, mai acopere-mă cu ceva.

Apoi, fără de nici un gest, fără să geamă, fără să spună un cuvânt, a început să plângă. Lacrimile i se scurgeau din pleoape, dese, una după alta, în boabe mari, sprijinindu-se în pernă și făcând lac unde picurau. Un isvor ferbinte, nesecat. Ana le urmărea cu ochii și par'că ar fi voit să le numere, în-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cercând astfel să măsoare cu numărul lor infinitul durerii din care porneau. Biata fată, și-a zis, nu are la pieptul cui plânge! De ce va fi venit la mine? Și a bănuit motivul ce o îndemna pe vara lui Andrei să-și caute un cuib al suferinței tocmai la ea. A bănuit, a înțeles-o și i s'au umezit și ei ochii, gândindu-se la tinereasca și curata tovărășie de soră mai mică ce-i oferea o împrejurare atât de neașteptată.

Anne-Marie a plâns până ce, târziu, liniștită, albă și rece, a deschis ochii mari, privind fără de țintă în golul odăii. N'a vorbit nimic, decât după un timp îndelungat, când Ana, trecându-i mâna peste frunte, a întrebat-o dacă se simte mai bine.

— Da, i-a răspuns, dar mă doare...

N'a spus ce-o doare și nici de ce o doare. S'a sculat și s'a îmbrăcat.

— Mă erți, a zis, că ți-am tulburat singurătatea.

— Dar ce vorbești, a spus Ana, ajutându-i să-și desăvârșească toaleta.

— Mă erți, a continuat Anne-Marie, dar n'aveam ce să mă fac. Trebuia. Nici eu nu pricep de altfel bine...

Și s'a pregătit de plecare. S'a apropiat de ușe, dar n'a deschis-o. Rugătoare s'a întors spre Ana.

— Vrei să-mi mai faci un bine? Nu mă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lăsa singură. Du-mă până acasă, a zis. N'aşi avea curajul să plec şi nici puterea. Sunt foarte slăbită, fiindcă...

Ana s'a grăbit să-i taie vorba. N'ar fi voit să primească o mărturisire.

— Merg cu mare plăcere, a spus repezind vorbele, căci şi aşa voiam să fac o plimbare. Până la voi, la Copou, e tocmai atât cât îmi trebue mie pentru mişcarea zilnică.

— Fiindcă, a vorbit mai departe Anne-Marie, fără a asculta cuvintele Anei, fiindcă azi a murit ceva în mine, cineva, poate eu. Mai ştii?! In orice caz, mă duc cu un mort în mine.

Lumea se împuţinase mult pe străzi. Se înoptase. Pe strada Lăpuşneanului s'au putut strecura nesupărate, braţ la braţ, lipite una de alta, ca două nenorociri înfrăţite. Au urcat apoi spre Copou încetinindu-şi paşii. Casele cu grădini, în dreapta şi în stânga, aşezate pe muchia dealului, se îmbăiau în lumina lunii. Un vânt de primăvară se răspândea cu răsuflete calde deasupra laşilor. Patimi vechi, focuri de demult, sfărâmături de visuri neîmplinite şi poveşti fără de sfârşit, multe, multe poveşti aromate, se desfăceau de sub aripa vântului, ca să cadă fierbinţi în noaptea lăsată molatecă şi cu lunecări perfide asupra vechei aşezări moldoveneşti.

— Iţi mulţumesc, a zis Anne-Marie ajun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gând acasă, îți sunt recunoscătoare, dar te rog intră puțin cu mine...

Lassarde a sosit atunci din oraș. Neliniștit, o căutase peste tot locul și nu i-a dat de urmă. Era cea dintâia oară că nevastă-sa se întorcea, fără a-l preveni, atât de târziu.

— Anne-Maria, nu știam ce s'a întâmplat cu tine, a zis și a cercetat-o din ochi. Imi închipuiam fel de fel de nebunii.

— Uită-te la ea, a spus Ana, ce cap are! A fost la plimbare, a răcit, a intrat pe la mine și am reținut-o, ca să se încălzească. Săraca, ca, oricât ar protesta, mai are încă o undă prelungită de copilărie. Altfel n'ar putea face astfel de prostii.

— Lăsați, vă rog, judecata pe mâine, a zis Anne-Marie sfârșită de oboseală, când mă veți pedepsi cum veți crede de cuviință.

Și abia a putut aștepta plecarea Anei. S'a culcat apoi și a dormit până a doua zi la amiazi, fără întrerupere. Atunci s'a sculat și s'a dus distrată, ca de obicei, împreună cu Lassarde, să prânzească la mamă-sa. Soroceanu i-a primit supărat.

— Ce stupiditate, a zis plimbându-se de colo până colo prin odaie, închipuiți-vă, Cernomorskii a fost asasinat astă-noapte. Se vorbește în tot orașul. S'a dus la o întrunire de a lor, a ținut cuvântare și soldații l-au

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

omorît. Nu cunosc alte amănunte. Autoritățile noastre au luat întinse măsuri de pază. Se vede că rușii au înebunit de tot. Au început să se ucidă unii pe alții. Bietul băiat, îmi pare rău de el. Era o figură interesantă, deși vorbea cam mult. Era un rus zănatec, dar plin de farmec. Rus adevărat.

Lassarde, înspăimântat, nu credea la început, până ce Soroceanu i-a dat toate izvoarele informațiilor primite.

— Săracul Cernomorskii, a zis frângându-și mâinele, e îngrozitor! Nu știți cât îmi pare de rău! Atâtea zile și atâtea nopți am stat împreună. Eu cred că dacă ar fi scăpat de catastrofa de aici, ar fi putut trăi oriunde în Europa. Nu numai că cunoștea lumea, dar era printre puținii ruși occidentalizați. Se vede că de aceea a trebuit să moară. De acum Asia și-a reluat drepturile ei asupra Rusiei și cine știe ce are să se mai întâmple!..

Anne-Marie a ascultat spusele tatălui ei, fără să clipească din ochi. L-a ascultat și pe Lassarde tot atât de stăpână pe ea.

— Nu cred, a zis în sfârșit, sunt minciuni cari se colportează.

I se părea că i se întinde o cursă pentru a i se zmulge o mărturisire. Dar tatăl ei stăruia asupra asasinării și Lassarde își plângea prietenul cu toată sinceritatea. Nici așa însă Anne-Marie n'a putut să creadă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cu ziua de eri în suflet, nu putea încă primi realitatea zilei de azi. Prea ar fi fost fulgerătoare schimbarea! S'a dus totuşi în oraş, ca să-şi verifice teribila veste. Lucrul cel mai firesc era să meargă la Ana. Dar n'a îndrăznit. Să urce din nou scările! I s'ar fi părut imposibil.

Temându-se, cu privirile în pământ, s'a furişat prin dreptul hotelului şi a mers tocmai la coana Coraliţa, în Sărărie. Ea ştia tot ce se petrecea în oraş. Ea era monitorul ultimelor ştiri. A găsit-o acasă.

— Da, fetiţo, a zis coana Coraliţa, privind-o bănuitoare şi mustrând-o şireată din priviri, am auzit şi eu. Groaznic ar fi, ma chère! Nu înţeleg însă ce căuta el, nenorocitul, printre nebuni.

Coana Smărăndiţa nu credea însă nici dânsa.

— Te pomeneşti că s'a răspândit iar o ştire falşe. Nu băgaţi de seamă că acum în fiecare zi se naşte o minciună nouă? Eu, de altfel, chiar adevărată să fie, n'aşi putea primi o veste ca aceasta. Pentru Andrei! Închipuieşte-ţi ce-ar suferi el! Cel mai bun prieten al lui!...

Anne-Marie, îndoită, a plecat şi din Sărărie, fără a avea puterea să se hotărască a crede ceva precis. S'a dus la spitalul unde ştia că lucrează Patridi. La masculin, el era o altă tante Coraliţa. Deşi trecuse amiaza,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

profesorul făcea o operaţie grabnică. Nu l-a putut deci vedea.

Intr'un fund de coridor a zărit o infirmieră plângând, sprijinită la sânul alteia. Plimbându-se în sus şi în jos, asculta gemetele înfundate şi-şi sporea enervarea.

— Domnişoară, nu trebuie să te laşi furată de jale, zicea una care părea mai bătrână.

— Dar, dacă l-ai fi cunoscut, a zis aceia care plângea, m'ai înţelege! Imi oferise şi căsătoria. Şi să nu-i pot duce nici măcar o floare la mormânt! Să nu ştiu unde e! E îngrozitor! Toată ziua l-am căutat şi nu-mi putea da nimeni nici o lămurire. Tâmpiţii ăia, nu ştiau sau nu voiau să spună. Şi nici o fotografie n'am dela el!...

Era Miţa care-l plângea pe Cernomorskii. Jucase noaptea pocker cu nişte prieteni. Spre dimineaţă a năvălit unul dela poliţie, o veche cunoştinţă, ca să-i aducă groaznica ştire. A trântit cărţile pe masă şi a plecat imediat cu o maşină la Socola. Dar n'a putut afla nimic. Acei cu cari se putea înţelege dau din umeri şi nu-i spuneau nimic. Ceilalţi râdeau şi o jinduiau din priviri.

— Sistriţa, sistriţa, îi ziceau adulmecându-i urma.

— Idioţilor, tâlharilor, le răspundea ea, urşilor...

Anne-Marie auzise de legătura lui Cerno-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

morskii cu Miţa. In clarobscurul coridorului n'o putea însă vedea, iar vorbele, deşi le înregistra, nu i le înţelegea, cum de altfel n'ar fi putut înţelege durerea nimănui în clipa aceea.

Ascunsă în ea însă-şi, pitită după stânca de groază ce-i creştea în suflet, nu mai vedea nimic în jurul ei.

Un glas prelung a strigat în stradă gazeta de seară. Nu l-a mai aşteptat pe Patridi. S'a aruncat pe scări, sărindu-le repede, cu paşi precipitaţi de veveriţă. Şi-a închipuit că va găsi ceva în gazetă. Dar nu era nimic. Nici din gazetă n'a putut scoate nici o lămurire. Atunci, strângându-şi toate puterile, a luat o hotărîre mare. S'a dus la hotel. Duşmănoasă, încruntându-se în faţa lui, l-a oprit pe portar, care tocmai voia să iasă şi l-a întrebat:

— Contele Cernomorskii c acasă?

— Cum, doamnă, nu ştiţi nimic, a zis portarul înfruntându-i mirat privirea.

— Ba da, ştiu, a zis Anne-Marie, întorcându-se ca alungată.

Intr'o fugă s'a dus la Copou, s'a trântit în pat şi nu s'a sculat o săptămână. Doctorii au căutat-o în fiecare zi. Lassarde nu s'a mişcat nici o clipă dela căpătâiul ei. Sub privirile lui calde şi ale soarelui ce pătrundeau prin geamuri, s'a însănătoşit.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ce bun eşti, Jean, i-a zis când a început să se ridice în pat, ce bun eşti tu! Eşti bun şi înţelegător. Nu ştiu cum să-ţi spun. Par'că mă renaşti. Mă faci din nou. Abia acum încep să te pricep şi eu. Imi spunea mic Andrei. Dar te rog să mă duci de aici. Du-mă Jean, cât mai curând, du-mă de aici...

— Te duc, Anne-Marie, a zis Lassarde îmbrăţişându-i trupul cald şi simţind prima oară că deţine pentru totdeauna icoana ce-şi zugrăvise în neîntreruptele lui strădanii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

II

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Coana Smărăndița, după ce a plecat Andrei la regiment, s'a sbuciumat mult până ce a putut să ia hotărîrea de a-i vorbi Mariei. Sarcina aceasta era prea mare pentru bunătatea ei. Dar totuș și-a luat-o asupra sa, căci nu vedea altfel o deslegare normală a legăturii lui Andrei. O legătură, «une liaison», așa numea dânsa pecetea cu care pecetluise destinul sufletele și trupurile celor doi tineri. O legătură, deci ceva ce se putea deslega, fără a turbura prea mult ordinea firească a sentimentelor amândurora. Obârșia acestei judecăți, născută fără patimă din mintea coanei Smărăndița, se găsea cam tot în punctul din care a pornit intervenția pentru scoaterea lui Andrei de pe front. La început a crezut că e bine să-și păzească copilul de focul luptelor. Acum credea că e tot atât de bine să-l apere de focul unei pasiuni deopotrivă de primejdioasă.

Ana fusese altceva. Coana Smărăndița, cu ochii ei siguri de femee umblată în lume, a văzut că nevasta lui Patridi, oricât ar fi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fost de frumoasă şi oricât ar fi răsbătut cu inteligenţa dincolo de vămile banalităţii, era mai mult un prilej de a scăpa din singurătatea de care fuge orice bărbat. Maria, virgină, în adevăratul înţeles al cuvântului, Maria ar fi putut să-l atragă pe Andrei şi să-l înlănţue altfel decât Ana. De aceea s'a grăbit coana Smărăndiţa să-şi împlinească datoria de mamă îngrijată de soarta băiatului.

E adevărat că, dacă n'ar fi fost coana Coraliţa, poate că şi-ar mai fi amânat penibila convorbire ce trebuia să aibă. De multe ori, nopţile, frământată de gânduri, s'a oprit îndelung şi cu adâncă simpatie asupra Mariei. O iubea pe fata părintelui Văleanu. Ajunsese să-i priceapă farmecul liniştit. Parfum de flori din pădure, obişnuia să zică Coana Smărăndiţa, învelindu-se cu ceaţa de vis a unei tinereţi de mult petrecută. Miresme de o zi în goana vieţii. Şi îşi reamintea întreaga literatură a imperiului al doilea, ce-i trimisese dela Paris în cursul vremii o filozofie tristă şi o mai amplă experienţă de viaţă.

— Biata Maria, are să ajungă rău. Cine ştie, dacă pleacă de aici, încotro o apucă. Te pomeneşti că, chinuită de decepţii, va cădea în prăpastia în care se mistuesc toate fetele de seama ei. Săraca! Şi are un tată atât de cumsecade!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ei, acu şi tu, o să ne apucăm să-i plângem nenorocirea Marici, când noi trebuie să vedem de Andrei. Smărăndiţo, nu fii ridicolă, îi spunea coana Coraliţa supărată, fii energică, fii şi tu odată mamă. Ai fost romanţioasă viaţa ta întreagă. Cred că a venit vremea să te gândeşti şi serios...

— Cât despre asta, răspundea coana Smărăndiţa cu ironie, draga mea, tu, mai ales tu, ar trebui să nu vorbeşti. Eu romanţioasă? Coraliţo, dar se vede că nu-ţi mai aduci aminte de trecut. Cine din noi două plângea mai mult la reprezentaţia Damei cu Camelii? Şi cine se răsvrătea împotriva orânduelilor proaste ale societăţii, mai mult decât tine? Cine? Coraliţo, nu-ţi mai aduci aminte de divina Sarah? Ştii, cum trebuia să te strâng de mână şi să te împing în fundul lojei, ca să nu ne facem de râs?

Coana Coraliţa, mândră de emoţiile ei de demult, zâmbea şi se încrunta în aceeaş vreme.

— Dar, ce? Noi facem acum teatru? Noi trăim, Smărăndiţo. Iaca, unde se vede deosebirea dintre noi.

Şi coana Smărăndiţa, într'o bună zi, a oprit-o pe Maria după masă, ca să-i vorbească.

— Vezi, Mario, i-a zis, n'aşi vrea să mă judeci greşit şi nici n'aşi dori să-mi porţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ură mai târziu. De iubit ştiu că n'ai să mă mai iubeşti. Se vede însă că în viaţă trebuie să acceptăm şi nedreptăţi de acest fel.

Maria s'a aşezat dreaptă în faţa coanei Smărăndiţa şi a priceput. Obrazul i s'a roşit, apoi a pălit repede. Ochii i s'au deschis mari, iar gura i s'a întins pentru primirea unui zâmbet ce nu mai sosea.

— Ştiu ce voiţi să-mi vorbiţi, a zis, adiindu-şi tâmplele cu amândouă mâinile.

Coana Smărăndiţa a oftat.

— Fetiţo, aţi greşit. Şi tu, şi el. Dar el e mai vinovat. El trebuia să-şi dea mai bine seama, ce se poate şi ceeace nu se poate. O fată tânără ca dumneata, nu trebuie zăpăcită. E o crimă, a zis coana Smărăndiţa, trecând cu vorba dincolo de gândurile sale.

— O crimă, a întrebat Maria putând însfârşit să zâmbească, nu înţeleg de ce ar fi o crimă!

Şi a roşit din nou, de data aceasta aprinzându-şi în faţă bujorii dragostei ei adânci.

— Să nu ne legăm de cuvinte, a stăruit coana Smărăndiţa. E, dacă vrei, o uşurinţă de neiertat. Explicaţii, de sigur, se găsesc destule, cum se găsesc de altfel pentru orice lucru în viaţă. Aţi fost multă vreme împreună. In spital s'a creat între voi fatala intimitate dintre un bolnav şi o soră de caritate. Mai era apoi şi atmosfera sufle-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tească foarte delicată a convalescenţii, cu reminiscenţele ceasurilor de febră şi cu îndemnurile pulsaţiilor noui de viaţă. Eu înţeleg. O vorbă scăpată într'un amurg. O privire aruncată în neştire. O strângere de mână mai caldă. Recunoştinţă amestecată cu sentimente nelămurite. Toate le înţeleg. Dar nu-i era permis lui Andrei să meargă mai departe, mai ales că erai o pribeagă ocrotită în casa noastră. Nu-i era permis, fetiţo. Eu îmi dau seama ce vorbesc. Andrei nu mai este un băiat, care să nu-şi poată cântări îndeajuns faptele. El e acum un bărbat în toată puterea.

Maria a simţit fiecare cuvânt al coanei Smărăndiţa, ca pe o săgeată înfiptă în carnea ei. Umilită, le-a primit pe toate cu pieptul deschis.

— Eu cred, a zis, că toate explicaţiile şi mai ales toate detaliile ce mi-aţi dat sunt dincolo de mine. Nici odată între noi nu s'au petrecut astfel de — iertaţi-mi vorba — copilării. Mai ales ca soră de caritate, cum bine spuneaţi, eu n'am întrebuinţat mijloace, nici un fel de mijloc de care să-mi fie ruşine. Vă mărturisesc acest adevăr, nu ca să mă desvinovăţesc, dar pentru ca să nu aveţi cine ştie ce părere de rău, vreodată, gândindu-vă că aţi ocrotit o pribeagă la casa dumneavoastră. Şi nu cred că domnul Re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tezeanu s'ar fi apropiat de mine mânat numai de slăbiciunile boalei sau de alte pricini mărunte și trecătoare. Nu-l judecați atât de aspru și nu căutați să mă umiliți prea mult și pe mine. Greșeala noastră cred că are izvoare mai simple și mai adânci. N'aș putea să vă certific pentru dumnealui, deși n'am nici un motiv să mă îndoiesc de sinceritatea cu care m'a obișnuit. In cât mă privește însă pe mine, sunt sigură.

Cuvintele Mariei, străbătute de durerea unei simțiri pline, caldă și tristă, au pătruns cu răsunete prelungi în mintea coanei Smărăndița. Niciodată nu și-ar fi închipuit dânsa că fetița, ale cărei monosilabe și îngăimări modeste le cunoștea, ar fi fost în stare să-i vorbească în acest fel, cu atâta mândrie reținută și cu atâta limpezime de spirit.

Maria, era adevărat, făcea un efort peste puterile ei. Frângea cu fiecare cuvânt o bucată din inimă și-o asvârlea la picioarele mamei lui Andrei.

— Eu nu prea pricep ce vrei să-mi spui, a zis coana Smărăndița zăpăcită.

— Vreau să vă spun că-l iubesc pe fiul dumneavoastră, a răspuns Maria, cu o îndrăsneală și cu o înfrângere de înger în glas.

— Ce nenorocire, fetițo, ce nenorocire pe capul tău. Și eu, care nu mi-am dat seama

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mai din vreme, ca să te apăr de o astfel de erezie, a exclamat coana Smărăndița, acoperindu-și fața cu palmele.

Maria a tăcut o clipă.

— Eu, care am și eu partea mea de răspundere. Și ce va zice tatăl tău, dacă întâmplător va auzi. Și cum are să mă judece. De altfel, pe bună dreptate, a continuat coana Smărăndița.

Maria, în clipa cât a tăcut, și-a luat hotărîrea ce trebuia să ia, hotărîre pe care de altfel o dorea și coana Smărăndița.

— Nu trebuie să vă neliniștiți prea mult, a zis, precipitându-se, de oarece vă ușurez situația. Vă aduceți aminte că voiam să plec. V'am rugat chiar, dar dumneavoastră nu pricepeați atunci și ați stăruit ca să rămân. Acum cred că-mi dați voie...

Coana Smărăndița, înduioșată, i-a luat mâinile Mariei și a sărutat-o.

— E tocmai ce voiam eu să-ți spun, dar îmi era foarte greu. Mario, îți mulțumesc. Ești o fată cuminte. Mario, ești cea mai bună fată pe care o cunosc și am să-ți rămân totdeauna recunoscătoare.

Maria a mai tăcut o clipă de adâncă concentrare, apoi și-a ațintit privirile muiate de milă asupra coanei Smărăndița. Intreagă mărturisirea ei și toată frământarea mamei lui Andrei aveau o notă profund ridicolă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prin distanțele sufletești dela cari își vorbeau ele.

— Nu-mi fac decât datoria față de mine însumi, a zis Maria, deci nu aveți de ce să-mi mulțumiți.

— Nu, nu fetițo, ești pur și simplu adorabilă, repeta mereu coana Smărăndița, și trebuie să-ți mărturisesc că-mi pare nespus de rău... regret... da, da... regret că trebuie să pleci...

Ar fi dorit să spună altceva, dar și-a schimbat vorba. Ar fi dorit să-i spună Mariei că dacă n'ar fi fost ceeace era, ar fi putut foarte bine să se oprească pentru totdeauna în casa ei.

— Da, da, fetițo, regret foarte mult, dar ce să facem? Putem noi să ne împotrivim soartei?

— Nu, nu putem, a răspuns Maria cu lacrimi în glas, jignită până în adâncul sufletului.

— Dar nu-i nimic, a zis coana Smărăndița, ușurată acum și mulțumită că a trecut atât de ușor peste o grea corvadă, nu-i nimic. Tinerețea vindecă toate rănile. Te duci, are să treacă o vreme oarecare, ai să-ți mai aduci aminte din când în când de tot ce a fost și pe urmă uiți, căci așa se uită sentimentele aceste pripite într'o zi de primăvară.

Maria a simțit în sân povara rodnică a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dragostei. Vorbele dulci ale coanei Smărăndița i-au sbiciuit-o. De aceea n'a putut să tacă. Intâia oară în viață s'a simțit femee. Undeva, în zarea conștiinței, vedea îndreptându-se spre ea două mânușițe.

— Da, mă duc, a zis răspicat, dar de uitat n'așĭ putea să uit. Aceasta să nu mi-o cereți. Chiar dacă așĭ vrea și n'așĭ putea.

— Ei, fetițo, draga mea, a mângâiat-o coana Smărăndița.

— N'așĭ putea, fiindcă eu nu mai sunt acum o fetiță, a mărturisit Maria îndreptându-se din umeri, eu i-am spus și domnului Retezeanu când ne-am despărțit, i-am spus că dacă nu-l voi mai vedea, totuș n'am să-l uit niciodată, căci îl port în mine...

— Ce spui, a strigat coana Smărăndița, și a căzut într'un fotoliu.

Dar Maria nu i-a mai răspuns nimic. Dreaptă, albă, cu ochii străfulgerați de adevăr, a ieșit și a plecat. Coana Smărăndița a rămas uluită, și-a frânt mâinile neputincioasă, și a chemat la sfat întreagă familia. Un sfat fără de sfârșit, la care au luat parte mai ales coana Coralița, Soroceanu și Niculae, socotit fiind și el de al casei.

Coana Coralița era categorică.

— Să facă și ea ce fac altele de seama ei. Vreun doctor... Ceva... vre-o moașe...

Soroceanu era mai omenos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu cred că ar fi bine să-i dăm niște bani. Nu poți cere, în definitiv, biata fată...

Niculae a reprezentat morala populară.

— Să-i vorbesc eu popii. O bătae bună, ruptă din rai...

Coana Smărăndița a acceptat toate sfaturile, dându-și însă seama, pe măsură ce le primea, că se va găsi din nou în fața voinții lui Andrei. O groază nebună o apuca gândindu-se că iar va avea de suferit din partea unui băiat pe care nu-l putea pricepe, pe ale cărui drumuri sufletești nu avea cum să pătrundă și de ale cărui înțelepciuni triste și primejdioase nu avea cum să se apropie. Dânsa a înțeles totdeauna că Andrei era o fire excepțională, căci totdeauna a gustat farmecul înălțimilor lui morale și intelectuale. Dar nu înțelegea încotro vrea să meargă. Ce urmărea? Atunci când a căutat să-l scape de amenințarea aripilor morții, s'a înverșunat și s'a asvârlit cu patimă spre prăpastie. Dar acum ce va face? Unde-l va duce temperamentul lui nenorocit?

— Nu știu dacă am făcut bine ce am făcut, a zis coana Smărăndița. Tare mă tem că mă paște o nouă catastrofă.

O întoarcere de pe calea apucată nu se mai putea însă închipui.

— Am greșit, n'am greșit, a continuat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dânsa sdrobită de durere, tot aci vine. N'aşi mai fi în stare să aleg acum ce e bine de ce e rău. Răsboiul acesta s'a revărsat ca un puvoi, a desfăcut lumea din încheeturile cele vechi şi ne-a aruncat pe toţi, unii peste alţii, într'o apă mare în care ne vom înneca de sigur. Nu vedeţi? Ori în ce parte te uiţi, acelaş dezastru ţi se arată.

Coana Smărăndiţa vorbea, dar nici Soroceanu şi nici coana Coraliţa, n'o ascultau. In numele ei şi peste capul ei, având, bine înţeles, sprijinul puternic al lui Niculae, au căzut repede de acord între ei, stabilind în amănunte, planul operei de salvare...

Maria pregătise de mult pe tatăl ei, astfel încât părintele Văleanu n'a prea fost surprins când şi-a văzut fata intrând pe uşa mizerabilei lui chilii din mahalaua Tătăraşilor. S'a bucurat, chiar, şi a întrebat-o, glumind, dacă va avea tăria să se obişnuiască cu sărăcia, după ce a gustat din toate bunătăţile la masa boierilor.

— Dar, ce crezi, tată, că m'am schimbat, a zis Maria.

— N'aşi putea să zic, i-a răspuns părintele Văleanu, îndoit, dar mi se părea mie câteodată că m'ai cam părăsit. Ori poate că aveam eu idei proaste de om fără treabă. In orice caz, fata tatei, m'am gândit de multe ori la tine şi-ţi spun drept că-mi era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teamă adeseori să nu te pierd în furnicarul acesta de streini.

— Cum, streini, l-a întrebat Maria.

— Streini, ca toţi streinii, a zis părintele Văleanu dând din umeri.

Maria n'ar fi vrut să mai stăruie, dar tatăl ei s'a legat de vorbă.

— Da, da streini. Nu seamănă cu noi. Au vorbe repezite, greceşti, franţuzeşti, cum vor fi. Nu-mi plac. Şi mint cu uşurinţă şi râd prea des şi n'au statornicie. Nici gospodari buni nu sunt. Nu vezi tu ce-i pe-aici. Abia aştept să ne întoarcem acasă. Fie mare România, fie mică, cum va da Dumnezeu, dar să se isprăvească odată, căci nu mai pot.

— Tată, a protestat Maria, te rog nu-mi vorbi aşa.

— Bine, bine, ştiu eu că voi tinerii aveţi alte păreri. Tocmai eri am primit o scrisoare dela Traian. S'o citeşti şi tu. E plină de iluzii. Acum l-au făcut locotenent. Mi-a trimis şi nişte bani. E mutat la statul major al diviziei, la serviciul de informaţii.

— Vezi, tată, a zis Maria, streinii ăştia mor pentru noi şi noi ne mulţumim să-i informăm...

— Da, i-a răspuns părintele Văleanu visător, ai dreptate, mor şi mor mulţi, poate prea mulţi şi prea fără rost, săracii...

Maria a curmat repede conversaţia. In-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frigurată, s'a apucat să derdice prin odaie, ca să nu aibă vreme să se gândească prea mult la suferinţele ei. Deschizând fereastra a dat cu ochii de proprietara casei, care se potrivea în curte.

— V'aţi mai mutat şi pe la noi, domnişoară, a zis bătrâna cu răutate. E bine, e foarte bine...

Maria a închis fereastra, de teamă să nu se înceapă o sporovăială fără de sfârşit. A făcut pe urmă patul părintelui Văleanu, iar ea s'a culcat pe divan. Toată noaptea n'a dormit, şi a evocat clipele de fericire petrecute în braţele lui Andrei, a reîntregit cu amănunţimi infinite salba nădejdilor ei de viitor şi a reuşit să-şi înlăture din suflet orice urmă a torturilor morale ale zilei. A plutit până dimineaţa în leagănul dragostei, alintându-se într'o dulce visare.

* * *

Niculae, a doua zi, după ce şi-a isprăvit slujba pe lângă coana Smărăndiţa şi coana Coraliţa, a pornit posac, cum era el, cinstit şi colţuros, spre Tătăraşi, la părintele Văleanu.

Judecata îi era simplă, ca şi soluţiile pe cari le avea în vedere.

— Auzi, tu, madama...

Madamă, era vorba lui de dispreţ şi de înjurătură, pentru femeile căzute în păcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bună ziua, părinte, a zis, intrând în odae.

— Bună să-ţi fie inima, i-a răspuns părintele Văleanu.

— E bună, n'aşi putea zice că e rea, a mormărit Niculae, căutând un loc unde să-şi aşeze pălăria.

— Ce vânturi?

— Nu bune...

— Auzi aci. Şezi şi spune.

Niculae şi-a pus pălăria într'un colţ, apoi s'a înfipt într'un scaun şi a tuşit ca să-şi dreagă glasul.

— Dumneaei nu-i acasă?

— Nu, e la spital. De ce?

— E mai bine aşa. Să fim singuri.

— Dar, ce e omule? Vorbeşte.

Pregătirile lui Niculae, ţărăneşti, domoale, greoaie şi nătângi, nu anunţau nimic bun. Părintele Văleanu era obişnuit cu acest fel de a vorbi. Până ce ajungeau oamenii din satul lui să-şi spună păsul, până ce-şi desfăceau ghemul vorbelor, cu ocoliri, cu popasuri, cu întrebări şi răspunsuri aduse pe departe, sfinţia sa asculta mulcom, gândindu-se la altceva. De data aceasta o presimţire rea îl neliniştea.

— Vezi, părinte, s'a urnit Niculae, este o vorbă: răul să-l tai din rădăcină.

— Ai dreptate, Niculae, a întărit părintele încruntând din sprâncene.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Așa mă gândeam și cu. Cum să n'am dreptate? De aceea am și venit. Imi ziceam că noi doi ne înțelegem mai bine. Ii spuneam și cocoanei acasă, când am plecat. Mă duc la părintele, să vorbesc cu cu el. Suntem cam din aceleași părți, ne potrivim la vorbe. Ce să zic? Olteni amândoi.

Părintele Vâlcanu era preot de legea nouă. O distanță considerabilă se pusese între el și sătenii lui. Cuvintele lui Niculae, în alte împrejurări, l-ar fi făcut să zâmbească. Acum, amărît, le-a primit ca pe niște peceți ale nenorocirii în care l-a aruncat o pribegie despre sfârșitul căreia nu-și putea face o idee clară. Aceleași vorbe, el și Niculae? Gospodăria lui de acasă, din Prisaca, i-a răsărit dintr'odată vie în minte. O clipă s'a revăzut intrând în Făgăraș, în trăsura lui trasă de vestiții lui cai lipițani, salutat cu respect de negustori și primit cu plecăciuni de domnii din oraș. Rău ajunsese.

— Așa-i, Niculae, vorbește, a zis părintele copleșit de îngrijorare.

— Vezi, părinte, a continuat Niculae, înăsprindu-și glasul, țara asta n'o cunoști. E țară de boeri. Și boeru-i boer. Stă de vorbă cu tine, fie că te înjură, fie că te laudă, pe urmă o dă pe franțuzește cu ai lui și tu rămâi la poartă cu mâna goală. Poftim de mai zi ceva. Chiar dacă ai vrea, și n'ai cum. Nu poți.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Părintele Văleanu s'a enervat.

— Ascultă, Niculae, a zis, te-ai boerit și dumneata. Nu pricep nimic din ce spui. Vorbești franțuzește. Intoarce-o pe românește. Ce vrei?

— Eu n'aș vrea nimic, părinte, a răspuns Niculae, simțind cu instinctul lui de țăran în ce parte lovise, apoi a zâmbit spunându-și în gând: nu-i place popii...

— Dar atunci cine vrea, a întrebat părintele Văleanu, râzând, dacă dumneata nu vrei nimic?

Și în inimă l-a săgetat fără de veste o teamă nelămurită, cum a rostit aceste cuvinte.

— Cocoana vrea, părinte, a răspuns brutal Niculae, dânsa m'a trimis să-ți vorbesc.

— Atunci spune-mi ce vrea dumneaei, a zis părintele regretând însă îndată, fără să știe de ce, că a grăbit precizarea rostului venirii lui Niculae.

Maria i s'a arătat ca o vedenie. Ce s'a putut întâmpla cu ea? Ce-a putut face? Abia acum începea să despice cu mintea revenirea fetei la el. Îi spusese de mai de mult că se reîntoarce. Dorea și el să-și aibă copila aproape. Se săturase de singurătate. Dar totuși Maria se învelea par'că într'o taină totdeauna când îi vorbea. Seara trecută mai mult decât oricând.

— Spune-mi ce vrea cocoana, a repetat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu osânda întrebărilor fără de răspuns în suflet.

— Părinte, să nu te superi, a stăruit Niculae, dar cocoana n'ar fi lăsat-o pe domnișoara să plece, dacă nu i-ar fi făcut domnișoara un bucluc prea mare. De accea ziceam că răul trebuie tăiat din rădăcină. Nu știu cum să-ți spun. Domnișoara Maria s'a încurcat cu băiatul cocoanei. Ce-o fi fost, cum n'o fi fost, Dumnezeu să-i știe. Bag seama, unde l-a îngrijit în spital. Unde au stat prea mult împreună. Nu știu. Destul și bine, că s'au încurcat. Și cocoana nici nu vrea să audă de astfel de lucruri. E foc.

Părintele Văleanu a primit fiecare cuvânt al lui Niculae, ca pe o izbitură de mai în cap, s'a gârbovit sub ele treptat, apoi, dintr'odată, s'a ridicat cumplit din umerii lați, pletele inelate i s'au răsvrătit pe frunte și ochii i s'au aprins.

— Omule, a zis răspicat, mie să nu-mi vorbești prostii. Ce e aia încurcat? Fata mea nu se încurcă cu nimeni. Ne-om potrivi noi la vorbe, numai cât eu le cântăresc și dumneata nu poți. De altfel nici n'ai cum. Nu mă supăr. Fata mea și băiatul cocoanei se vor fi îndrăgostit unul de altul. Se prea poate. Sunt tineri. Deși ar fi fost mai bine să-și vadă amândoi de alte treburi, acum în vremurile astea. Cocoana nu vrea să știe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de această dragoste a lor? E în dreptul ei. Nici eu nu vreau. Poate fi deci liniştită. Nu se va întâmpla nimic. Spune-i aceasta din partea mea. Şi să-i mai spui că domnul Retezeanu nu mi-a cerut până acum fata, ca să-i pot da răspunsul cuvenit.

Niculae s'a ridicat în picioare. Şi-a luat pălăria din colţ şi s'a îndreptat şi el din şale. Asprimea părintelui Văleanu l-a rănit. Pe faţa lui bătrână s'a strecurat o umbră de răutate.

— Părinte, a continuat, eu zic încă odată că n'aşi vrea să te superi. Prostii? Dar de ce-aşi spune eu prostii la vârsta mea? Am vreun folos? Eu nu vorbesc decât ce ştiu şi ce văd, părinte, noaptea şi ziua...

Ultimele cuvinte însă nu le-a rostit. Numai le-a gândit, reîntrându-şi cu şiretenie şi cu frică în rolul lui de lacheu bine stilat.

— Eu atâta spun, că m'a trimis cocoana şi că tot dânsa mi-a zis să te rog ca toată povestea asta, s'o lămureşti grabnic cu domnul Soroceanu. Poftește la el. Eu te duc, dacă vrei...

Părintele Văleanu a stat o clipă la îndoială, a tăcut, şi apoi s'a hotărît.

— Haidem, a zis, îndreptându-se grăbit spre uşe.

Nu-şi da bine seama ce face. E bine că se duce? Nu e bine? N'ar fi fost mai cuminte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să fi vorbit mai întâi cu Maria? Ori un vreun sfat să fi cerut dela cineva. Sentimentul de mândrie a biruit în el. Să i se trimită printr'un servitor astfel de vorbe. Prea era mult! Oricâtă recunoştinţă i-ar fi datorit bătrânei boieroaice, o umilire ca aceasta nu putea răbda. Şi la urma urmei, de ce n'ar fi putut sta Maria alături de Retezeanu?

— Haidem, a repetat convins, punând mâna pe clanţă.

Şi nu i-a mai vorbit pe drum nici un cuvânt lui Niculae.

Călca sdravăn şi râdea tare ori de câte ori sărea câte o baltă, ivită ca o bubă neagră-verzue în mijlocul caldarâmului deschiocat.

— Haidem, îşi zicea cu înverşunare.

Niculae râdea şi el, sărind pe urmele popii, dar râdea din alte pricini. Râdea de orbirea unui tată care nu-şi cunoştea plodul. El nu văzuse dela început cu ochi buni acceptarea Mariei la masa coanei Smărăndiţa. I se părea că se făcea un urcuş prea repede pe scara norocului. De câte ori servea la masă, se oprea în dreptul ei aplecându-se mai tare, cu un zâmbet îndoelnic pe buze, având aerul că-i face o concesie. Şi o cerceta pe furiş din ochi, ca s'o surprindă greşind vre-o mişcare. Dar Maria nu greşea. Simplă, liniştită, mânca frumos, surâdea în dreapta.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răspundea în stânga, ca şi când ar fi stat la aceeaş masă din copilărie. Niculae primea totdeauna cu uimire acest spectacol minunat pentru el, aproape nepriceput şi ridicul în acecaşi vreme. El învăţase toate purtările bune o viaţă întreagă cât a stat la casa Retezenilor, dar i s'ar fi părut o nebunie să se slujească pentru el însuşi de ele. Avusese un ochi sigur, care înregistrase cu multă fineţe toate mijloacele superioare pe cari le întrebuinţau mai marii lui, ca să se deosebească de ceilalţi muritori, dar, în taină, se învelea cu obiele peste ciorapi şi nu i-ar fi tihnit o mâncare, dac'ar fi fost silit s'o mănânce cu furculiţa şi cu cuţitul deodată. Şi, când colo, fata popii din Prisaca...

— Hm, o s'o vedem noi mai târziu.

Un glas ascuns i-a şoptit lui totdeauna că poticneala domnişoarei va trebui să vie spre justificarea sentimentelor lui de ierarhie socială. Şi această poticneală era aci.

— Nu-i vorbă, are şi cui să-i semene, îşi zicea.

Părintele Văleanu mergea dârz înainte, iar Niculae îl privea din urmă cu mult dispreţ, gândindu-se că ce naşte din pisică şoareci mănâncă şi că unde sare capra sare şi iada. Filozofia lui populară îi mustea în creer, crudă şi triumfătoare. El se dusese la părintele Văleanu, crezând că poate să-i înles-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nească o deslegare omenească a laţului cu care-l prinsese soarta de gât. Nu-şi închipuise că tatăl Mariei ar avea aceeaş prostească credinţă că e şi el unul dela masa coanei Smărăndiţa. Dar, la aşa copil, aşa tată!

— Bietul, nu crede că puişorul i s'a dat dorului de-abinelc. Nu s'a încurcat. Săracul!

Şi în capul de holtei, cinic din partea femeilor, al lui Niculae, a început să zumzăe un cântec pornografic auzit într'o scară la mahala.

— Aci? a întrebat părintele Văleanu, oprindu-se în dreptul casei din strada Păcurari înaintea căruia s'a oprit Niculae.

— Aci părinte, a zis Niculae obosit de o cale atât de lungă, aici, dar să mă laşi să intru eu întâi, ca să te anunţ.

— Bine, anunţă-mă, a zis părintele Văleanu, privind fix înainte.

Apoi s'au urcat amândoi pe scări.

Soroceanu, plictisit, se aşezase pentru aşteptare lungă. A sărit deci de pe divan, când i s'a spus de Niculae că-i aci părintele Văleanu, şi a râs mulţumit, împrumutând însă repede o mutră de circumstanţă. Işi da seama că nu era lucru uşor să facă neîăcută o faptă cu rămuriri mai întinse decât şi-ar fi închipuit coana Coraliţa. Era Andrei, era Maria şi era părintele Văleanu, cari i se aşezau în cale ca un bolovan greu de ridicat, fiecare în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parte. La Andrei nici nu se prea gândea. El era deocamdată departe. Cu Maria nu avea rost să vorbească decât mai târziu. Singurul asupra căruia trebuia să-şi îndrepte tentaculele cu multă stăruinţă şi de îndată era părintele Văleanu. El era de altfel partenerul lui adevărat şi poate singurul hotărîtor.

— Dacă acceptă pactul, toate se simplifică, îşi zicea. Andrei va vedea în ce lume a intrat, Maria se va mărita cu un băiat bun la ea acasă, iar lumea cealaltă va uita cu bunăvoinţă.

Soroceanu fusese însărcinat şi cu alte misiuni delicate de acest soi. Pe toate le împlinise cu succes. Avea el o metodă simpatică a lui de a unge hapurile amare ale vieţii cu o miere de o specială calitate moldovenească. Era mândru de acest talent de persuasiune şi la sfârşitul fiecărei opere de binefacere, cum le numea el, îşi făcea gura ciutură şi se bătea cu satisfacţie peste burtă.

Dacă ar fi avut deaface cu un om pe care să ştie cam din ce parte să-l fure, nu s'ar fi temut de nimic. Dar părintele Văleanu era închis aproape pentru toate posibilităţile lui de a-l înţelege.

— Preot dela ţară. Pribeag necăjit. Lipsuri...

Aceste toate erau însă mai mult vorbe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără cuprins cari nu-i indicau decât vagi puncte de orientare în tentativa de asasinat moral ce întreprindea, cu îndrăzneală, cu oarecare notă glumeață în judecarea lucrurilor și cu foarte multă dorință de a face bine.

— Intră, a strigat, când a auzit bătăi în ușe, intră, a strigat a doua oară, îngroșindu-și glasul, pentru a-și da mai multă importanță.

Apoi s'a sculat, îndreptându-se din spate tocmai în clipa când s'a arătat în pervaz părintele Văleanu.

— Plecăciune părinte, a zis surâzând, șezi, te rog, ia o țigară dacă obișnuești, ca să vorbim apoi pe îndelete, ca doi oameni mai vârstnici, cari pricep realitățile altcum decât tinerii. Nu-i așa?

— Mulțumesc, i-a răspuns părintele Văleanu rece, rămânând un moment nehotărît în picioare.

Acest moment a fost suficient pentru ca Soroceanu să-i măsoare cu privirile silueta puternică și să-i cântărească din fugă capul energic solid pe grumaz. Suficient ar fi fost momentul ca să-l convingă și despre inutilitatea încercării ce făcea. Dar Soroceanu era grăbit.

— Cerbicia, cerbicia, nu-mi place, și-a zis cel mult în treacăt, impresionat de înfățișarea severă a tatălui Mariei, care nu avea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nici abdomenul tradiţional popesc, nici nasul roşu şi nici privirile şirete de miel al Domnului.

— Şezi părinte, a stăruit din nou.

Părintele Văleanu a şezut. S'a aşezat cu grijă pe un fotoliu. A şezut şi a tăcut. Soroceanu a trebuit deci să înceapă cam nepreparat şi fără înconjurări.

— Părinte, îmi pare rău că nu ne-am văzut mai des. Ne-am fi cunoscut mai bine şi ne-am fi putut urni vorbele mai uşor.

Părintele Văleanu a zâmbit cu amărăciune.

— Aveţi dreptate.

— Te-am rugat, dragă părinte, să treci pe la mine, ca să ne lămurim, a zis Soroceanu, şi să-ţi spun că dacă ţi-aşi putea fi de folos cu ceva... Ştii, că au greşit amândoi. Eu, ca de altfel şi doamna Retezeanu, suntem de părere că mai vinovat e el. Dar, în sfârşit, ce să-i facem. Aşa e viaţa. Copiii greşesc şi noi suntem făcuţi ca să le îndreptăm greşelile.

Soroceanu simţea că sub privirile tăioase ale lui Văleanu îşi pierde şirul şi nu poate întrebuinţa tonul insinuant, voit fleăreţ, pe care îl întrebuinţa el cu multă măestrie, în astfel de prilejuri. Părea că se pregăteşte mai mult de o predică îmbâcsită. Enervat, n'a mai continuat. S'a oprit brusc şi s'a uitat întrebător la părintele Văleanu, care şi-a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sprijinit capul într'o palmă, l-a ascultat cu tristeţă şi i-a răspuns potolit.

— Eu cred că este tot atât de vinovată şi fata. Dar vina lor nu-i tocmai atât de mare. In sfârşit, s'au mai văzut astfel de cazuri, cari s'au isprăvit cu bine. In orice caz nu-i nici un motiv ca să vă neliniştiţi. Maria va face ce-i voi zice eu. Pe domnul Retezeanu să-l stăpâniţi dumneavoastră. E simplu.

Soroceanu s'a ridicat în picioare.

— Aşa ar fi, părinte, dacă n'ar fi lucruri mai grave la mijloc.

— Ce lucruri? Nu pricep.

— Ei, părinte, ce să-ţi spun mai mult?

Părintele Văleanu s'a ridicat şi el de pe fotoliu. O undă întunecată i-a trecut peste frunte.

— Domnule Soroceanu, a zis stăpânindu-şi glasul, aţi trimis la mine pe Niculae să-mi vorbească. Rău aţi făcut. Nu se trimite o slugă cu o astfel de solie. Mi-a spus şi el ceva asemănător. Eu i-am trecut însă obrăznicia — iertaţi-mi vorba — în socoteala prostiei. Acum văd că şi dumneavoastră ... Domnule Soroceanu, sunt un biet om rătăcit pe aici. Dar să ştiţi, domnule Soroceanu, că-mi apăr cinstea familiei cu orice preţ. Atâta mai am acum. Să vă gândiţi la acest lucru.

Soroceanu, surprins, s'a uitat lung la pă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rintele Văleanu, admirându-i candoarea judecății. S'a apropiat apoi de el și i-a vorbit cu căldură.

— Părinte, pentru numele lui Dumnezeu, te rog să nu-ți închipui că noi am voit să-i stricăm buna reputație a fetei, pe care noi am iubit-o cu toții. Nu știu ce ți-a spus Niculae. El e în orice caz un măgar bătrân. Adevărul este însă așa cum ți-l afirm eu. Maria însăși l-a mărturisit. Ce mai vrei?

Părintele Văleanu s'a cutremurat. Mătăhălos s'a lăsat iar în fotoliu, apoi și-a acoperit fața cu palmele, stând multă vreme nemișcat. Târziu s'a descoperit și a oftat adânc.

— Maria? Fata mea? a întrebat înspăimântat.

— Da, părinte, dânsa, i-a răspuns Soroceanu.

— Nu se poate, a răspuns dârz părintele Văleanu, nu se poate. Și dacă s'a întâmplat o nenorocire, atunci să știți că mi-o plătiți. Fata mea a fost curată, ca o floare. Fata mea n'a fost târfă sulemenită de București. Cine știe ce i-ați făcut. Cine știe cum ați ademenit-o. A, nu, cu mine însă nu vă jucați. Să ți-o însemni bine, domnule.

Soroceanu s'a dat câțiva pași înapoi, în fața exploziei neașteptate a popii, a zâmbit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu dispreţ şi s'a încorsetat în mândria strămoşească. Elegant, cu un gest degajat şi-a aprins o nouă ţigare, a pus frumuşel chibritul nestins pe scrumieră, apoi a vorbit liniştit.

— Părinte, nu e obiceiul meu să mă intimidez şi nici nu m'au supărat vreodată vorbele necontrolate ale unui om lovit de soartă. Prin urmare, nu-ţi răspund. Ceeace pot să-ţi spun hotărît e că fata va avea, probabil, un copil şi că familia noastră e gata să-ţi stea în ajutor, ca să repare cumva incontestabila nenorocire...

Cu stânga a descuiat un sertar al mesei şi cu dreapta a pus pe masă un pachet gros de hârtii de câte o mie.

— Poftim. Noi suntem înţelegători. Noi nu vrem să-ţi rămânem datori cu nimic.

Părintele Văleanu nu-şi credea ochilor. S'a uitat la Soroceanu şi s'a uitat la bani. O clipă a văzut-o pe Maria aruncată în noroi. In altă clipă a auzit goarnele soldaţilor liberatori cari au intrat în Prisaca. L-a văzut şi pe Retzeanu la Braşov, în retragere.

— Cum? de ăştia-mi eraţi, a urlat ca străpuns de-o suliţă, de ăştia-mi eraţi? Am auzit eu că sunt pe aici ciocoi cari fură fetele oamenilor, le necinstesc şi le plătesc pe urmă cu bani. Am auzit. Dar eu nu sunt slugă pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

moşiile voastre. Eu sunt ncam de cioban, domnule, haiduc mă fac şi, uite, cu mâinile astea, cu cari ridic potirul în faţa altarului, cu ele îi sucesc gâtul ăluia de-mi calcă cinstea mea. Bani?, dar cine mă poate plăti pe mine cu bani!

A strigat, a luat pachetul cu bani de pe masă, l-a călcat în picioare şi a ieşit trântind uşa în urma lui, de s'au cutremurat pereţii. Soroceanu a rămas o clipă mut de spectacolul ce i s'a arătat. La o astfel de scenă nu se aştepta. Nevastă-sa a năvălit în odae, să vadă ce s'a întâmplat.

— Ce e dragă?

El a dat din umeri şi a râs.

— Ma chère, nu se poate face nimic. Le vieux popa, il est fou...

* * *

Maria s'a întors dela spital, a aşteptat o vreme până a venit tatăl ei, i-a primit prăpădul de ocări şi a plecat de acasă.

— Tată, i-a zis din prag, nu-l înţelegi pe Andrei şi nu mă înţelegi nici pe mine. Eşti din altă lume şi dumneata, ca şi ai lui.

Era atâta oarbă pornire în cuvintele potolite ce rostea, încât părintele Văleanu a încercat ultimul argument. Şi-a ridicat mâinile asupra ei. Braţele i s'au bălăbănit o clipă peste cap, ca doi drugi năpraznici, dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

n'au lovit, căci fata, liniştită, i-a înfruntat mânia şi a ieşit pe uşe.

— Arc să-ţi pară rău, tată, de ce-mi faci acum, i-a zis glasul înecat de lacrimi.

Şi părintele Vălcanu, rămas singur, n'a ştiut ce să mai facă, s'a trântit în pat ca să plângă cu hohote, gemându-şi o înfrângere ce-i venea ca un fulger din senin într'un pustiu fără de margini.

Ea a plecat, a trecut pe la spital, apoi s'a îndreptat în spre Copou, stingheră, încovoiată de patimă, dar neînvinsă şi cu mugurul unei nădejdi în suflet. Dacă Soroceanu a putut să-şi închipuie ce şi-a putut închipui despre ea, oare Anne-Marie era să fie la fel? Simţea nevoia unei mângâeri înţelegătoare.

— Am venit să-ţi cer un sprijin, i-a zis Anne-Mariei cu primele vorbe, am venit căci îmi spuneai odată că vrei să-mi fii prietenă.

Era palidă. Ochii umezi i se scurgeau în priviri. Mâinile-i tremurau îngheţate.

— Am venit la dumneata, fiindcă toţi m'au alungat. Doamna Retezeanu, tata şi tatăl dumitale...

Anne-Marie a ascultat-o înfrigurată. Cuvintele Mariei îi pătrundeau în suflet limpezi ca boabele de mărgăritar ale unei spovedanii pe care Maria o rostea liniştită, fără gesturi, cu o monotonie sfâşietoare în glas, ca o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ființă trecută cu simțirea dincolo de complicațiile rațiunii. Totul era simplu în tot ce povestea ea.

— L-am cunoscut, după cum știi, acasă la noi. L-am iubit înainte ca el să bănuiască. Mai apoi m'a iubit și el. Împreunarea noastră a fost tot ce se poate închipui mai firesc pe lume. Ne-am strâns în brațe, iar eu port acum în mine rodul acestor îmbrățișeri. Am mărturisit adevărul mătușii dumitale și i l-am mărturisit și tatei. Se pare că-l știe și tatăl dumitale, cum îl vor fi știind toți ai casei. Poate că-l știi și dumneata. Da, așa este, voi avea un copil.

A spus, și ochii i s'au aprins, ca două candeli tainice într'o bisericuță dela țară. A zâmbit, apoi, înduioșată.

— Mi-aduc aminte, a continuat, trecându-și mâna peste frunte, mi-aduc aminte de bunica. Ea îmi dădea un sfat femeesc, care-i venea de bună seamă și ei dela altă bunică. Imi zicea să nu-mi destăinuesc durerile, să le țin în mine și dacă nu le mai pot purta, să le încredințez mai curând unei troițe din margine de drum decât oamenilor. Săraca bunica. Își va fi avut și ea necazurile ei. Eu îmi duc însă această dulce sarcină cu fruntea deschisă și fără de nici o rușine. Nu știu cum să-ți spun. Dacă m'ar opri ultimul om de pe stradă și m'ar întreba, i-aș răs-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

punde că da, nu peste multă vreme, voi dărui lumii o ființă nouă.

Anne-Marie s'a cutremurat de sinceritatea sălbatecă a Mariei.

— Nu te supăra, i-a zis Maria, că te iau drept troiță și mă aplec asupra dumitale. Dar, vezi, nu mai pot să îndur neînțelegerea aspră care mă înconjoară și nici singurătatea sufletească în care m'am isgonit de altfel singură. Am tot tăcut și acum simt cum mă cercetează ispita vorbei. Poate că e rău ce fac, poate că mă arunc într'o prăpastie din care nu voi mai ieși și poate că-i fac mai ales lui Andrei o mare neplăcere. Dar nici minți nu sunt în stare.

Anne-Marie a îmbrățișat-o.

— Scumpa mea prietenă, i-a zis, îți mulțumesc că ai venit la mine. Nu știam ce ți s'a întâmplat. Se vede că ai mei mi-au ascuns opera lor de proastă poliție familiară.

A îmbrățișat-o și a rămas pe gânduri, aducându-și aminte de propriile-i frământări. I se părea că sbucnirea sinceră a Mariei, ca și dreapta ei purtare neobișnuită, erau de o esență superioară prin elementara lor putere de simțire.

— Te rogi Maicii Domnului, a întrebat-o, ca luminată dintr'odată de o sclipire biblică.

— Da, i-a răspuns Maria, mă rog în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdr1901-1932

fiecare seară, căci ea singură mă poate ajuta.

— Ea şi Andrei, i-a zis Anne-Marie.

— A, nu, nu, te rog, a protestat Maria, înţelegând ce gândea Anne-Marie. Să nu cumva să-i trimiţi ştiri despre mine. Aceasta ar însemna că nici dumneata nu m'ai priceput de ajuns şi s'ar putea întâmpla ca şi el să mă judece greşit. Eu atâta voiam să ştii, că dragostea mea pentru Andrei, ca şi fructul ei oprit de legile oamenilor şi ale tante-Coraliţei sunt pentru mine o comoară care n'are nici un preţ, pe care n'am cum s'o vând şi nici n'am cum s'o exploatez. Aşa mi-a fost scris mie. Şi dacă vrei să-mi faci un bine, atunci spune te rog aceasta tuturora cari ar fi în stare să creadă altceva. Spune-le că acesta este adevărul şi că altfel nu mi-aşi putea tălmăci nici eu purtarea unei fete ca mine, cu creşterea pe care am avut-o eu, cu sfiala pe care am avut-o de oameni şi cu cinstea mea pe care am păstrat-o întreagă. Eu cred că aşa a voit Dumnezeu, ca eu şi nu altcineva să-i răsar ca din pământ în calea lui Andrei, ca el să mă ia pe mine şi nu pe altcineva, să mă ducă cu el şi să mă păstreze sau să mă arunce, tot după cum îmi va fi scris.

Obosise vorbind. Anne-Marie i-a oferit un ceai şi a silit-o să treacă în odaia de dormit

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca să se odihnească puțin. Maria a primit, zâmbind transfigurată de mulțumirea descărcării sufletești.

— Niciodată n'am vorbit atât de multe despre mine, a zis. Adeseori am crezut că din prostie și tot așa cred acum. Imi aduc aminte ce-mi spunea maica Micaela, fosta mea profesoară din mânăstire. Ea zicea, râzând în taină, că toate sfintele au fost niște proaste, fiindcă numai proastele știu să simtă adânc. Eu, Doamne iartă-mă, numai sfântă nu sunt. Dar cât privește partea a doua, cred că maica Micaela avea dreptate.

Anne-Marie a așezat-o în pat și s'a retras în salonașul ce-și deschidea geamurile spre stradă. Se făcea că un aer tare de munte îi pătrunsese în odae. Avea sensația că s'a urcat la o altitudine, pe o culme, undeva între cer și pământ, unde nu mai fusese. Afară par'că se întindea nemărginirea albă a unei zăpezi strălucitoare, iar creștetul i-l ardea un soare dogoritor, cu o ploaie de raze fecunde. Ingeri cântau în văsduh melodiile cerești ale creațiunii. Anne-Marie s'a înfiorat de taina mare ce i se desvelise, a luat o hârtie de scrisori și i-a scris lui Andrei, dezordonat, așa cum știa ea, cu amănunte inutile, cu reproșuri și cu digresiuni fermecătoare, implorându-l să vie la Iași, ca să stăvilească din vreme prăvălirea unei ne-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

norociri. A scris şi a ascultat oprindu-şi răsuflarea, cadenţa răsufletului Mariei care adormise învăluită de căldura lacrimilor neplânse ce-i stăruiau în suflet. A ascultat şi s'a îmbătat de parfumul puternic al spovedaniei pe care o auzise. In adâncul conştiinţei, în punctul cel mai nelămurit, un gând sfielnic a prins să-i bată din aripi, un gând tulburător, dureros, blând, vesel şi furtunatec în aceiaşi vreme. Pe plicul scrisorii ce trebuia să-i trimită lui Andrei, a început să deseneze în neştire mici capete bucălate, cu ochii mari, cu nasurile rotunde şi cu guri imperceptibile. Desemna, zâmbea şi visa. Aşa a găsit-o Lassarde, căruia i-a povestit în şoapte tot, care i-a înţeles palpitarea curată şi a îmbrăţişat-o.

— Dar aceasta ce-i, a întrebat Lassarde, arătând spre scrisoare şi mai ales spre plic.

— Nimic, o prostie, a zis Anne-Marie roşind şi ascunzând plicul, e scrisoarea către Andrei.

— Bine. Cred că vom găsi chiar mâine un curier care merge la divizia lui. Dar plicul? Nu cumva vrei s'o trimiţi în plicul acesta?

—¡Nu. Plicul e pentru tine, a zis Anne-Marie râzând.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

III

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

1868 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Andrei a petrecut zile bogate, reintegrându-se în regimentul lui, ca într'o familie mare. S'a înfrăţit tot mai mult cu mulţimea de oameni, pipăindu-i sufletul cu orice prilej, lămurindu-se din ce în ce mai mult pe sine şi făcându-i pe ceilalţi să-l înţeleagă. Ajunsese să fie el şeful unităţii, recunoscut şi necontestat, un şef spiritual, bine înţeles, căci colonelul Vasilescu, care-l privea de altfel cu o mândrie rău ascunsă, ca un frate vârstnic pe unul mai mic şi mai voinic, căci Vasilescu nu putea fi scos nici cum din scaunul autorităţii lui de ostaş straşnic.

— Ştii ce, căpitane, i-a zis colonelul într'o zi, eu m'am gândit mult să-ţi spun să rămâi în armată. Ai merge departe. Dar, iar mă întorc şi zic, că tot ce e frumos în viaţa militară se petrece în război. Restul e porcărie, intrigi de avansare şi gospodărie seacă, fără temei. Nu e pentru dumneata. Nu ştiu cum să-ţi spun, dar cea mai mare meteahnă a milităriei mi se pare mie că e traiul în comun numai între bărbaţi. E oribil. In război e .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

altceva. Ne întindem corzile sufletului şi cântăm toţi pe ele ca nişte arhangheli cel mai curat imn pentru prietenie, pentru camaraderie, care, cred eu, că rămâne totuşi singurul lucru frumos pe pământ. Cine ştie ce s'ar întâmpla, de pildă între noi, dacă am duce-o şi în vreme de pace împreună, a încheiat Vasilescu uitându-se trist şi bănuitor la el, cine ştie?...

Andrei a râs, simţind o nemărginită plăcere în această mărturisire.

— Domnule colonel, i-a răspuns, mă leg că nici după război nu vom avea motive determinate de lege pentru a divorţa.

— Mai ştii, s'a întrebat Vasilescu gânditor. Viaţa cealaltă, cea normală, nu asta pe care o trăim noi acum, e plină de surprize, de cotituri, de mizerii şi de slăbiciuni.

Un altul care, din altă parte, îl îmbrăţişa pe Andrei cu o dragoste tot atât de mare era Piperea. De când a venit din Iaşi nu-l mai pierdea din ochi pe stăpânul lui. Se ţinea ca legat de el şi-i vorbea de multe ori, dojenindu-l pentru imprudenţe, cicălindu-l şi povăţuindu-l cu blândeţe ori cu asprime.

— Babă m'am făcut, domnule căpitane, îi zicea adeseori.

Şi avea oarecum dreptate. Atâtea câte văzuse în cele câteva săptămâni din urmă, îl îmbătrânise. N'a încărunţit peste noapte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ca alţii, dar s'a uscat din ce fusese uscat, s'a cocârjit, şi în jurul gurii i s'au încovoiat două dungi adânc săpate, amare şi triste. Orice nouă moarte îl lovea la inimă şi-l cutremura, trezindu-i noui prilejuri de superstiţii şi noui frici de necunoscut. In lupta grozavă cu molimile pe care o ducea Andrei, alături de ceilalţi ofiţeri, el vedea o îndrăsneală supraomenească de Făt-Frumos luat la trântă cu balaurul, căruia îi tai un cap ca să-i răsară alte şapte în loc. Greul trecuse, soarele tămăduitor a început să străluccască plin de putere deasupra ostaşilor scăpaţi din gheena iernii, dar Piperea, oricum, îl temea încă pe Andrei al cărui devotament până la capăt i se părea inutil.

— Mai lasă-i acum, domnule căpitane, să mai moară câte unul, că n'o fi doară un cap de ţară...

Il povăţuia şi-l îngrijea cu un spirit de amănunt aproape femenin. Stanca domnului căpitan, l-a botezat unul dintre puţinii cari-l ştiau dela Bucureşti, unul care apucase să-i cunoască nevasta. Piperea râdea şi el de porecla ce i s'a dat şi-şi vedea mai departe de ale lui. Andrei îl potolea de multe ori cu câte o glumă.

— Stanco, mai iartă-mă cu dragostea...

Apropierea verii aducea în lagărul de barăci o undă nouă de putere şi o nouă isbândă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

a facultăţii de a uita a omului. Pe măsură ce-şi pregătea natura marea înoire a împărăţici ei, soldaţii colonelului Vasilescu începeau să trăiască cu vechea intensitate, ca nişte zănatici gata să înfrunte noui suferinţi. Andrei se apropia de ei, simţind în suflet o nemărginită duioşie înlăcrimată şi se minuna de ei, ca de o misterioasă forţă a solului pe care îl frământau cu picioarele. De dimineaţă până seara se învârtea în mijlocul lor şi se adâncea în ei ca într'un lac, se cobora în ei ca un scafandru căutător de comori şi scotea justificări noui pentru dreptul lor de a trăi, de a se prelungi în viitor şi de a se măsura cu alţii.

In vremea aceasta n'a uitat-o pe Maria şi nici nu s'a desfăcut de farmecul gândurilor legate de ea, ce-i năvăleau totdeauna în creer ca nişte izvoare calde. Scrisoarea Anne-Mariei l-a copleşit totuşi de remuşcări. Cum a putut-o lăsa fără de nici un sprijin? Cum a putut să plece dând-o pradă convenţiunilor? Repede şi-a făcut judecata şi s'a dus la Vasilescu.

— Domnule colonel, i-a zis, te rog să-mi acorzi un concediu de câteva zile.

Vasilescu nu pricepea. Andrei a trebuit să-i spună motivul.

— Imi legitimez o dragoste, a spus zâmbind.

— Pleacă imediat, i-a zis Vasilescu mişcat.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Du-te, adică, nu, mai stai. Știi că diseară îl avem la masă pe profesorul dumitale. Rămâi să sărbătorim împreună această neașteptată veste.

Andrei n'a plecat. Simțea că în glasul colonelului se amesteca o notă de tristețe. Îi cunoștea patima. Știa cât de mult își dorea o femee pe care însă nu izbutea de loc să și-o găsească. A rămas deci și a stat la masă cu el și cu Matei Calotă.

Profesorul, ca de obicei, înghițea pahar după pahar și vântura paradoxe amare.

— Nu-mi place că te însori. Nu-i de dumneata afacerea asta. Exemplarele unice nu se reproduc.

Colonelul tăcea și împrăștia din ochi un praf auriu de vis, ce-i înconjura capul de uriaș cu aureola unei tinereți neîntrebuințate.

— Nu-mi place, stăruia Calotă, căci însurătoarea înseamnă onestitate de gândire și onestitate de gândire înseamnă cel puțin lipsă de acțiune, dacă nu înseamnă cumva moarte. Eroii n'au femei.

Andrei nu prea asculta.

— Hei, hei, dragii mei, ce copii sunteți, a continuat Calotă neturburat. Amândoi sunteți niște copii. Par'că vă văd undeva, nu peste multă vreme, întinși pe iarbă verde în codrul Moldovei, culcați pentru totdeauna. Prea sunteți curați ca să trăiți. Dar, de altfel,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

e bine aşa. Ţara asta nu merită să trăeşti pentru ea. E mai bine să mori pentru ea. Eu cred că noi cari ne uzăm repede, ca toţi barbarii injectaţi cu virusul civilizaţiei, noi ar trebui să murim la treizeci de ani. Şi aşa mai târziu nu mai facem două parale. Să murim la treizeci de ani, pentru a creia o succesiune mai repede de generaţii, în vederea unei civilizări cât mai grabnice. Ce-o fi şi aia civilizaţie...

Au mâncat şi s'au despărţit, închis fiecare în fiinţa lui ca într'o casă mare. A doua zi dimineaţa Andrei a plecat la Iaşi, hotărît şi limpezit în conştiinţă. Niciodată n'a fost mai potolit ca în ziua aceia şi niciodată n'a privit lumea cu mai multă înţelegere. S'a gândit cu blândeţe şi cu iertare la mamă-sa, a zâmbit binevoitor pentru coana Coraliţa şi a învăluit pe Maria în mătăsurile unei simţiri delicate, calde şi bune. Ajuns acasă, n'a avut multe de spus, nici multe de dezbătut. A luat-o pe Maria de mână şi a dus-o la coana Smărăndiţa, impunându-i-o cu voinţa unui bărbat stăpân pe sufletul său. Numai revederea cu coana Coraliţa a fost mai sgomotoasă. Dânsa a plâns mult fără să se poată opri. Plânsul coanei Coraliţa, după câte făcuse şi învârtise dumneaei împotriva acestei căsătorii, era însă în mod firesc plâns de fericire.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Andrei, maică, a zis înfrântă de jalea vinovăţiei, Andrei, să nu-mi porţi mânie. Eu pentru tine le-am făcut toate.

— Nu pentru mine, tante Coraliţo, i-a răspuns el râzând, ci pentru lume. Voi, pentru lume aţi făcut orice aţi făcut în viaţă. De ochii lumii, cum aţi zice voi.

A zis şi a îmbrăţişat-o, sărutând-o pe amândoi obrajii.

— Dar asta nu-i tot atât, l-a întrebat coana Coraliţa, veşnic gata să pună o întrebare.

— Nu, tante Coraliţo, a zis el râzând şi mai tare.

— Uite, nebuna, uite-o cum se întoarce, a mormăit Soroceanu care lua parte la scenă. Par'că nu ea ne-a tulburat pe toţi cu trăsnăile ei..

Apoi către Andrei.

— Dragă, te asigur, a zis plictisit, că în de alde astea nu mă mai bag.

Părintele Văleanu, sosit mai târziu, părea că se trezeşte dintr'un vis urît. Purta încă pe chipul răvăşit urmele grozavelor suferinţi prin care trecuse. Nu se putea mişca uşor nici în dreapta, nici în stânga. Mereu căuta cu privirile bănuitoare un prilej de neîncredere.

— Părinte, i-a spus Soroceanu glumeţ, de aci înainte cred că vom fi prieteni. Ştii din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

biblie că cine iartă mult i se iartă multe. Suntem acum tot o apă. Aşa a voit Dumnezeu şi războiul să fim. Blagosloveşte, părinte...

Părintele Văleanu i-a întins mâna aiurit, apoi s'a întors îngrijorat spre Maria, care, în faţa unei ceşti de ceai îşi asculta înmărmurită cântecul biruitor al fericirii. A sosit apoi şi Lassarde cu Anne-Marie, uniţi, strânşi unul lângă altul, sprijiniţi în braţe, ca două zale dintr'un lanţ nesfârşit, trişti şi mulţumiţi.

Andrei le vorbea tuturora. Avea în glas o notă profundă care stăpânea cu accentele-i prelungi întreagă conversaţia împinsă pe făgaşul nimicurilor obişnuite, o notă plină ce-şi sporea cuprinsul pe fiecare clipă, răspândind cu generozitate belşugul unei simţiri puternice. Era atâta deosebire de timbru între ceeace spunea Andrei şi ceeace spuneau ceilalţi, încât, stânjeniţi în alegerea vorbelor, nătângi şi umiliţi, toţi se resimţeau de ea. Soroceanca n'a putut să tacă.

— Imi aduc aminte de logodna Anne-Mariei, a zis cu oarecare răutate. Eram tot cei de acum, împreună. Nici nu-i aşa de mult. Dar, câte s'au întâmplat de atunci! Câte s'au schimbat! Par'că ar fi fost acum o sută de ani.

Soroceanu a subliniat morocănos.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— E adevărat. Mă uit la voi şi mă uit la mine. N'am ce zice. Suntem nişte jucării în mâna soartei, care ne aşează şi ne scoate dintr'un loc, după cum crede ca de cuviinţă. Vine câte un zeu ales de ea, ca dumnealui boier Andrei, de pildă, te ia de chică şi te joacă. Eu m'am hotărît ca de aici încolo să-mi iau alt nume. Hampelmann să mă chemaţi, Edgar Hampelmann, păpuşe de carton în vitrina familiei Retezeanu. Legaţi-mi o sfoară de frac şi trageţi de ea, căci braţele şi picioarele şi capul îmi umblă cum vreţi voi. Ori, ce zici, zeule, nu-i aşa?

Andrei s'a apropiat de Soroceanu şi l-a prins de braţ.

— Nene Edgare, i-a zis uitându-i-se cu dragoste în ochi.

Coana Smărăndiţa nu pricepea nimic, nu auzea nimic şi nu vedea nimic. Trecea ca o fantomă dela unul la altul şi împărţea zâmbete, împiedecându-se în dreapta şi împiedecând în stânga. Murise par'că totul într'însa şi nu-i mai rămăsese vie decât bunătatea, comprimată însă şi ea într'o esenţă de calitate aproape supranaturală.

— Grozav a îmbătrânit Smărăndiţa, şi-a zis coana Coraliţa pipăindu-şi tâmplele cărunte.

Niculae încalte s'a zăpăcit de tot. Un vânt nebun părea că i-a smuls din cap toate

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

preceptele de viaţă, aruncându-l gol la coada veacului, ca pe-o sculă netrebnică. Mai păstrase încă în jurul gurii o strâmbătură de nedumerire şi de dispreţ, care nu era însă a lui Niculae cel nou şi-i atârna de obraz streină ca o mască.

— Andrei, a întrebat Anne-Marie, pe când nunta?

— Peste o săptămână, i-a răspuns Andrei, regăsind cu bucurie în vară-sa pe vechea rudenie de suflet.

Lassarde, mai apropiat şi mai cald decât oricând, mai viu şi mai bărbat după ce l-a îmbrăţişat, i-a vorbit foarte puţin şi l-a reţinut într'un colţ ca să-i strângă mâna.

— Dragă prietene, a murmurat, sper că acum, complectaţi amândoi cu neveste, ne vom înţelege mai bine ca altădată.

Andrei i-a mulţumit şi a chemat pe Maria lângă el.

— Mario, a spus mângâind-o pe frunte, roag-o pe Anne-Marie să ne cunune. Naş va fi colonelul meu. Cred că această împerechere nu-l supără pe Lassarde.

Anne-Marie a bătut din palme veselă. Soroceanu a dat sceptic din cap şi s'au răspândit apoi cu toţii.

Cununia s'a serbat în bisericuţa spitalului unde se săvârşise învierea lui Andrei. De pe pereţii afumaţi, din podoaba lor grea,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sfinții bizantini, s'au uitat cu ochii mari la răzvrătitul ce se apropia de ei pentru a le primi binecuvântarea. Andrei, fără a-i înregistra, și-a ridicat privirile grele de gânduri asupra Pantocratorului, așezat în fundul cupolei. Multe se schimbaseră în el și multe se măcinaseră. Melancolia trecutului de care se despărțea îi fâlfâia din aripi în jurul sufletului, ca o pasăre stingheră rămasă din alt anotimp pe niște tărâmuri cu temperatura și cu flora schimbată.

Era puțină lume la biserică. O atmosferă de tristeță se așternea pentru nuntașii strânși în fața altarului luminat de candeli sfioase. Maria, albă în haina-i albă de mireasă, străvezie, eterizată de suferință, își topea fulgul sufletului alături de stăpânul pe care i l-a trimis destinul.

Preotul își spunea rugăciunile cu glasul scăzut, din când în când se uita cercetător la perechea ce-i sta în față, apoi continua ritualul statornicit de veacuri, trecând dela un amănunt la altul al tainei ce se săvârșea sub ocrotirea lui de împuternicit al cerurilor.

— Logodește-se robul lui Dumnezeu Andrei, cu roaba lui Dumnezeu Maria, în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh, Amin...

De trei ori a răsunat în biserică această vestire solemnă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cunună-se robul lui Dumnezeu Andrei, cu roaba lui Dumnezeu Maria, în numele Tatălui, al Fiului şi al Sfântului Duh, Amin...

De trei ori a răsunat în biserică şi această a doua vestire pecetluitoare. Apoi li s'au aşezat mirilor coroanele împărăteşti pe cap. S'au cetit din cartea apostolului Pavel, înţelepciuni bătrâne. S'a povestit din Evanghelie nunta dela Cana, din care se desprinde blând şi omenesc chipul Mântuitorului ce făcea din apă vinul. S'a făcut înconjurul icoanelor, naşi, miri şi preot, prinşi de mâini unul de altul în ritmul mistic al unei cântări de-o sfântă veselie gravă.

— Isaiia dănţueşte, Fecioara a avut în pântece şi a născut fiu pe Emanoil. Răsăritul este numele Lui, pe Carele mărindu-L, pe Fecioară o fericim.

Andrei, biruit de emoţii necunoscute, se supunea orânduelilor bisericeşti, înţelegând că de acum a intrat pentru totdeauna înlănţuit în hora largă, nesfârşită, a strămoşilor.

— Răsăritul este numele lui, a murmurat în gând după cântăreţ.

— Fecioara a avut în pântece şi a născut fiu...

Două lacrimi i s'au bobotit în pleoape, i-a strâns cu putere mâna Mariei şi a ridicat

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

capul în sus, căutând să prindă în priviri viitorul, al celorlalţi cari vor veni după el, al celor cari vor răsări după el, mai fericiţi poate şi în orice caz mai liniştiţi.

* * *

Albaştrii, câţi mai rămăseseră la Iaşi, şi-au povestit unul din altul, cu detalii mai mult sau mai puţin adevărate, căsătoria lui Andrei. N'au putut să-i guste însă întreaga noutate uluitoare, fiindcă clubul li s'a stricat. Cei mai mulţi dintre ei părăsiseră Iaşii, plecând împrăştiaţi la cele patru vânturi. I-a alungat neliniştea sufletească a vechiului colţ de ţară. Soroceanca nu mai primea ca altădată. Vestitele ei ceaiuri nu-şi mai împărţeau pişcoturile morale şi zaharicalele sentimentale ca odinioară, în fiecare zi la ora cinci. Era jale mare la Iaşi. Albaştrii nu aveau unde se aciuia. Pufuleţul clubului lor s'a spulberat. Dar nu numai ei s'au răznit unii de alţii. Multă altă lume a părăsit adăpostul de o iarnă din oraşul primitor. Bejenia strămoşească a prins să rânjească tot mai fioroasă asupra pământului frământat al Moldovei. Rădvanele de demult şi caleştile au fost înlocuite cu vagoane, cari se încărcau mereu cu noui pribegi, înspăimântaţi de ghiara de fier ce se arăta din Carpaţi şi îngroziţi de valurile ruseşti ce se ridicau tot mai furtu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

noase din răsărit, amenințând să se statornicească într'o mare de foc.

— Au plecat arendașii țării, i-a zis colonelul Vasilescu lui Andrei, cum străbăteau a doua zi de nuntă împreună străzile Iașilor.

— Da, i-a răspuns Andrei, am rămas noi și bisericile astea.

Zilele de primăvară târzie se luminau mari pe malurile Bahluiului, ca niște întrebări chinuitoare, iar nopțile se lăsau fâlfâind fantasme asupra dealurilor din împrejurimi. Albaștrii nu aveau cum trăi în această atmosferă de catastrofă. Numai Patridi mai putea birui cu liniștea lui balcanică și cu îndrăzneala lui de păgân învechit în analiza rece a lucrurilor. El opera înainte la spitalul lui, făcea politică urmărind cu o stăruință înzecită portofoliul ministerial și împărțea zâmbete galante femeilor speriate.

— Toate le primesc, obișnuia să zică, numai postul acesta fără de sfârșit nu-l mai pot suporta. Mi-e dor de-o vrăbioară bună și grozav ași bea o sticlă de șampanie.

El își trăia viața de totdeauna. Slăbise puțin din pricina nemâncării, se plecase puțin din umeri și-i crescuseră urechile. Altfel era tot cel de demult.

— Ce să mă fac, boier Edgare, i-a zis lui Soroceanu care-l felicita pentru silueta-i modernă, mă adaptez împrejurărilor și iau

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

aspectul unui liliac într'o biserică părăsită. Aşa sunt eu...

Patridi îşi trăia viaţa, primind chiar o nouă infuziune de energie după cununia lui Andrei. Petrecuse cu ochi prădalnici întreaga evoluţie sufletească a fostului amant al Anei şi îşi aştepta cu frenezie ceasul biruinţei. Nu întreba pe nimeni nimic, dar înregistra tot şi înţelegea tot. Nici nu şi-a sporit vizitele la Ana şi nici nu şi le-a rărit. O încercuia din ce în ce mai mult în logica prăvălirii ei şi-o aştepta jos la vale, la vadul lui, cu braţele deschise. O aştepta sigur că de data aceasta nu-i va mai scăpa. Adesecri se surprindea râzând singur de bucurie şi se stăpânea cu greutate ca nu cumva să se arunce prea de vreme asupra pasării rănite. Instinctul lui luminat de inteligenţă îl călăuzea bine.

Ana, rămasă singură, văduvită, a rătăcit nebună prin deşertul sufletului, s'a zbătut îndărătnicită de patimă ca să-şi găsească o scăpare, a căutat să se amăgească cu minciuna nepăsării, a plâns zguduită de durere şi a râs zbiciuindu-şi cinismul frumuseţii puternice, s'a înduioşat de amintirea fericirii pierdute şi a blestemat ceasurile când a putut să creadă în ea. Toate gamele simţirii au răsunat pe coardele întinse ale inimii ei. Târziu, după ce a înţeles că Andrei era dus în altă lume pentru ea, după ce l-a pierdut

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu desăvârşire din raza vederii, s'a aşternut săracă pe patul îngust al singurătăţii şi a bolit îndelungat de boala nenumită a nimicului din ea. In toată frământarea nu păstrase din trecut decât amintirea privirilor limpezi ale lui Patridi.

Se înfiora ori de câte ori i se arătau aceste amintiri la orizontul conştiinţei, se îngrozea de ele, îşi ducea mâinile la ochi ca să le alunge şi se apăra desnădăjduită de năvala lor irezistibilă. Tremura fascinată însă de ele, ca un porumbel scăpat din cârd şi prins în rotirea sborului sigur de ulii.

Intr'o zi Patridi a mers la ea ca altădată.

— Draga mea prietină, i-a zis, cred că acum pot să-ţi vorbesc. Dă-mi voe...

Ana a tresărit şi nu i s'a putut împotrivi. L-a ascultat. Cuvintele lui îi pătrundeau în carne ca o otravă perfidă şi-i înegurau creerul.

— Am venit să-ţi fac o mărturisire a slăbiciunii mele. M'am gândit de multe ori până m'am hotărît. Se vede că am în sânge slugărnicii din strămoşi. Bătăile pe cari le vor fi mâncat ai mei dela turci veacuri de-arândul, harapnicele plesnite peste obraz, pasă-mi-te le port în suflet şi nu mă pot despărţi de ele. In toate am putut să mă liberez de peceţile eredităţii, pe cari le-am rupt când şi cum am crezut de cuviinţă. Faţă de tine am însă atitudinea ghiaurului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din pulbere, îmi duc mâna la frunte şi-ţi sărut poala cu umilinţă. Am venit să-ţi spun că mă găseşti tot acolo, unde m'ai lăsat când ne-am despărţit la Bucureşti.

— Şi ce vrei dela mine, l-a întrebat Ana, mirată că poate să rostească un cuvânt.

— Vreau să mă primeşti, dacă nu altfel, cel puţin ca doctor, alături de tine. Eu sunt de specialitatea mea chirurg, dar nu-mi sunt streine nici boalele interne, Ano...

Patridi zâmbea un zâmbet amar, ce i se lămurea pe măsură ce se silea să-şi precizeze dorinţele. Totdeauna avea obiceiul de a-şi ascunde sub spuza glumelor focul interior. Ana îl simţea cum îi dă târcoale de fiară şi-l dibuia dincolo de carapacea minciunilor. Ar fi strigat după ajutor, dar nu avea nici-o putere.

— Nu-ţi cer nici un răspuns acum, a zis Patridi tremurându-şi glasul. Vom mai vorbi altădată. Eşti încă absentă. Nu te-ai întors acasă. Când vei reveni mă voi prezenta din nou.

Şi s'a prezentat odată, de două ori, de trei ori, până ce în sfârşit Ana a recâştigat cu ajutorul lui facultatea de a-şi întrebuinţa raţiunea în gospodăria simţirii. Atunci, într'o zi, s'a uitat în oglindă şi şi-a cercetat obrazul ca pe-un câmp pustiit de un vifor năpraznic. Fără multă greutate a înţeles. Pigmenţii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pasiunilor tinereşti i-au dispărut. Nu era mai urîtă, nici mai frumoasă, ca altădată, nici mai bătrână. Dar nu mai era ceeace fusese. I se părea, cum se privea în amănunţimi, că e sură ca un morman de cenuşe. Nu s'a înspăimântat de descoperirea ce făcea şi nu s'a întristat. S'a mulţumit să priceapă şi atâta tot. Când a venit din nou Patridi la ea, i-a spus râzând că vrea să meargă la spital cu el, ca să-l ajute. Patridi a privit-o nedumerit.

— Da, da, vreau...

— Iţi mulţumesc, i-a răspuns Patridi şi a căutat să întoarcă vorba în altă parte.

Nu se socotea încă în stare să primească liniştit darurile minunate ale lungii şi pasionatei lui aşteptări. Poate că ar fi hohotit nebuneşte ori poate că ar fi plâns ca un copil. Ochii verzi i s'au aprins de o lumină stranie. Atât dacă s'a strecurat în afară din marea lui satisfacţie. Simţirile săltau însă în el ca nişte pisici sălbatice într'un codru întunecat.

— Iţi mulţumesc, a repetat şi a început să facă apologia ştiinţei aplicată în războiu.

Primise o seamă de cărţi de medicină din Franţa, pe cari le comenta după vechea lui obişnuinţă, cu lungi digresiuni.

— Numai ştiinţa a făcut progrese, zicea, altfel zbiară şi acum animalul din noi ca înainte cu patru mii de ani. Tare mă tem

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că după acest război, ca după atâtea alte catastrofe în istorie, va veni iar împărăția tristă a lui Dumnezeu. Pesimismul disperării e germenele credinței într'o viață dincolo de mormânt. Se simțea oboseala omenească înainte de o mie nouă sute patrusprezece. Pe ici pe colo se arătau capete străfulgerate de groaza zădărniciei tuturor opintelilor noastre. Infrânții Domnului se înmulțeau. Dar de acum încolo ce are să fie! Eu mă tot prepar pentru vremea când, demodat și ridicol, am să mă izbesc de neînțelegerea generală, ca un bătrân prost și încăpățânat. Asta, firește, nu înseamnă că din când în când nu mă opresc și eu cu îndoială asupra mormântului meu, ca să mă întreb ce va rămâne din toate zbuciumările mele.

Ana l-a ascultat senină.

— Cu politica ce faci, l-a întrebat.

Patridi abia a putut să-și ascundă mulțumirea. Nici odată nu s'a interesat nevastă-sa de preocupările lui. A răspuns acoperindu-se cu o ploaie de amănunte și răutăți potopite asupra adversarilor, pentru a se putea pătrunde în tihnă de nesfârșita plăcere ce-i inunda ființa.

— Să fi venit ziua cea mare, s'a întrebat.

— Nu, încă n'a sosit, și-a răspuns tot el înfrângându-se.

Ana a vorbit tare și răspicat, ca pentru ea.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Am o dorinţă mare, a zis scrutând cu privirile turburi un punct din odae, aş vrea să-mi întrebuinţez inteligenţa pentru ceva — şi nu ştiu la ce să o întrebuinţez. Eşti inventiv. Dă-mi un sfat.

Patridi a râs.

— Inteligenţa? La ce s'o întrebuinţezi? La nimic, Ano. Cel mult să te serveşti de ea ca să pună ordine în tine, a răspuns regretând imediat că s'a descoperit.

— In mine este perfectă ordine a zis Ana, şi o claritate de cristal. Mă văd bine şi mă ştiu bine orânduită. Eu vreau ca inteligenţa să mi-o scot acum în Agora, ca voi bărbaţii, s'o pun la lucru în văzul lumii şi s'o folosesc pentru alţii. M'am gândit ca deocamdată să vin la spital ca să te ajut, iar mai târziu să te întovărăşesc în politică. Poate că ţi-aş putea fi de trebuinţă şi ţie şi altora.

Patridi şi-a retezat din priviri expresia de milă ce l-a învăluit. Ar fi trebuit s'o facă să înţeleagă că era mult prea tânără, mult prea frumoasă şi mult prea femee ca să se poată apuca de o astfel de meserie. Dar nu i-a zis nimic. Şi-a întrebuinţat vechea lui strategie în raporturile cu ea. A lăsat-o să creadă că n'o pricepe şi s'a folosit de neştiinţa ei, ca s'o poată păstra mereu aproape pentru nădejdiile lui de mai târziu şi pentru patima lui de totdeauna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Bine, a zis, ai dreptate. Să ne întovărășim. Are să fie cea mai interesantă întreprindere din țară. Și nouă are să fie.

Ana a zâmbit.

— Da. Foarte bine. Poate că ne facem și o firmă, a spus visătoare: La doi oameni singuri...

— Ano, a strigat Patridi cu ochii umezi și i-a sărutat amândouă mâinile.

* * *

Andrei n'a văzut aproape pe nimeni în zilele pe cari le-a mai petrecut la Iași. A stat cu Maria și cu mamă-sa, căutând să le apropie. Coana Smărăndița se plimba însă de colo până colo prin casă, opacă, asemeni unei oglinzi aburite. Nu era rea voință din partea dânsei. Se uita însă la băiatul ei, privindu-l ca din altă lume, de undeva de departe, de foarte departe. Maria avea ochi numai pentru el și nu reușea să înregistreze pe altcineva, oricât de mult s'ar fi străduit. Induioșat, Andrei le-a îmbrățișat pe amândouă și a renunțat să le mai trimită pe una la alta. Prea veneau din regiuni deosebite și prea-l iubeau în aceeași măsură ca să se poată înțelege.

N'a văzut aproape pe nimeni. Lassarde a venit să-i vorbească însă în ziua din urmă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Te fereşti de noi, i-a zis Anne-Marie, care venise şi ea.

— Nu, dar mă retrag în mine, ca să mă pot pătrunde mai bine, a răspuns el. Deacum am început o viaţă nouă. Trebuie să mă reculeg. Voi n'aţi făcut la fel?

Anne-Marie a râs.

— Nu. Abia acum ne adunăm de pe drumuri.

Lassarde a râs şi el.

— Da. Are dreptate. Abia acum.

Andrei le-a strâns mâna amândurora cu căldură. Căsnicia lor l-a preocupat totdeauna.

— Vasăzică scripca, a zis întorcându-se către Anne-Marie.

— Nu mai cântă, a răspuns ea, adecă, să nu mint, cântă, dar s'a pierdut în marea simfonie, nenorocita...

Lassarde nu înţelegea.

— Ce vorbiţi?

— E o veche discuţie a noastră asupra unei scripci ţigăneşti şi o simfonie, a spus Andrei.

— Ce simfonie?

Anne-Marie a protestat.

— Andrei, să nu fii indiscret.

— Simfonia barbară, a zis Andrei râzând, pe care am de gând să ţi-o cânt odată întreagă, dragă Jean. Am compus-o noi doi, Anne-Marie şi cu mine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Fugi, că vorbești prostii, a strigat Anne-Marie și a trecut în camera Mărici.

Andrei l-a oprit pe Lassarde lângă el. L-a întrebat de aproape asupra vieții pe care o ducea.

— Nu știi cât sunt de mulțumit că te văd fericit, i-a spus. M'am gândit mult la tine. Acum, că au trecut dificultățile începutului, pot să-ți mărturisesc că mi-a fost teamă. Anne-Marie e o sălbatecă. De tine nu m'am îngrijit prea mult, fiindcă îmi dam seama că o primenire ca însurătoarea ta îți era necesară. Știi, că de când am plecat din Paris, mă gândesc mult la problema eugenetică a ideilor. Încrucișările sunt și în domeniul acesta o necesitate de prima ordine. Spune drept, de când te găsești în țara noastră, nu ți-a sporit calitatea gândurilor și nu ți-ai inobilat rassa noțiunilor de cari te serveai până acum?

Lassarde a zâmbit satisfăcut.

— Dragă, a zis, de când sunt aici m'am schimbat cu totul. Anne-Marie, de sigur, a contribuit cu mult. Ea îmi administrează în ficcare zi o doză de specific românesc, un fel de tiroidină pentru mine, care mă umflasem și prăsisem o gușe antipatică de francez îngrășat cu mâncări artificiale.

— Ei vezi, a stăruit Andrei plin de curiozitate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Lassarde a căutat să se lămurească şi mai bine.

— Voiam să-ţi spun de mult, a continuat, dar nu te-am prea putut întâlni. M'ai ocolit în vremea din urmă. Da, m'am schimbat. Aş putea zice că am acum o fiinţă morală nouă. Fireşte, că mă gândesc şi cu mult şi la multe. Perspectiva în care m'au aşezat întâmplările e mai mare. Mă gândesc la ce trebuie să fie acum în Franţa. Ştii, că Parisul l-am cam uitat. Drept să-ţi spun, m'a şi supărat acest Paris, pe care l-am întâlnit prea des aici la voi. Vorbesc, bine înţeles de Parisul care cucereşte în ficcare zi o Bastilie, de Parisul negustorilor de formule revoluţionare, al negustorilor cu orice preţ, în toate domeniile. Şi mi-e dor de Franţa veche, de Franţa de totdeauna, de Franţa adevărată, pe care ai tăi nu o pot vedea de aici de munţii de pălării, de toalete, de romane proaste, de ciorapi şi vodeviluri stupide. Mi-e dor de Franţa în a cărui istorie abia acum pot să mă uit, căci până mai eri farul automobilului meu nu lumina până în epoca lui Ludovic al XIV. Mi-e dor de Franţa, ca de tata şi de mama. Un dor onest, curat, bun şi cald.

Andrei, mişcat, l-a prins de mână pe Lassarde şi l-a oprit.

— Te rog, a zis, nu mai continua. Ai re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

învia în mine dureri prea mari şi prea recente. Jean, te vei întoarce acasă, dar să ţii minte ce-ţi spun eu. Pălăriile, toaletele, romanele proaste, ciorapii şi vodevilurile stupide, au să-ţi dea mult de lucru. Te vei lupta cu ele, dragă Jean, cum m'am luptat şi eu aici cu altele de soiul lor, de patru ani de zile. Nu-ţi doresc în niciun caz să suferi însă atât de mult cât am suferit eu. Ţi-aduci aminte că am fost împreună la Saint Bertrand des Comminges. Dacă te vei mai duce vreodată — şi ai să te duci — te vei opri de sigur în dreptul catedralei ca să inspiri aer tare din credinţi vechi. Nu mă uita, Jean, atunci. Şi să-i spui Anne-Mariei...

— Ce să-mi spună, a întrebat Anne-Marie furişată în odae ţinând-o pe Maria strengăreşte pe după cap.

Andrei şi-a schimbat vorba, i s'au umezit ochii şi s'a uitat la vară-sa cu o nesfârşită dragoste. O vedea plecând, fragedă, subţirică, tânără şi fără de griji spre culmile din cari s'a prăvălit el înţelegând că nu erau ale lui.

Ea avea sprijinul covârşitor al bărbatului. Nu era singură. Dar se va putea menţine? O undă întunecată i-a trecut prin suflet. A luat-o pe Maria pe după mijloc, îndemnându-l pe Lassarde să-şi ia şi el nevasta.

— Să-ţi spună, a zis scandând cuvintele,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că femeile sunt fântânile prin cari ne coborîm noi în adâncuri. Băutură bună ne dau ele şi gustul infinitului.

A râs apoi şi a glumit. Anne-Marie şi Lassarde l-au îmbrăţişat despărţindu-se. Maria s'a aşezat la pian şi a încercat câteva acorduri din Sonata Lunii. Nu mergea.

— Cântă un cântec popular, i-a zis Andrei învăluind-o în priviri.

Maria a cântat arii simple de acasă dela ea, de sub poalele Negoiului, cari s'au răspândit blânde în sufletul bărbatului ei, ca nişte mioare bălane într'o pădure liniştită după o mare furtună.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

IV

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Regimentul, refăcut, a plecat spre front. Colonelul Vasilescu își ducea oamenii din nou către culmile munților de jertfă. Era tot cel vechi, tot ostașul de demult, vânjos, neînduplecat, crud și scump la vorbă. Și-a reintrat în meserie. Atât cât a stat în spatele frontului se umanizase, slăbindu-și frânele caracterului. Pe măsură ce se apropia de granițele morții, se închidea însă tot mai mult în platoșa de fier a voinții, izolându-se fioros în apriga-i dorință de a stăpâni, de a mânui oameni, de a-i trimite și a-i aduce, de a-i împrăștia și de a-i regrupa, după cum cerea jocul nebun al războiului. Proțăpit în frunte, cum avea el obiceiul să zică, Vasilescu călărea pe murgul lui, înaintând ca un bloc de piatră vie, năzuind într'o cadență liniștită și sigură, spre o țintă știută și dorită.

Era o zi caldă de vară, o zi mare, cuprinzătoare, largă și revărsată în bătaia razelor de soare. Viile Panciului se ridicau pe parii aliniați, ca niște oștiri fără de număr ale unui popor verde, ce-și ducea cu stăruință,

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'o perfectă disciplină triumfătoare, bătălia tainică a fecundității. Fiecare viță se înalța palpitând, murmurând din frunze imnul belșugului și pregătind din vrejuri mustul binecuvântat, sângele Domnului, pentru sfânta orgie a clipei trecătoare, pentru împărtășania cu principiul eternității a acestei biete clipe osândită să moară.

Compania a noua era cap de coloană. Andrei mergea și el în fruntea companiei. Aceiași orânduire a batalioanelor i-a reamintit plecarea din București spre Argeș. Mergea călcând apăsat, sprijinindu-se în călcâe, cu capul aplecat înainte, greu de gânduri, cu privirile săgetate departe și cu buzele strânse. Peisagiul dealurilor din jur i se desfășura în față, fixându-i-se lămuritor. Era altfel, cu totul altfel, acest colț de pământ, altfel decât șesul pe care își răspândise odinioară dezolarea sângelui clocotitor și nemărginitul pustiu din suflet. Era mai prietenesc și mai apropiat. Fiecare muche de colnic se deschidea ca o sprinceană arcuită deasupra unei priviri tainice ce-l îndemna mereu să urce mai departe, spre înălțimi. Orice cotitură îi desvelea noui priveliști, noui aspecte ale naturii, primenindu-i zările conștiinței și ducându-l domol pe căile evoluțiunii lente a tuturor urcușurilor. Răscruci enigmatice se arătau din când în când,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înfingându-i în minte ochi ironici și întrebători de sfinx, îndoieli și nelămuriri. Ecoul pașilor, după ce trecea de câte o răscruce, și-l auzea plângând în urmă, cu un regret turburător, ca o chemare desnădăjduită, ori ca o stăruitoare insinuare perfidă.

— Psichologie de răscruci, își zicea atunci Andrei murmurând, piază rea a părinților mei, sinteză tragică a strămoșilor mei....

Și imaginația, cum înainta în cetățuia de coline, îi zugrăvea în repezi icoane suprapuse, cronica pestriță, plină de diversități și de contradicții a Carpaților așezați ca un dig de stâncă la punctul de întâlnire al valurilor năstrușnice ale istoriei, ca o stavilă colectoare a tuturor undelor disparate din furtuna lumii.

— Psichologie de răscruci, își zicea Andrei, și mergea înainte, dârz, lovind cu fruntea în obstacolele ce îi sta în față logica implacabilă a trecutului, psichologie de răscruci, obraz cu patru perechi de ochi îndreptați în cele patru puncte cardinale ale pământului, cap cu patru creeri certați între ei pe aceiași limbă, monstru păgân nedus la biserica credinței într'o singură forță creatoare...

Își zicea și se gândea la tot sbuciumul lui de patru ani.

Revoltele de demult îl părăsiseră. Instreinarea a fugit din el. După câte văzuse și

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

după câte simţise, nu mai păstrase în suflet decât nebuneasca certitudine, că strânsese în vinele lui o esenţă de viaţă nouă, pe care avea misiunea apostolică de a o reprezenta în faţa duşmanilor şi a prietenilor.

Această esenţă de viaţă nouă îi creştea în inimă ca un sâmbure cu năzuinţi stăruitoare de a răsări, îl împingea pe calea ce apucase asemeni unui îndrăzneţ deschizător de drumuri şi-l îndemna să se apropie de front, ca spre unica piedecă ce-i mai rămăsese în drumul spre biruinţă.

Rănile primite în cruntul războiu ce dusese cu el însuşi, şi cu ai lui, nu-l mai dureau. Tot ce-l mai durea era linia definitivă a bărbăţiei, ce-l prinsese ca o chingă de fier şi-l strângea în proporţiile ei bine precizate şi pentru totdeauna precizate. Fusese zidit, după multe şi chinuitoare încercări, după îndrăzneţe înălţări şi grozave căderi, de meşterul nevăzut al destinului. De-acum aşa va rămâne. Nimic nu-l va mai schimba. Nici o mână nu-l va mai adăoga sau scădea. Era împlinit şi purta în el melancolia lucrurilor împlinite...

Manole, Manole,
Meştere Manole,
Zidul rău mă strânge,
Trupuşoru-mi frânge...

Strigătul vechei balade de pe malul Argeşului se auzea, undeva departe, foarte de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parte, în străfundurile fiinţei lui. Andrei l-a acoperit cu un zâmbet.

La un popas mai lung colonelul Vasilescu s'a apropiat de el cu harta în mână.

— Iată, i-a zis, acesta e drumul spre Mărăşti.

Andrei a tresărit, şi-a scos harta şi s'a uitat şi el pe linia indicată de colonel.

— Da, spre Mărăşti, a zis grav.

Apoi l-a cuprins dintr'odată o febrilitate năvalnică.

— Vezi valea aceasta, la nord de cota pe care pun eu degetul, a întrebat colonelul privind preocupat pe hartă.

— Da, o văd.

— Aci ne vom instala noi, pe versantul sudic, în tranşeele pe care le vezi însemnate cu roşu. Inamicul e pe deal.

— Şi vom pune şi noi degetul, a zis Andrei râzând.

— Da, da, a răspuns colonelul, vom pune degetul româneşte. Vom iscăli cu multe cruci...

Andrei a râs din nou.

— Vom iscăli şi vom trece mai departe, dragă domnule colonel.

— Stai, stai, l-a oprit Vasilescu potolit, deocamdată să ne vedem pe cotă, vom vedea apoi ce va fi.

— Vom trece mai departe, a stăruit Andrei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cu hotărîre, căci pe aici cred eu că vom tăia cărare dreaptă spre...

— Spre ce, a întrebat Vasilescu cufundat în studierea hărței.

— Spre izbândă, a încheiat Andrei.

* * *

La Mărăști au ajuns noaptea. Tot noaptea s'au coborît în tranșee. Tiptil, s'au strecurat, companie cu companie, înlocuind un alt regiment ce se retrăgea în rezervă. Era o tăcere nemărginită pe întreg cuprinsul văilor adânci, o pace fără de hotare și o blândă adiere de vis. Par'că se întindeau din depărtări mâini tremurătoare de mame, căutându-și copiii adormiți, mângâindu-i și acoperindu-i. Par'că se lăsau din cerul văratec în zboruri săltate, sărutări calde. Pământul răcoros se alinta în răsuflete domoale, ca un sân de femee.

Andrei și-a așezat compania în sectorul lui, apoi a cercetat cu ochii terenul din față. Nu prea distingea multe. Nu era lună. Nori diafani, ca un borangic alb aruncat peste văzduhuri, îi împiedecau vederea. A renunțat deci să mai caute punctele obișnuite de orientare, s'a aplecat cu capul pe umărul lui Piperea, care adormise, și a prins iar să-și orânduiască sufletul, cum făcea totdeauna în clipele hotărîtoare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Știa că a doua zi dimineaţa se va începe bătălia pregătită în cursul iernei şi a primăverei. In ultimul moment s'au mai făcut unele schimbări de unităţi, din pricina dislocării ruseşti. Astfel se explica şi aducerea regimentului lor atât de fără de veste la acest punct al liniei de foc.

Prin foarte multe părţi frontul crăpase. La Dunăre şi în nordul Moldovei moscoviţii îşi răreau rândurile strecurându-se în pâlcuri fugare, lăsând în părăsire tot şi întorcându-se spre focul din stepa lor. Pe ici pe colo au fost înlocuiţi cu perdele uşoare de trupe. Grosul armatei româneşti se înfipsese însă în inima munţilor şi încerca de acolo, ca o veveriţă singuratecă suspendată în codrii strămoşeşti, să facă un salt îndrăzneţ spre occident, spre singura scăpare ce mai putea avea.

Andrei înţelegea întreaga situaţie şi se pătrundea de tragicul ei sângeros, ca de o fatalitate bine venită pentru o lămurire de mult aşteptată. Înţelegea că deodată cu retragerea revoluţionarilor împrăştiaţi de vântul nebuniei, sângele lui şi al tovarăşilor lui se împuţina oarecum, pierzând din densitate, dar simţea în acelaşi vreme că câştiga pe fiecare clipă în claritate şi puritate. Energii nebănuite au prins să răsară din pământul ostaşilor aruncaţi de mâna întâmplării în Carpaţi şi sădiţi acolo pe vecie, ca nişte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brăzi milenari. Andrei le vedea cum cresc şi se înmulţesc, svelte, sprintene şi potolite, sporind cu numărul lor şi înmiindu-i puterile. Limpezit de multe gânduri negre, ca un râu umflat şi tulburat de ploile veacurilor, îşi recâştiga albia şi curgea spre eternitatea senină, împăcat cu sine însuşi şi cu menirea lui.

Primele lovituri de tun, în zorii dimineţii, l-au înviorat întinzându-i nervii ca pe nişte coarde de vioară acordată pentru un cântec nou. Era aproape vesel. Era spiritualizat. Era curat şi întinerit, ca Făt-Frumos după ce a gustat din izvorul povestei lui Piperea.

— Cum îi spune izvorului ăluia dela voi, a întrebat râzând.

— Domnule căpitan, a protestat Piperea, acum nu-i vreme de glumit.

— Lasă că-l ştiu eu. La izvor la apa cumpănită. Bună apă. Te taie la ficaţi...

Piperea l-a privit bănuitor. Nu i se părea a bună. Andrei i-a cerut câteva ţigări şi a urmărit apoi cu interes efectele focului artileriei. Erau remarcabile. Proectilele cădeau cu o regularitate matematică şi răbufneau metodice în tranşeele de pe dealul din faţă. Tirul a început într'o cadenţă rară şi s'a înteţit mai târziu din ce în ce mai mult. Guri de foc de toate calibrele se întreceau unele pe altele în opera vijelioasă de destrucţiune. Se simţea în spatele lor, nu atât

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o mână viguroasă ce se punea în mişcare, ci mai mult o inteligenţă vie, suplă şi statornică. Andrei par'că-l vedea pe ofiţerul ce diriguia tragerea, par'că-l lămurea bine în minte, subţire, firav, elastic, în colţul gurii cu o ironie muşcătoare şi în ochi cu toate limpidităţile rasei.

Răspunsul artileriei duşmane era tot atât de puternic. Andrei avea însă impresia că e mai greoiu. In orice caz, dela o vreme nu-l mai auzea. Şi nu-l mai auzea, fiindcă era cea dintâi luptă la care lua parte cu tot trupul şi cu întreg sufletul, identificându-se cu ai lui, simţind mândria acestei identificări şi primind cu lăcomie binecuvântările ei, ce-i cădeau în suflet cu răsunete adânci. Era lupta inimii lui. Era o luptă în care mergea, nu numai cu dorinţa nestrămutată de a învinge, dar şi cu dorinţa infinită de a trăi. Trecea dela pluton la pluton, inspectând soldaţii, îndemnându-i şi povăţuindu-i. Participa în amănunte la tot ce privea posibilităţile de a-şi ţine oamenii gata de atac. Era într'o perpetuă mişcare de organizare. Dar nu-şi mai arăta capul în bătaia gloanţelor, ca mai demult, nu-şi mai arunca trupul cu dispreţ în faţa primejdiei. Se păstra cu o sgârcenie excesivă pentru izbândă, iluminat de apropierea ei şi sfinţit de perspectivele ei.

Dela o vreme glasul tunurilor româneşti

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

s'a prefăcut într'un urlet nebun de mânie. Se părea că fiecare lovitură izbea cu îndărătnicie într'o poartă ce nu voia să se deschidă pentru un popor lăsat afară din lumea oamenilor, pradă sălbăticiei. Se părea că fiecare obuz pleznit striga la poartă un strigăt înfiorător de desnădejde.

— Deschideţi, deschideţi, se auzea desluşit din milioane de guri în milioane de ecouri.

— Deschideţi, a urlat şi Andrei în delirul aşteptării.

— Domnule căpitan, domnule căpitan, a chiotit Piperea, plângând scuturat de friguri.

Credea că-i înebunise stăpânul.

* * *

Atacul s'a dat în valuri dese. Compania a douăsprezecea a pornit cea dintâi. A năvălit din tranşee, prelingându-se pe pământ ca un izvor împrăştiat în picuri mulţi, s'a dus mereu rostogolindu-se, tot mai departe în vale, apoi, a căutat să se urce pe deal, încurcându-se însă în reţelele de sârmă ghimpată şi oprindu-se din elanul tăiat de mitralierele ce o scuipau isterice în faţă. Compania a unsprezecea a pornit în urma ei în salturi repezi. Compania a zecea s'a dus şi ea. Toate au înaintat, val după val, atingând înălţimi din ce în ce mai mari. Soldaţii se căţărau pe brânci, tăiau cu foarfecele re-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţelele de sârmă şi se căzneau să câştige un cot de pământ mai mult. Unii tăiau reţelele şi alţii trăgeau, răzbătând mereu.

Cei mai mulţi se culcau cu faţa la pământ şi împietreau acolo pentru veşnicie. Alţii rămâneau spânzuraţi cu capetele atârnate de câte o tufă aplecată sub greutatea lor.

A sosit apoi şi rândul companiei a noua. Andrei, în fruntea ei, a plecat simţind în vine toată patima clipei, cuprinzând în el întreagă năzuinţa celor rămaşi în vale, sporniс pe drumul de sânge ce i se deschidea în faţă, îndărătnicit de voinţa de a ajunge sus şi fulgerat în suflet de lumina culmei spre care ţintea.

Valul lui a dat cel mai puternic asalt. Ingroşând rândurile celor răzleţiţi pe deal, Andrei cu oamenii lui a pătruns pe creastă, simţind cel dintâi revărsarea orizonturilor largi în sufletul lui aprins. A pătruns cel dintâi pe creastă şi a căzut închinându-se ca un credincios în faţa minunii ce i se desvelea în faţă. Un glonte l-a făcut să cadă, străpungându-i inima ce-i palpita zorită, ca o cuprinzătoare lume nouă, asupra căreia Duhul Sfânt s'a coborît creator pentru întâia oară. A căzut fără să aibă conştiinţa că moare, simţind adânc prelungirea lui peste veacuri. Inainte de a închide ochii, a putut să mai vadă odată soarele, care, după o zi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atât de trudnică, aprindea dincolo de munți, în depărtările lui, rând pe rând, făcliile apusului. Andrei l-a văzut și a priceput aievea că marele ctitor al luminii, răsfrângându-și chipul blând în biserica lumii, îi ținea în brațe, ca o supremă mângâiere, ca o binecuvântare târzie, ca o tristă chemare, catedrala Notre-Dame. . .

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EPILOG

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marr1901-1932

Maria a născut un copil. In casa coanei Smărăndiţa dela Şosea se strânseseră multe rude şi mulţi cunoscuţi. Coana Coraliţa alergase din om în om, anunţând peste tot locul vestea fericită a prelungirii neamului Retezenilor. Boeri bătrâni şi boeroaice vârstnice priveau cu ochii mari la tânăra mlădiţă informă ce deschidea şi ea ochi tot atât de mari în lume. Aspra vijelie a vremii îşi arăta urmele pe chipurile răvăşite ale celor adunaţi. Dintre aceia cari pătimiseră împreună cu Andrei frământările anilor din urmă nu mai erau decât foarte puţini. Unii se coborîseră în groapă, iar alţii se cufundaseră în depărtări. Anne-Marie plecase cu Lassarde, aruncându-se în braţele Parisului cu tot sufletul ei pătimaş răsărit şi crescut îndrăzneţ în soarele puternic al câmpiei dunărene. Sorocanu şi nevastă-sa, îmbătrâniţi fără de vreme, s'au retras la moşia lor părăginită.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Numai Niculae își mai târa picioarele obosite, deschizând și închizând ușile pentru cei cari intrau și ieșiau. Niculae, bătrâna slugă credincioasă, și Ana și Patridi, cari, cu focul stins în vatra sufletelor, veniseră și ei să vadă pe noul născut.

O ultimă scăpărare din trecut a mai licărit odată în ochii frumoși ai Anei. Cu mâini tremurătoare a luat pe copilul lui Andrei în brațe, uitându-se la el și căutând mișcată în chipul lui urmele dărâmătorului tinereții ei. L-a luat în brațe și cu lacrimi în ochi i l-a arătat lui Patridi:

— Vezi, a zis, acesta e Messia vremurilor ce vor veni.

Patridi, sceptic ca totdeauna, întunecat și dârz, a zâmbit cu îndoială.

— Nu prea cred, i-a răspuns în șoaptă nevestei sale, în vremea noastră n'așî zice că se mai nasc profeți. Atâta doar așî putea să spun, că mititelul are o oarecare asemănare cu blândul Isus. E și el cel puțin pe jumătate ilegitim...

Ana a zâmbit îndurerată și n'a voit să înregistreze răutatea bărbatului ei.

— Atunci, dacă nu e Messia, a zis stăruind îndelung asupra vorbelor, atunci copilul acesta va strânge în el, așa cred eu cel puțin, una dintre cele mai cuprinzătoare realități din câte cunosc, căci tu știi ce spune

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Biblia în Cartea Facerii: La început era Cuvântul . . . Logosul . . . Şi Andrei, iartă-mă că trebue să-ţi mai vorbesc de el, Andrei era un cuvânt mare, dintr'un mare început.

SFÂRŞIT

ERRATA

Pag. 77, r. 4, ceteşte bazilisă, î. l. de bazilică.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

REGIA M. O.
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI
1931

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ"

„Biblioteca Portativă"

Au apărut:

Ion Barbu	*Joc secund* (versuri) Operă premiată de Soc. Scriitorilor Români	Lei 80
Ion Minulescu	*Cetiți-le noaptea*	Lei 90
D. Iacobescu	*Quasi* (poesii)	Lei 80
Principesa M. Bibescu	*Două portrete* (Ferdinand al României și Anatole France)	Lei 70
A. A. Philippide	*Stânci Fulgerate* (poeme)	Lei 75
Octavian Goga	*Precursori*	Lei 100
D. I. Suchianu	*Puncte de vedere*	Lei 80
Ion Minulescu	*Strofe pentru toată lumea*	Lei 80
B. Fundoianu	*Priveliști* (poeme)	Lei 75
G. Ibrăileanu	*Privind viața*	Lei 60
M. Ralea	*Memorial* (Note de drum din Spania)	Lei 80
Teodor Scorțescu	*Popi* (1922)	Lei 70
I. Vinea	*Paradisul suspinelor*	Lei 80
Henriette Yvonne Stahl	*Mătușa Matilda*	Lei 80

Sub tipar:

N. D. Cocea	*Vinul de viață lungă*	

Cărțile noastre se găsesc de vânzare în principalele librării din țară; ele se trimet franco la domiciliu în toată țara.

EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ"

2, Pasajul Macca, 2. București (I). Telefon No. 382/24

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ"

Romane

Au apărut:

Leon Donici	*Noul Seminar* cu o prefață de Adrian Maniu	Lei 100
Camil Petrescu	*Ultima noapte de dragoste* *Intâia noapte de război* ediția a II-a	2 volume Lei 160
T. Arghezi	*Poarta neagră*	Lei 120
Eugen Goga	*Cartea Facerii*	2 volume Lei 160

Sub tipar:

N. D. Cocea	*Familia Popescu*
Gala Galaction	*Debora*

Edițiile definitive ale scriitorilor clasici români

I. L. Caragiale	*Opere* ediție îngrijită de Paul Zarifopol	
A apărut: Tomul I	*Nuvele și schițe*	Lei 750, 400 și 200
Sub tipar: Tomul II	*Nuvele și schițe*	
În pregătire:		
Tomul III	*Reminiscențe și Notițe Critice*	
Tomul IV	*Teatru*	
M. Eminescu	*Poesii* ediție îngrijită de G. Ibrăileanu și C. Botez	
Ion Creangă	*Opere* ediție îngrijită de G. T. Kirileanu	

Cărțile noastre se găsesc de vânzare în principalele librării din țară; ele se trimet franco la domiciliu în toată țara.

EDITURA „CULTURA NAȚIONALĂ"

2, Pasajul Macca, 2. București (I). Telefon No. 382/24

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932